Vasile Tonoiu

Măşti şi oglinzi

Proze „filosofice“

Redactor: Eugenia Petre
Tehnoredactor: Rodica Niţă

701341 Bucureşti, România
Str. Tudor Arghezi nr.15, sector 2
tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47
fax: (00401) 212.03.48
e-mail: paideia @fx.ro
www.paideia.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
TONOIU, VASILE
Măşti şi oglinzi: proze filosofice / Vasile Tonoiu. -
Bucureşti : Paideia, 2003
ISBN 973-596-141-5

821.135.1-96

VASILE TONOIU

Măşti şi oglinzi

Proze „filosofice"

PAIDEIA

Omul împlinit îşi face din inimă o oglindă. El nu se ataşează de lucruri şi nici nu merge în întâmpinarea lor. Se mulţumeşte să le răspundă, fără să caute să le reţină.

Zhuangzi

Oglinda zice că ţi-e vraja ştearsă / Cadranu-arată timpul tău cum piere; / Iar gândul tău căscate gropi învie.

Shakespeare

Oglinzile şi paternitatea sunt abominabile, pentru că multiplică fiinţele omeneşti.

Jorge Luis Borges

Acest „altul" din oglindă, înzestrat cu o viaţă fugitivă, este o reflexie volatilă şi capricioasă, când gata să se contopească în *acelaşi*, în lipsa unei distanţe suficiente faţă de original, când periculos de emancipat şi înzestrat cu o îngrijorătoare stranietate. [...] Suprainvestirea imaginii speculare merge mână în mână cu o devalorizare a individului şi cu o cerere crescândă şi mereu reînnoită de identitate.

Sabine Melchior-Bonnet

Respectul faţa de „mască" şi abţinerea de la o practicare anapoda a psihologiei şi a curiozităţii sunt indicii ale unui umanism delicat.

Orice filosofie *ascunde* o altă filosofie; orice opinie este totdeauna un ascunziş, orice cuvânt – o mască.

Friedrich Nietzsche

Când păianjenul se lansează în gol din punctul fix în care se afla, suportând efectele acţiunii sale, el nu are în faţă altceva decât golul, pe care nu se poate sprijini, nu se poate aşeza.

[...] Pe scurt, n-am răbdare să trăiesc.

Spui că ocupaţia ta principală e să-ţi păstrezi ascunzătoarea, şi chiar reuşeşti, pentru că masca ta e cea mai enigmatică dintre toate. [...] Nu ştii oare că spre miezul nopţii toată lumea îşi scoate masca? Crezi că poţi râde la nesfârşit de viaţă? Crezi că poţi evita miezul nopţii?

Sören Kierkegaard

Acolo unde aroganţa intelectului se împerechează cu îmbătrânirea sufletească şi cu constrângerea, acolo se află dracul.

Thomas Mann

Nu am trăit niciodată sub imperiul unei idei constante. Nu se găsea nici una. O idee trebuie s-o iubeşti ca pe o femeie. Să fii literalmente fericit când te întorci la ea. Şi să o ai în tine mereu. Şi să o cauţi în toate şi în tot ce e în afară de tine! Asemenea idei eu n-am găsit niciodată. Am avut totdeauna relaţii ca de la bărbat la bărbat cu aşa-zisele idei mari; poate chiar cu cele pe drept calificate astfel: nu mă credeam născut pentru a fi subordonat.

Robert Musil

O primejdie pentru spirit: să nu mai gândeşti decât polemic, ca în faţa unui public – în prezenţa inamicului.

Paul Valéry

Climatul meu moral obişnuit este o tristeţe de abanos, opacă şi tenebroasă. Dar acest întuneric e străbătut de bucurii violente neaşteptate şi nemeritate, care se sting îndată, nu însă fără a-mi lăsa ochii plini de fosfene aurite şi zglobii.

Michel Tournier

Filosofii sunt adesea ca şi copiii mici, care mai întâi trag cu creionul diferite linii pe o hârtie şi apoi îi întreabă pe cei mari „ce-i asta?" – Aceasta se întâmplă aşa: adultul i-a desenat deseori copilului ceva şi i-a spus: „acesta este un om", „aceasta este o casă" ş.a.m.d. Iar acum copilul trage şi el linii şi întreabă: *asta* ce e acum?

Ludwig Wittgenstein

Fiecare dintre noi poartă în străfundurile sufletului său o rană grea şi incurabilă – şi ştie de ea, dar se ţine tare, e obligat să se poarte de parcă n-ar şti nimic despre ea, şi toţi se comportă de parcă l-ar crede.

Lev Şestov

Să presupunem că fiecare parte a fasciculului întâlneşte câte o oglindă obişnuită, înclinată astfel încât fasciculele să fie împreunate, iar că în punctul de întâlnire se plasează o altă oglindă semi-transparentă, dispusă la acelaşi unghi ca şi prima. Cele două fotocelule se plasează în lungul celor două fascicule (vezi figura* ...). Ce constatăm?

Roger Penrose

---

* – Noi ceilalţi, constatăm cel puţin că figura nu se vede! Şi chiar de-am vedea-o...

CUVÂNT DE LĂMURIRE

Cât despre partea a doua din titlul acestei culegeri de proze „filosofice", nimic mai brutal şi mai hazliu edificator decât o poveste coreeană din secolul al XVIII-lea. Un sărman negustor de oale, Pak, spre a-i face pe plac nevestei sale, într-o bună zi îi aduce o mult râvnită oglindă de bronz. I se împlinise visul. Numai că soţia negustorului descoperă cu stupoare în cutiuţa primită o figură necunoscută. – „Parcă Pak se întorsese singur acasă, dar ea vede o lepădătură, în picioare, lângă el. Cine să fie curva asta? Era pentru prima oară când cumătra Pak se vedea pe sine şi nu înţelege că această femeie de lângă bărbatul ei este ea". Dar să vezi drăcovenie: Pak înşfăcă oglinda şi ce vede în ea? Un bărbat pe care-l ia drept ibovnicul nevesti-sii. Ţipete, urlete, insulte. Mare tărăşenie. Lung prilej de vorbe şi de ipoteze. Se duc la prefect să le facă dreptate şi aduc cu ei şi pricina discordiei. Prefectul o inspectează curios şi neîncrezător. Nu mică îi fu mirarea când zăreşte în obiectul magic un funcţionar în uniformă. Nu cumva este înlocuitorul său? Asta înseamnă că a fost dat afară din slujbă...

*

Iată şi o povestioară din tradiţia hasidică. Baal Şem l-a dus la fereastră pe un bogătaş venit în vizită şi l-a întrebat: „Ce vezi?" – „Lumea umblând pe uliţă", i se răspunse. Atunci Baal Şem l-a aşezat în faţa unei oglinzi şi i-a adresat din nou întrebarea: „Ce vezi acum?" – „Pe mine", a răspuns omul bogat.

„Aşadar, i-a explicat Baal Şem, e de-ajuns ca sticla să aibă o pojghiţă de argint şi, în locul lumii, nu te mai vezi decât pe tine."

*

Alchimistul Fioravanti îşi aminteşte că a văzut odată la Napoli un cavaler care avea o oglindă făcută cu un asemenea meşteşug, că atunci când cineva voia să se oglindească în ea, vedea ieşind mai bine de o duzină de figuri sau de umbre care îi îngrozeau pe cei care se priveau în ea.

Un savant al Renaşterii, Porta, se delecta multiplicând manipulările optice – experienţe de „magie naturală" – şi miracolele catoptrice. Ele îţi permit să obţii spectacole monstruoase, dar şi „să vezi în taină, fără să te dai în vileag, ceea ce se petrece în depărtare": plăcere secretă şi deci vinovată, un soi de jubilaţie în care se transformă groaza în faţa monstruosului.

Baltrušaitis vede în deformaţia calculată numită anamorfoză, „rebus, monstru şi minune"; ea se bazează pe subversiunea imaginii şi pe o „teratologie a perspectivei". Jocurile născute dintr-o perversiune optică sunt calificate de el drept „depravate".

*

Se spune că un răţoi, după ce i-a murit „tovarăşa de viaţă", stătea tot timpul în faţa unei oglinzi aşezate lângă el: imaginea îi oferea prezenţa unui altul, unui al doilea – şi asta îi uşura... travaliul doliului.

*

Etologii raportează că cimpanzeul, mai aproape de noi, mai cercetător decât contemplativul răţoi, îşi vâră laba în spatele oglinzii. Aşa se produc miracolul, saltul, „mutaţia ontologică". Imaginea evadează din oglindă şi se lipeşte de mutra cimpanzeului. Laba se face mână. Mutra se face chip. Chipul se face mască. De unde şi prima parte din titlul cărţii de faţă.

*

Masca şi oglinda sunt ustensilele indispensabile ale oricărei „mascarade". M.L. Brigge, eroul lui Rilke, efectuează o incursiune în copilărie şi în trecutul familiei sale. Şi ce putea servi mai expresiv

ca depozit stratificat al arheologiei familiale decât un cufăr cu haine de altădată. El îmbracă unul dintre costume şi astfel deghizat, în speranţa de a alunga spaimele trecutului, aleargă să se privească într-un panou făcut din bucăţi de sticlă de oglindă, verzui. Pe măsură ce se apropie, oglinda, la început inertă, capătă viaţă: din adâncul apei sale tulburi apare un lucru foarte surprinzător, străin, cu totul diferit de ceea ce s-ar fi putut crede. Brigge îşi căuta, în fundul oglinzii şi al cufărului, originea. Se descoperea însă doar dublu şi travestit. Caraghiosul din oglindă îi impune o realitate stranie, pe care nu o mai stăpâneşte deplin, deşi nu ameninţă încă „originalul". Dar deja costumul îmbrăcat era resimţit a-l încătuşa în puterea lui. Un prim val de angoasă se revărsă asupra eroului. Totuşi, deghizările nu fuseseră duse atât de departe încât să-şi devină sieşi străin. Dimpotrivă, „cu cât mă transformam, cu atât eram mai pătruns de mine". Costumul – comentează Sabine Melchior-Bonnet (*Istoria oglinzii*) –, metaforă a travestirii literare, pare să-i confere o identitate ce răspunde aspiraţiilor sale şi nouă siguranţă, înrudită cu cea fantasmatică a visului. O siguranţă-cursă pe care dublul i-o întindea ca să-i dea iluzia că e stăpân pe sine. De fapt, prins în vârtejul deghizărilor pestriţe, cu libertatea şi bogăţia lor fiinţială inepuizabilă, Brigge mărturiseşte: „Uitam complet pe cine voiam să reprezint. Era ceva nou şi captivant să mă hotărăsc numai după ce ajungeam în faţa oglinzii". Iată-l înfăşurat într-o pelerină galbenă, cu o mască lipită pe faţă, cu capul ascuns sub un turban, întorcându-se la oglindă sprijinit în baston. Masca şi oglinda concură la producerea unui efect paroxistic de răsturnare: personalitatea lui Brigge trece de la mască la reflexie. Din actor, el devine spectatorul unei scene pe care nu o mai stăpâneşte. Veşmântul îl sufocă, mişcările îi sunt greoaie şi stângace. Brigge răstoarnă o măsuţă, bibelourile de pe ea cad, obiectele se însufleţesc şi devin ostile, costumul – o platoşă absurdă. Furios, se duse în faţa oglinzii şi, chinuindu-se să vadă prin mască, îşi priveşte mâinile cum se luptă cu costumul. Se produce sciziunea. Reflexia emancipată – „celălaltul" monstruos – îl ţintuieşte cu privirea şi îi supune voinţa. „Acest celălalt era acum cel mai puternic şi oglinda eram eu. (...) Am încetat pur şi simplu să exist. (...) Am dat să plec, dar el era cel care alerga; se lovea de toate mobilele,

nu cunoştea casa. (...) Plângeam, dar lacrimile nu puteau să-mi curgă din cauza măştii." Angoasa copilăriei şi a morţii se „rezolvă" în leşin, într-o clipă de nebunie; ameţeala pe care i-o dă confruntarea cu reflexivitatea eului, vacuitatea unei libertăţi fără temei şi fără ţintă sfârşesc în prăbuşire. Rilke, de data aceasta – autorul care poate altădată se crezuse suveran, auctorial, stăpân asupră-şi –, s-a gândit chiar să renunţe la scris.

*

Tablou sumbru. Masca şi oglinda uzurpă eul. Dar să ne amintim de cimpanzeul care îşi vâră laba în spatele oglinzii. Chiar, ce o fi de partea cealaltă a oglinzii? Copilul şi poetul n-au încetat să alimenteze visul traversării oglinzii. Micuţa Alice, plăsmuită de Lewis Carroll, deschide jocul lui „ca şi cum" adresându-se pisicuţei: să zicem că există un drum ca să treci prin oglindă şi să ajungi în casa de dincolo. Şi aventura începe. O ştim din copilărie, o visăm, o închipuim împreună cu Alice cea din „De cealaltă parte a oglinzii". Cărţile, bunăoară, sunt acolo aproape ca ale noastre, „doar cuvintele sunt pe dos".

*

Unde duce traversarea oglinzii? Poate nicăieri. Poate la confuzie, la deşert, la autism. Poate la o replică trucată care dublează defectele „realului", îi împrumută inconsistenţa, neutralitatea de simulacru. Lordul Patchogue, eroul suprarealistului Jacques Rigaut, îşi ia avânt şi cu fruntea înainte traversează, magic, oglinda. Şi prima lui constatare la capătul acestei miraculoase călătorii este aceea că „dosul este la fel cu faţa".

*

Ce taină cauţi în oglinda-ţi spartă? Răspunde masca: întreabă-mă! Şi căzu în cioburi, întregind furios oglinda. Un negru compact se străduia să plângă, dar nu reuşea din cauza lui, graţie lui. Graţioasa-i cauză se autocauzase acuzator, se autoacuzase graţios?

Dacă nu s-ar povesti...

Vrei să percepi *epicul* într-un discurs filosofic care în mod aparent este doar o strictă şi riguroasă şi deci atemporală demonstraţie logică? – Nu ai decât să pândeşti momentul, încă logic, dar deja nemailogic, evenimentul de raţionalitate şi de retorică îngemănate, care colectează şi face să explodeze, dar şi maschează mai mult sau mai puţin abil dificultăţile înaintării omogene pe seama unei substanţe conceptuale introduse în prealabil. Aceasta şi-a epuizat rezervele analitico-dialectice. Ori baţi apa în piuă, ori pui punct. Iată însă că filosoful îşi continuă, imperturbabil, ţesătura cu noi materiale, înnodând meşteşugit firele pe dedesubt. Îţi zici: se putea opri aici, unde conceptualizarea storsese întreaga lămâie şi unde spectrul aporeticii se desena cu toată claritatea. Dar n-a făcut-o. *Ceva trebuie să se fi întâmplat*! Altfel nu se putea ieşi din tautologie, nici din încurcătură, nu se putea merge mai departe. Şi vezi apoi ce anume se întâmplase. E nevoie pentru aceasta să apelezi la o inteligibilitate de tip narativ. Ştiţi cum întrerup copiii pe adultul povestitor cu „de ce?" şi cum îl repun în drepturi, mai curând în obligaţii, cu „şi mai departe?!".

„Haltele" care marchează discret itinerarul filosofic sunt locurile privilegiate unde povestea se cabrează, se ridică pe picioarele dinapoi ca să se relaxeze şi să se relanseze apoi în mers regulat.

Dar chiar şi într-o demonstraţie matematică există un fir epic, să zicem mai bine o canava epică, bine ascunsă sub liniaritatea înlănţuirii ca într-o iubire de sine reflectată şi abandonată sieşi. Aşa e sau pare a fi în manualele proaste, mecanizate, pentru uzul tocilarilor sau al celor care copiază la extemporale, tocilari şi ei, dar pe scurtătură. Mintea vie şi curioasă, mintea inteligentă pândeşte şi este mereu sensibilă la răspântii, la popasuri şi la trecători, acolo unde ceva trebuie să survină ca să se meargă mai departe. Unde? În mod vădit,

la ceea ce era de demonstrat (Q.E.D.), în cazul matematicianului. O teleologie secretă susţine şi orientează dialectica demonstraţiei. Un şarpe aici îşi muşcă coada. Ar fi păcat să ratăm episodul decisiv al muşcăturii, atât de meticulos pregătit prin sedare, încât unei minţi cu epidermă fermă îi este greu s-o mai simtă.

Şi metafizicianul, pentru a merge unde? Iarăşi vădit, în bezna deplină, în tăcerea ascultării, doliu şi sălaş al emergenţei evidenţelor profunde, barbare, bolborositoare, care se ţin într-un fir de aţă. Rar, rar de tot, pentru a smulge paşii (de)mersului (dis)cursiv din marşul lor solemn marţial şi a-i trece într-un dans care se autoîntreţine şi se autovalidează ca spectacol al gândirii sieşi adeveritoare.

Cei care resimt oarecum angoasaţi dificultatea de a povesti un sistem filosofic nu au poposit unde trebuia în cuprinsul său. Cei care se plâng că au uitat o demonstraţie matematică nu ştiu cu adevărat nici demonstraţia cărui anume enunţ au uitat-o, căci li s-a şters din cap desenul ţesăturii al cărui laitmotiv era enunţul.

Ce ar mai putea să fie şi să semnifice conceptele filosofice, în genere ideile, dacă le golim, silnic şi arbitrar, de puterea narativă care le informează şi le construieşte? Spinoza intuise eficacitatea formativă a acestei puteri atunci când nota, într-o scriere altminteri minoră – *Cogitata metaphysica* –, singura pe care a publicat-o în timpul vieţii cu numele său: *Ideae nihil aliud sunt quam narrationes naturae mentales*. Ideile nu sunt nimic altceva decât naraţiuni mentale ale naturii.

Dacă nu s-ar povesti, nimic n-ar fi.

Şi căzu direct în somn

– Aşa-zisa ieşire din filosofie, dacă este filosofică, te scoate tot în filosofie. Altfel, ori nu este filosofică, este ca ieşirea dintr-o cameră de hotel – căci din odaia, din casa ta ieşi cu odaie, cu casă cu tot, ca melcul –, ori nu este ieşire, în nici un sens al cuvântului: naştere, provenienţă, despărţire, părăsire.

– Mai sunt şi alte sensuri, unele convenind în parte şi «ieşirii din filosofie». Să ne gândim la expresii ca: „a-şi ieşi din sărite", „a-i ieşi (cuiva ceva) după plac", „a ieşi prin spălare", adică a se decolora, a se spălăci, şi mă tem că ieşirea din filosofie, fie şi filosofică, se soldează cu spălăcirea ei. Dar se zice şi „a ieşi afară" cu înţelesul de a evacua materiile fecale din intestin, a defeca. Te las să te temi singur de migraţia acestui înţeles în câmpul semantic al lui „a ieşi afară din filosofie".

– Curios lucru, dar limba vine şi aici cu neaşteptate compensaţii. Căci „a defeca" înseamnă şi a limpezi un lichid, provocând depunerea substanţelor care se află în suspensie; a precipita albuminele dintr-o soluţie cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia. Iar „defecator" desemnează un aparat pentru limpezirea lichidelor. De ce „ieşirea afară din filosofie" nu ar constitui şi o modalitate de a o limpezi şi de ce filosofii care se dedau acestui joc nu ar fi defecatorii ei? Nu se folosesc ei de defecanţi, de reactivi chimici sui-generis pentru precipitarea substanţelor proteice din soluţii? Din soluţiile tradiţionale ale „marilor şi profundelor şi eternelor" probleme filosofice. În latină, *defaeco* tocmai asta înseamnă: a limpezi, a curăţa – a limpezi, bunăoară, vinul, prin îndepărtarea drojdiei, dar şi, la figurat, a lămuri în minte ceva care înainte era neclar. *Defaecatio* = curăţire, purificare. Poate asta fac cu filosofia cei care ies filosofic din filosofie. O curăţă.

– O curăţă, desigur, dar nici cuvântul ăsta nu e univoc.

– Riguros univoc nu este nici „univoc".

– Zici „X a fost curăţat", adică lichidat, sau, când lucrul se întâmplă de la sine, zici „s-a curăţat bietul X". Cei care ies din filosofie, fie şi filosofic, fac şi aşa ceva: o curăţă sau, mai „creştineşte", o ajută să se cureţe singură, îi oferă o moarte uşoară. Doar sunt maeştri ai eutanasiei. Oricum, bolnavul suferă de o boală incurabilă. Ne-o arată proliferarea anarhică a filosofiilor şi a filosofemelor.

– Dară pe calea ce-ai deschis / N-oi merge niciodată.

– Te consolez. Îi poţi adăposti pe «ieşitorii» tăi din filosofie, de o manieră filosofică, sub latinescul *curo*, care nu conţine şi „curăţarea" în sensul amintit adineauri. Iată înţelesurile mai importante ale lui *curo*: a se îngriji, a se ocupa, a lua seama; a administra, a comanda,

a conduce; a îngriji o boală, a trata. Mai înseamnă şi a face curte, a onora.

– Aşa, da. Ei cultivă cu precădere o filosofie deflaţionistă şi curativă. De fapt, fac curte filosofiei şi o onorează, o iau în seamă şi în grijă, o administrează şi o conduc acolo unde trebuie.

– Unde?

– Întru lămurirea minţii şi lecuirea ei de superstiţii şi false probleme.

– Dar o lecuire filosofică a minţii de filosofie prin ieşirea filosofică din filosofie este tot o modalitate de a întreţine boala incurabilă, proliferarea anarhică...

– În alţi termeni şi orientând altfel strategia de constituire şi de vizare a sensului, asta spuneam şi eu.

– O făceai, mi s-a părut, cam sofistic şi preţios tautologic. Printr-un joc de cuvinte care-şi înghite umbra şi devine fantomă logică, fantasmă autoimună. Parcă te predaseşi unei intuiţii de geometrie leneşă sau de viaţă domestică. Filosofia nu e ceva în care să intri şi din care să ieşi în felul cum, să zicem, intri în hainele de lucru din care, la sfârşitul programului, ieşi ca să intri în altele, trecând prin costumul lui Adam – feministele ar adăuga: sau al Evei, iar alţi minoritari ar considera desuetă şi exclusivistă bipartiţia sexuală –, acesta inalienabil. Filosofia, ca să părăsesc aceste metafore la fel de greoaie şi de stângace, este o îndeletnicire, un travaliu – nefericite cuvinte...

– Ştiu, ai mai spus-o: o îndeletnicire din care ieşi intrând şi intri ieşind.

– Este ca somnul unui incurabil sforăitor: dacă-l trezeşti, i-ai distrus travaliul inefabil şi te plictiseşte, până adoarme iar, cu visele lui.

– Să iau cele zise de tine sforăiturile tale, visele tale?

– Te priveşte – şi căzu direct în somn.

Se putea uşor ghici după sforăit. Poate că şi visa. Înţelegeţi de ce nu l-am trezit.

Ochiul ascultă

Descumpănit în faţa unei naturi moarte, amatorul naiv, care tocmai intrase în atelierul prietenului său pictor ca să mai schimbe o vorbă, la un pahar, ar fi zis: – Dar acest ecleraj straniu nu există în natură! – Şi eu, atunci, răspunse maestrul, eu nu sunt de-al naturii? – Fie. Lămureşte-mă, totuşi, de unde vine această lumină cu totul nefirească? – Aaa, dintr-un alt tablou, cred că nu-l ştii. Şi dispăru în subsolul atelierului, probabil ca să-l caute şi să i-l arate. Nu l-a găsit. De fapt, nici nu s-a mai întors.

Pesemne că lumina ciudată, eclerajul care îl deconcertase pe entuziastul (pro)fan al maestrului veneau dintr-un tablou aflat doar în mintea acestuia, neexecutat încă, pe care n-a apucat şi poate n-o să mai apuce să-l facă. Tablou fără autor. Tablou în autor. Tablou totuşi. Un tablou sui-generis. În definitiv, nu întreg creaturalul vine din increat, din increatul cu chip şi-asemănare? – Dar dacă increatul însuşi nu este decât creaţia noastră, cea mai vagă, mai nereuşită, mai împovărătoare? – Atunci căutaţi tabloul după care plecase pictorul. O fi existând el cumva, undeva... Poate că negăsirea lui fusese o găselniţă. Neîntoarcerea maestrului – o simplă întorsătură de frază. Nefăcutul tabloului – o făcătură din cuvinte, un făcut cuvântos. Căutaţi-l, poate că starea de increat a tabloului – ca şi cea de dispărut a autorului său – era doar o creatură a naratorului. – Şi dacă, totuşi, o fi existat numai în creierul lui, în capul lui, în mintea lui? – Atunci căutaţi pictorul. Va mai fi existând, dacă e să fi fost cu adevărat. Aici toată dificultatea stă în dezambiguizarea secund reambiguizatoare a lui „în" din „în creierul lui, în capul lui, în mintea lui". Este totodată un „în" spaţializat, un „acolo" reperabil, cu putinţă de a fi identificat de către un terţ, de o manieră obiectivă, dar şi un „în" al interiorităţii cu care se întreţine o relaţie de apartenenţă şi apropriere nemijlocite. Să existe tabloul neexecutat ca o urmă cerebrală, corticală, fără ca pictorul să o simtă cu corpul lui trăit? Să existe el ca o urmă psihică, un proiect, o intenţie, o stare care precede actul? – Ca să ne punem „în" locul pictorului: el putea să spună cu deplină îndreptăţire şi naturaleţe că vede „cu" ochii lui eclerajul acela straniu, că apucă şi

mânuieşte „cu" mâinile lui pensulele, tuburile de culori şi celelalte accesorii ale meşteşugului său. Dar cum să spună, altfel decât abuzând de limbaj şi amalgamând semantici intraductibile, ireductibile, nederivabile şi incomensurabile între ele, că pictează „cu" creierul său? Specialiştii în neuroştiinţe se exprimă în termeni de neuroni, conexiuni, reţele şi arhitecturi neuronale, sistem neuronal. Noi, ceilalţi, împreună cu psihologii şi cu filosofii de tradiţii reflexive, fenomenologice sau hermeneutice, vorbim de cunoştinţe, acţiuni, sentimente, de acte şi stări cărora le atribuim intenţii, motivaţii, valori. Toate acestea sunt legate indisociabil de corpul propriu, de corpul trăit, pe câtă vreme neuronii şi formaţiunile neuronale ţin de corpul obiectiv. Noi aflăm că acest creier-obiect este creierul nostru. Nu-l simţim şi nu-l mişcăm, nu-l mânuim ca pe un organ al nostru aflat la îndemână, disponibil. Nu ni-l apropriem decât ca adăpostit în cutia noastră craniană ca într-un buncăr inaccesibil, în capul nostru ca loc privilegiat şi tainic al comenzii, al puterii, al verticalei care ne constituie, ne ţine laolaltă, pe fiecare, ca ipseitate, şi ne opune restului lumii, alterităţii. Nu există paralelă posibilă – declară un filosof care trecuse prin toate cele trei tradiţii – între a spune „(cu)prind cu mâinile mele" şi a spune „cuprind (înţeleg) cu creierul meu". Prepoziţia „cu", din a doua frază, nu mai desemnează legătura trăită a unei apartenenţe şi a unei posesiuni privind propriul corp. El vede rezumat amestecul celor două genuri de discurs, de care nici nu ne dăm seama, în formula „creierul gândeşte", demnă de un oximoron. Reambiguizarea se operează graţie adăpostirii creierului în capul nostru. Oricum, urma cerebrală şi urma psihică a eventualului tablou nefăcut ar fi de căutat şi de găsit pe căi cu totul diferite. Şi câte alte speculaţii subţiri nu s-ar mai putea face în jurul tabloului nefăcut!

Iată însă că, într-un târziu, prietenul său pierduse deja orice nădejde de a dezlega misterul, pictorul apăru cu tabloul. Dar, tocmai când să i-l arate, s-a produs o pană de curent. De aici venea lumina-luminarea aceea, dar, după cum vezi, acuma nu mai poate fi văzută – spuse maestrul. De altminteri, ca să fiu sincer, lumina-luminarea ce ţâşneşte ciudat din tabloul care te-a uimit era oricum invizibilă, adică nu putea fi prinsă „cu" ochiul carnal şi nici s-o „vorbesc" adecvat nu îmi stă în putinţă. Dacă o să înţelegi – fiinţial, nu

„cu creierul" – că tablourile mele fac lume, vei realiza şi că, dacă eclerajul mirabil şi neverosimil ar lipsi, lumea lor, a tablourilor, a pânzelor de păianjen s-ar prăbuşi în beznă. Ireparabilul acelui scurtcircuit s-ar anunţa şi ar putea fi văzut sub forma unui fulger. Acesta ar spinteca fulgurant întunericul şi s-ar scurge în tainiţele beznei. Fără urme. Aşa s-ar petrece şi cu eclerajul nefiresc... S-a spus că înţelesul unui poem e că poemul este sau mai degrabă a fost un alt poem. La fel şi cu tablourile. Aplică această sugestie hermeneutică la viaţa ta. Înţelesul ei, dacă-l are, vine din aceea că este sau a fost o altă viaţă. Întreabă-te de unde îţi vine lumina ochilor care s-au speriat la întâlnirea cu lumina din tabloul meu. Îţi vei răspunde că vine din alţi ochi, pe care i-ai avut ori sperai să-i obţii. Şi te-ai duce să-i cauţi. Şi poate că nu te-ai mai întoarce. În cele din urmă, întreaga poveste e povestită de alţii, văzută cu ochii lor, care şi ei sunt sau au fost alţi ochi, auzită cu urechile lor, care şi ele sunt sau au fost alte urechi. L-aş parafraza aşa pe Derrida: *il n'y a pas de hors-vie*.

Îţi primesc vorbele, dragă maestre, răspunse prietenul pictorului, ca pe un dar. Le-am ascultat dăruindu-mă lor. Politicianul din cele *Trei dialoguri despre sfârşitul istoriei universale* ale lui Vladimir Soloviov spune că „ce nu va putea fi schimbat se va tălmăci în alt sens, iar restul va fi sortit unei nobile tăceri şi uitări".

Maestrul: de fapt, lăsând la o parte savantlâcurile, nici nu era nevoie să-ţi aduc tabloul de unde ar veni eclerajul pe care niţel te-ai şi prefăcut a-l găsi cu totul nenatural. Noi, pictorii, nu prea excelăm, de regulă, în materie de erudiţie livrescă. Citim puţin. Uneori, ajutaţi şi de un hazard fericit, citim esenţialul. Aşa am dat eu peste reflecţiile excepţionale, care pot spune că m-au schimbat, ale lui Gabriel Marcel. O vreme, am fost aproape complet copleşit de problemele, ca să zic aşa, materiale şi tehnice ale meseriei, lăsând oarecum să cadă într-o deloc nobilă tăcere şi uitare resortul – oribil cuvânt! – intim care mă făcea disponibil pentru practica meseriei – expresie şi mai oribilă. Marcel a retrezit în mine exigenţa ontologică – aceea de a fi –, circulaţia vie între uimire şi miracol, nevoia de realizare lăuntrică a *prezenţei* în sânul iubirii. Declanşatorul, dacă nu şi operatorul acestei retreziri, l-a constituit distincţia sa între problemă şi mister. Misterul

ar fi o problemă care îşi uzurpă propriile date, care le invadează şi se depăşeşte astfel ca simplă problemă.

Prietenul maestrului: definind misterul, nu-l distrugem printr-o raţionalizare paradoxală? Cum să trasăm o linie de demarcaţie între problemă şi mister altfel decât situând misterul în faţa reflecţiei, „obiectivându-l"? Nu riscăm atunci să-l corupem, să-l degradăm, să-l convertim în problemă?

Maestrul: de-aia şi ziceam „declanşatorul, dacă nu şi operatorul" retrezirii. Să ne gândim – un fel de-a zice, ar trebui spus mai curând „să ne gândim de-gândind" – la misterul uniunii suflet-trup, la misterul iubirii sau la misterul unei întâlniri cu răsfrângeri profunde asupra vieţii proprii. Eu, cel care se întreabă asupra sensului şi a posibilităţii acelei întâlniri, nu mă pot situa realmente în afara sau în faţa ei, eu îi sunt sălaş, ea mă înfăşoară şi mă cuprinde fără s-o înţeleg. Nu în felul unei cauze exterioare m-a schimbat întâlnirea, nici ca un principiu interior autonom: dinăuntru, ea m-a desfăşurat. Urcuşul experienţial la mister este un exerciţiu care ne angajează şi ne desprinde efectiv de experienţă. Un exerciţiu de reculegere prin care trăim, dincolo şi dincoace de viaţa funcţională a creaturii abandonate propriei vieţi, misterul ontologic, o destindere care se încredinţează prezenţei a nu ştiu ce, a nu ştiu cine, atât de evident şi de învăluitor prins şi des-prins în vorbele Sfântului Pavel: „Nu mai sunteţi ai voştri", care înseamnă şi: „vă aparţineţi cu adevărat atunci şi dacă propriul vostru nu vă este proprietate şi nu vi-l apropriaţi ca atare, vă este dar unde sălăşluieşte Dăruitorul". Se ştie doar, mai lumeşte vorbind, *eine Gabe ist eine Aufgabe*, un dar este o datorie. O datorie mereu datoare darului. Asta m-a şi lecuit de vanităţile şi rănirile narcisismului nostru specular. Pictorii îndeobşte năzuiesc în secret ca toate privirile să conveargă, ca la Versailles, spre ochiul lor, ochiul Regelui Soare, care îşi împrăştie razele. De-aia şi sunt geloşi pe triumful fotografiei – o veritabilă „democratizare a narcisismului". Dar jocul multiplu şi derutant specular al pictorilor ţi-ar putea fi de folos pentru a-ţi spori nedumerirea, poate şi pentru a ţi-o calma. Într-o carte foarte intersantă – *Istoria oglinzii* – Sabine Melchior-Bonnet urmăreşte acest joc la maeştri ca Velásquez sau Vermeer. Gândeşte-te la *Cititoarea* lui Vermeer: o tânără din profil, cu o figură impenetrabilă,

e adâncită în lectura unei scrisori; imaginea ei aplecată se reflectă în ochiurile geamului; ecranul unei perdele marchează spaţiul vieţii private. Scrisoarea, de necitit pentru privitor, imagine a interiorităţii inaccesibile, se combină cu imaginea concentrării şi a reflexivităţii, făcând sensibilă impenetrabilitatea secretului: misterul unuia dublează misterul celeilalte. La fel, misterul eclerajului din tabloul după care plecasem ar dubla misterul din tabloul pe care-l ai sub ochi. Sau gândeşte-te la tabloul austriacului Johannes Gumpp, din 1646, care ilustrează atât de bine trucajele în care identitatea este delegată de la subiect la o reflexie, apoi trimisă de la reflexie la o imagine pictată, la o ficţiune. Artistul s-a pictat din spate; chipul îi apare din profil într-o oglindă, privirea îi este îndreptată spre portretul său, aşezat pe un şevalet, de unde, de această dată, îl fixează pe spectator. De unde eclerajul...? Cine e cu adevărat artistul? Cum să eviţi regresia la infinit a jocului specular? Printr-o oprire arbitrară, să zicem la portretul aşezat pe şevalet, în funcţie de care să judeci fidelitatea celorlalte imagini? Prin circularizarea reflexiilor multiplicate, care trimit una la alta? Printr-o deschidere, care ne scoate din omogenitatea mirajelor, la transcendenţă, la „privirea divină", dar pe care tot artistul o efectuează, din „perspectiva" lui, făcându-l astfel părtaş la jocul înşelător al reflexiilor, al aparenţelor? Era eclerajul acela un dar care, la vremea „execuţiei", din vanitate, voise să-şi execute Dăruitorul, neputând să suporte „umilitatea" misterului ontologic?

Şi acum, adevărul adevărat. Prietenul maestrului l-a întrebat, uluit: „De unde vine această lumină din tablou, cu totul nefirească?". La care maestrul a răspuns: „Este felul meu, care nu este al meu în sens de posesiune a ego-ului, de a celebra misterul ontologic". După care a citat, într-adevăr, fraza lui Gabriel Marcel: „Prezenţa e ceva ce se dezvăluie în chip imediat şi irecuzabil într-o privire, într-un surâs, într-un accent...", iar prietenul său a adăugat „într-o strângere de mână", executând aievea spusa. Au pus-o de-o licoare vorbită, celebrând, în intervalele de graţioasă reculegere, misterul acela ontologic, prezenţă care le celebra prietenia cu fiece clipă reînnoită şi conferea prepoziţiei „cu" valoarea metafizică a unei autentice co-fiinţări, *co-esse*. Şi prietenia este un dar care se schimbă în reciprocitate.

Maestrul îşi făcuse datoria, era ea datoare şi darului prieteniei. Eclerajul acela ciudat nu era al tabloului, nu venea din alt tablou. Era prezenţa misterului care le umplea ochii de luciri adresate ascultării. *L'oeil écoute*, vorba lui Paul Claudel.

Fuga de ridicol

Cei mai mulţi dintre noi – spirite vanitoase, auto-eroto-critice, care se complac într-o „selfcenzură" narcisiacă dezastruoasă – fugim de ridicol şi nu ne dăm seama cât de ridicolă este însăşi această fugă. Ca şi cum, din teama de a nu cădea, preferăm să rămânem atârnaţi, fie şi de ştreang. Sau ca şi cum, din teama de a nu ne dezechilibra pe o punte îngustă, în loc s-o trecem, o luăm în braţe. Fuga de ridicol este scuza aparent aristocratică a unui suflet realmente de sclav. – Îndrăzniţi să fiţi ridicoli, să vă expuneţi acestui pericol închipuit, şi ridicolul îndrăznelii voastre, combustibilul acesteia, va şti ca din instinct să se autoridiculizeze nobil, adică epuizându-se. Este şi aceasta o artă marţială. Pe care femeile puternice o practică fără să fi învăţat-o. Nenorocirea este că ele nu se lasă până ce nu fac din sufletul pe care-l biruie astfel un suflet de sclav şi atunci arta lor fie se exercită în gol, vicios, cu o fidelitate stearpă şi plicticoasă, fie îşi caută, nesăţios, noi adversari. În ambele cazuri, nu pot fi decât ridicole. Numai că ele nu fug. Norocul ăsta le petrece.

Întrebări de lucru

În orice fanatism operează idei-forţă, idei bestiale, idei bestializate forţat, o bestializare a ideilor care fac din fanatici bestii puternice. Neputând să bestializeze întreaga umanitate, cum ar voi, şi apoi s-o domesticească şi să i se pună în frunte, potrivit unei ierarhii

severe, ca bestii-şef, fanaticii de toate extracţiile se dezlănţuie unii contra altora, ba chiar, la nevoie, ei se năpustesc împotriva lor înşişi, se aruncă bestial asupra bestiei care i-a bestializat, asupra bestiei care au devenit. Paroxismul acestei confruntări cu sine? Sinuciderea prin implozie instantanee. Aşa ceva nu-i reuşeşte muritorului de rând. Faţa vizibilă a acestui paroxism? Uşurinţa cu care provoacă moartea altora cu preţul vieţii proprii, uşurinţa cu care se expun morţii venite din afară. Este uşurinţa unor bestii thanatomane deja lăuntric moarte. Uşurinţă totuşi. Eroică. Nu uşurătate. Frivolă, aceasta. Uşurinţă bestial sublimă, bestial sublimată, sublim bestializată. Uşurinţă care apasă ca o povară insuportabilă pe laşitatea noastră – a domesticiţilor, a civilizaţilor? – cea de toate zilele. Uşurinţă în faţa căreia uşurătatea comunei, ster(eoti)pei noastre moralizări ar trebui să se ruşineze. Cât este ea de fadă, lipsită de sânge şi nervi, fără colţi şi fără gheare! I-ar trebui un supliment de... bestialitate.

Am găsit aceste însemnări, fireşte ne-semnate, recognoscibile însă după scrisul nervos, excitat, printre hârtiile rămase de la un coleg plecat, fireşte prematur, dintre noi. Se pare că lecturile repetate ale scrierilor lui Nietzsche depuseseră în el strigoi care se nutreau, naiv-bestial, din propria lui vitalitate nehotărâtă, bestializând-o hotărâtor. Şi el, colegul plecat, încă se mai credea stăpânul lor, al acelor strigoi. Pe seama oricărui fanatism se poate delira pentru sau contra, mai cu seamă contra, căci fanatismul îşi conţine adversarul, îl produce şi îl reproduce furios, la fel de fanatic, dacă nu mai vârtos. A-i pune la zid pe fanaticii de pretutindeni este culmea antifanatismului fanatic. Iar virtutea acestor antifanatici ireductibili ar putea consta în curajul de a trece de partea celor puşi la zid. – Şi cine i-ar executa? – Moralistul surâzător şi cinic, pentru care binele şi răul sunt mofturi, simple convenţii culturale, poveşti de adormit copiii, personificări maniheiste, demne de westernuri şi de telenovele, pentru a ţine în frâu mulţimile de bestii tăcute.

Pe dosul paginii rămase de la colegul plecat am găsit extrase din dicţionare – un hobby al lui mai vechi, cu care se apăra de timpii morţi, de timpurile care mortifică, aşa îi plăcea să repete. Le transcriu întocmai, în starea lor „sălbatică“, nu a mai apucat să le ţeasă, cum îi

era obiceiul, şi să le integreze în textul reprodus mai sus. „Fanatic", scria el, îl conţine pe „fan" – admirator entuziast. Vezi lb. latină. *Fano, are [fanum]* = a consacra, a dedica. *Fanor, ari* = a umbla ca un apucat. *Fanum* = loc consacrat solemn unei divinităţi; lăcaş sfânt, sanctuar, templu. *Fanaticus* = exaltat (prin acţiunea unui zeu), în delir, frenetic. (*Isti philosophi paene fanatici* = aceşti filosofi aproape apucaţi – Cicero, i se potriveşte şi lui Kant, şi lui Hegel, şi lui Schopenhauer, şi lui Marx, şi lui Nietzsche, şi lui Heidegger, fiecare mai mult sau mai puţin „aproape apucat", altfel apucat, fiecare păcătuind, în felul lui, printr-o rătăcire dementă dominantă şi specifică, *error fanaticus*.) Vezi *Petit Robert: Fanatique*, adjectiv şi substantiv (1532; lat. *fanaticus* „inspirat, în delir", de la *fanum* „templu". 1. (arhaism) Care se crede inspirat de divinitate, de spiritul divin. 2. (sec. XVI) Însufleţit faţă de o religie, o doctrină, o persoană, de o credinţă intratabilă şi de un zel orb. 3. Care are o pasiune, o admiraţie excesivă pentru cineva sau ceva. De pus în legătură (şi în contrast) cu „profan". Vezi lb. latină. În mod curios pentru cel neobişnuit cu fenomenul lingvistic al ambivalenţelor şi polisemantismului originare (ex. *sacer*, care înseamnă „consacrat unei divinităţi, sfânt, divin", dar şi „consacrat unei divinităţi din infern, afurisit, blestemat", blestemata sete de aur – *auri sacra fames*, Vergiliu), *profano* [*pro* + *fanum*] înseamnă „a aduce ca ofrandă la templu, a oferi zeilor", dar şi „a face să nu mai fie sfinţit, a desacraliza"; „a profana, a pângări"; „a trăda". Adjectivul *profanus [pro + fanum]* – în afara templului. 1. Care nu e sacru, profan, comun, obişnuit. 2. Neiniţiat. 3. Nelegiuit, ticălos, spurcat. Vezi şi *Petit Robert*...

Toate astea erau prinse într-un soi de acoladă, precedată de indicaţia: pentru a îmblânzi, etimologic, cuvântul „fanatic", a-l face mai prietenos – arii semantice, conexiuni sofisticate, trimiteri, aluzii; de revăzut teoria grafelor – topologie semiologică... Iar dedesubt, două întrebări „de lucru", la care nu a mai dat răspuns: Ghetoizaţi, fanaticii se fanează, se profanează autoexterminator? Ori, mai degrabă, trebuie aduşi iarăşi la templu, în preajma zeităţii dintâi, care cu timpul a fost fanatizată, profanată?

Pe altă hârtie, în marginea căreia era notat cu roşu: „vezi consideraţiile despre fanatism", am găsit două excepte din *Ştiinţa*

voioasă: 1. „... budismul şi creştinismul şi-ar fi putut avea motivaţia apariţiei şi a bruştei lor răspândiri într-o uriaşă *îmbolnăvire a voinţei*". 2. „... fanatismul este singura «tărie a voinţei» la care pot fi aduşi chiar şi cei slabi şi şovăielnici, un soi de hipnotizare a întregului sistem senzitiv-intelectual în favoarea hrănirii supraabundente (hipertrofie) a unui singur punct de vedere şi de simţire..."

Lumânărica-pământului

Ceea ce mă sperie la o femeie îndeobşte considerată frumoasă – câţi genunchi de bărbaţi puternici nu s-au muiat în preajma ei! –, dar cu caracter, personalitate autarhică şi mândru resemnată, semeţia ei reflexivă este marcată de paloarea primăverii sublimate în toamnă, absentă la apeluri, preferă înregistrările robotului, având înscrisă abia citeţ pe chip experienţa prea multelor decepţii care i s-au tras tocmai de la „stigmatul" indelebil al frumuseţii ei, parcă anume pentru a-i răni originea şi amintirea, mai sperând încă, deşi sceptică, în aptitudinea ei, mereu deziluzionată, de a-şi actualiza, împlinitor, ispitirile, libidoul în căutarea unei investiţii „obiectale" (relaţionale) statornice – suferea de singurătate monada –, dar la ce bun, ştia dinainte, „armonie" prestabilită, ce va ieşi de aici, încă o „victorie" masculină maculatoare, aşadar ceea ce mă sperie, dar totodată mă şi atrage la o asemenea femeie este teama că înclinaţia mea diavolească de a-i stimula dehiscenţa, de fapt de a-i strica liniştile căzute în blândă melancolie, de a-i cotrobăi prin sertare şi a i le răvăşi, de a-i trezi sevele şi a le face să izbucnească iarăşi în floare, teama că această înclinaţie nu ar reuşi altceva decât să-i deshumeze, poate chiar să-i readucă, pervers, la viaţă pe defuncţii care odihneau în ea ca într-un album al eşecurilor. Mirosul meu exacerbat adulmecă în preajma frumoaselor resemnate miasme de cimitir uitat de cei vii. Li se potrivesc, în loc de flori, lumânări. Şi ele un fel de flori, dacă le aprinzi. În ce mă priveşte, obişnuiesc să le ofer, spre marea lor nedumerire, poate şi fiindcă sunt lipsite de fantezie filo-semio-logică,

lumânărica-pământului. Diminutivul nu-mi place, dar aici el joacă un rol apotropaic. Mă apără de ispită. Este magic. Exorcizează.

Amintiri din viitor

– M-a amuzat, e puţin spus şi impropriu, s-a insinuat iarăşi, subversiv, în creditul, şi aşa firav, pe care îl mai acordam cuvintelor şi cuvântărilor, îndeletnicirea mea, totuşi, o povestioară din Hang Feizi.

– Asta vine de la numele teoreticianului chinez din epoca Regatelor Combatante, cel care a realizat o sinteză a gândirii legiste. Ştii că mă pricep la „chinezării".

– Se vorbeşte acolo despre un om care făcea negoţ cu suliţe şi scuturi. El striga în gura mare, lăudându-şi produsele, că scuturile lui sunt atât de rezistente că nimic nu le putea străpunge. Dar nici suliţele nu sunt de neluat în seamă, ele ar fi atât de ascuţite, încât pot străpunge orice lucru, nimic nu le poate sta în cale. Se găsi însă cineva, iscusit, care să i-o întoarcă: dacă aş încerca să străpung unul dintre scuturile tale cu una dintre săgeţile tale? – La care, celălalt nu ştiu să răspundă.

– Seamănă, în tradiţia noastră, între altele, cu faimoasa întrebare paradoxală: poate Dumnezeu cel atotputernic să facă o piatră atât de mare şi de grea încât să n-o poată ridica? Dacă poate s-o facă, el nu este atotputernic, fiindcă n-o poate ridica, dacă nu poate s-o facă, iarăşi nu este atotputernic.

– Eu mă gândeam la altceva. La povestea noastră cu moldoveanul care venise la târg cu o vacă bătrână şi slăbănoagă, de care nimeni nu se interesa. Într-un târziu, a dat peste el, din întâmplare, o cunoştinţă mai veche – un oltean bun de gură şi cu mintea brici. Lasă, omule, pe mine, îţi găsesc eu îndată muşterii, apoi mi-i da şi mie ceva din câştig. Şi începu să bată toba: „Veniţi, oameni buni, chilipirul zilei. Vacă în puterea vârstei, de patru viţei, fătătoare şi bună de lapte" ş.a.m.d. Lumea dădu buluc, ca la un scamator. Începu

licitaţia. Care mai de care oferea din ce în ce mai mult. Până ce moldoveanul, cinstit şi credul, puse capăt reprezentaţiei: „Apoi, dacă-i aşa cum spui, n-o mai vând".

– La fel ar fi procedat, probabil, şi chinezul, pentru o clipă moldovenizat, dacă reclama pe care, în povestioara lui Hang Feizi, şi-o făcea singur, ar fi fost preluată de un alt chinez, pentru o clipă oltenizat: ar fi strâns arcurile şi scuturile şi le-ar fi dus acasă – „dacă-i aşa cum spui...".

– Cred că un oltean de-al nostru, get-beget, ar fi rezolvat altfel „dilema": ar fi vândut el scuturile pe care „nimic nu le poate străpunge", iar suliţele „care pot străpunge orice lucru" le-ar fi încredinţat, spre vânzare, omului său de încredere, într-o altă localitate, situată la mare distanţă, astfel ca replica chinezului iscusit, care îl pusese în dificultate pe conaţionalul său, să nu le treacă prin cap cumpărătorilor.

– Şi dacă până la urmă aceştia ar fi aflat unii de alţii şi le-ar fi venit ideea să-şi încerce între ele achiziţiile?

– Ar fi izbucnit „contradicţia", firma producătoare s-ar fi divizat în suliţe şi scuturi – societăţi cu răspundere limitată –, ceea ce ar fi putut conduce la perfecţionarea ambelor tipuri de produse, şi o mulţime de alte variante, inclusiv falimentarea deliberată.

– Până când?

– Până ce s-ar găsi un nou slogan publicitar, sau până când armele în chestie ar ieşi din uz şi ar trebui să se inventeze altele.

– Iar logica? Nu pretinde şi ea că nimic nu-i rezistă!

– Aşa pretinde şi retorica, aşa pretinde şi sofistica. Şi tinereţea cu impertinenţa ei constitutivă. Viaţa însăşi.

– Şi cine câştigă din înfruntarea acestor pretenţii?

– Înţelepciunea practică, moderaţia avertizată, modestia ştiutoare de sine.

– Adică mediocritatea, fie ea şi aurită? Nu e ea prea cuminte, doar cuminte, conservatoare?

– Nu, căci ea are mereu de câştigat.

– Se poate câştiga fără a şi pierde?

– În materie de înţelepciune a vieţii, pierderea însăşi este un câştig, poate câştigul cel mai de preţ.

– Din punctul de vedere al perdantului, al câştigătorului?

– Există ceva mai tare decât punctele de vedere ale participanţilor la joc, ceva care îi integrează şi îi depăşeşte, pe toţi şi pe fiecare. Este jocul însuşi, pe care un filosof îl ridica la demnitatea de „simbol al lumii". El are o deschidere interioară, o imanenţă in(de)finit (re)generativă. Jocul *se* joacă, blând şi sever, de fapt, în economia lui, blândeţea şi severitatea coincid; jucătorii, cu minţile lor chircite într-o egoitate centrată pe sine, lacomă, atoateasimilatoare, sunt ca un fel de vreascuri pe focul, pe dansul, pe cântecul Raţiunii. Nu al raţiunii în sensurile latinescului *ratio*, grupate în dicţionare pe trei coloane: I (socoteală, calcul; cont; sumă, cifră; afaceri, interese; relaţii; luare în seamă, considerare); II (procedeu, metodă, plan; fel, mod, gen); III (raţiune, judecată, inteligenţă; fel rezonabil de a acţiona; raţiune, motiv, explicaţie raţională; argumentare, raţionament; teorie, ştiinţă, doctrină...). Ci pe focul, pe dansul, pe cântecul Raţiunii ca meditaţie şi înţelegere în act, de nimic limitate din afară, care preced şi fac posibile virtualul şi virtualizarea. Aici unde se confruntă minţile jucătorilor şi Raţiunea Jocului, logica pare celor dintâi, judecăţii şi socotelii lor (*ratiocinatio*) a se sofistica, iar sofistica a se logiciza. În realitate, triumfă înţelepciunea vieţii, o etică, dacă se poate spune, a inteligenţei fiinţei.

– Şi oltenii noştri?

– Ar fi mai bine să se întoarcă la comerţul lor tradiţional, anterior suliţelor şi scuturilor, ori să renunţe la negoţ şi să intre în politică.

– Iar vânzătorul chinez?

– Aceluia nu-i purta tu de grijă. El şi-a dat duhul în limbă. Numele produselor sale nesăbuit „promovate" au fost coagulate sub forma binomului *maodun* (= suliţă-scut), consacrat ca exemplar pentru a desemna „contradicţia". S-ar găsi apoi un Mare Cârmaci, precum Mao Zedong, chemat să-i adâncească şi să-i etaleze, pe limba de lemn a oficialităţii autoritare, puterea universală...

– Asta e înţelepciune?

– N-aş zice. E mintea cealaltă, extrem-orientală, apropriată şi manipulată de către Stăpânul suprem. Acesta pretinde şi el a se trage din joc, crezând că are misiunea de a-i dicta Raţiunea. Nu dispune el de scuturile cele mai rezistente şi de suliţele cele mai străpungătoare?

– De unde o ştii, că doar nu eşti nici chinez de rând, darmite Mare Cârmaci?

– Îngăduie-mi să-ţi răspund printr-o altă istorioară, din Zhuangzi.

– De la marele maestru taoist cu acelaşi nume. S-o auzim.

– Este un dialog între maestrul Zhuangzi, care, se ştie, discredita complet limbajul şi gândirea discursivă, şi Huizi (sau Hui Shi), interesat, dimpotrivă, să le confere mai multă rigoare, în ciuda relativităţii diferenţelor introduse prin desemnări. Cei doi se plimbă de-a lungul digului de pe râul Hao. Zhuangzi exclamă: „Vezi peştii ăştia iuţi ca argintul viu cum sar din apă şi zburdă în voie? Asta e adevărata bucurie a peştilor!" Huizi: „Dar domnia-ta nu eşti peşte – de unde ştii cum se bucură peştii?" Zhuangzi răspunde: „Dar domnia-ta nu eşti eu – de unde ştii că eu nu ştiu cum se bucură peştii?" Huizi: „Eu nu sunt domnia-ta, deci nu ştiu, desigur, ce este în mintea domniei-tale. Dar domnia-ta nu eşti desigur peşte, este deci limpede că nu ştii care este bucuria peştilor!". Zhuangzi: „S-o luăm cu voia ta de la început. M-ai întrebat de unde ştiu care e bucuria peştilor: deci, ca să-mi pui această întrebare, ştiai că ştiu. Ei bine, ştiu stând aici, pe malul râului!"

– Un comentator calificat, o chinezoaică absolventă a Şcolii Normale Superioare din Paris şi profesoară la Institutul Naţional de Limbi şi Civilizaţii Orientale califică acest dialog în termenii: „o discuţie pseudo-logică cu toate aparenţele de raţionalitate, dar terminându-se într-un delir total".

– E treaba voastră, a filosofilor, să judecaţi validitatea discursului, coerenţa dialogului, pertinenţa şi forţa argumentelor, după măsura a ceea ce voi înşivă aţi erijat în tribunal suprem, în canoane şi norme universale. E treaba voastră să aruncaţi punţi între gânditori, limbi şi laboratoare de gândire atât de diferite. Să identificaţi în conversaţia amintită adineauri teme, problematici şi obsesii care vă chinuie pe voi, cei care vă trageţi din Socrate şi Platon, din sofiştii şi scepticii antici ori, mai nou, din Wittgenstein, Gilbert Ryle, Heidegger, Rorty şi din care alţii mai vreţi.

Eu, mai modest, am evocat cele două povestioare doar pentru a te face să-ţi aminteşti că nu avem nevoie numai de scuturi şi suliţe în vieţile noastre absurd blindate, risipitor agresive. Câtă puţinătate de

care suntem singuri vinovaţi! Să regăsim adevărata bucurie a peştilor care vom fi fost, care mai putem fi.

– Şi de unde ştii tu, mă rog, cum se bucură peştii?

– Încearcă să-ţi readuci aminte. Erai entuziasmat, cândva, de *anamnesis*-ul, motiv de reflecţie şi exerciţiu, al vechilor greci... Amintiri din viitor.

Copilărie de nelecuit

Frecventam o doctoriţă tânără şi frumoasă – de o tinereţe statică, egală sieşi, de o frumuseţe nobilă, cu grijă gerată după canonul profesiunii –, parcimonios ironică şi afectând o impersonală indiferenţă profesională faţă de fiinţa „unică“, „singulară“, „de neînlocuit“, „incomparabilă“ a pacientului care îi eram. Experienţă, pentru mine, teribil de frustrantă.

Când apele dintre noi, ca persoane, deşi ea se ţinea bine în „rol“, ţinându-mă şi pe mine în al meu, distanţa, codificată până şi prin albul vestimentaţiei, apără şi scuteşte de cheltuieli sufleteşti inutile, când apele acelea s-au mai dezgheţat, lăsând la vedere, fiecăruia, siajul virajelor celuilalt pentru a evita coliziunea, am îndrăznit s-o întreb, fără nici o legătură cu beteşugurile mele peste care dumneaei stăpânea, ajutată de maldărul de analize: – Doamnă, vă pricepeţi la psihanaliză? – Mai mult după ureche, am urmat un curs la facultate, dar nu m-a interesat în mod special. De ce mă întrebi? – Aş fi vrut să vă povestesc un vis. – Mă cam plictisesc visele altora, mai ales dacă sunt lungi, întortocheate, suprasaturate simbolic şi absurde, ca ale soţului meu. (Pronunţase „soţului meu“ în registrul posesiunii asupră-i? – „al meu“ –, în cel al celei posedate? – „îi aparţin“ –, ca o protecţie instituţionalizată care trasează graniţe de netrecut? ca o descurajare pentru mine, pusă la probă? ca aluzie la o căsnicie căzută la mica ei mitologie de casă din care dorea, inconştient!, să evadeze? – cine s-o hotărască fără *parti pris*, mai ales că patinase fără ezitare peste expresie, doar la sfârşit frânase puţin cu patina din stângul şi

clipise mărunt, ca atunci când bate un vânt uşor orbitor cu nisip invizibil...). – Spune-l pe scurt, mai aşteaptă afară o mulţime de pacienţi. – V-am visat azi-noapte. Eu intram în cabinet, „cine urmează?“, dumneavoastră vă potriveaţi o garoafă violet-deschis la buzunarul de la piept, din stânga, al halatului, ăsta pe care îl purtaţi acum, şi ascundeaţi o oglindă, cred, cam nemulţumită de chipul pe care vi-l întorcea. Păreaţi nervoasă, probabil somnul nu vă fusese îndestulător, nu vă priise. – Mai în rezumat, omule! – Bine. Intram în cabinet, cabinetul din vis, cam semăna cu ăsta, şi mi-aţi spus întocmai: ştiu de ce vii aşa de des la mine, nu atât pentru afecţiunile de care te plângi, vii mai curând ca să mă vezi. Ţi-oi fi căzut cu tronc. Te priveşte. Dar nu uita, specialitatea mea sunt bolile, nici ele toate, o familie. Eu: admit, gândiţi-vă însă dacă faptul, cum ziceţi, că simt nevoia să vă văd mai des decât ar justifica-o nevoile mele de îngrijire, faptul ăsta nu e şi el un fel de boală? Atunci dumneavoastră aţi surâs cu subînţeles, bineînţeles că subînţelesul din surâs îmi scăpa. Apoi aţi dispărut din visul meu. – Şi acum ce vrei de la mine? – Să-mi spuneţi cine vorbea în visul acela, ce înţeles avea subînţelesul, şi încă ceva, spuneţi-mi pe şleau dacă să mai vin ori ba la dumneavoastră.

Simpatica doctoriţă tânără şi frumoasă, de o tinereţe nobilă şi de o frumuseţe statică şi toate celelalte menţionate la început, a cugetat o clipă, după care a replicat sentenţios: dacă poţi să nu mai vii, fă-o!

După numai două zile, mă înfiinţai din nou la cabinetul doamnei. Disciplinat. Aşteptând la rând. – Mai e cineva, întrebă sora într-un târziu. – Eu, dacă mă socoteşti un cineva. Doctoriţa bodogăni ceva cum că s-au depăşit deja orele de program. Deschise uşa, iritată, şi dădu cu ochii de mine. – Dumneata? Hai intră! Aşadar, n-ai putut. Îşi expedie sora: poţi să pleci, ştiu că te grăbeşti, apoi, către mine: ia loc. Ce-ai mai visat? Eu: se făcea că..., şi scaunul pe care luasem loc – „ia loc“ înseamnă şi *aşază-te* şi *fii aşezat*, înseamnă şi *stai la locul tău*, înseamnă şi *stă-mi aproape, te ascult*, şi câte altele, amestecate – scaunul, deci, în care luasem loc s-a prăbuşit instantaneu. Am leşinat. Apoi m-am trezit brusc, ca dintr-un vis, şi mi-am simţit ochii plini ochi de ochii simpatici şi ironici, şi îngrijoraţi, dispuşi să se joace „curativ“ cu mine, profesional şi personal ai celei la care cu adevărat

mergeam prea des şi pentru bolile ce cădeau în specialitatea dumneaei şi pentru nes(u)pusa şi robitoarea mea nevoie de a o revedea.
– E şi faptul ăsta un fel de boală, admise doctoriţa zâmbind îndatoritor, şi mă mângâie aproape matern. N-am aflat niciodată înţelesul acelui zâmbet, nici al acelei mângâieri. Dar copilul care fusese astfel resuscitat în mine se luptă şi acum cu boala care venise de-aici. De ceva mă lecuisem totuşi: am realizat că pot să nu mai vin. Şi n-am mai fost. Copilărie de neiertat. Copilărie de nelecuit. Copilărie de nelocuit. Copilărie de neocolit.

Şi o lăsai de capul ei

Vă amintiţi cum îşi începe Kant *Prefaţa* la ediţia întâi a *Criticii raţiunii pure*: „Raţiunea omenească are într-un gen al cunoaşterii ei soarta particulară că e copleşită de întrebări pe care nu le poate evita, căci ele îi sunt impuse de natura raţiunii însăşi, la care însă ea nu poate răspunde, fiindcă depăşesc întreaga capacitate a raţiunii omeneşti". Cum adică? Nu cumva a spune că raţiunea, prin natura ei, îşi (im)pune întrebări la care nu poate să răspundă echivalează şi cu a defini stipulativ raţiunea însăşi şi cu a răspunde întrebărilor, tocmai determinându-le ca atare? Şi apoi, a spune că nu le răspunde fiindcă ele depăşesc întreaga capacitate a raţiunii omeneşti nu înseamnă a depăşi deja limitele acestei capacităţi, trasate tocmai de *Critică*, deci a face şi ca raţiunea să şi-o ia înainte prin chiar privirea ei îndărăt asupră-şi? O vreme am pus fraza lui Kant în vecinătatea aforismului, voios enigmatic şi imperativ tautologic, cu care Wittgenstein îşi încheia *Tractatus*-ul: „despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă". Dar n-au dat urmare descrierii esenţiale, respectiv imperativului nici Kant, nici Wittgenstein. Primul pentru că a lăsat ca tăcerea să curgă aiurea, cuvântător, al doilea pentru că a proclamat-o silnic chiar pe locul unde trebuia să survină. A spune, pe de altă parte, că tocmai lucrurile despre care nu putem vorbi vorbesc ele, în noi, mi s-a părut de-a dreptul vorbărie de răsucit minţi nevinovate, care joacă, funambulesc, pe ambiguitatea lui „a vorbi".

Multă vreme m-am cantonat, în legătură cu fraza lui Kant, în întrebări sterpe de felul: este ea o afirmaţie de antropologie-psihologie empirică, şi cum am putea s-o verificăm? Ori, poate, este una de antropologie-psihologie speculativă, şi ce temei are? Să fie ea însăşi metafizică, adică, implicit, răspuns la o întrebare care depăşeşte întreaga capacitate a raţiunii omeneşti? Şi acest „depăşeşte" se atribuie legitim raţiunii ca raţiune omenească-preaomenească sau raţiunii aşa cum o limitează deja criticismul kantian? În acest din urmă caz, nu este ea oare expresia transgresării pre-critice a unei bariere „critice" fictive? Poate, mi-am zis, nu este o propoziţie oarecare, dintre acelea zise empirice sau logice. Şi poate că nu de acest fel sunt propoziţiile filosofice. Mai mult, poate că propoziţia în genere nu este forma adecvată punerii în formă a gândului filosofic, care n-ar fi de-al simplei judecăţi, ci de-al conceptualităţii sistematice cvasicirculare şi automijlocindu-se. Aluzia (la Hegel) este transparentă. Am încercat altfel: fraza citată este deja o interpretare care constituie însăşi condiţia de posibilitate a înţelegerii frazei ca atare. Cu o singură şi capitală condiţie: să interpretezi interpretarea în spiritul frazei interpretative. Nu ratezi astfel înţelegerea, nu ucizi spiritul?

În definitiv, de ce mi-aş bate capul cu începutul acelei prefeţe? Sigur e că ea ridică întrebări la care singură nu poate răspunde. De ce-aş răspunde eu? Şi o lăsai de capul ei. Să aibă ce-şi bate. Avea, slavă Domnului!

Cum să nu

Pentru cărturarul de profesie, obişnuit să citească aproape orice, până şi presa cotidiană, în mod *interesat*, mereu, cum se zice, cu creionul în mână, gata oricând să sublinieze, să extragă, să adnoteze, să aprobe entuziast, să respingă vehement etc., totul pentru a-şi nutri propriile proiecte, în vederea cărţilor sale care se prefigurau din maldărele de fişe, trebuia numai să dai la o parte prisosul pentru ca

din ele să se ivească, iar şi iar, pleiada de statui la fel de dragi lui şi dăruite cu egală generozitate neamului său – nimic mai trist pentru un astfel de cărturar decât să descopere la un moment dat că, iată, l-au părăsit interesele, proiectele... Acesta era şi cazul amicului meu omnicititor, poligraf, grafoman, scufundat în acea dulce suferinţă numită graforee. El continua totuşi să citească, din inerţie. Cum să anuleze dintr-o dată obişnuinţa lui adânc înrădăcinată de a se aşeza la „masa de lucru", de a face, din orice, masă, şi din orice masă, masă de lucru? Sevrajul ar putea să-i fie fatal. Aşa că, iată-l din nou instalat, dis-de-dimineaţă, la masa care făcea una cu însăşi existenţa lui, având în preajmă o grămadă de cărţi foarte diferite ca tematică şi gen de scriitură, unele noi nouţe, în faţa cărora, altădată, şi-ar fi frecat mâinile de bucurie şi curiozitate aproape libidinale, ca să nu zic libidinoase. Dar nici un plan de lucru, acum, nu le mai ierarhizează, nu le mai rânduieşte, nu le mai traversează. Nimic nu le mai tulbură materialitatea de hârtie închisă asupră-şi, muţenia de semne tenebroase din care s-a scurs orice ispită. Ele zac *acolo*, flasce. El le răsfoieşte indiferent şi simte în degete un soi de dezgust, de parcă ar cotrobăi, alandala, prin viscerele unei mortăciuni. Le deschide la întâmplare, dă să citească o frază, literele sunt ţinte de carton, ochii – gloanţe oarbe. Le pune la loc, în vidul de unde nici o chemare nu răzbate, şi se întoarce la golul din mintea lui ca pentru a-l stârni, a-i redeştepta apetiţia, a-l „intenţionaliza" fenomenologic, a-i da g(ă)uri şi săgeţi. Dar nimic nu se mişcă acolo, e ca o gaură neagră, nu, ca o cutie neagră în care nimic nu intră şi din care nimic nu iese, ca un cărbune ars de tot. Cărţile îi stau dinainte: flori moarte, flori de plastic. El: albină fără aparat bucal, cu picioarele posterioare frânte, cu acul veninos uscat, ori, ceva mai măgulitor – înger fără aripi, fără viitor. Atât de în urmă lăsase el cititul dezinteresat, cititul de dragul cititului, descalificat ca o îndeletnicire de trântor, de consumator vulgar, încât a se mai întoarce acolo îi era cu neputinţă, ba chiar i s-ar fi părut o regresiune inadmisibilă.

Şi totuşi, de aşezatul la masă, înconjurat de cărţi, nu se putea desprinde, nu-şi putea deprinde şezutul cu poziţii mai îndelung neşezătoare, cu plimbările lungi, să zicem. Într-o bună zi, se prezentă la el acasă un tânăr plin de râvnă, de admiraţie pentru maestru şi de

ambiţii scriitoare. Aflase că venerabilul său „idol" are o sumedenie de cărţi interesante şi îl rugă – având asupră-şi, pentru orice eventualitate, şi o scrisoare de recomandare din partea mea, care, gândea el, i-ar birui orice urmă de rezistenţă – să-i împrumute nişte cărţi, „pe ale dumneavoastră le-am citit şi răscitit". Întâmplător sau nu, erau exact volumele care îi stăteau dinainte inerte şi fără viitor, unele nici măcar tăiate. I le împrumută, „şi-aşa nu-mi folosesc la nimic". Dar din clipa în care tânărul dispăru cu ele, maestrul fu cuprins de nelinişte. Râvnite de altul, iată, cărţile acelea i-au devenit deodată *absente*, absenţe de unde iradia o ademenire obsesivă. A doua zi le-a căutat prin librării, pe la anticariate. Degeaba. Şi-a pus cu grijă lista lor în buzunar şi a purces la cea mai bună bibliotecă din oraş. Le-a găsit. Numai că nu-i puteau fi împrumutate. De atunci, în fiecare zi, de dimineaţă până seara, maestrul era de găsit în bibliotecă. Citea, rând pe rând, cărţile cu pricina. Le citea pur şi simplu, cu o voluptate de mult uitată, fără să pună în mişcare maşina aceea laborioasă care făcea din cărţile altora *input*-uri, pentru ca la capătul celălalt ieşirile să anticipeze propriile sale cărţi. Adică, citea aproape dezinteresat. Tot ce-i mai tulbura această nobilă finalitate fără scop era să ghicească ce anume l-ar fi putut interesa aşa de mult pe tânărul căruia i le împrumutase. De altfel, se întâlneau deseori la bibliotecă, dar nu apuca niciodată să-l întrebe de-a dreptul. Tânărul îl antrena, abil, în discuţii din care trăgea foloasele lui, îl trăgea de limbă în legătură cu una sau alta, „dumneavoastră aţi trecut prin multe experienţe, aţi cunoscut oameni importanţi, ce ziceţi despre..." Încet, încet, în mintea bătrânului cărturar se înfiripa gândul de a scrie cândva o carte despre lectura dezinteresată. Experienţa lui în materie i se părea încă destul de săracă. Şi pe măsură ce ea sporea, delectarea care-i venea de-aici părea a-şi ajunge sieşi, acoperind treptat gândul, proiectul de a scrie pe această temă. Asta până ce dădu peste o carte consacrată exact lecturii dezinteresate. Descoperi astfel nu doar articularea de către autor a subiectului. O întreagă bibliografie necunoscută l-a prins în mrejele ei. Aşadar, avea de lucru. Iată-l din nou fericit, frecându-şi mâinile de bucurie. Îşi ascuţi creioanele, îşi pregăti fişele. Lecturile lui îşi aflaseră rostul.

Nu ştiu dacă va fi reuşit sau nu să încropească ceva din cartea proiectată parcă mereu îndărăt. Cei care i-au stat aproape, şoarecii casei, spun că nu era zi de la Dumnezeu în care biblioteca să nu se deschidă şi să nu se închidă odată cu el. Se simţea acolo, aici, mai acasă decât acasă. Citea de dragul proiectului, dar proiectul se amâna, înfăşurat oarecum în cititul de dragul cititului de dragul lui. Nu se mai ştia bine dacă proiectul trecuse în lectură de dragul lecturii sau dacă aceasta se autoproiecta dezinteresat. Lectura scriitorului nostru grafoman devenise un *modus vivendi*, se confunda cu viaţa lui zilnică: interesată şi dezinteresată, interesantă poate, o trăieşti şi te trăieşte până la sfârşitul zilelor cele cititoare de cărţi niciodată sfârşite.

Tânărul, la rândul său, intenţiona să-şi facă intrarea în lumea mirifică a tipăriturilor cu o carte despre venerabilul poligraf. Aştepta doar să moară, muncit până la capăt de dulcea lui suferinţă numită graforee, de pasiunea lui senilă-senină, ambiguă, în care proiectul se de-proiecta şi se re-proiecta indecidabil, pentru lectura dezinteresată ca mod de viaţă şi ca temă de studiu, acestea două contopite, de nedisociat. Aştepta căci, cum se spune prin cărţi, singură moartea transformă viaţa unui scriitor şi a progeniturii sale, cărţile, în destin. Proiecta deci o carte despre viaţa şi opera celui care îl („ne")norocise şi pe el: aşa ajunsese un şoarece de bibliotecă – locul „tragerilor de limbă" –, aşa, un depozit al tuturor legendelor şi bârfelor care circulau pe seama („ne")norocitorului.

Ultimul lor dialog, în versiunea tânărului.

– Când vreţi să vă restitui cărţile, maestre?

– Păstrează-le, tinere.

– Cum aşa?

– Ai în faţă ceea ce eu am de-acum îndărăt: o viaţă întreagă de scriitor. Cărţile se fac din cărţi.

– Maestre, vreau să scriu o carte despre dumneavoastră.

– Bănuiam eu ceva. Ai răbdare, tinere prieten, nu mi-am spus încă ultimul cuvânt.

– Credeţi că există aşa ceva?

– Cum să nu, se oţărî bătrânul.

Şi un atac de cord îl prăbuşi, subit, peste cărţile menite a-i potoli foamea lui de lectură din acea zi. Cărţi despre lectura dezinteresată. Cărţi în vederea unei cărţi pe această temă.

„Cum să nu" – acesta i-a fost ultimul cuvânt. În sfârşit, tânărul îşi putea face intrarea în lumea mirifică...

Fără picioare şi fără drum

– Ce mi-ai dăruit? – Un drum pentru care nu am picioare. Un drum pe care nu pot să păşesc fără a-mi schimba mersul.

– N-ai decât să-l schimbi.

– Dar pe picioarele cui şi pe ce drum rămân în intervalul necesar pentru ca schimbarea să aibă loc?

– Lasă-te mie!

– De acord, răspunse ea; atunci i-aţi darul înapoi.

Şi se făcură una: un mers împleticit, şovăitor, lipsit de ţintă, mai bine-zis hrănindu-se cu ţinta. Un mers cum nu mai văzusem. L-aş descrie aşa: sieşi mergător, fără picioare şi fără drum; dans de potcoavă norocului mort.

„Gândire pură"

Cărei comunităţi lingvistice aparţin surdomuţii? Formează ei înşişi o comunitate lingvistică sau alingvistică aparte? Cum participă ei la limba specifică, vernaculară a comunităţii largi de vorbitori în sânul căreia comunică între ei surdomuţeşte? Semnele şi gesticulaţiile lor imită, transpun, reproduc, recodifică... într-un fel propriu codurile şi uzajele limbilor naturale pe care ei nu le pot vorbi în mod natural, dar le pot sluţi, eventual îmbogăţi prin „traducere" inversă? Semnele surdomuţilor sunt oare aceleaşi pretutindeni, indiferent de limba particulară a vorbitorilor autohtoni, ori aceasta le impregnează corporal prin intermediul celor care îi învaţă pe surdomuţi să comunice între ei şi cu învăţătorii lor? Altfel zis, semnele şi gesticulaţiile

surdomuţilor au parte de o universalitate care coboară direct în specie sau în vreo limbă originară prebabeliană ori nu sunt decât umbra, fantoma limbii învăţătorilor, caricatura acesteia? Să fie clar, am tot respectul şi compasiunea pentru cei loviţi de această deficienţă severă. Şi iarăşi să fie clar, toate aceste întrebări nu sunt adresate lingviştilor, psihologilor, educatorilor, experţilor defectologi. Nu. Sunt adresate chiar surdomuţilor. Aţi înţeles: filosofilor. Şi dacă doriţi să le înţelegeţi răspunsurile, surdomuţiţi-vă. V-aş întreba atunci cărei comunităţi lingvistice... Dar, fiindcă tocmai aţi fi devenit filosofi, cine v-ar mai putea scoate din sublimul stării voastre de surzi şi muţi la mizeriile lumii flecăritoare, chiar şi la surdomuţii ei care vi s-ar părea de o desperată, şi deşartă, şi ilimitată locvacitate gestuală? Mă îndoiesc că v-ar mai putea ei ajunge cu semnele lor. Veţi fi şi orbit între timp. „Gândire pură" aţi numi, cu superbie, excesul propriei voastre carenţe. Superbă şi zăludă automutilare.

Evidenţă care (m)isterizează epifanic

S-a dezbrăcat. Fără nici o pregătire, fără nici o ezitare, fără nici o prefăcătorie. S-a dezbrăcat cu o naturaleţe şi o neutralitate care nu puteau decât să uluiască şi să întunece ochiul meu şi aşa bandajat cu pre-judecăţi dinainte-văzătoare. Aici, reflexivul „s-a" înşală. Hainele făceau treaba desprinderii de trupul ei, o dezbrăcau. Şi ce a dat ea vederii? Mai „adânc", mai „înapoi": s-a dat ea vederii? S-a dat, luându-se îndărăt cu o învăluire care se adâncea în sine, lăsând vederii o nălucă, un negativ, ascunderea în prezentul unei prezenţe negative, al unei absenţe de faţă. Acea goliciune splendidă, luminoasă, lumină care luminează totul şi îşi luminează sieşi – aţi zice voi cei de pe margine, trăgând cu ochiul naiv, păcătos şi involuntar concupiscent la câmpul întunecos din care iradia lumina –, acea goliciune, trecând printr-un faţă-către-faţă repede şters, mă anula cu puterea feţei-peste-tot orbitoare, cu tăişul evidenţei scoase din teaca nopţii – evidenţa perfect ocultată. Mă paraliza, sunt sigur,

şi asimetria în care mă ţinea faptul de a fi rămas, şi nu puteam altfel, îmbrăcat. Evidenţa aceea perfect ocultată nu acoperea un mister, nu dezvăluia un miracol. Ea (se) misteriza, literalmente miraculos, tocmai dezvăluindu-se. Misteriza epifanic. Hierofanie. Pericolul docetismului îmi dădea târcoale. Dacă nu era om decât în aparenţă? Aici şi acum, în această situaţie care *te* situează fără voia ta, apare o distanţă. Ea este pusă, prin distanţare, de ochiul silit să privească, de ochiul căruia i se dă de văzut. Dacă nu suprimi distanţa prin iubire, privirea ţi se arde. Am în vedere, desigur, o iubire grăitoare, care se adresează auzului. Percepând limba, auzul percepe într-un fel totul, nu doar vizibilul. Bătrânului Aristotel, experimentator pe toată întinderea nedeterminată a omenescului, nu-i scăpase lucrul. Închizi instinctiv ochii şi aştepţi ca din spatele distanţei sau pe deasupra sau din faţa ei, mai cu seamă aşa, să ţi se vorbească. Prin experienţa a ceva de ordinul acesta cred că trecem atunci când, despuindu-l pe Dumnezeu de toate atributele în care se ţinuse, în care fusese ţinut spre a-l putea face obiect de judecare şi de reprezentare, dacă nu-l iubeşti, te orbeşte pe loc. Şi iarăşi resimţi urgenţa de a ţi se vorbi, urechea caută Cuvântul, îl aşteaptă, îl anticipează. Ba chiar, în clipe de graţie şi încordată disperare, dacă nu surzeşte, urechea produce Cuvântul, cuvântează.

Nu enigmatică era acea evidenţă care misteriza epifanic. Era mai curând amuţitoare, de tot amuţitoare. Întreg trupul, altădată capabil să vorbească până la ultima lui particulă vie, amuţise ţeapăn, cu gura deschisă, pe unde trebuie că se evacuase, chemare fără răspuns, puterea aceea specială care ne face apţi să dialogăm, ne hărăzeşte constituţional dialogului – cu alţii şi cu sine însuşi. „Eliberatul în viaţă" (*jūvan-mukta*) din Sāmkhya-Yoga, care nu mai trăieşte în strânsoarea Timpului, ci într-un prezent etern, *nunc stans*, şi creştinul care îl descoperă în el pe Dumnezeu încarnează două modalităţi de supravieţuire unei asemenea „întâlniri" cu evidenţa perfect ocultată. Două feluri de a(-ţi) fi contemporan unei nemuriri care nu mai este a ta. Aici, infinitivul lung – nemurire – îşi este de-ajuns: ceea ce îl întreţine este o ÎNTRE⇆ŢINERE cu dublă săgeată, în ambele sensuri. În spaţiul acesta de suveică nu se vorbeşte, nici se tace, se ÎNTRE, întru propria-i ţesere. Un ÎNTRE pe unde se furişa din ochii ei lucitor

albaştri şi uscaţi o întunecime umedă. Aţi zice că e ca un început de poem: cuvintele care vin de la sine te duc mai departe, prin forţa lor, înainte chiar de a le fi înţeles. Dar ea refuza să vorbească ori poate vorbea aşa de pur, sub forma unei autoprezentări fără trimitere la altceva decât la absenţa de sine, încât „cuvintele" ei te fac mai departe înainte chiar de a le fi auzit. Te duc înapoi, călare pe suveică. Ispită? Acel ÎNTRE se îmbuca în piciorul despicat al diavolului.

Norocul – noroc era? – veni de unde te aşteptai cel mai puţin. Veşmintele ei începură să-şi facă treaba, în ordine inversă, şi s-o îmbrace. Era din nou cea cu care te simţeai în siguranţă. A rostit un singur cuvânt – „Prostule!". O înghiţise întunericul de-afară. Cuvântul stăruia lăuntric. ÎNTRE întuneric şi cuvânt s-a înălţat un pavilion, al urechii, loc de veghe deşartă şi de echilibru precar. Tuna. Fulgera. (M)isteriza. Ploua. Ce aveam de făcut? Filosofia cu care mă îndeletniceam nu mi-o putea spune. Căutam împăcare în vorbele lui Hegel: ca *gând* al lumii, filosofia apare în timp abia după ce realitatea şi-a încheiat procesul de formare şi este gata săvârşită, adică, mai popular, la spartul târgului. „Când filosofia îşi pictează cenuşiul ei pe cenuşiu, atunci o formă a vieţii a îmbătrânit, şi cu cenuşiu pe cenuşiu ea nu poate fi întinerită, ci numai cunoscută: bufniţa Minervei nu-şi începe zborul decât la căderea serii." Ploua mărunt. O apă cenuşie spăla cenuşiu materia mea cenuşie. Cenuşiu pe cenuşiu sfârtecat de zborul unui bou-de-noapte. Strigoiul acelei goliciuni care misterizase epifanic? Iată-l metamorfozat în trandafir. Şi am început să dansez. „*Aici* este trandafirul, dansează *aici*". E bună şi filosofia la ceva. Prostule! Bufna îşi găsise de atunci adăpost în pavilion.

Pedeapsă

Înţeleptul evreu ce-şi zicea Cilibi Moise a lăsat, cu geniul lui oral, era neştiutor de carte, printre multe vorbe de duh, şi pe aceasta: „Ce deosebire este între o roată de car şi un avocat? Roata strigă ca s-o ungi, pe avocat trebuie să-l ungi ca să strige". Dacă aş fi trăit pe

vremea lui (1812-1870), i-aş fi întors-o aşa: Ce diferenţă trebuie să existe între felul de a te purta cu un om talentat care nu ştie să citească şi cu unul netalentat care scrie, un scribăreţ? Pe cel dintâi îl ajuţi să-şi scrie cugetările, pe celălalt încerci să-l dezveţi de năravul scrisului. Cum? Punându-l să fie scribul învăţăturii analfabetului, şi apoi s-o tot citească şi s-o strige.

Semnătură pe potcoavă

Ortografia neantului? – O profesez aproape zilnic. Luptând cu neantul ortografiei, aproape silnic. Cacografia mea de cioară cârâitoare e ca o iscălitură a calului pe potcoavă. Calul e mort, iar eu umblu după el să-i iau, aţi ghicit?..., nu potcoavele, nu. Să-i iau semnătura.

Matricea izvorului

Nietzsche evoca undeva – pentru amatorii de precizie: *Ştiinţa voioasă*, fr. 285 –, în stilul său voluntarist-dinamic, de data asta de o manieră un pic prea o(ra)culară şi speculară, existenţa unui lac care şi-a interzis, într-o bună zi, să se mai scurgă, ridicând un stăvilar acolo pe unde se scursese. Oglinda lacului se înalţă de atunci neîncetat. „Poate că tocmai renunţarea ne va da şi puterea cu care renunţarea însăşi va putea fi suportată, poate că omul se va ridica mereu mai sus, din clipa în care nu se va mai *scurge* într-un Dumnezeu."

Imaginea lacului e poate prea rapid convingătoare pentru ochiul nostru zilnic care se şi revoltă spontan împotriva „raţionalizării morale" nietzscheene atât de rapide. Puneţi dinaintea ochiului zilnic priveliştea – e drept, lăuntric verticalizantă, ceea ce tulbură pacea

priveliştii şi lenea ochiului – a lacului care îşi tot înalţă oglinda. Aici da, în oglindă, pacea şi lenea se oglindesc una în alta şi se com-plac. Până când, până unde să se înalţe oglinda lacului? Întrebări de acest fel îşi pune ochiul *ratiocinator*. Şi tot el îşi răspunde, socotind cu acea aritmetică a sufletului care nu ştie să numere sau cu abacul raţiunii sale utilitare: până în clipa şi până acolo când şi unde lacul va da peste margini cu bucurii dezordonate ori va rupe furios stăvilarul pe care singur şi-l ridicase ori îşi va face alte drumuri de scurgere. Dacă nu cumva înălţarea oglinzii sale – motiv freudian-lacanian indefinit psihanalizabil, de o redutabilă ambiguitate hermeneutică – va trece, printr-o răsturnare paradoxală pentru ochiul socotitor, într-o adâncire în hăul care va acoperi oglinda cu Narcis cu tot. Graţie oglinzii, ochiul zilnic se varsă în ochiul mitic şi atunci răsturnarea este firească. N-o „înţelegem" decât dacă o reefectuăm în felul în care ea se produce.

Şi apoi, comparaţia scurtcircuitată a marelui iluzionist, deşi voia să ne îmbie cu oglinda în care (supra)Omul nu-şi mai apare a se scurge în Dumnezeu, nu rupe de fapt cu acesta. Mai curând îl interiorizează exasperant, şi-l apropriază ca ostatic, făcându-şi-l astfel invizibil, pentru a-şi da singur chip şi asemănare în oglinda lacului.

Mai încercase omul înălţarea miraculoasă la Cer. Daedalus, meşterul iscusit în arta construcţiilor, fusese pedepsit de Minos să fie închis, împreună cu fiul său Icarus, în labirintul de el construit şi a cărui intrare fusese zidită din porunca aceluiaşi rege. Ingeniosul Daedalus a meşterit nişte aripi lipite cu ceară. Cu ajutorul acestora, cei doi şi-au luat zborul către înălţimi. Daedalus, spune legenda, ar fi reuşit să se salveze, dar Icarus, vrând să atingă Soarele, s-a prăbuşit – aripile de ceară cum să nu se topească sub dogoarea astrului mult râvnit?! Mult cunoscută ne este şi parabola Turnului Babel. În vremea când peste tot pământul stăpânea o singură limbă, ce şi-au zis oamenii: să întemeiem un oraş şi să ridicăm un turn al cărui vârf să ajungă la cer şi să ne facem faimă înainte de a ne împrăştia pe toată faţa pământului. Atunci, Domnul s-a pogorât să vadă cetatea şi turnul pe care-l zideau fiii oamenilor. Şi a zis Domnul (*Facerea*, 11:6-8): „Iată, toţi sunt de un neam şi o limbă au şi iată ce s-au apucat să facă şi nu se vor opri de la ceea ce şi-au pus în gând să facă. Haidem, dar să

Ne pogorâm şi să încurcăm acolo limba, ca să nu se mai înţeleagă unul cu altul". Şi i-a împrăştiat Domnul de acolo în tot pământul şi au încetat de a mai zidi cetatea şi turnul. De atunci, Babel a devenit un simbol al mândriei omului şi al căderii sale inevitabile. Turnul a fost asociat, sub raport teologic, cu confuzia şi întreruperea părtăşiei dintre oameni şi neamuri, atunci când oamenii şi neamurile sunt despărţiţi de Dumnezeu. Păcatul oamenilor din ţara Şinear – ni se tălmăceşte – a constat în dorinţa de a stăpâni lumea şi de a domina propriul destin în afară de Dumnezeu.

Nu acesta este oare şi păcatul lui Nietzsche? Poate că şi Icar, şi oamenii din ţara Şinear aveau nostalgia, duceau dorul zeităţii cu care cândva se aflaseră în comunicare nemijlocită şi în care voiau *acum* (atunci) iarăşi să se verse. Şi poate că râvna le-a fost retezată pentru că greşiseră în privinţa mijloacelor şi greşiseră plecând de la o imagine greşită asupra lor, asupra locului şi menirii lor în economia Marelui Tot. (Supra)Omul lui Nietzsche care nu s-ar mai scurge în Dumnezeu, căruia însăşi renunţarea la rugăciune, la divinizare, la odihna într-o nesfârşită încredere, la oprirea în faţa ultimei înţelepciuni ş.a.m.d. i-ar da şi puterea cu care renunţarea va putea fi suportată, – acel Om de deasupra omului, răsfrânt în oglinda lacului mereu urcător şi nemaivoind a se scurge într-un Dumnezeu se doreşte în ascuns a fi Dumnezeu însuşi, în vreme ce El, Dumnezeul adevărat, şi-a luat faţa de la om, nu se mai scurge în creatura Lui. De ce? Fiindcă ochii acesteia, trufaşi, sunt înneguraţi, plini de albeaţă. E de-ajuns să-i ridice şi negura se risipeşte ca un nor. Şi, vorba poetului: „La obârşie, la izvor / nici o apă nu se-ntoarce, / decât în chip de nor. / La obârşie, la izvor / nici un drum nu se întoarce / decât în chip de dor".

Matricea izvorului – glas de norul dorului, de oglinda lacului, trasă-n mersu' racului.

Aşa stătea scris

Ce împiedică filosofarea vie, filosofarea asupra a ceea ce viaţa instituie, în faţa gândirii, ca urgenţă a cărei nesocotire aduce dezastre în viaţă, în gândire, în chiar viaţa gândirii? Poate că primul obstacol sunt înseşi textele filosofice decupate şi impuse ca exemplare de tradiţia academică şi de instituţia şcolară. Textele pe lângă care ucenicesc şi cu care sunt intoxicate creierele de imberbi, capetele care consimt şi se predau dresurii contra cost efectuate de profesionişti, la rândul lor bine dresaţi. Visez la o discreditare a acestor texte care încovoaie şi strică minţile juvenile prin rescrierea lor sub forma unor ciorovăieli absurde şi interminabile între nişte domni senili, eşuaţi într-un azil de bătrâni.

Visez cu adevărat. Şi se făcea, în visul meu, că tocmai când cearta acelor umbre atingea apogeul, căci fiecare se grăbea să dea replica decisivă, finală, izbăvitoare înainte de a ieşi din „jocul cu mărgele de sticlă" pentru a-şi da duhul, azilul fu cuprins de flăcări din toate părţile. Îi dăduse foc un pacient deghizat, singurul printre ei taciturn şi gânditor, care îşi râdea pe ascuns de panica iscată. Fiecare domn senil îşi strângea la repezeală boarfele şi se precipita spre ieşire. Dar senilitatea, perversă, îi împingea, dimpotrivă, să se afunde în miezul focului, acolo unde dezbaterea era mai în toi. Au ars cu toţii. Singur taciturnul s-a salvat. Contempla acum cenuşa liniştită. Concluzia marii gâlceve. Şi fu asaltat de o gureşă nelinişte. A început să recitească, atent, marile texte de filosofie, cu speranţa de a înţelege ceva din cataclismul de el închipuit. Căci, de fapt, el visa în visul meu să le rescrie după cum o înfăţişai. Eu eram doar locul unde visul lui venea să se întâmple. Şi încă ceva. Eram cel care îl inventasem pentru ca lucrul la care visam să aibă loc. Aşa stătea scris şi aşa trebuia să se împlinească.

Şi m-am trezit cu o senzaţie ca de arsură pe creier. Trebuie, mi-am zis, că au mai dat în primire câteva zeci sau sute de mii de neuroni. Nu se visează nepedepsit. Prin sinapsele care se căutau pe dedesubtul sau pe deasupra decedaţilor, textele filosofice exemplare se buluceau panicate, gata să pună de o ciorovăială absurdă şi interminabilă.

Mica mea mitologie (răs) gândită

E confortabil să trăieşti într-un mediu de fiinţe şi de lucruri ştiute, toate, după numele lor: aşa le strigi, aşa îţi răspund, aşa le iei cu tine în vehiculul bine securizat al vorbirii comune pretutindeni călătoare în mediul acela. Şi când se întâmplă să dai peste ceva nou, care scăpase lui Adam însuşi cel atoate(comun)numitor sau care a survenit mult prea local şi mult prea după întâiele numiri ale Omului dintâi, când dai peste ceva necunoscut, peste o arătăciune monstruoasă, căci nu-i ştii numele ori nenumită într-un fel anume de oamenii locului, nu afli linişte până ce n-o încercuieşti în hotarele unui nume de unde nu ar putea să evadeze nepedepsită – ca o colivie care îngrădeşte un spaţiu vital: dacă vietăciunea e înţeleaptă şi nu se izbeşte de margini, înăuntru e cald şi bine. Când am deprins vorbirea, m-a uluit – dacă nu cumva e vorba de o uluială confecţionată ulterior, cu materialul unei mitologii literare şi lingvistice stereotipice – forţa specială a numelor, magică, de a institui, de a inaugura, de a face ca lucruri şi fiinţe să dăinuie, nu fără şovăială, identitar şi liniştitor. Este vorba, mai ales, de cuvintele esenţiale, care fac una cu rostirea, cu rostitorul şi rostitul: de cuvintele mituri şi rituri constitutive ale tribului. Toţi facem această experienţă în timpul copilăriei. Apoi, fie o uităm repede, îngropată rând pe rând de adolescenţa vanitoasă – stăpână ea peste nume şi dispunând *ad libitum* de ele –, de maturitatea pragmatică – nu contează cum le zici lucrurilor, important este ce faci cu ele, lucrativ –, în sfârşit, de mizeriile bătrâneţii – care uită numele, nu le mai cheamă cum trebuie, le încurcă chemând în ajutor gesturi şi semne la rându-le ratate –, fie nu avem tăria să ne întoarcem la ea cu iscodirile ochiului dinăuntru al minţii şi o purtăm cu noi ca pe o taină infinit preţioasă, acoperită de clarităţi jalnice şi orbitoare. Dar taina rămâne activă. De aceea e şi neliniştitor să trăieşti într-un mediu de fiinţe şi de lucruri ştiute, toate, după numele lor: aşa le strigi, aşa îţi răspund. Dacă barajul numelor cedează, dacă legatul lor se şterge, se anulează?

Pentru Occident, experienţa acestei uimiri, ca şi cea a dezvrăjirii, încă mai uluitoare sub chipurile exerciţiului ludic, parodic, sofistic...,

se întâlneşte, exemplar, la vechii greci. Stă mărturie, între multe altele, *Cratylos*-ul platonian. Dar, ca să reactivezi şi să asumi această mărturie, trebuie să nu fii, cum nici Platon n-a fost, platonician. Câteva întrebări, la care gândirea şi sensibilitatea modernilor s-au tocit, mai ales printre savanţi şi cărturari – şi mai puţin aserţiunile doctrinare ale celor care rezumă, stângaci şi nedrept, dramaturgia literar-ideaţională a dialogului –, ne mai pot lăsa pe gânduri: Dreapta potrivire a numelui este aceea care arată natura, firea lucrului? Cine a fost nomothetul, „legiuitorul", onomaturgul, tipul acela de creator atât de rar care a instituit numele potrivite? Şi nu s-ar cuveni ca legiuitorul acela să ştie să imprime numele în sunete şi silabe, în chip firesc propriu fiecărui lucru? S-ar putea, spune Socrate, ca instituirea de nume să nu fie o treabă de rând şi nici isprava unor oameni de rând. Şi poate că ar trebui să deosebim, cu Homer, numele date de oameni şi cele date de zei. Cum să vezi dacă numele ne dau mărturie prin ele însele că nu au fost instituite la întâmplare, ci după o anumită potrivire a lor? Există nume-element, nume primitive, înapoia cărora se întinde tărâmul inomabilului, din care se nasc cele „derivate"? Nume bine şi prost instituite? Sunt numele bine instituite un soi de imagine a lucrurilor, ceva asemănător lor, ori sunt doar convenţii şi reprezintă ceva numai pentru cei care s-au înţeles între ei, cunoscând dinainte lucrurile? Să admitem că dătătorul de nume primitive o făcea ca un cunoscător al lucrurilor. În acest caz însă – îl încolţea Socrate pe Cratylos – de la ce fel de nume învăţase dătătorul de nume ori descoperise lucrurile, de vreme ce numele primitive încă nu erau date şi de vreme ce este cu neputinţă de a învăţa şi de a descoperi lucrurile, fără a fi învăţat sau descoperit noi înşine ce fel sunt numele care le desemnează? Să spunem că o putere mai mare decât cea omenească a rânduit pentru lucruri numele primitive, astfel încât acestea sunt în chip necesar potrivite? Dar când numele se răzvrătesc, unele susţinând că ele ar fi cele asemenea adevărului, iar celelalte ar avea aceeaşi pretenţie, cum vom mai putea noi deosebi adevărul, sau către ce ne vom îndrepta? – Nu către alte nume, căci ele nu sunt de găsit. Atunci trebuie să căutăm altceva decât numele, ceva care să ne facă să vedem, fără ajutorul numelor, care dintre cele două feluri de cuvinte este cel adevărat; ceva care să ne arate totodată

desluşit adevărul realităţilor? Ar însemna că e cu putinţă să le aflăm fără ajutorul numelor, să recunoaştem că nu de la nume trebuie să pornim, ci de la lucrurile însele. – Poate că e aşa, poate că nu. Cuvântul edifică şi desfiinţează, înalţă şi năruie.

Iată ce-i preocupa pe gânditorii greci. Dar nici chinezii cei din vechime nu au rămas mai prejos, oricât ar repeta unii occidentali că ei n-ar fi urmat calea filosofiei, a conceptului, a adevărului – acestea ar vorbi greceşte! –, ci calea, mai la îndemână, a înţelepciunii, asimilată uneori, depreciativ şi în pofida instituirii bune sau proaste a numelui grec de *philosophia*, cu „pre-filosofia".

Cum să-l cauţi pe Dao, se întreba Zhuangzi? Stând să asculţi, într-o stare de „inacţiune" şi completă disponibilitate, pentru a capta muzica delicată şi armonioasă care vine de la origini: muzica lui Dao; ne ţin departe de ea vacarmul conflictelor, cacofonia teoriilor şi discursurilor, nefirescul intervenţiilor noastre care decupează, taie în mod arbitrar totalitatea şi spontaneitatea realului autoconsistent prin activităţi practice, prin instituţii, prin însăşi raţiunea noastră discursivă. Nu magia instituitoare a numirilor, nu securitatea identitară pe care ele ar conferi-o lucrurilor şi oamenilor având de-a face cu ele impresionează sensibilitatea sapienţială şi, i-ar mai zice occidentalii, „mistico-poetică" a lui Zhuangzi. În istorioare scrise sub formă de dialog, pline de umor şi ironie, în anecdote paradoxale, în discuţii pseudologice, aparent raţionale, dar eşuând în delir, el nu conteneşte să denunţe relativitatea şi arbitrarietatea limbajului pe care „argumentatorii" şi „logicienii" îl iau atât de în serios. Iată un exemplu: „Broscuţa de pe fundul puţului n-ar putea vorbi despre ocean, aflată fiind în locul acela strâmt. Gâza care nu vieţuieşte decât o vară n-ar putea vorbi de îngheţ, prizonieră fiind într-un singur anotimp. Învăţatul mărginit n-ar putea vorbi de Dao, prins fiind în preajma lucrurilor învăţate."

Spre deosebire de maestrul şi prietenul lui, Huizi, care se străduia să facă din limbaj un instrument ideal, Zhuangzi se foloseşte de paradoxurile acestuia pentru demolarea ironică a limbajului şi a raţiunii discursive şi a pretenţiei lor de fundament al relaţiei noastre cu lumea. Ce ne-ar putea spune limbajul despre adevărata natură a lucrurilor, de vreme ce tocmai el statorniceşte, printr-o decupare

artificială a realităţii, atât numele lucrurilor, cât şi lucrurile înseşi? Citez din cartea Annei Cheng *Istoria gândirii chineze*: „Cerul-Pământ a fost zămislit împreună cu mine; cele zece mii de fiinţe şi cu mine nu suntem decât unul. Acum că nu mai suntem decât unul, mai pot eu să spun ceva? Dar acum că am spus că nu suntem decât unul, mai pot spune că n-am spus nimic? Unul şi cu ce-am spus despre el fac doi, şi doi şi cu unu fac trei. Începând de-aici, nici cel mai bun matematician n-ar da de capăt socotelilor, darămite un om oarecare! Astfel deci, dacă, trecând de la nimic la ceva, ajungem deja la trei, ce va fi când vom trece de la ceva la altceva? Mai bine să nu trecem de la nimic la nimic, iar afirmaţia «aşa e», temeiul oricărui lucru, nu va mai avea rost". Imediat ce spui „aşa e", există o limitare. Or, în Dao n-a existat niciodată nici măcar un început de deosebire. Trebuie mai degrabă să „uităm" limbajul, creator al unei lumi artificiale limitate şi limitative, şi, prin sensul cuvintelor uitate, să ne contopim cu ordinea Realului, să ne potrivim spontaneităţii sale – *ziran*, „de la sine însuşi astfel", se poate traduce destul de bine prin latinescul *sponte sua* –, „drumului necesar" unde nu este loc pentru „eu", aşa cum înotătorul care urmează calea (Dao) apei nu încearcă să-şi impună eul. „Rostul năvodului, spune Zhuangzi, este peştele; odată prins peştele, uiţi de năvod. Rostul capcanei este iepurele; odată înhăţat iepurele, uiţi de capcană. Rostul cuvintelor este înţelesul; odată priceput înţelesul, uiţi de cuvinte. Unde să-l găsesc pe cel care ştie să uite cuvintele ca să vorbesc cu el?". Şi tot Zhuangzi: „Să-l cunoşti pe Dao e lesne; nelesnicios e să nu vorbeşti despre el. Să-l cunoşti şi să nu vorbeşti despre el este mijlocul de a ajunge la Cer; să-l cunoşti şi să vorbeşti despre el este mijlocul de a ajunge la Om. Cei din vechime se lăsau în voia Cerului şi dispreţuiau cele ale Omului".

Aveam de ce să nu mai privesc cu atâta simpatie şi uluială forţa magică a numelor, co-naturalitatea lor cu cele numite. Dacă este o magie care ne robeşte unei viziuni parţiale, părtinitoare, care ne leagă de „om" şi ne rupe de „Cer"?

Vraja aceasta se risipea ca o ceaţă pe măsură ce mă adânceam cu puterile mele de om (aproape) european, şi încă de „om recent", în învăţăturile altui chinez care se lăsase în voia Cerului, Laozi, expuse în *Cartea Căii şi a Virtuţii*: text de o mare forţă incantatorie,

destinat cântării şi memorării, care ne aduce aproape de inexprimabil. Trebuie mai curând să-l practicăm şi să-l uităm, pentru ca inexprimabilul să ne fie casă şi cale. Faimoasa „inacţiune" a lui Laozi înseamnă de fapt să te abţii de la orice acţiune violentă, dirijată, intenţionată, să nu te împotriveşti eficacităţii absolute şi invizibile a lui Dao. Inacţiunea este „acţiunea care nu lasă urme". Sfântul ajută „cele zece mii de fiinţe să trăiască potrivit firii lor". *Nimic* are mai multă valoare decât *ceva*, vidul are mai multă valoare decât plinul.

Numele, numirile, mi-am zis, pălesc. Ele sunt de-ale omului, cel care li se ataşează săvârşeşte un fel de agresiune la firea celor „zece mii de fiinţe" – adică lumea vie în ansamblu, totalitatea a ceea ce fiinţează în mod distinct, trăieşte şi se stinge, făcând cale întoarsă la izvor, la Dao cel fără de fund, cel gol, la Origine. Înţeleptul manifestă faţă de fiinţe înţelegerea Cerului şi a Pământului. El trebuie să se facă „valea lumii", „rânduiala lumii". Încă din primul verset al *Daodejing* aflăm că „Dao cel ce se poate spune (expresie care mai poate fi citită şi ca: «Dao despre care se poate vorbi» sau «Dao care poate fi desemnat ca Dao») nu este Dao cel veşnic / Numele ce-l poate numi nu este numele veşnic / Nenumitul: începutul Cerului-Pământ / Numitul: Mama celor zece mii de fiinţe...". Aşadar, ca Origine absolută, înainte de a crea Cerul şi Pământul, Dao este inexprimabil, nu poate fi numit. Întrucât însă creează Cerul şi Pământul, animă manifestarea, Dao poate fi numit: „Mama celor zece mii de fiinţe". În aceste prime versuri, construite pe paralelisme, notează Anne Cheng, inexprimabilul este evocat nu prin cuvinte, ci prin legănarea frazelor. Îndată ce eşti ispitit să-l închizi în enunţul unei propoziţii, afirmative sau negative, textul îţi pune în faţă contrariul şi te invită să procedezi ca un dansator pe sârma inexprimabilului, să înaintezi cu o „uşurinţă uimitoare" graţie legănării, a înclinării alternative, care te redresează, la dreapta şi la stânga. Dao care rămâne unul comportă un dublu aspect, două dimensiuni indisociabile: veşnic inexprimabilul care înglobează totodată întreaga realitate exprimabilă. „Doi, ieşiţi din acelaşi izvor, dar având nume diferite, / Aceşti doi-unu se cheamă mister / Misterul de dincolo de mister / Poarta oricărei minunăţii". Aşa se încheie primul verset. Să nu cedăm însă înclinaţiilor gândirii noastre „occidentale". Veşnicul

sau Unul nu înseamnă absolutul din spatele schimbătorului şi al multiplului, nu este Realitatea dinapoia aparenţelor. Ca şi la Zhuangzi, scepticismul are aici în vedere nu atât dihotomia aparenţă/ realitate, cât mai curând dihotomia limbaj/realitate. „Doi, ieşind din acelaşi izvor, dar având nume diferite." Pentru unul şi acelaşi lucru avem desemnări diferite: între unu şi multiplu, între constant şi schimbător, limbajul introduce opoziţii artificiale. Certitudinea noastră derizorie că am avea priză asupra realităţii îşi are originea în deosebirile pe care le practicăm la nivelul acesteia prin categoriile limbajului. Simplitatea fără de nume este şi fără dorinţă, fără-dorinţa se atinge prin linişte, şi atunci lumea se determină de la sine (versetul 37). Între existent şi inexistent, între vizibil şi invizibil, un permanent du-te vino asigură continuitatea Totului, dinamismul autoconsistenţei sale auto(re)generative.

Unii s-ar putea duce cu gândul la teoria contemporană sau, dacă preferaţi, ipoteza *bootstrap*-ului. Este vorba de o lege dinamică potrivit căreia caracteristicile unei entităţi fizice determinate sunt rezultatul interacţiunilor acesteia cu celelalte particule: o particulă este ceea ce este pentru că toate celelalte particule există în acelaşi timp. Cum scria în 1959 cel care a formulat pentru prima dată această ipoteză, Geoffrey Chew, fiecare particulă nucleară îndeplineşte trei roluri diferite: 1) un rol de constituant al ansamblurilor compuse; 2) un rol de mediator al forţei răspunzătoare de coeziunea ansamblului compus; 3) un rol de sistem compus. În această viziune, partea apare în acelaşi timp ca Întreg. Natura este concepută ca o realitate globală, non-separabilă la nivel fundamental. Chew însuşi considera că, dusă până la ultimele ei consecinţe logice, ipoteza *bootstrap* implică faptul că existenţa conştiinţei, considerată simultan cu toate celelalte aspecte ale naturii, este necesară pentru autoconsistenţa întregului.

Te întrebi dacă existenţa numelor şi procesele de numire, care, să zicem, ţin de „conştiinţa vorbitoare", nu sunt şi ele necesare, cu arbitrariul lor cu tot, acestei autoconsistenţe. Ar fi, aici, un fel de justificare ontologică a uimirii despre care vorbeam la început. Şi totuşi, cât de naivă îmi apare acum mica mea mitologie domestică în raport cu revelaţiile arhetipale – ştiu că sună emfatic! – ale bătrânului Laozi. „Să practici Dao – altceva, să notăm, decât simpla

memorare a unei învăţături gata făcute! – înseamnă să descreşti zi după zi / Să descreşti dincolo de descreştere până la atingerea inacţiunii / Să nu faci nimic şi nu există nimic care să nu se facă" (versetul 48). Ce înseamnă să practici Dao? – Să mergi pe un drum fără drum pentru a învăţa să nu înveţi (versetul 64), să te „desprinzi" de eul tău limitat-limitativ tocmai ca să se poată împlini prin reîntoarcerea la rădăcină. Dao nu rosteşte vorbe, dar primeşte răspuns şi îi învaţă pe oameni, nu porunceşte, dar este urmat. Nici înţeleptul, omul sfânt, cel care ştie, nu rosteşte vorbe. Şi, dimpotrivă, cel care rosteşte vorbe este neştiutor.

Versetul 32 pare a fi ceva mai îndurător cu numele şi numirile. În una dintre versiunile care, toate, sunt inevitabil interpretative, lecţiuni plauzibile, dar neexclusive, se spune că atunci când a început cioplirea (lemnului nelucrat) s-au ivit numele; odată ce numele s-au ivit, trebuie să ştii să te opreşti; ştiind să te opreşti, vei ocoli primejdia. Şi ni se explică: cioplirea lemnului nelucrat, îndepărtarea de simplitate şi naturaleţe, aduce cu sine cunoaşterea şi diferenţele marcate prin încadrarea într-un sistem social cu reguli bine definite. Numele sunt instituiri sociale, instituţii. Potrivit unor exegeţi, textul ar vrea să spună că odată ce numele s-au ivit, trebuie să nu te laşi atras de relativitatea denumirilor, ci să-l cunoşti pe Dao, „întotdeauna fără nume". Asta ar mai putea să însemne şi că lucrurile, având nume, îşi vor cunoaşte limitele. Ar fi deci vorba şi de capacitatea numelor de a determina şi orienta realitatea. „A şti unde să te opreşti" ar indica alăturarea de binele suprem aducător de linişte: atunci, mintea ta nu se va agita orbeşte. „Dacă ştii să te opreşti acolo unde nu mai poţi înainta în cunoaştere, ai atins desăvârşirea" (Zhuangzi). După altă versiune: „Începutul" a zămislit ceea ce are nume. Numirile odată ivite, vom şti atunci unde să punem capăt (rânduielii lucrurilor). Dacă ştim unde să punem capăt (rânduielii lucrurilor), nu vom cunoaşte primejdia. Şi ni se tâlcuieşte: odată zămislite, se cuvine ca lucrurile să capete nume şi să fie rânduite după rostul lor. Dar lucrurile sunt vremelnice şi înşelătoare. Ele trebuie să fie numite şi rânduite după cuviinţă, nu mai mult de-atât, astfel încât să nu devină un obstacol în căutarea rădăcinii lor, a „începutului", a lui Dao. Dao nu are nume, nici formă, dar el poate fi întrupat în ceea ce are nume şi formă.

În interpretarea mea liberă, Dao cel fără de nume este un fel de pseudonim pentru uzul oamenilor. Căci (versetul 1) cuvântul „Dao" poate fi rostit, însă acesta nu este Dao cel veşnic. Numele său poate fi numit, însă acesta nu este numele veşnic. Ceea ce nu are nume este începutul Cerului şi al Pământului. Există o materie alcătuită nedesluşit, vieţuind dinaintea Cerului şi a Pământului. Ea curge pretutindeni şi fără să ostenească. Eu (Laozi) nu-i cunosc numele – o voi numi Dao (versetul 25). Numele convenţional Dao reprezintă unitatea indistinctă, nediferenţiată, originea „celor zece mii de fiinţe". Aşadar, cu acest pseudonim, Dao contrasemnează contractul omenesc al numirilor pentru ca fiinţele şi lucrurile pe care le generează şi le cheamă înapoi să nu rămână, ontologic, absolut apocrife şi lăsate de capul lor. „Cerul şi Pământul se împreună, făcând să se aştearnă o rouă dulce." (versetul 32). Este cerneala cu totul specială, simpatică a contrasemnăturii. Înţeleptul, omul ales, omul sfânt este sugativa care absoarbe pseudonimul, lăsând astfel fiinţele şi lucrurile să dăinuie o vreme şi să-şi dea duhul, pe limba lor, pe limba numelor şi numirilor lor, şi în acest interval să respire liber întru Cel fără de nume numit cu numele Dao.

Întrebat de principele Bai dacă oamenii se pot face înţeleşi prin aluzii subtile, Confucius ar fi răspuns (cf. Lie Zi, *Calea vidului desăvârşit*): „De ce nu? Nu este nevoie decât de cineva care să priceapă ce vor să spună vorbele! Dar cel care pricepe ceea ce vor să spună vorbele, acela nu va mai vorbi cu vorbe".

Zic iarăşi: cât de naivă îmi apare acum mica mea mitologie domestică a numelor şi numirilor deprinse în prima copilărie! Şi adaug: nici o înţelepciune nu o poate anula. Contrasemnatarul a semnat, pesemne, direct pe scoarţa mea cerebrală, lăsând în urma lui o rouă dulce: bazin în care se bălăceşte, aici îşi are sălaş, aici se ascunde o nereidă – taina vorbirii mele cu vorbe.

Cum aş vorbi altfel? „Aş dori să renunţ la cuvinte", i se adresă Confucius lui Zi Gong. Replica acestuia, plină de îngrijorare, a sunat astfel: „Dacă domnia-voastră, Maestre, n-aţi mai vorbi, cum atunci ne-aţi mai putea transmite nouă, discipolilor, învăţătura?" La care Maestrul răspunse prin alte întrebări: „Dar Cerul vorbeşte oare? Şi totuşi, ascultând de el, se rotesc anotimpurile şi se nasc vieţuitoarele.

Grăieşte Cerul ceva?". Dar avea Maestrul şi grijă de adecvarea rituală între nume şi realitate, răsfrângere a unei nostalgii: aceea a unei potriviri originare a petrecerii, a procesivităţii omeneşti cu spontaneitatea procesivă a curgerii lucrurilor în care Dao se manifestă firesc. Întrebat de Zi Lu ce anume s-ar pregăti să facă mai întâi dacă Principele regatului Wei l-ar chema să-l ajute la guvernare, Maestrul răspunde: „Neapărat aş corecta numele". Zi Lu: „Cum, s-o iei aşa de departe? Şi de fapt de ce ar trebui numele corectate?". Maestrul: „Dacă numele nu sunt corecte, vorbele nu pot fi cu tâlcul lor potrivite. [...] Omul ales, când foloseşte numele, potriveşte exact vorbele cu ceea ce numeşte şi astfel ceea ce spune se va transforma în mod sigur în fapte. Omul ales nu lasă deloc la voia întâmplării felul cum vorbeşte". Vasăzică nu poţi să te joci cu numele. Ce s-ar alege din arta guvernării dacă suveranul nu ar fi suveran, ministrul-ministru, supusul-supus, tatăl-tată şi fiul-fiu? Actul numirii potrivite este instituitor, realizant: a numi pe cineva „ministru" prin denumire înseamnă a-l numi ministru prin numire. Şi ni se explică, în termeni moderni: găsim aici convingerea că limbajul deţine o forţă inerentă care se cuvine să fie păstrată în armonie cu dinamica relaţiilor umane ritualizate şi care nu atârnă de o instanţă transcendentă. În ambele sensuri se poate opera adecvarea: acţionând asupra numelor astfel încât ele să se aplice doar la realităţile care le merită, dar acţionând şi asupra realităţii lucrurilor astfel încât ele să coincidă cu numele convenţionale.

Las la o parte acum mica mea mitologie a numelor şi numirilor. Să continuu a vorbi cu vorbe primite şi comune? Să corectez numele? Să renunţ la cuvinte şi să mă potrivesc, silenţios, spotaneităţii lui Dao? – Întrebări retorice, întrebări de reverie. Şi conceptul? Conceptul prin care să gândeşti relaţia dintre cuvinte şi lucruri, dintre Cuvânt şi Fiinţă, prin care să gândeşti cuvântarea, adică dimensiunea în stare să dea fiinţă Cuvântului, să dea Fiinţei cuvântul? Îmi lipseşte, fireşte. Ca „european aproximativ", cum se zice c-aş fi, şi în lipsă de altceva mai bun, închei cu vorbele lui Cratylos: „Aşa are să fie, Socrate" – adică va cerceta, până se va întoarce, chestiunile discutate şi îi va comunica la ce rezultat a ajuns. „Dar, adăuga Cratylos, mai încearcă şi tu să te gândeşti la lucrurile astea".

Cine are urechi de auzit

Cine are urechi de auzit... – Dar dacă nu există urechile chemate tocmai să audă ce spui, lucruri atât de neobişnuite, de noi, încât a le auzi înseamnă de fapt fie a le neutraliza dezamorsându-le, fie a le lua drept simple trăsnăi şi aberaţii amuzante sau enervante după dispoziţia de moment a celor ce te ascultă? Dacă ceea ce spui tu nu ajunge cum trebuie, adică nedistorsionat, nici la urechile tale, preocupat cum eşti, tu cel fără de seamăn, mai mult să-i urechezi pe semenii tăi urecheaţi decât să-i educi, ori sperând într-o convertire a lor instantanee, nu doar imposibilă, dar şi de prisos, căci pe cine ai mai urechea atunci? Şi apoi, cu ce urechi asculţi tu efectul zicerilor tale asupra celor care nu au urechi de auzit? E poate doar o ranchiună a propriei tale surzenii, un soi de ravanşă a ei asupra unui auditoriu pe care îl şi vrei a fi universal, îl şi muştruluieşti că nu e în stare să te înţeleagă.

Se va spune: trebuie mai întâi formate urechile cele noi. Dar cum? Vorbindu-le după cum şi ce vor ele să audă? Nu-şi vor ieşi din format. Vorbindu-le în felul acela neobişnuit? Vor rămâne surde. Atunci, cum altfel?

Când iei metaforele prea în serios, când lucrezi asupra lor excesiv raţionalizator, logica, dacă nu se cantonează într-o revoltă stearpă, ia calea vicleniei subversive şi a umorului convivial. Dar până la urmă, metaforic vorbind, tot ea vine să te tragă de urechi, de urechile care nu au auzit corect ori au viclenit umoristic, anume ca s-o intimideze. Atunci, logica se întoarce în Limbă şi se răzbună, lexicalizând metaforele. Aşa se nasc metaforele moarte, în care cei mulţi se îngroapă voios de vii, ca într-o Săpânţă anticipată, şi de care spiritele subtile se feresc ca dracu' de tămâie. Şi nu se ştie prea bine ce caută acestea din urmă, cuvinte nemaiauzite? urechi noi?

Cine are urechi de auzit...

Doliu şi melancolie

M-am întâlnit cu un vechi prieten din studenţie, devenit între timp „poet", lui i se părea pretenţios acest titlu, prefera să-şi zică „scriitor" în sensul cel mai modest şi literal al cuvântului – „cum şi tu eşti scriitor în felul tău", mă gratula el fără pic de ironie ori condescendenţă. Îl întâmpinai, bucuros, cu:

– Ce mai faci *amigo*, nu te-am văzut de-un car de vreme!

– Nu aşa de bine ca tine, dacă e să mă iau după gura lumii.

– Fii liniştit, ai toate motivele să nu-ţi pleci urechea la acea gură. Nu prea-mi place cum arăţi, ai slăbit...

– ...„Mă depărtez, mă-ntunec." Într-adevăr, mă cam supără măruntaiele, viscerele. Ştii cum s-a spus despre sănătate – *c'est le silence des organes*. Ale mele nu prea mai tac.

– Aşa ajungem, încet-încet, să ne fim, fiecare, un soi de speolog amator, curios de flora şi fauna marilor cavităţi din propriul nostru trup: caverne promiscue, labirinturi, pivniţa umedă, întunecoasă, pe unde colcăie orbeşte monştri nomazi, dihănii imobilizate la pândă.

– Ţie îţi sunt de mult familiare, fireşte pe un plan alegoric şi conceptual, ai scris atât de inspirat despre „peştera" lui Platon, sper să nu greşesc.

– Zii ce necazuri ai.

– Nu-mi face nici o plăcere. Altceva ţi-aş povesti. Cea care mă îngrijeşte, medicul meu de familie, cum i se spune acum, este o tânără specialistă în măruntaie, chipeşă, rece, cu o faţă nobilă, oprită într-un străveziu opac şi exotic, vulnerabilă totuşi, în pofida sau tocmai graţie obstinaţiei graţioase cu care respectă jurământul hipocratic...

– ...(H)ipocrit(ic). În vechea retorică se vorbea despre cele patru faze prin care trece geneza discursului: faza invenţiei (*heurésis*) sau a concepţiei; faza dispunerii (*taxis*), adică a ordonării materialelor invenţiei după un plan; faza elocuţiei (*lexis*), referitoare la stilul adoptat de către orator. Ultima era faza acţiunii, trecerea la act, pronunţarea discursului, împreună cu gesturile şi mimica adecvate. Pentru acţiune, în greacă, se spunea *hypocrisis*. Încă nepeiorativ, acest termen indică faptul că oratorul era un actor, că el trebuie să „joace"

pasiunile, indiferent dacă le trăieşte sau nu, pentru a le comunica. Aşa mi-a venit în minte jocul de cuvinte hipocratic (h)ipocritic. Pe doamna rece şi nobilă, şi vulnerabilă, şi respectuoasă cu jurământul n-o cunosc. Puţină ipocrizie va fi având. Să trecem însă la *hypocrisis*.

– Ei bine, voiam, dacă nu s-o cuceresc, măcar s-o încânt, s-o fac să vadă în mine şi altceva decât „softurile" din abdomenul meu, specialitatea dumneaei, nu doar interioarele, peşterile şi găurile, ci şi interiorul. Aşa că i-am dat cu dedicaţie o carte de-a mea cu poeme care nu mai corespund canonului de azi, dar în care îmi pusesem sufletul rănit...

– ...vulnerabil, rotund şi cu falii... A avut vreo reacţie?

– Nu am tras-o de limbă. Mi-a fost jenă.

– Vreo aluzie, oricât de mică?

– Ştii cum e cu aluziile. Le găseşti peste tot dacă eşti predispus să le primeşti ca atare în registrul care este de fapt şi laboratorul lor. Şi atunci aluzia, ca să vorbesc în sentinţe, face aluzie la sine însăşi autoa(i)luzionistic, sapă un gol care este chiar locul unde vine să se împlinească adeveritor şi întunecându-se.

– Şi?

– Nu ştiu dacă le-a citit şi, dacă da, cum vor fi lucrat asupra Doamnei – cu majusculă, aşa mi-o ţin aproape în depărtarea aproape zeiască a intimităţii mele rănite şi dislocate –, asupra imaginii ei despre mine, micile mele poeme. Zic înadins „imagine". Nu mă punea ea să fac tot soiul de „grafii" şi „scopii"?

– Aşadar, i le-ai dat în zadar.

– Vezi că dicţionarul trimite, pentru „zadar", la sl. *za darú* care, poate fantazează urechea mea, conţine sugestia darului, a dăruirii de pomană, a datului pe gratis.

– *Se non è vero è ben trovato*. Ţi-a dăruit ceva, în schimb, datul tău de pomană, în zadar?

– Da. Mi-am recitit cartea cu disponibilitatea emoţională şi cu ochii care doream să fie ai Doamnei, cărora le-am dat fiinţă în psihismul meu printr-o secretă empatie ficţional-realizantă. Asta mă schimba şi pe mine, mă făcea să văd şi să simt altfel şi altceva. Am descoperit în acele poeme lucruri, înţelesuri, nuanţe, orizonturi

deschizătoare de apeluri către celălalt, virtuţi de adresare de care nu ştiusem, pe care nu mizasem şi nu le pusesem acolo cu bună-ştiinţă.

– Poveşti hermeneutice. Şi Doamna cea nobilă, de o nobleţe exotică, ce s-a mai întâmplat cu ea?

– I-am pierdut urmele. S-a mutat la o altă clinică şi nu mi-a dat de veste.

– Ar fi fost în zadar.

– Ea a rămas până acum prezentă în mine, a făcut şi pui, s-a metamorfozat în fel şi chip, incitându-mă mereu la lecturi noi ale cărţii mele pe care, probabil, ea nici n-o deschisese. Am ajuns să nu mai ştiu bine dacă cel care o citeşte sunt eu care o port în mine pe Doamna ori este Doamna care mă poartă cu dânsa în mine.

– E ca în Zhuangzi. „În timp ce visăm, nu ştim că e vis. În vis, explicăm un alt vis, şi doar când ne trezim ştim că a fost un vis. Şi numai în momentul marii treziri vom şti că a fost un vis mare. Numai proştii se cred treji, sunt chiar foarte siguri de asta."

– Încă mai potrivit ar fi aici un alt verset din aceeaşi scriptură a maestrului taoist. „Într-o zi, Zhuang Zhou visă că este fluture: se simţea foarte în largul lui ca fluture; ce libertate! Ce minunăţie! Uitase că este Zhou. Deodată, se trezi din somn şi se văzu uluit în pielea lui Zhou. Dar nu mai ştiu dacă Zhou visa că e fluture sau dacă fluturele visa că e Zhou." Aşa şi eu.

– Încearcă s-o pui pe Doamna din tine între paranteze, aşază-te în faţa ei şi las-o să-şi facă meseria, admiţând că are o oarecare cultură şi practică psihanalitică şi că ştie de toate cele pe care mi le-ai împărtăşit.

– Fie, încerc.

– Ştii ce diagnostic ţi-ar pune?

– Ascult.

– Poate că diagnostic este un termen prea exigent aici. Ţi-ar spune, popular şi poetic, ceea ce ţi-ar şi plăcea, că suferi de memorie *rănită, împiedicată*. Apoi, ştiindu-te un om cultivat, îţi va evoca un text al lui Freud, din 1914, intitulat „*Rememorare, repetiţie, perlaborare*". Îţi va atrage atenţia, ştiind că-ţi place să fantazezi filologic, că al treilea termen, în germană *Durccharbeiten*, tradus de englezi prin *working-through*, de spanioli prin *trabajo elaborativo*, de francezi prin

perlaboration, adoptat şi în româneşte – *perlaborare* –, alţii preferând „remânuire", acest al treilea termen din titlu te priveşte direct. Este vorba de un travaliu psihic graţie căruia subiectul – adică tu, în acest caz – ajunge să accepte anumite elemente refulate şi să se elibereze de dominaţia mecanismelor repetitive: relecturile obsesionale efectuate de către? prin? Doamna, să zicem. Constantă a curei analitice, perlaborarea are în vedere rezistenţele subiectului la interpretările analistului. Ea permite trecerea de la refuz sau de la acceptarea pur intelectuală la o convingere bazată pe experienţa trăită a pulsiunilor refulate care întreţin rezistenţa. Perlaborarea apare astfel ca o repetiţie, dar modificată de interpretare şi susceptibilă, de aceea, să favorizeze desprinderea subiectului de mecanismele sale repetitive. Totuşi, refularea nu dispare odată cu depăşirea rezistenţei eului. Perlaborarea trebuie tocmai să învingă forţa compulsiunii la repetiţie, atracţia exercitată de prototipurile inconştiente – pe care Doamna ta le „figurează", le „joacă" doar – asupra procesului pulsional refulat. Arta Doamnei care ţi-ar îngriji acum viscerele sufletului, ale „interiorului" investit de tine în poeme, ar consta în a te ajuta să te maturizezi – în detrimentul poetului, pardon! al scriitorului – punând capăt insistenţei repetitive a formaţiunilor tale inconştiente şi infantile.

– Şi pe urmă?

– Pe urmă ar încerca să-şi lămurească în ce fel dumneaei, interesată să identifice obstacolul principal întâlnit în travaliul interpretării, ar putea fi şi ocazia, dacă nu cauza, dificultăţii tale de a-ţi rememora anumite amintiri traumatice. Dar, cu siguranţă, nobilă şi exotică şi rece cum e, n-ar insista, orice autoculpabilizare i-ar strica monumentalitatea. Ţi-ar explica mai curând că acest obstacol, atribuit „rezistenţelor refulării" şi desemnat tehnic prin „compulsie la repetiţie", comportă tendinţa caracteristică de a se substitui amintirii prin trecerea la act. Spuneai doar că îţi tot reciteşti poemele... Tu nu reproduci faptul uitat sub formă de amintire, ci sub formă de acţiune – îl repeţi fără s-o ştii, aproape obsesiv. Trebuie să-ţi eliberezi amintirea printr-un dificil şi curajos travaliu al rememorării. Travaliu având a birui compulsia la repetiţie şi a-l aduce pe cel analizat să-şi recunoască boala şi să restaureze un raport veridic cu propriul său trecut, căci „psihopaţii suferă de reamintiri".

Te-ar mai atrage Doamna în pânzele altui eseu freudian – *Doliu şi melancolie*, din 1915. Travaliul doliului este înrudit cu cel al amintirii. Poate că Doamna căreia i-ai pierdut urmele a produs în tine, printre alţi pui, o stare de doliu şi un travaliu al doliului: reacţia la pierderea unei persoane dragi sau a unei abstracţiuni ridicate la rangul de substitut al acelei persoane. Ce altceva decât o abstracţiune teribil şi devastator de vie este Frumuseţea rece exotică şi repetitiv cititoare a poemelor tale? Şi oricând în locul doliului poate să apară melancolia ca diminuare a simţirii de sine. Pierzându-i urmele, „obiectul" iubit – aşa vorbeşte psihanalistul, el face ştiinţă, nu literatură! – somează *libido*-ul să renunţe la legătura care îl uneşte cu acel obiect; somaţie revoltătoare, căreia nu-i poţi da curs fără o imensă risipă de timp şi de energie. Şi asta pentru că obiectul pierdut continuă să existe în plan psihic. Trebuie să-l mai pierzi o dată şi să-ţi despovărezi amintirile de lestul suprainvestirii datorate unui *libido* încă nedecepţionat de imperativele realităţii. Abia odată terminat travaliul doliului, eul redevine liber şi fără inhibiţii.

Pericolul lunecării în melancolie, te-ar avertiza Abstracţiunea travestită în psihanalist, se anunţă printr-o teribilă diminuare a ceea ce Freud numeşte *Ichgefühl*, sentimentul de sine, „recunoaşterea de noi înşine".

– Un singuratic devorat de nostalgia solidarităţii, cum şi-a zis un cărturar de-al nostru „ratat", „melancolic", „pesimist", „hiperlucid", care a făcut din disperare modul său de a spera?

– E prea frumos zis, mai degrabă autohalucinatoriu şi autoerotic decât autoironic, lipsit complet de umor, cum singur mărturisea, ca să încapă în acea frază întreg adevărul şi numai adevărul. În melancolie, eul însuşi este dezolat, el se devalorizează, se acuză, se condamnă, se înjoseşte, ascunzând de fapt în felul ăsta acuzaţii şi reproşuri adresate obiectului dragostei. Vezi ce faci cu Doamna din forul lăuntric al doliului, n-o martiriza în pânza de păianjen a sfâşierii de sine.

– Şi ce-ar mai zice Doamna?

– Ţi-ar vorbi despre regresiunea dragostei obiect(u)ale până la narcisismul primar şi chiar la faza orală a libidoului. Iar narcisismul încorporează o parte de sadism.

– Pricep tot mai greu jargonul ăsta, cu care altădată, recunosc, am cochetat dezinvolt şi tembel.

– Pe scurt: narcisismul primar desemnează, la Freud, o stare precoce în care copilul se ia pe sine însuşi ca obiect de iubire înainte de a-şi alege obiecte exterioare. Întregul său libido este investit asupră-şi. Arhetipul narcisismului primar ar fi chiar viaţa intrauterină.

– Vei recunoaşte însă că, etimologic, termenul *narcisism* face referire la o imagine de sine, la o relaţie speculară, de oglindire. Încât pare nepotrivit a admite existenţa unui narcisism primar descris ca stadiu anobiect(u)al.

– Obiecţie de filolog. Şi apărare filologică împotriva pericolului pe care ţi l-ar pune în faţă Doamna. Ea ar ţine seama de această „rezistenţă" la interpretare şi ţi-ar atrage atenţia asupra proximităţii între *Klage* şi *Anklage*, între plângere şi reproş, pe care o pune în evidenţă melancolia. Nu cumva relaţiilor de iubire le este proprie o ambivalenţă care face ca dragostea şi ura să-şi stea aproape până şi în doliu?

– Şi de ce am lăsa melancolia în seama medicilor, a psihologilor, psihiatrilor şi psihanaliştilor?

– Doamna s-ar aştepta la această revoltă şi ţi-ar lua-o înainte. Ea ar evoca locul pe care îl deţine melancolia în sistemul celor patru umori din medicina antică greacă, apoi diversele reţele de corespondenţe între umorile microcosmosului uman şi elementele macrocosmosului, amintindu-i cu acest prilej pe Pitagora şi Empedokles, cel supranumit „opritorul de vânt", dar şi pe Aristotel: de ce, se întreba el în una din *Problemele* care i se atribuie, oamenii cei mai străluciţi în filosofie, în politică, în poezie – şi va pronunţa cu o subliniere specială cuvântul din urmă, singura aluzie vădită la darul tău – sau în arte sunt atât de evident melancolici? Va aminti şi de *acedia* medievalilor, acea ispită de a te complace în tristeţe, un soi de lene, de oboseală şi dezgust atât de bine cunoscute călugărilor care nici nu se roagă, nici nu muncesc. Ţi-ar dovedi după aceea, Doamna, că nu ignoră nici gravura lui Dürer – *Melancolia* I – a cărei forţă enigmatică, va cita ea un comentator „celebru", rezultă din fuziunea între geometria melancolizată şi melancolia pierdută într-o geometrie visătoare, nici motivul melancoliei legat de filosofiile şi poeticele

moderne ale geniului, ale *spleen*-ului şi urâtului. Îţi va recita, siderându-te, din *Florile răului*, ştia pe nevăzute *Spleen*-urile („Cadavru-aceasta-n care drept sânge, curg încete / Şi verzi, clocite ape ce vin din râul Lethe", sau: „Şi lungi, şi nesfârşite convoaie mortuare / Încet şi fără muzici prin suflet trec mereu; / Speranţa-nvinsă plânge; şi rea, dominatoare, / Înfige Spaima negrul ei steag în craniul meu". Şi iarăşi: „Sunt ca un prinţ pe-o ţară de negură stăpân, / Bogat, dar trândav, tânăr şi totuşi prea bătrân /... Nimic nu-l mai desfată, nici jocuri, nici vânat / ... Bufonul, plin de snoave şi tare-n zeflemele, / Nu poate pe-acest bolnav pervers să-l mai înşele". Ori „Am amintiri mai multe decât un milenar / ... Sunt cimitirul umed, afurisit de lună, / În care stau la pândă lungi viermi neadormiţi / Târându-se să-mi roadă toţi morţii mei iubiţi. / Sunt un budoar cu şterse oglinzi şi flori uscate"...), ca şi *Prefaţa* în care Baudelaire se adresa cititorului: „Urâtul e! – Cu lacrimi în silă revărsate, / Visează eşafoduri fumând nepăsător, / Pe monstru-acesta gingaş tu-l ştii, o! cititor /...".

– Le-am şi uitat, splendide versuri, i-aş fi recunoscător Doamnei să mi le reamintească.

– Urâtul din tine ar vrea ea să-l exorcizeze. În felul ăsta ocolit. Memoria ta rănită, bolnavă, melancolia ta, prin figurile lor poetizate („Eu sunt memoria sinistră"), ar fi sperat ea să le aline. Te-ar fi îmbiat cu cele trei lecturi ale lui Baudelaire – *La Mélancolie au miroir* – de Jean Starobinski, pentru care, presupun, Doamna nutrea o simpatie specială, avusese şi el o formaţie de medic, atras, mai cu seamă, de domeniile psihiatriei şi psihanalizei. Şi ţi-ar fi dat exemplul lui Rousseau, a cărui viaţă a fost marcată de o rană iniţială, de o leziune primară. Dar tocmai aici şi-a găsit şi remediul, prin ducerea la limită a răului, după modelul unei nosologii care urcă la Hiprocrate, şi printr-o mişcare de întoarcere la sine – travaliu complicat al şi asupra dragostei faţă de sine, ba şi asupra amorului propriu. Nu repeta el, în *Confesiuni*: „Ceea ce trebuia să mă piardă m-a salvat"?. Pilduitor în viaţa lui era că se născuse aproape muribund şi moare aproape vindecat. În ultima visare, a zecea, din *Les rêveries du promeneur solitaire*, Rousseau îşi reaminteşte de prima lui întâlnire cu doamna de Warens. Se împlineau cincizeci de ani de-atunci. Acel prim moment

hotărâse pentru scriitor întreaga sa viaţă. Anterior, sufletul lui „nu avusese încă nici o formă determinată“. „Nu e zi să nu-mi amintesc cu bucurie şi înduioşare acel răstimp unic şi scurt din viaţa mea în care am cunoscut plenitudinea, fără amestec şi fără obstacol, şi în care pot spune că am trăit cu adevărat“, rănit şi vindecat de sine, căci *aimé d'une femme pleine de complaisance et de douceur*.

Poate că o plenitudine ţi se promite şi ţie, şi poate că Doamna, abstracţiunea ta străină şi intimă, dacă nu-ţi este „femeia plină de îngăduinţă şi de blândeţe“, îţi aduce aminte de răul din care ai putea să extragi leacul, *farmakon*-ul. Îţi plăcuse cândva eseul lui Derrida *Farmacia lui Platon*. Dar n-o faci, ţi-e frică.

– Nu crezi că ai mers prea departe cu interpretarea modestei mele păţanii?

– Nu îndeajuns de departe. Abia de voi fi reuşit să te fac conştient de un „travaliu al doliului“ care îţi lucrează sufletul. O mică stângăcie în felul de a-l „conduce“, o uşor vinovată inconştienţă, şi derapajul spre melancolie poate fi de nestăvilit, iar travaliul amintirii, blocat. Memoria rănită trebuie să înveţe ceva important: să abandoneze investirile libidoului în obiectul pierdut şi să interiorizeze pierderea. Travaliul amintirii este aici indispensabil, ţi-ar spune Doamna. Din parte-mi, îţi recomand, deformare profesională, să citeşti cartea lui Paul Ricoeur *Memoria, istoria, uitarea*, din care m-am şi inspirat.

– Ca s-o uit, în cele din urmă, pe Doamna, sau măcar s-o opresc din citit? Cum aş reuşi?

– Perlaborează!

– Nu mă văd în stare. Întrevezi şi altă soluţie, altă cură?

– Păi, dac-ar fi să ne întoarcem la Zhuangzi, te-aş sfătui să nu te trezeşti din vis. Amână cât poţi de mult momentul marii treziri, ea oricum o să vină şi o să-ţi arate că totul a fost un vis mare. Explică, în vis, celălalt vis, cu Doamna chipeşă, rece, cu o faţă nobilă, oprită într-un străveziu opac – e oximoronul tău – şi exotic, vulnerabilă totuşi... Lasă-l în urmă pe lucidul care crezuseşi că eşti şi fii fluturele din istorioara lui Zhuang Zhou. Dar nu te trezi. Simte-te în largul tău ca fluture. Ce libertate! Ce minunăţie!

– Mi-a părut nespus de bine că ne-am revăzut. O să ne sunăm. Conversaţia cu tine este mereu incitantă şi năucitoare. Acum îmi cer

scuze, trebuie să mă întâlnesc cu cineva la o editură. Regret că nu putem continua discuţia. Voi avea ce „perlabora“ multă vreme de aici înainte. Îmi înţelegi rezistenţele la interpretările tale.

– Cu bine, *amigo*! Prin „remânuire“, la mântuire.

Soarele îşi dădea duhul. Se însera. Doliu şi melancolie. Rememorare, repetiţie, perlaborare. Doamne, redă-(m)i-o pe Doamna!

Dacă vrei să nu te pierdem de tot

Când gândirea greacă păgână păru a fi atinsă în organele ei vitale de cea iudeo-creştină i se ceru să se predea în mâinile învingătorului fără să mai opună rezistenţă. Ar fi zadarnic. I s-a promis în schimb că va fi ţinută în viaţă, dar cu o condiţie: să accepte o spălare a creierului în vederea „colaborării“. Bucuroasă că nu e direct decapitată şi că i se dă de lucru, a încercat să explice mai întâi că nu poate colabora eficace, după interpretarea pe care ea o dă acestei colaborări, decât lăsându-i-se, măcar pentru o vreme, creierul nespălat. Poate, cine ştie, mai vicleni ea, spălarea se va efectua, treptat şi discret, ca efect al colaborării ce i se propune. Şi începu să adulmece cu senzorii ei muribunzi, deci extrem de sensibili şi agonali, potrivit principiului ei că asemănătorul se cunoaşte prin asemănător, rămăşiţele şi urmele de grecitate virtual periculoase care persistă, cel mai adesea ascuns, în noua învăţătură. Şi-a câştigat astfel încrederea. „Încercuieşte apăsat toate aceste rămăşiţe şi ia-o pe urmele urmelor, urmăreşte-le până-n pânzele albe ca să le putem extirpa din corpul astfel periclitat, că te văd pricepută, fă toate îndreptările pe care le găseşti folositoare şi pe care le cere spiritul noii învăţături. Perspicace cum te ştiu, presupun a-l fi prins, căci e valabil şi principiul că neasemănătorul se cunoaşte prin neasemănător.“ Era, consimţiră păzitorii şi geranţii Cuvântului, şi o bună ocazie de convertire a ostaticului. Numai că zelul acestuia fu aşa de mare în a depista – e bine să ne amintim că franţuzescul *piste*, îndărătul căruia nu mai mergem, înseamnă în

primul rând „urmă", iar *dépister* înseamnă „a da de urma a ceva (a vânatului)", „a descoperi", dar şi „a face să se piardă urma", „a îndruma greşit", „a zădărnici", l-am putea scrie cu cratimă: a de-pista, deturnare de la pistă: un amestec inextricabil de toate aceste înţelesuri despletite dicţionăreşte trebuie avut aici în vedere – în a depista, aşadar, reziduuri, în a urmări urme, şi corecturile operate fură atât de multe şi de severe, încât noua învăţătură risca să fie depistată şi coruptă. Gândirea greacă identifica reziduuri şi urme slabe de grecitate păgână tocmai în nucleele tari de noutate doctrinară degrecizată şi depăgânizată. Ea efectua îndreptările pe litera acestora, dar în spiritul propriei sale înnoiri şi regenerări salvatoare. Cu alte cuvinte, şi-a găsit adăpostul cel mai sigur în treaba care i se dădu s-o facă împotriva ei înseşi. Altfel se putea pierde fără urme, cel puţin pe această „pistă". Încât, atunci când ai fi zis că şi-a dat duhul, ea îl încredinţase deja, prin litera lucrată, spiritului a ce era acolo viu. – De-ajuns! i se ordonă cu brutalitate. Excesul şi viclenia, pe care şi voi, grecii, le-aţi cunoscut şi exorcizat în felul vostru, sunt pentru noi păcate grele. Şi au alungat-o şi au închis-o într-un turn. Poate de fildeş. Din fericire însă pentru ea – greşeala sau măcar imprudenţa fusese de cealaltă parte –, au exilat-o într-un turn grecesc, prevăzut cu o încuietoare grecească a cărei cheie o înghiţise, greceşte, gândirea închisă acolo. Ea se apără fumegând. Şi fumul acesta întunecă şi obturează învăţătura cea nouă, ba se şi împreunează, din când în când, cu fumul de cădelniţă, tămâindu-se reciproc.

Dar unde e fum e şi foc. Cum se spune: fumul se vede ziua şi noaptea arde focul. Şi încă: foc pe foc nu stinge, ci mai mult îl aprinde; focul acoperit arde înăbuşit; focul când s-aprinde p-în mărăcini uscaţi, arde şi pe cei verzi; focul ce nu te supără, nicicum să-l zgândări.

De ce am zgândări această poveste care arde înăbuşit? – O ardere de tot a păgânului grec ar însemna şi topirea de tot a cheii care să ne dea înţelesul lucrării lui dintâi, lucrării lui la războiul care a ţesut pânza noii învăţături, lucrării lui împotrivă-şi de sine salvatoare. De aceea, ori de câte ori grecul păgân îşi face iarăşi apariţia printre noi, creştinii, să ne rugăm: iartă-l, Doamne, dacă nu vrei să Te pierdem de tot!

Schimburi de daruri

Dacă e să dăm crezare etnologilor, în societăţile în care schimburile de daruri joacă un rol foarte important, deopotrivă în planul simbolic al solidarităţii şi în cel economic al subzistenţei, circulă numeroase proverbe cu înţelesul că darul este o nenorocire pentru că, până la urmă, darului trebuie să-i răspunzi cu un alt dar, adeseori mai consistent decât cel primit.

Lucrul acesta se verifică şi în universul economiilor noastre domestice, până şi în domeniul celui mai domestic schimb verbal. Bunăoară, unui cuvânt sau unei propoziţii scurte, răutăcioase, i se răspunde cu un potop de fraze injurioase şi cu un belşug de înjurături la care se răspunde încă mai amplu, după o logică a cercului vicios sau a spiralei violenţei verbale interminabile, ori căreia i se pune capăt prin alte violenţe, în principiu şi ele interminabile. Mecanismul unui asemenea schimb verbal de daruri funcţionează la fel de bine şi în cazul laudelor. Cel care le refuză – vorba lui La Rochefoucauld – o face din dorinţa de a fi lăudat de două ori. Dar se face şi dar din dar în micile noastre triburi în care circulăm circular pe bază de camaraderie, amiciţie, recunoaştere reciprocă. Se face dar din dar, mai ales, cu bunuri de prestigiu, convenţionalizate simbolic, dar bănuite de contrafacere şi predestinate astfel dăruirii, circuitului dăruitor. Avem şi noi proverbele noastre de acoperire: darul nu-i cu carul; darul cel târziu nu are putere de dar; darul dat la vreme e dar îndoit; dar din dar se face raiul. Dacă am avea posibilitatea tehnică şi curiozitatea antropologică de a marca, invizibil celorlalţi, darul pus de fiecare în circulaţie – un whisky, o vodcă, un nescafé Gold, un Kent, un Rémy Martin, un Courvoisier... – am constata că după o vreme darul dăruit ni se redăruieşte. Medicii, unii medici, ca să nu aduc atingere instituţiei medicale înseşi, s-au priceput de minune să întreţină, la pacienţii lor, boala darului. Ei lăsau să circule, pe seama lor, zvonul că pacienţii nu se pot înfăţişa cu mâinile goale, boala nu le era de-ajuns. Medicul X? Păi, am auzit că primeşte cu plăcere cutare şi cutare produs de lux. Numai că sărmanii medici nu făceau faţă produselor. Cât să fi fumat, să fi băut, să fi cafelit...? Poate că unii n-o

făceau defel, aveau şi ei bolile şi opreliştile lor. Aşa că lăsau portarului, să zicem, sticla de whisky primită de la Y. Portarul, către Z: eu ţi-aş putea vinde, la un preţ convenabil, ce-i place medicului. Pacientul: nu încape tocmeală. Şi uite-aşa bietul dar circulă vertiginos, revine la medic, de la acesta la portar, de la portar la pacient şi înapoi la medic. Cum de nu suferă darul de vertigofobie? Ori poate a devenit vertigofil?

Dar să-i lăsăm în pace pe medici, sau să mai ţinem seama de ei doar în cadrul tribului lor, unde şi acolo se dăruieşte, fie ca între amici, fie în situaţia în care fiecărui medic îi vine rândul să fie pacient dăruitor altuia. Să ne întoarcem la deprinderea de a face daruri de lux dubioase în cercurile obişnuite de prieteni, în sensul lax al cuvântului. Nu poţi rupe mai sigur cercul acesta vrăjit al dăruirii şi nu te poţi răzbuna mai eficace pe dăruitorul care, bagi de seamă, îţi întoarce darul, decât punând la bătaie darul, adică oferindu-l pe loc consumului colectiv. Fireşte, dacă se pretează la aşa ceva. Am făcut odată pozna. Era ziua mea. X mi-a adus cadou o *Stolicinaia*. Am fost sigur – aveam semnul meu discret – că sticla buclucaşă venea de la mine. O mai zărisem poposind şi pe la alţi membri ai tribului nostru, dar nu scosesem un cuvânt, experimentul cerea reţinere şi pacienţă. Multă pacienţă. Şi ce credeţi că am făcut? Ghiciţi. Am deschis-o numaidecât şi le-am turnat în pahare. X a lăudat-o, nu peste măsură, aşteptând reacţia celorlalţi. Vorba aia: „Lauda de sine / Nu miroase a bine". Dar şi altele: „Lauda mincinosului, bucuria nebunului". Mă ştia de nebun. Ce-i păsa? „Laudă-te gură, / Că alţii nu se-ndură." Ceilalţi i-au încercat, bănuitori, „autenticitatea" – nu voiau nici să fie traşi pe sfoară, dar nici să pară ageamii –, iar eu am „tăcut-o" sub acoperirea lui „La mulţi ani!" şi a clinchetelor de cristal, mai exact, imitaţie de cristal. De ce „am tăcut-o"? Întâi, pentru că preţul la care o cumpărasem nu o recomanda drept veritabilă. Apoi, deoarece ştiam că proverbele despre care raportau etnologii se aplică şi schimbului de cuvinte, daruri atât de speciale şi de imprevizibile, încât e de preferat, uneori, să nu le faci, oricum să n-o faci primul, să nu te pui în situaţia ucenicului vrăjitor. Gestul m-a costat. La următoarea petrecere a trebuit să cumpăr un cadou nou. E multă vreme de-atunci, mai bine de un an. Darul nu s-a mai întors la mine. Experimentul,

în schimb, îmi adeverise intuiţia. Darul meu, mai puţin generic, era o cravată mult lăudată de toţi pentru unicitatea ei inconfundabilă: *sui-generis*. Dar nici pe cel căruia i-o dăruisem nu l-am văzut s-o poarte. De altfel, am auzit că frecventa alte cercuri. Cercul vrăjit, mi-am zis, căzuse în propriul lui centru. Iar centrul acesta migrase apoi, căutându-şi circumferinţa în cercul altui trib. Poate la fel de vicios. E treaba etnologilor să-l afle, să studieze circuitul darului meu. Şi singura lor dovadă, în ochii mei, că şi-au făcut bine meseria ar fi să-mi aducă înapoi cravata. Ar fi un dar care le-ar răscumpăra toate păcatele etnocentriste. Dacă nu cumva şi l-ar însuşi, dăruindu-şi-l circular în tribul lor vicios. Un trib de tot interesul pentru alţi etnologi. Ba chiar pentru membrii tribului, dacă ei ar avea curajul şi onestitatea de a aplica asupră-le ştiinţa lor a departelui, a alterităţii radicale, a „heterotopiei" exotice. Iar aplicaţia practică cea mai grăitoare mie ar reprezenta-o etnologul în carne şi oase care ar purta gâtlegăul dăruit cândva de mine unui amic. L-aş întreba de unde îl are.

Aşa am ajuns să frecventez triburile autohtone de etnologi în(tre) care se fac schimburi de daruri.

„Aiureli de hoinar singuratic" – titlu tăiat

Am citit cândva un eseu care se înfăşura, înăbuşind-o, în jurul întrebării: ce este lucrul, lucru-itatea lucrului? Un biet urcior era chinuit filosoficeşte şi lingualmente s-o spună, pe limba lui, urcio-rească, şi pe cea sublim-păsărească a eseistului. Mare lucru n-am înţeles de-acolo. Mă intimidau şi mă enervau tonul profetic, sacer-dotal, stilul pastoral, aerul de gândire radicală, planetară, care debanalizează revelatoriu umila şi gingaşa făptură prezentă în orice gospodărie ţărănească. Simţeam că nu mă pot egala cu jocul acela de limbaj, că nu mi-l pot însuşi, nu-l pot stăpâni la nivelul şi cu mijloacele unei înţelegeri sau exegeze independente de el, că mai curând mă scufundă într-o beznă marcată, ici şi colo, cu luminiţe intermitente care îşi trimit semnale criptice.

Citisem, în legătură cu genul de scriitură propriu eseistului, o încercare de deconstrucţie oarecum populistă, vădit revoltată împotriva aristocratismului său oracular. Se arăta acolo că jocul cu cuvintele de aceeaşi rădăcină, atât de frecvent în dictoanele şi proverbele tuturor înţelepciunilor, este cel mai eficace mijloc de a produce sentimentul de relaţie necesară între doi sau mai mulţi semnificaţi; că asocierea prin aliteraţie sau prin asonanţă care instituie relaţii cvasimateriale de asemănare de formă şi de sunet este şi ea în stare să producă asociaţii formal necesare, capabile să releve o relaţie ascunsă între semnificaţi, ori mai curând să o facă să existe prin chiar jocul formelor; că toate resursele potenţiale ale limbii comune sunt puse la lucru pentru a naşte impresia existenţei unei legături necesare între toţi semnificanţii şi că relaţia acestora cu semnificaţii nu se stabileşte decât prin mijlocirea sistemului conceptelor filosofice: cuvinte „tehnice", forme înnobilate ale unor cuvinte ordinare, noţiuni tradiţionale, intrate de mult în jargonul filosoficesc, dar întrebuinţate cu un uşor decalaj menit a marca ecarturi alegorice care nu-i oferă oricui şi urechile potrivite a le primi şi a se bucura de noutatea lor, neologisme sugerând distincţii pretins negândite şi rupturi de gândirea şi expresia muritorilor de rând. Punerea în formă, mai citisem acolo, produce iluzia sistematicităţii şi, datorită rupturii între limbajul specializat şi cel ordinar, iluzia autonomiei sistemului. Sensul prim pe care îl are cuvântul ordinar graţie inserţiei sale în limba ordinară este oficial tăgăduit prin îmbarcarea lui în idiomul sistemului filosofic – acesta înnobilează printr-o misterioasă transsubstanţiere. Dar acelaşi sens prim, respins în afara sistemului patent, continuă să ducă aici o viaţă latentă, subterană. Şi, din când în când, refulatul se întoarce. Dubla in-formare a fiecărui element al discursului, definit simultan prin apartenenţa la două sisteme – cel patent al idiolectului filosofic şi cel latent al limbii ordinare – stă la baza unui dublu joc care descurajează orice lectură univocă, fie sub cuvânt că înjoseşte discursul, îl trivializează, fie pe motivul că îl rupe de sevele viului şi îl castrează. Acest dublu joc de cuvinte dedublate divide oarecum fiecare cuvânt împotriva lui însuşi, făcându-l să semnifice că el nu semnifică ceea ce pare a semnifica. Prin ghilimelele, printr-o alterare subtilă a înseşi substanţei semnificante, prin simpla

rataşare etimologică sau fonologică la un ansamblu lexical, în fiecare cuvânt se înscrie distanţa care separă sensul „autentic" de sensul „vulgar" sau „naiv" – un soi de frontieră care desparte iniţiaţii de profani. O întreagă alchimie filologico-filosofică este aici prezentă şi activă. Bachelard, îmi amintesc, făcuse această remarcă: dacă un alchimist, neiniţiat în intimitatea lui sufletească, eşuează în experienţele sale, asta se întâmplă nu doar pentru că el utilizează elemente grosiere, dar mai ales pentru că gândeşte cu proprietăţile comune ale acestor elemente grosiere şi nu cu virtuţile elementelor ideale. Odată operată dedublarea completă şi absolută, suntem în plină experienţă de *idealitate*. Ceva asemănător s-ar întâlni la filosoful vrăjitor, maestru al „gândirii esenţiale" ştiutoare să întemeieze în fiinţă realităţile cele mai derizorii şi contingente. Ele nu devin demne de gândirea interogativă decât prin esoterizare, prin transpunerea în sublimul acelei gândiri, prin liberele şi necesarele asociaţii a ceea ce Nietzsche numea poezie conceptuală – *Begriffsdichtung*, prin combinaţii insolite între distanţă şi proximitate, între cuptorul din bucătăria lui Heraclit şi zei, între înălţime şi simplitate.

Critica asta venea de la un sociolog patent de stânga, latent (anti)filosof. Cum ai trata la fel, se întreba el ironic, o frază din limbajul ordinar de felul: „criza locuinţelor se agravează", sau chiar o propoziţie din limbajul ştiinţific referitoare la problema locuinţelor, cu cea rostită de un *Führer* filosofic, de un *Fürsprecher*, mijlocitor al verbului sacru: „Oricât de dură şi de deprimantă, oricât de dificilă şi de ameninţătoare ar fi lipsa de locuinţe, *criza propriu-zisă a locuirii* nu constă, în primul rând, în lipsa de locuinţe. (...) Criza propriu-zisă a locuirii rezidă în faptul că muritorii au să caute neîncetat esenţa locuirii, că ei *trebuie mai întâi să înveţe locuirea*"?

Era o critică orăşenească făcută de un cercetător şi activist social sublim preocupat de problema „profană" a crizei de locuinţe şi ea nu-l convingea ori nu-l convertea-pervertea îndeajuns pe rurarul ireductibil din mine. Spuneam că mare lucru n-am înţeles din eseul acela oracular închinat „lucrului". De ce? În parte pentru că tratarea ţintea, pentru mine, prea departe sub chipul unei proximităţi domestice disimulate – urciorul – şi lăsa înapoia ei un păienjeniş dens şi greu de preînţelegere, de şuşoteli şi gângureli care mă

împiedicau să-l despletesc, să-l fac ghem, ar fi fost în el prea multe noduri sau prea multe petreceri de fir, încât te speriai la gândul dacă şi cum l-ai mai putea descurca pentru a-l folosi în vederea unei împletituri proprii şi ţie direct vorbitoare; în parte – dar părţile se îmbucă – pentru că în toată lucrătura aia de *Begriffsdichtung* se insinua şi tălăzuia, ai fi zis capricios, după cum hotăra auctorial autorul acela să lopăteze şi să-şi croiască drum, un drum care nu duce nicăieri, oceanul calm şi învolburat al unei limbi copleşitoare; ea nu ajungea decât superficial şi aproximativ şi „local" la timpanele mele obişnuite cu foşnetul şi foşnirea mătăsoasă a altor ape cu sare.

Aşa că, mi-am zis, de ce nu m-aş întreba „ce înseamnă *lucru*?" în limba mea, în limba mamei mele, a tatălui meu, a pământului meu natal, a lutului din care sunt făcute urcioarele tribului meu – în limba celor care beau din ele fără să se întrebe ce este în sinea lui vasul din care beau, din care toarnă în sinea lor şi o răstoarnă în desfătare, negrijă şi primejdie mioritice. Aduc cuvântul cu pricina la ureche. Colcăie în el zvonuri, falii, încălecări şi descălecări greu de compartimentat şi domesticit. Urechea nu se poate totuşi împiedica să situeze „lucrul" în vecinătatea lui „a lucra", „lucrare", „lucrat". În acelaşi timp, o intuiţie ante-reflexivă, pre-auzătoare lucrează de zor ca să mi-l pună în faţă, de parcă l-ar calomnia, ca pe ceva ţeapăn, solid, con-solidat, cu contururi precise, care ţine şi se ţine pe picioarele lui – picioare trase îl el asemeni trenului de aterizare la avioanele ce-şi iau zborul. Odată lucrat – de mâini omeneşti, de energii şi după planuri naturale, diavoleşti sau zeieşti –, lucrul, mi se înfăţişa, îşi aspiră picioarele în pântecul său, şi dacă ar veni vorba să aterizeze, nu din zbor, ci din ipseitatea lui rotundă, fără fisuri, n-are decât s-o facă pe burtă.

Cum să conciliez fie şi numai aceste două linii ale înţelesului care trag în direcţii atât de opuse, cum să le strâng laolaltă, coerent, sinergic, sub acelaşi acoperiş, eludând riscul unei implozii sau explozii catastrofale?

Mă uit prin dicţionare. Lucrurile se complică. Căci, iată, „lucru" înseamnă: (I) Tot ceea ce există (în afară de fiinţe) şi care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect (II) 1. Activitate întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă, acţiune, faptă;

2. Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. (III) 1. Chestiune, problemă; 2. Situaţie, fapt, fenomen.

La sfârşitul acestei enumerări însoţite de alte fineţuri, de sintagme şi exemplificări, se specifică: derivat regresiv din „a lucra". O luai pe urmele verbului şi găsii: 1. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. 2. A fi în mişcare, în acţiune; a dezvolta o activitate într-o direcţie oarecare; a funcţiona. 3. A acţiona eficace, a avea efectul dorit asupra cuiva, a fi eficient. 4. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. 5. Figurat (familiar) – a unelti împotriva cuiva. – Şi se face trimitere la latinescul *lucubrare*. Îl ţin în rezervă şi reţin pentru moment sensul figurat. Acesta îmi sună mai transparent în „lucrătură", care are şi sensul figurat de uneltire, intrigă împotriva cuiva. Cât priveşte „lucrativ", adică aducător de câştig, profitabil, rentabil, util, îl pun în legătură cu „a acţiona eficace". Mare lucrătură şi dicţionarele astea. Am zis-o admirativ, cu sugestia de treabă complicată, migăloasă şi lăudabilă. Mă descurajează însă ramura de înţeles care urcă de la lucrătură la complot, conjuraţie, conspiraţie, intrigă, maşinaţie, uneltire. Dar „complot", în sens învechit şi popular, înseamnă şi meşteşug, meşteşugire, la fel cum „a complota" înseamnă şi a lucra, a ţese, a urzi, ba chiar a împleti. Aflu că şi „a conspira" nu e cu totul străin de a măiestri, a lucra, a ţese, a urzi, a împleti. Unealta, trebuincioasă lucrului lucrativ, duce la „uneltire" – nu doar complot, intrigă, maşinaţie, cabală, umblet, zavistie, ci şi manoperă, tramă, ţesătură, meşteşug, meşteşugire, măiestrie, urzeală, ... lucrătură.

Şi iarăşi, mare lucrătură... *Lucubrare*. Mă uit pe un dicţionar latin-român. *Lucror* (*ari, atus sum*) = 1. A avea ca profit, a câştiga. 2. A economisi. 3. (figurat) A se bucura de un hatâr, a se trece cu vederea. *Lucrum* = 1. Câştig, profit. 2. Poftă de câştig. 3. Avere, bogăţie. *Lucratio* = câştig. *Lucrativus* = profitabil, avantajos. *Lucrator* = câştigător. *Lucricupido* = dorinţă de câştig. *Lucubro* = a lucra la lumina lămpii, a lucra noaptea. *Lucubratiuncula* = 1. Scurtă veghe. 2. Opuscul scris noaptea. *Lucubratio* = lucru de noapte, veghere în timpul nopţii.

Aşadar, plecând de la „lucru", am ajuns la ceea ce tocmai făceam în orele mele de veghe, la lucrul meu de noapte, la *lucubratio*.

Lucubram ori mai curând elucubram? Să vedem. *Elucubro* = a pregăti (ceva) lucrând noaptea târziu, a face cu multă străduinţă. În „elucubraţie“ nu s-a stins complet sensul de lucrare compusă cu multă osteneală şi răbdare, deşi a biruit altceva, alt lucru – înţelesul peiorativ de lucrare haotică şi greoaie, cu idei încâlcite, absurde, aberaţie.

Pe măsură ce (e)lucubram astfel, mi-am dat seama că lucrul pe care-l căutam, un răspuns la întrebarea – şi ea un lucru – „ce este lucrul?“ era o himeră, alt lucru, proiecţia unei „superstiţii gramaticale“, şi că numai o credinţă în eficacitatea magic-lucrativă a cuvântului putea legitima aşteptarea ca răspunsul să creeze, să instituie lucrul ca atare, condiţia de a fi lucru a lucrului – de la urcior la profit, de la întrebare la lucrătură, de la obiect, muncă, faptă, la chestiune, subiect, temă, pricină, socoteală, treabă, fapt, întâmplare, de la lucrarea compusă cu multă răbdare şi osteneală, pe timpul nopţii, la lucru mecanic şi perpetuum mobile.

Abia eliberat, într-un târziu de noapte, la lumina lămpii (lui Edison), de obsesia singularului autoritar articulat – *lucrul* – şi reificant (de la *res*, care şi el înseamnă o grămadă de lucruri: bun, avere; putere, conducere; bine, folos, interes, avantaj, dar şi lucru, obiect, ceea ce există; situaţie, împrejurare; motiv; treabă, afacere, chestiune, afacere judiciară, până şi legături amoroase; faptă, acţiune; întâmplare, eveniment; fapt; realitate...) – aşadar, abia eliberat de această obsesie, am putut spune: ce lucru ciudat este „lucrul“, cât de multe şi felurite sunt drumurile pe care le poate el face mergând, şi câtă bucurie să mergi pe aceste drumuri, să hoinăreşti liber, renunţând la speranţa deşartă de a le privi de sus, de pe un „supradrum“ suspendat de Sirius, sau de a le origina, originar, într-un sub-drum capabil să le unifice şi întemeieze pe dedesubt.

Aşa că mă lăsai în voia unei reverii, şi ea autoritară, altfel autoritară căci, orice s-ar spune, nu reprezintă acelaşi lucru conceptul şi imaginea, oricât ar dori să le telescopeze *Begriffsdichtung*-ul. Se făcea că un bici secret biciuia lucrurile ca spre a le întoarce la ele însele şi a le înlănţui după o figură care nu mai are nimic în comun nici cu lanţul, nici cu relaţia curentă de cauzalitate. Un bici secret le muşca secretul, făcându-le să secreteze o substanţă de protecţie împotriva oricărui con-tact. Era, acesta, tactul biciului. Singur

biciuitorul rămânea în contact cu biciul său, ţinut când mai viguros, când mai relaxat. Tocmai de aceea efortul biciuitorului, în fond cauzator, abătea secretul lucrurilor către o stăpânire a lui din afară. Asta făcea ca biciuitorul, prin biciul său, să fie absorbit în secret şi să-l absoarbă: absorbit în ceea ce absoarbe. Pe-afară, „meteorologic", lucrătura – dibăcită conjuraţie – lua chipul surâsului care înfloreşte la întâlnirea brusc însorită dintre ceaţă şi ploaie. Ceaţa acoperă şi ploaia spală. Ceaţă care acoperă spălarea, ploaie care spală acoperirea. Şi invers. Şi inversul inversului. Ca în saturnaliile interminabil, adică circular, licenţioase. Libaţiunea unei promiscuităţi învăluite care îşi de-plânge păcatul *imanent* prin *trans*-piraţie.

Aici se încheia însemnarea găsită printre hârtiile lui, intitulată – titlul fusese apoi tăiat – „aiureli de hoinar singuratic", reziduu, poate, al cărţii lui Rousseau, mult îndrăgite de el, *Les rêveries du promeneur solitaire*. Era o lucubraţie, o elucubraţie? Nu-mi îngădui să hotărăsc eu acest lucru. Dar ce este lucrul, lucruitatea lucrului? Să citesc, mi-am propus, mai cu luare aminte eseul de la care plecase însemnarea. Timp aveam, urciorul era plin cu vin – licoarea asta ar putea să-mi procure biciul secret în stare să întoarcă, magic, lucrurile... la condiţia lor, uitată, de lucru. Se însera. Abia începea *lucubratio*, şi cine ştie dacă din lucrarea asta de noapte nu va ieşi o *lucubranticula*. Şi întinsei mâna la urcior, după sălaşul adevărului. Vorba ceea: „Lucrul se lucră lucrând, / Vinul se bea hodinind; / Lucrul se lucră la soare, / Vinul se bea la răcoare". Ea lucram la lumânare. Elucubram.

Prea puţină orbire

Puţină orbire trebuie să fie prezentă în orice luptă cu sorţi de izbândă. De prisos să adaug: ea este necesară, nu şi suficientă. E nevoie de atâta orbire, încât nici un dram de forţă disponibilă să nu fie intimidat şi să nu se scurgă pe acolo pe unde ochiul ar fi lăsat să tragă cu coada la alte soluţii decât cea decisă, sau pe unde

imaginaţia ficţională şi intuiţia noastră logică apercep, eventual produc un evantai de posibile alternative. Şi chiar dacă nu poţi rezista complet ispitei, trebuie să te asiguri că ochiul adversarului nu trage cu coada la aşa ceva. Este o orbire văzătoare unidirecţional şi fără „contrafactuale". Altfel dai de bănuit că ai avea de gând să te retragi cumva. Ţi se taie atunci retragerea, eşti încercuit şi pus în imposibilitatea de a evita lupta. Şi ce poate să exaspereze şi să submineze mai mult decât această imposibilitate impusă?

Vă dau un contraexemplu, veţi spune minor, dar a cărui morală se impune de la sine. I-am spus răspicat unui amic să-mi restituie banii, altminteri nu exclud gestul disperat de a-l da în judecată. Şi am ţinut-o aşa, sus şi tare, până ce a început să se scotocească prin buzunare, cuprins de panică. Gestul lui m-a înduioşat. Trebuie că semnele înduioşării mele i-au sugerat lui că eu aş fi gândit aşa: timpul pierdut prin tribunale ar costa mai mult decât acei bani, şi pe urmă, ce probe aveam că mi-ar datora ceva, doar n-am întocmit nici un act oficial. Aşadar, se scursese ceva din energia determinării mele, ceva care nu putea să-i scape experimentatului datornic. Tocmai când credeam a-l fi încolţit să se achite pe loc, el îşi retrase mâinile din buzunare, rămase o vreme pe gânduri şi îmi tăie retragerea cu rugămintea-somaţie: uite ce e, ţi-i pot da, află însă că rămân complet lefter; mai împrumută-mi x lei, să rotunjim suma, şi peste două săptămâni ţi-i înapoiez pe toţi, plus dobânda.

– Nu sunt cămătar.

– Nici eu cerşetor.

– Bine, i-am zis, ţine „restul" şi mi-i dai pe toţi o dată, nici mai mult, nici mai puţin, peste două săptămâni.

Aflu între timp de la un alt amic, care şi el îl împrumutase cu bani, că amicul nostru comun a dispărut fără urme şi fără adresă. Cum să le adulmeci, cui să te adresezi? Mi-e limpede acum că încă puţină orbire, poate puţin mai multă, şi problema banilor era lămurită de-atunci.

Dâră în autoconsistenţa lumii

– O armonizare plauzibilă a formulatului cu informulatul său posibil se efectuează de regulă prin explicitarea şi reconstrucţia acestuia din urmă, pe baza unei proceduri pe care aş numi-o a selectării convenabilului din aria imaginabilă şi conceptibilă de co-posibili şi a eliminării progresive a ceea ce nu intră în consonanţă cu formulatul. De exemplu, ne dăm seama, la o primă reflecţie, adică fără un examen critic aprofundat, că ideea după care adevărul se dă în intuiţia unei evidenţe ultime şi irecuzabile nu poate fi coerentă şi nu-şi poate afla „realizarea", fie ea şi numai ficţională, în orice imagine, în orice povestire despre realul în ansamblul său şi despre om ca descendent şi locuitor sau numai ca martor al acestui real. Aşa se face că ideea cu pricina nu este la rândul ei de o evidenţă ultimă şi irecuzabilă şi că ea a şi fost contestată de diverşi gânditori şi de diverse şcoli filosofice, teologice, literare, artistice... Dar asta e ceva prea abstract şi sofisticat, anume să formulezi în mod adecvat informulatul care in-formează formulatul, ca să reiau o formulă celebră. Întrebarea mea, mai interesată, mai vie şi mai concretă era aceasta: cum trebuie să fie o lume în începutul ei, în parametrii ei, în legile şi povestea ei, astfel încât ea să nu facă imposibilă frumuseţea extraordinară, nefirească, vulnerabilă şi dureroasă a misterioasei domnişoare X? Oare această frumuseţe nu încalcă ipoteza *bootstrap*-ului, auto-consistenţa lumii?

– Mai interesată, mai vie, întrebarea ta este doar o aplicaţie – naivă şi profundă, fie! – a principiului antropic.

– Au făcut şi alţii proză fără s-o ştie, ce e cu principiul ăsta antropic, denumirea bănuiesc de unde vine, acum aud de el.

– Curios ce spui, singur ai evocat *bootstrap*-ul; or, s-a afirmat, şi cei care au făcut-o erau în cunoştinţă de cauză, că principiul antropic este un caz particular al principiului *bootstrap*.

– Evocarea mea era mai curând literară. Am prins din zbor cuvântul, mi-a plăcut pentru imaginea pe care a captat-o şi o varsă urechii „poetice". Latura tehnică îmi scapă. Zii cum e cu principiul antropic.

– El circulă sub formulări diferite, dar ceva comun le străbate pe toate. Am citit şi eu într-o carte a lui Basarab Nicolescu *Nous, la particule el le monde*, premiată de Academia Franceză. Ţi-o împrumut dacă te interesează.

– Chiar te rog.

– Acel ceva comun se referă la existenţa unei *corelaţii* între apariţia omului, a vieţii inteligente în Cosmos, mai exact pe Pământ, după ştiinţa noastră de-acum, şi condiţiile fizice care guvernează evoluţia universului nostru.

– Ce fel de corelaţie?

– Se pare că o corelaţie supusă unor constrângeri tari.

– Cât de tari?

– Dacă variem un pic valoarea anumitor constante fizice sau valoarea parametrilor care apar în unele legi, condiţiile fizice, chimice şi biologice care îngăduie apariţia omului pe pământ nu mai sunt întrunite. Aşa că majoritatea universurilor fictive ale literaţilor sau, mai nou, ale celor elaborate pe calculatoarele fizicienilor, oricât de ingenios ticluite, se dovedesc a fi cu totul neputincioase să dea naştere, tot fictiv, unor fiinţe vii.

– Darămite misterioasei frumuseţi... Ceva totuşi nu-mi sună bine, dacă te ascult cu urechi de savant, ba chiar de filosof critic. Nu cumva informulatul acestui principiu antropic şi implicaţiile lui speculative ne duc cu gândul la un proiect predeterminat, arhe- şi tele-ologic, ca şi cum acest univers a fost special conceput pentru a permite apariţia observatorilor săi inteligenţi...

– ...printre care şi X. S-a tras şi o asemenea concluzie, dar ea nu prea este agreată în mediile oamenilor de ştiinţă. Finalismul le miroase urât. Finalitatea – o spusese atât de plastic şi cu câtă luciditate fiziologul german Brüke, în secolul al XIX-lea – este ca o femeie de care nu te poţi despărţi, dar cu care ţi-e ruşine să fii văzut în public. Trebuie oricum să rezistăm ispitei antropocentrismului naiv şi complezent, care ne flatează. Într-un sens, omul este o fiinţă periferică şi e greu de crezut că el comandă, ontologic, structura universului. Totuşi, relaţiile puse în evidenţă de principiul antropic constituie un semn al autoconsistenţei şi ele pun iar şi iar problema *unicităţii* lumii observate. Şi oricât de periferic ar fi, se pare că omul este necesar

pentru această autoconsistenţă a Totului. Cum se exprimă autorul citat, omul nu e centrul, ci mai degrabă o verigă a unei Realităţi care îl înglobează, un participant la structura dinamică, evolutivă a universului. Cât despre centru, el este pretutindeni. Dacă situăm principiul antropic în perspectiva principiului general de *bootstrap*, atunci se poate interpreta, rezonabil, că finalitatea, care trece prin om, dar nu se limitează la el, nu preexistă, ea este construită de universul însuşi.

Să ne întoarcem însă la frumuseţea nefirească a domnişoarei X.

– Precum zici. Mă jucam cu conjecturi şi respingeri. Păi, ca să nu facă imposibilă acea frumuseţe, lumea trebuie să fie aşa şi aşa, şi nu trebuie, nu poate să fie în cutare şi cutare alt fel. Începea să se lege ceva, dar greoi, anevoie. Pesemne că durase mult jocul meu, căci, între timp, iată, domnişoara X s-a urâţit. O urâţenie, se pare, durabilă. Şi întrebarea devenise alta. O ghiceşti. În tot acest răstimp, lumea, crocodil uriaş, ce avea de făcut?

– Să-şi digere în linişte cugetătorul.

– Întrebarea poate fi acum formulată aşa: cum trebuie să fie o lume care nu-l face pe cugetător imposibil, dar nici nu-l rabdă la nesfârşit?

– Ca un crocodil uriaş, încălţat, autoconsistent, cu care cugetătorul se trage de şireturi. Sau aşa îi place lui să creadă. O vreme...

– Răspunsul acesta nu numai că deplasează întrebarea, dar naşte mai multe întrebări şi complică inutil lucrurile. Mai cugetă.

– Un fapt este neîndoios şi îndeobşte observabil: urâţenia domnişoarei X. Numele acesta – X – locuieşte o întrebare vraişte, necunoscuta ei, prea necunoscută ca întrebarea să se mai mişte, să mai mişte pe cineva...

– Adică, să nu se tragă, cu necunoscuta ei cu tot, într-un informulat informulabil.

– Formula salvatoare! Ia aminte însă la crocodilul uriaş... Şi mai ales la faptul – aşa cred – că domnişoara X, frumoasă ori urâtă, nu-ţi e defel indiferentă. Încearcă să pui de acord...

O ploaie piezişă se porni pe nepusă masă. Au strâns totul repede, ca în virtutea unui pre-acord tacit, şi s-au dus, lăsând o dâră în autoconsistenţa lumii.

Surâs şi foame

Atunci când gura îţi este ocupată – să zicem că tocmai mănânci ceva: la o cercetare mai nuanţată contează şi natura acelui ceva, un fruct, o bucată de carne, o felie de cozonac... – şi îi surâzi altuia numai cu ochii, senzaţia de confort prin descărcare pe care ţi-o dă râsul în general, împreună cu derivate de-ale lui, precum surâsul sau rânjetul, acesta din urmă, e drept, mai tensiona(n)t, senzaţia de confort, spun, este obturată, se amână, o dislocă un disconfort special vecin cu sufocarea. Simţi urgent nevoia să-ţi eliberezi gura – mai întâi ca să te cerţi tu pe tine pentru nesăbuinţa de a surâde numai cu ochii, abstract şi trudnic – şi să-ţi acoperi ochii cu o pânză neagră umedă. Dar buna-cuviinţă îngurgitată prin socializare te obligă, trupeşte şi monden – retorică a feţei + retorică a lui a-face-faţă –, să continui a surâde cu ochii numai – lăsaţi singuri, în voia ştiinţei muşchilor lor, încorporată acestora în vederea totuşi a altceva decât fac ei acum, ochii pot sugera celuilalt o impresie de care nu eşti „responsabil" pur şi simplu pentru că nu le mai stăpâneşti mişcarea expresivă, te mulţumeşti mai curând să perseverezi în superambiguitate, imobilizând-o bovin – şi a duce la capăt, solemn, treaba gurii: silnică şi anevoioasă, căci saliva nu mai colaborează. Resimţit lăuntric, travaliul gurii e ca al unei mori care macină în gol. Iar surâsul – o făină de piatră care îţi amorţeşte faţa, mortar care o mortifică. Bulgări mici, moi, de pene albe plutesc peste apa care, vezi bine, nu mai curge pe unde trebuie. Înghiţi în gol. Ochii te strâng. Îngerul păzitor e-n concediu. Tuşeşti. Îţi ceri scuze din ochii crispaţi şi mergi la baie. Verşi, clipeşti, îţi verifici motorul chipului. Te scutură un plâns fără lacrimi. După care reapari surâzând – la început supravegheat, apoi din ce în ce mai liber – cu toată faţa. Aşa da, e cât se poate de confortabil. Şi brusc ţi se face foame. Şi începi să înţelegi că umorul este politeţea disperării.

Ştergerea coloanelor lumii

– Aflu că psihologii preocupaţi de bolile memoriei au stabilit că afazia progresivă urmează o ordine invariabilă în ce priveşte dispariţia vocabulelor: primul care se şterge este numele propriu, iar verbele şi „gesturile verbale", cum li se mai spune interjecţiilor, se şterg ultimele.

– Printre numele proprii este inclus şi numele propriu al suferindului?

– Asta n-am mai aflat-o. Dar, dacă ceea ce raportează psihologii este corect şi dacă – este o „conjectură" la puterea a doua –, presupunem că în clasa numelor proprii este inclus şi numele propriu al bolnavului, atunci aş interpreta aşa lucrurile: se şterg mai întâi instanţele nemijlocit personaliza(n)te, acelea care conferă insului o verticală şi o durabilitate proprii persoanei. E ceea ce se observă şi transpare cu claritate în capacitatea fiecăruia, progresiv dobândită, de a se autodesemna ca „eu", de a se diferenţia şi corela cu alţii prin utilizarea adecvată a celorlalte pronume personale – tu, el/ea, noi, voi, ei/ele. Numele propriu, în schimb, ne este dat, ne este dăruit la naştere şi, cu rare excepţii, îl purtăm până ne ştergem cu totul, ba ne şi supravieţuieşte în memoria altora, în semnătura pe care o depunem pe „scoarţa" facerilor noastre susceptibile de a se conserva într-un fel sau altul, uneori chiar pe scoarţa copacilor, cum vedem prin păduri. Numele propriu este ca un ax al coloanei.

– ...lui Brâncuşi.

– Cu ştergerea numelor proprii în genere, coloanele lumii, fie ele persoane, munţi, ape, localităţi, tot ce ţine de mediul nostru geografic şi cosmic marcat prin astfel de nume se cutremură, sunt cuprinse de un soi de implozie, lumea se aplatizează, entropia sporeşte. O dată cu ştergerea numelui propriu al bolnavului, nu numai lumea cea mare, dar însăşi lumea lui interioară, lumea lui proprie se duce de râpă, identitatea lui se năruie, anarhia pune stăpânire pe el.

– Cunoaştem cu toţii, mai mult sau mai puţin bolnavi, din experienţă proprie, situaţiile-limită – un interogatoriu sălbatic,

o replică sau o acuzaţie năucitoare care ne descumpănesc – când literalmente nu mai ştim cum ne cheamă.

– Sau în aceşti termeni relatăm despre ele, şi aici intervine şi un stereotip lingvistic.

– Semnificativ este că expresia există în limbă şi că ea redă, stilizat, o experienţă de viaţă fundamentală, fundamental de fondatoare: a nu mai şti cum te cheamă.

– Verbele şi interjecţiile mai ţin în viaţă şi mai exprimă viaţa unui psihism prăbuşit – o legumă, un suflet vegetativ.

– Să nu-l calomniem, să zicem mai curând un paleocortex reptilian, de fiinţă târâtoare.

– De târâtură, căci există şi plante târâtoare.

– Dar dacă numele propriu al suferindului se şterge la urmă?

– Înseamnă că axul coloanei se men-ţine, dar nu mai are ce susţine.

– Am auzit cratima. Noi am luat pe „a menţine" din franţuzescul *maintenir* care, la rândul lui, s-a format din latinescul popular „manutenire", a ţine cu mâna. În românescul nostru „menţinere", mâna a devenit, pentru vorbitorul de rând, invizibilă şi inaudibilă. „Sus-ţinerea" ni-l arată pe „sus", aşa că despărţirea din felul tău de a-l rosti se susţine. – De ce surâzi?

– Mă amuză divagaţiile tale. Apropó, românescul „a surâde" vine din franţuzescul „sourire", iar acesta din latinescul „subridere". Noi nu-l mai percepem pe „sub" în „surâdere".

– Asta nu te împiedică să-l desparţi şi pe el. Semn sau simptom lingvistic al unui început de schizofrenie, cuvânt care şi el provine dintr-o combinaţie – în greacă *skizein* = a împărţi, a sparge, a tăia, a despica, şi *phren* = spirit. Dar ceea ce provine dintr-o combinaţie poate fi iarăşi împărţit, spart, tăiat, despicat, aplicând astfel cuvântului schizo-frenie tratamentul pe care îl sugerează înţelesul lui. La fel cum cuvântul *oximoron* – de la *oxys* = deştept şi *moros* = prost – este el însuşi un oximoron. – Gata cu divagaţiile. Nu mai surâde, revino la suferindul tău.

– Vorbeam despre cazul al doilea, în care numele propriu se şterge la urmă, dar nu mai are ce sus-ţine. Verbele şi interjecţiile, cu un ultim efort, îl înfulecă şi îl polfecă, la-comă vermină, lăcuste

devoratoare care se şterg cu el, cu numele propriu, de urmele secreţiilor plăcerii şi o şterg fără urme.

– Numele propriu mai poate fi înscris pe o cruce de lemn care, ferească Dumnezeu, dispare uneori în soba unui neînfricat înfrigurat. Sau poate fi gravat pe o cruce de piatră care, nu-i aşa, prinde bine gospodarului în căutare de materiale pentru casă, ori pe o cruce făcută dintr-un aliaj care prezintă interes pentru centrele de colectare a fiarelor vechi. Numele propriu va mai fi şters o dată.

Mi-l închipui răsărind, după o vreme, din coasta lemnului ars, a pietrei încorporate, a fiarelor fierte, ori de-a dreptul din gura lui Adam, aşa, ca un ghiocel, şi va veni să înnebunească lumea de o boală fără leac şi fără nume.

– S-ar găsi vreun poet să-l numească „rău de ochiul mortului".

– Aş fi vrut să-ţi citez un vers potrivit. Dar nu mai sunt sigur de el. Şi mai grav, mi s-a şters din minte însuşi numele propriu al poetului.

– Nu fi îngrijorat. Se pot înşela, în definitiv, şi psihologii aceia...

– Care psihologi?

– Am uitat şi eu.

E jocul nostru

Ameţită de apariţiile şi dispariţiile fără veste ale Pisicii, Alisa îşi arătă indignarea.

– Bine, se învoi Pisica, şi de data asta dispăru lent şi de tot, începând cu vârful cozii şi sfârşind cu rânjetul, care mai zăbovi un timp, după ce tot restul Pisicii dispăruse. „Ce curios! gândi Alisa. Pisică fără rânjet am mai văzut, dar rânjet fără pisică! Aşa ceva n-am mai pomenit de când mă ştiu". – Ei bine, îi explică Alisei educatorul ei, persistenţa rânjetului este înscrisul unui act, căderea lui durabilă în arhivă după retragerea agentului. Ai învăţat un pic de gramatică, gândeşte-te la substantivarea unui adjectiv, la cristalizarea lui după dizolvarea substanţei. Un rânjet fără pisică nu este propriu-zis un

rânjet de pisică, este pisica rânjită, actul imobilizat într-un participiu pasiv. – Dar, obiectă Alisa, de ce nu zici, invers, că rânjetul s-a pisicit? – Simplu, i se răspunse, pentru că pisica apucase să dispară. Atunci, Alisa îmbrăţişă rânjetul care mai zăbovea şi se făcu, surâzând, nevăzută. Iar vârful cozii se adresă educatorului: n-ai văzut-o pe Alisa? – Ba da, îi zise acesta, e numai surâs. Ia-ţi rânjetul şi cară-te de-aici! – Dă-i pace, omule, mai apucă Alisa să rostească, e jocul nostru, nu simţi că eşti în plus? – Chiar aşa, întări Pisica, dispărând acum lent şi de tot, începând cu rânjetul şi sfârşind cu vârful cozii.

Vorbire în dodii...

– Cum şi de unde ştiu lucrurile să fie ceea ce sunt, să se ţină şi menţină în ce li se cuvine, în cuminţenie, în buna lor cuviinţă fiinţială? În cumsecădenie?

– Îşi mai ies şi ele câteodată din fire, din matcă, şi atunci întrebarea ar fi cum şi de unde ştiu să-şi revină ori ce se întâmplă cu ele dacă reintrarea în matcă eşuează, fie că este greşit încercată, fie că le lipseşte defel voinţa reîntoarcerii, fie că sunt lovite de amnezie.

– Răspunde la întrebarea mea.

– O ştiu fără s-o ştie şi o ştiu de la numele care le suportă şi care le *trans*-portă *intra*-magmatic; nume pe care le poartă nu în felul unor etichete, ci ca pe un destin înscris în carnea lor, în ADN-ul fiinţei lor, sămânţa care le seamănă ca să-şi semene. În limba unei ramuri a strămoşilor noştri *semen* înseamnă sămânţă (de plante şi animale), răsad, butaş, germen, element (foc, piatră, apă...), origine, cauză, dar şi spiţă, neam, soi, rasă...

Numele-sămânţă este însămânţat cu toate aceste înţelesuri care se bulucesc...

– ...promiscuu. Şi numele, numele acestea de unde le vin? Cine sau ce este îndrituit să li-l dea, să li-l impună ori dăruiască?

– Nu ştiu şi cred că nu întrebi potrivit, cred că întrebarea ta este greşit orientată, încât chiar declaraţia mea de neştiinţă nu vine din

conştiinţa unei lipse anume care să nu-mi dea pace până ce n-o umplu. E ca şi cum ai face din mine propriul meu tată ca să mă întrebi pe urmă cum şi de unde ştie fiul de tatăl lui. Dar, ca să fiu respectuos cu „logica" întrebării tale de cuvinte care n-au de lucru, ca să mă aşez în direcţia de sens a aparentei sale cumsecădenii gramaticale, ţi-aş răspunde aşa: numele vor fi crescut din şi o dată cu lucrurile înseşi, sunt chiar fiinţa lor sieşi devenitoare şi adeveritoare. Această fiinţă în devenire şi adeverire şi-a pus hotar şi măsură numindu-se. Şi ca s-o facă şi pe înţelesul nostru, şi-a însămânţat sămânţa în chiar gura muritorilor pentru ca lucrurile să dăinuie, supravieţuindu-le, într-o autohtonie grăitoare.

– Aşadar, numele ştiu de lucruri de la lucrurile înseşi care şi le dau trecând prin graiul nostru?

– De la lucrurile înseşi numite aşa, şi nu altfel.

– Ele vin pe lumea lor şi pe înţelesul nostru deja numite?

– Nu *deja*. Numele, spuneam, e înscris în carnea lor.

– Cum se face atunci că o aceeaşi carne încorporează înscrisuri atât de diferite? Că în limbile multe ale neamurilor care numesc sau prin care lucrurile îşi dau nume, aceleiaşi făpturi sau făpturilor de acelaşi soi le corespund nume care nu mai au nimic în comun?

– Ele au ceva în comun – faptul de a fi nume. Şi apoi, făpturile şi soiul lor nu vor fi fiind atât de aceleaşi pe cât o crezi, de la Adam încoace, multe se vor fi schimbat şi în lucruri, şi în nume. În limba aceleiaşi ramuri a strămoşilor noştri, *nomen* poate să însemne, contextual, în afară de *nume*, şi aici ar fi de menţionat uzajele mai speciale (militar: „a se înscrie la oaste, declarându-şi numele" şi juridic: „a deferi instanţei judecătoreşti numele cuiva, a denunţa"), aşadar, în afară de nume, *nomen* are multe alte înţelesuri. De pildă: termen, cuvânt; titlu; neam, categorie, popor; renume, reputaţie. Fiindcă tot suntem la *nomen*, nu strică să mai hoinărim puţin prin grădina lui. *Nomenclatio* = chemare pe nume a unui ins (*calo*, încorporat în carnea numitei „nomenclatio", înseamnă a chema, a convoca). De aici „nomenclator" şi „nomenclatură". *Nominatio* = numire, denumire; numire într-o funcţie, desemnare. Iată şi câteva înţelesuri ale verbului *nomino*: a numi, a denumi; a cita, a menţiona, a aminti; a face cunoscut, a face celebru; a propune, a alege, a numi într-o funcţie politică;

a cita în justiţie, a acuza. În paranteză fie zis, asta îmi aminteşte de înţelesul prim al grecescului *kategoresthai* – care nu s-a şters cu totul din cuvântul „categorie" – acela de a arăta cu degetul, de a acuza public. E ceea ce fac şi numele căzute în mâinile oamenilor autorizaţi, tot de oameni, să instituie, să numească în funcţii, să confere titluri, să acuze în văzul tuturor.

– Dacă tot batem câmpii, cu graţie sau fără, poate obţinem vreo sugestie utilă de la formula *nomina-numina*. Ea vine de la Max Müller, eminentul sanscritolog, impresionat cu deosebire de progresele din vremea lui înregistrate de filologia indo-europeană şi de lingvistica comparată, care a încercat să explice naşterea zeilor ca o boală a limbajului. Fenomenele de polinimie şi de omonimie au produs confuzie, favorizând când integrarea mai multor zei în unul singur, când, invers, divizarea aceluiaşi zeu în mai mulţi. *Nomina-numina* vrea să spună că ceea ce la început era un nume (*nomen*) devine mai târziu o divinitate (*numen*). Ori lucrurile stau tocmai pe dos, adică ceea ce la început era de origine divină degenerează în simplă *nominatio*?

– Divinizarea numelor şi numirea divinităţilor sunt, ca să zic aşa, complementare. Sau, cu o imagine pe care o retrag îndată ce am articulat-o pentru a nu lăsa ca mintea să i se expună ca unei vrăji, cele două procese seamănă cu două cursuri de apă care izvorăsc din acelaşi loc, se despart şi, în cele din urmă, se regăsesc după ce o vreme au murmurat şi drumuit solitar. Poeţii şi gânditorii pornesc de la confluenţa celor două cursuri, o apucă fiecare pe unul dintre ele – respectiv poeţii pe cursul numirii divinităţilor, iar gânditorii pe cel al divinizării numelor – şi se întâlnesc la izvor. Aici, *nomina* şi *numena* fac una. Noi, ceilalţi, înotăm în apele mai liniştite sau mai învolburate ale numelor-numiri ca într-un mediu pe care nici nu-l resimţim. Ei, în schimb...

– Să nu raţionalizăm excesiv imaginea. Am cădea în celălalt păcat, al vrăjirii minţii de către ea însăşi.

– Perfect de acord. De-aia şi ziceam că retrag imaginea. Să cercetăm mai bine, împreună, cum îşi îmbia Socrate conlocutorii...

– ...Un mare singuratic, acel Socrate; la adăpostul lui „împreună", el îşi exercita, nestingherit, o blândă tiranie monologală. Şiret şi ironic

sociabil, atât cât să profite trupeşte (*co-*) şi filosoficeşte (*contra*) de ceilalţi, el rupea solidaritatea semenilor bazată pe *doxa* pentru a-i contrapune, paradoxal, o comunitate a ideii, a ştiinţei, a ignoranţei docte, ştiutoare de sine pe care o forma de unul singur. Ceilalţi („împreună“) ar fi fost doar clonele sale, de care avea o sacră oroare. *Daimon* îi era protecţie, oprire, sfetnic, abis, leac-otravă, blestem divin.

– Presupun că ai isprăvit monologul. Să cercetăm – „împreună“ este aici inclus discret, implici(ta)t – puterile lui *numen*. Acest termen trimite la *nuo*, *nuere*, care, folosit numai în compunere, înseamnă a face semn din cap.

– Aşa e (şi făcu semnul aprobativ din cap).

– Iată ce înregistrează dicţionarele în dreptul lui *numen*: mişcare a capului (ca semn); semn, ordin; voinţă, autoritate; voinţă a zeilor, putere divină; divinitate, zeu, zeiţă...

– Eu te întrebasem cum şi de unde ştiu lucrurile să fie ceea ce sunt...

– Iar eu îţi răspundeam...

– ...socratic, wittgensteinian, *à la* Ryle?

– ...că nu întrebi potrivit. Că trebuie să fie la mijloc o confuzie de genuri, o greşeală categorială. Ca să mai fiu o dată respectuos cu „logica“ întrebării tale, fie şi fentând-o, vei zice, aş spune că ştiinţa lor îşi are izvorul într-un botez tainic uitat, care le ţine – lucruri şi nume – laolaltă, în felul confluenţei din imaginea rostită şi repede retrasă. Neamurile grăitoare sunt conţinătorul apei magice unde se oficiază botezul. Imaginea, aici, ar putea fi cea a athanorului alchimiştilor sau, pentru noi doi, creştini ortodocşi cum ne aflăm, cea a cristelniţei. Ruperea finală a acestui botez tainic uitat echivalează, la scara neamurilor grăitoare, cu o apocalipsă. Există şi o joacă – emfatică şi gravă şi în parte primejdioasă – de-a apocalipsa în răsturnările acelea carnavaleşti când botezul este ca suspendat, când ordinea şi ierarhiile şi dreptele numiri sunt transgresate, când numele şi lucrurile se desperechează într-un dezmăţ glumeţ monstruos, după care îşi revin, se reîntorc la vechea orânduială înnoită, restaurată.

– Ce se întâmplă însă când limbile mor, când gurile prin care răsuflau se închid, când neamurile se sting?

– Se încearcă mai întâi exerciţii de resuscitare prin respiraţie gură-la-gură.

– Gura cui la gura cui?

– Era o exprimare figurată. Atunci când limbile mor, lucrurile care trăiau în ele devin necrofile, necrofore, necrofage şi eşuează în inomabil. Câştigă, de pe urma dezastrului, filologii. Ei vin să facă necropsia acelor limbi, ba chiar, unii mai aventuroşi vin să practice asupra lor un soi de necromanţie. Nu este exclus ca unele fragmente ale limbilor moarte să aibă parte de un destin mai fericit, adică să supravieţuiască în limbile vii ale altor neamuri grăitoare sau ale unor grupuri restrânse din cadrul acestora, grupuri care le reactivează într-o intenţie de sens precisă, deci artificială, profitând de faptul că nici urechilor confraţilor – matematicieni, fizicieni, chimişti, biologi, medici, jurişti, uneori filosofi, exponenţi ai umanioarelor şi ai ştiinţelor omului –, nici, cu atât mai puţin, urechilor „medii" ale neamurilor grăitoare, împrumuturile nu le mai sună cu toată plurivocitatea lor vie de altădată. Fragmente mai întreprinzătoare din limbile moarte migrează în corpul unor constituenţi ai altor limbi vii, le servesc drept rădăcină, se nutresc din solul lor, se bucură de soarele lor...

– ... De fotosinteză. Delirezi, amice. Botezul tainic de care vorbeai nu este însăşi taina botezului? Şi cum să luminezi o taină răsturnând-o, făcând-o să se aplice sieşi de la sfârşit către început?

– Exact cum spui, cu adaosul că niciodată o taină autentică nu se supune legii identităţii, legii lui a = a. Ea spune mai mult şi altceva şi totodată altcum şi mai puţin decât spune literalmente în spusa noastră nătângă. Nu poţi să coincizi cu ea, cu ea cea care nu coincide cu sine, decât tăinuind-o, tăinuindu-te tainic, tăcând într-o reculegere pios ascultătoare.

– Este prea mult pentru mine şi prea puţin. Măcar de m-aş putea insinua, tăcut, în „intervalul", ţepi şi pori şi vânzoleală, dintre prea mult şi prea puţin, dintre altcum şi altceva.

– Atunci să zic altfel: lumea ţine lucrurile în nume pentru că ea însăşi dăinuie prin aceea că le numeşte şi că numirile ei o ţin în fiinţă numai dacă şi câtă vreme le reînnoieşte. Ceva important din taina asta ajunge la noi prin gânditori şi poeţi. Aşa se face că ei nu au nume în felul în care au lucrurile şi noi ceilalţi, muritorii de rând.

Numele lor este al Limbii, nu al limbilor.

– Am înţeles. Putem să murim liniştiţi, cu numele nostru şi cu limbile noastre cu tot. Totuşi, iartă-mi îndărătnicia, cum şi de unde ştiu lucrurile să fie ceea ce sunt...?

– De la numele lor.

– Şi numele?

– Acestea le sunt date şi ele inscripţionează carnal lucrurile la un semn din cap al divinităţii.

– Cine execută ordinul, încuviinţarea, semnul din cap?

– Aici, semnul din cap nu face semn, el chiar face, este executoriu. Ai înţeles?

– (făcând semnul specific din cap) Nu!

– Încearcă atunci să înţelegi de ce întrebarea ta fusese pusă greşit şi, în consecinţă, tot ce i-a urmat a fost o vorbire în dodii. Inteligibilă întrucâtva în lumina greşelii, dar numai atât. Diabolică perseverare.

Ca şi cum timpul nu s-ar fi născut

– Spiritele meditative şi poetice care au un sentiment acut al nestatorniciei, al informului şi al curgerii subterane ridicate la rang de ontologie intuitivă şi trăită, ca şi cele capabile să se distanţeze aventuros şi înstrăinător de convenţiile destinate a ne ocroti certitudinile şi solidarităţile aşa-zicând mediocre ale vieţii de zi cu zi, rămân uimite în faţa cheagurilor de fiinţă printre care evoluăm familiari şi în deplină siguranţă. Ca şi cum acestea ar fi date dintotdeauna, nici vorbă să le fim, noi, oamenii, dacă nu autorii, măcar coautori sau complici. Să ne gândim la Bergson, deşi înclinaţia lui de a-şi sistematiza intuiţia vine, într-un fel, să sporească cheagurile cu încă unul, de alt ordin, şi să le re-convenţionalizeze pe cele demult socializate prin meta-numiri sub care le ţine deşirarea: durând, durata durează. Mai riguros şi mai măiestrit mi s-a părut a fi, şi de această dată, un scriitor deopotrivă meditativ şi poetic – Robert Musil. Iată ce scrie el în *Omul fără însuşiri*: „Cu o mare şi multilaterală artă, noi

realizăm o iluzie orbitoare cu ajutorul căreia suntem în stare să trăim alături de lucrurile cele mai monstruoase şi rămânând în acelaşi timp perfect liniştiţi, pentru că recunoaştem aceste grimase încremenite pe chipul lumii ca fiind o masă sau un scaun, un ţipăt sau un braţ întins, o viteză sau o friptură de pasăre. Suntem capabili să ne simţim, aşa plasaţi între un abis de cer deschis deasupra capului nostru şi un abia acoperit abis de cer sub picioare, să ne simţim trăind aici pe pământ la fel de netulburaţi ca într-o cameră bine închisă. [...] O asemenea comportare se situează undeva mult prea sub nivelul puterii noastre de gândire, dar tocmai aceasta dovedeşte că simţămintele noastre sunt puternic implicate în toată această situaţie. [...] Dar, dacă privim lucrurile mai îndeaproape, se vădeşte a fi vorba de o stare extrem de artificială a conştiinţei, care-i dă omului putinţa de a merge drept printre constelaţiile care i se rotesc deasupra capului şi-i permite, în mijlocul acestei aproape nesfârşite lumi necunoscute, să-şi vâre cu demnitate mâna între al doilea şi al treilea nasture al vestei sale".

– De-ajuns. Prea lung şi stufos şi copleşitor acest citat. Dă-mi voie să mă apăr şi eu cum pot, căci inconştienţa pusă dinaintea noastră de către Musil mă cutremură, mă dezechilibrează tocmai acum când mă slujeam de prăjină ca să calc pe sârma asta precară cu ochii aţintiţi la malul celălalt al prăpastiei. Ce-ar fi să conştientizez toate „datele" şi toate „presupunerile" temerarei mele călătorii, cu nimic mai nebunească, de altfel, decât miezul de aventură al celei mai domestice întreprinderi a omului oarecare? Cum te-ai mai putea aşeza liniştit pe un scaun, în jurul unei mese, cum ne aflăm noi acum? Cum ai mai întinde mâna, mânat de foame, cu viteză de ţipăt, după o aripă sau un piept de pasăre friptă? De toate aceste certitudini practice ai nevoie chiar pentru a cugeta şi a scrie despre caracterul lor convenţional, artificial, „grimase încremenite pe chipul lumii".

– Discuţia asta îmi aduce în minte cele două faimoase mese de scris ale lui A.S. Eddington: una care face parte din mobilierul vechi, obişnuit, masa la care stă şi pe a cărei tăblie îşi odihneşte braţele, cealaltă este corpul fizic ştiinţific obiectivat, lipsit de orice calităţi senzoriale şi plin de găuri, de spaţiu vid – nimicul presărat cu nenumărate fărâme de „ceva", electronii şi nucleele... Ai citit *Natura lumii fizice*?

– Nu. Vezi, ăsta e cusurul tău. Intimidezi prin întrebări brutale care nu au altă menire decât să obţii o superioritate ieftină prin declaraţia de ignoranţă a celuilalt.

– Nici vorbă. Voiam doar să nu te plictisesc cu lucruri ştiute. În lumea fizicii, spune Eddington, asistăm la jocul umbrelor. Umbra cotului meu se sprijină pe umbra-masă, iar cerneala-umbră curge pe hârtia-umbră. Astronomul şi fizicianul englez vedea în recunoaşterea deschisă a faptului că ştiinţa fizicii studiază o lume a umbrelor unul dintre cele mai semnificative progrese înregistrate în ultimul timp.

– Am da mai multă dreptate lui Musil, sau aşa mi se pare mie, dacă am inversa lucrurile: umbre sunt mai curând acele grimase încremenite pe care le recunoaştem a fi o masă sau un scaun...

– Şi adevărata realitate?

– Ar fi găurile, spaţiul vid, nimicul.

– E o gâlceavă veche, de mult înfiripată, între cele două mese, oricare dintre ele ar fi umbra celeilalte, nu contează. Nici una nu se cuvine a fi calomniată. Este disputa dintre intelect şi simţuri. L-ai citit pe Democrit, vreau să zic fragmentele rămase de la el şi vorbele care i se atribuie?

– Suferi de acelaşi cusur. Nu.

– „Vulgata“ l-a fixat pe Democrit în câteva formule, cum ar fi: principiile tuturor lucrurilor sunt atomii şi vidul, orice altceva ni se pare numai că există; calităţile lucrurilor există numai prin convenţie; pentru oameni, albul şi negrul reprezintă ceva real, tot aşa şi dulcele şi amarul şi toate celelalte de acelaşi fel, în sine însă toate sunt numai „ceva“ sau „non-ceva“, atomii sau vidul. Unii afirmă cum că, după atomist, puterea de a înţelege (*dianoia*) ar fi răspândită în întreg organismul. Textul fundamental pentru discuţia noastră se datorează lui Galen. Se întreba, retoric, medicul grec, care a scris şi numeroase lucrări de matematică, drept şi filosofie: cel care, de fapt, nu poate stabili nici un principiu fără a ţine seama de evidenţa senzorială...

– Sună prea modern!

– (clipind iritat)... cum de poate fi crezut când prinde curaj şi vorbeşte plin de dispreţ despre această evidenţă de la care şi-a stabilit principiile? Şi continuă Galen: „Democrit, care a observat acest lucru,

ori de câte ori înfiera lumea fenomenelor senzoriale. spunând: culoarea, dulcele, amarul sunt definite *nomō*, *eteē* există numai atomi şi vid, punea simţurile să grăiască astfel către raţiune: sărman cuget, care de la noi îţi iei opiniile, tocmai tu să ne distrugi? Căderea noastră ar însemna pentru tine prăbuşirea".

– Ce înseamnă *nomō* şi *eteē*?

– E complicat şi n-aş vrea să te obosesc cu explicaţii savante. Sumar, *eteē* trimite la starea de realitate a masei de atomi ca atare, independent de particularităţile senzoriale umane, aşadar la ceea ce este potrivit „naturii înseşi", iar *nomō* indică modul de a fi al aceleiaşi realităţi, însă potrivit sensibilităţii şi naturii umane.

Dar aş putea să mă apăr şi altfel împotriva neliniştii pe care mi-a strecurat-o în suflet textul lui Musil.

– Primit sub semnul lui *nomō*, al lui *eteē*?

– Al lui *eteē-nemō*, căci textul în sine este al lui Musil, sufletul – al meu. Marea şi multilaterala artă, atât de artistic zugrăvită de scriitor, este activă şi în descrierea uimirii noastre faţă cu „cheagurile de fiinţă", cum le numeai, dar şi în configurarea viziunii care de-construieşte „iluzia orbitoare", cum o numeşte Musil. Şi una şi cealaltă coagulează în noi grimase şi orbiri, lăsând să cadă în suflet deprinderea, astfel încât o nouă obişnuinţă – cu neobişnuitul descris, configurat, construit şi de-construit, numit şi de-numit, scris şi de-scris – ne îngăduie şi ne cheamă să perseverăm în vertijuri devenite grimase încremenite pe chipul nostru şi pe chipul lumii, pe chipul lumii noastre *nemō-eteē*. Altfel, noi ceilalţi, prostimea, care luăm de bune aparenţele, nici nu i-am putea înţelege pe cei care le denunţă ca produs al inconştienţei obşteşti. Mai mult, aceştia nu şi-ar putea comunica revelaţiile, nu ar putea să comunice între ei fie şi gâlcevindu-se, dar inteligibil, la limită şi-ar fi lor înşişi incomprehensibili, nemaifiind în stare, în intimitatea lor, de un dialog al sufletului cu sine însuşi. Cum să mai doarmă ei liniştiţi în acea curgere universală a Nimicului presărat cu fărâme, fără mese şi fără scaune, dar mai ales fără paturi şi pături, întru adormirea căreia fac fraze: bulgări care iau faţa lumii şi o cară în neant?

– E de ocară ce fac frazele astea! Alţii, denunţând aceeaşi centrare inconştientă şi inconştient desfigurantă pe modul nostru obişnuit

de a percepe, concepe şi verbaliza lucrurile, sunt la fel de neiertători cu şovinismul omului în ce priveşte scara timpului. Ei prăvălesc peste biata creatură care suntem anii lumină, cascada milioanelor şi miliardelor de asemenea ani înfricoşători. Îi închipui cum mestecă cu limbile lor infinit lungi, infinit late, prin cazanele fără fund ale lumii.

– Te-aş consola cu vorba lui Democrit: timpul nu s-a născut.

– Suntem mustraţi pentru insensibilitatea noastră, a aritmeticii sufletelor noastre care suferă de finitudine, la devenirile lente, la marşurile de anvergură şi anevoioase, la procesiunile silenţioase ale universului.

– Reproşurile de felul acesta mi se par şi mai şovine. Ele discriminează şi dispreţuiesc durata omenească doar pentru ca, exploatând-o, să ne fluture, negativ, de-ne-conceputul, de-ne-povestitul, de-ne-numitul: surogate de concept, de poveste şi de nume cu care calomniatorii miopiei, ai cronotopului nostru omenesc-preaomenesc îşi umplu viaţa.

– O viaţă care dă în clocot şi împroaşcă în jur sparte baloane de timp mort.

S-au despărţit. Îi vedeam de departe cu câtă siguranţă evoluau printre cheaguri de fiinţă, printre grimase încremenite pe chipul lumii, de parcă le-ar şti de ani lumină. Ca şi cum timpul nu s-ar fi născut.

Literele iscăliturii

Trăgeam de lume, cum te-ai trage de şireturi în sus, ca să ies la suprafaţă. Tocmai se ciocneau cap în cap două locomotive. Zgomotul m-a izbit cu capul de cap. Ca atunci când visezi îndelung şi obsesiv regretul că nu ţii minte visele şi brusc te trezeşti în uitarea cea mai ascuţit prezentă. Mirosea a ceva ars. Nu eu miroseam, arsura se făcea miros şi îşi căuta nasul potrivit. O iscălitură apăsată tăia cu linii strâmbe disperarea lumii că nu se poate opune *conatus*-ului de a mă acoperi. Mă observase şi încerca în zadar să mă ajungă cu o ţâţă de oxigen. Din iscălitură izbucni un fulger care s-a întrupat pisică,

trebuia să se-nfigă în ceva, altfel nu putea fulgera, iar iscălitura era deja praf şi pulbere. Începui să trag de pisica fulgerată, să mă sprijin cumva de ea în căutarea unei guri de aer. Mă străduiam să ţin minte totul şi strădania asta mă asigura, în vis, că visez şi că, oricum, la trezire, totul se va şterge instantaneu. Doar pisica moartă va rămâne vie în creierul meu care îi devenise mormânt. Restul va fi acoperit de fumul care torcea în rotocoale îndoliate literele iscăliturii. Praful şi pulberea ei.

Moralitate fiinţială

Am aflat şi eu despre gestul absolut, de o moralitate ce ţine mai degrabă de ontologie decât de etică, mai mult de „a-fi-astfel" şi „a-nu-putea-fi-altfel" decât de „a-trebui-să", al lui Mircea Vulcănescu. El s-a lungit pe cimentul de la „neagra", rece şi umed, încurajându-l pe un mai tânăr deţinut să se întindă deasupra lui ca să-l ferească de o pneumonie iminentă. Cel care se oferea, fiinţial, nu doar carnal, ca saltea separatoare şi caldă încă ştia, o superioară înţelepciune practică – *phronesis*, nu *episteme* – i-o spunea că puţinele zile ce-i mai rămăseseră de trăit nu puteau avea o mai bună hărăzire creştinească şi, în definitiv, umană.

L-am admirat pentru extraordinarul său dar. Dar am făcut-o în dimensiunea eticului, de o manieră mai curând estetică şi cu resursele unui entuziasm dispus a se consuma la incitaţia indiferent cărui extraordinar. Cel în cauză era ocazional. Voi fi atins ceva din acel „a-fi-astfel" şi „a-nu-putea-fi-altfel" al gestului absolut pe direcţia de cutremurare ocazionată de întrebarea, mediocru empatică în termenii ei, răscolitoare totuşi: dacă eu aş fi fost acel tânăr, cum ar fi trebuit să-mi fie viaţa – acel amestec de nedesfăcut între obligaţia de a fi şi pasiunea de a exista – pentru ca ea, viaţa, să fie pe măsura şi la înălţimea recunoscătoare a ceea ce, ca dar, o făcuse posibilă? Sau, şi mai dindărăt întrebând, aş fi consimţit eu să fiu astfel salvat? Nu era doar un exerciţiu de imaginaţie existenţială, etică şi ontologică

deolaltă. Era cu adevărat o experienţă, întâlnirea a ceva străin care mă interpela. Trebuia să-i răspund, să mă prind cu el într-un joc mai tare decât jucătorii, ca un dialog care se deschide la o infinitate lăuntrică imposibil a i se face faţă, a o acoperi cu finitudinea noastră, dar şi imposibil de a o nutri altfel decât continuând dialogul chiar şi după retragerea din el a partenerilor, fiecare cu sine, în reculegere. Şi m-am gândit că unul dintre înţelesurile de prim ordin ale acelei experienţe ar fi acela că buna-cuviinţă ne cere nouă tuturor să facem ca zilele ce ni se dau să rodească pentru a răscumpăra şi transmite, şi transmuta dăruirea: Duhul care ne ţine deasupra a ceea ce, rece, răceşte. Celui căruia i se pare că aşa ceva e prea mult trăieşte prea puţin, supravieţuieşte subvieţuitor, oricât de longeviv s-ar întâmpla să fie.

Tot acest comentariu arată cât de parţială, în dublul sens al cuvântului, fusese cutremurarea. Nici nu i-a mai trecut prin gând comentatorului să se pună în locul celuilalt, al celui care salvase viaţa mai tânărului său confrate în ale suferinţei la „neagra". – I-o salvase ori i-o ridicase la un absolut insuportabil? Nu preluase tânărul moartea salvatorului său precum Mănăstirea Argeşului moartea Anei? Era el, tânărul, în stare să dureze „loc de pomenire" demn de sublimul sacrificiului, plecând de la „Un zid părăsit / Şi neisprăvit"? Să fi avut el tăria viitorială, dată de legământul construcţiei, să devină surd la plângerea omenească „Zidul rău mă strânge, / ţâţişoara-mi plânge"? Să fi fost o laşitate izvorâtă din voinţa oarbă a vieţii de a continua cu orice preţ, mai ales când preţul însuşi îi era dăruit? Nu-i rămânea, în continuare, decât să omoare moartea salvatoare şi s-o îngroape creştineşte, ca să trăiască împăcat sau, dimpotrivă, să-şi salveze salvatorul şi astfel să se salveze singur. Mă tot întreb, ori de câte ori mi se întâmplă să trec pe lângă „O fântână lină, / Cu apă puţină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată!" Nu ştiu dacă tânărul mai trăieşte. Şi nu cred, s-ar putea să mă-nşel, ierte-mi-se, că o „fântână lină" ar fi putut ori ar putea să răsară pe locul unde „De pe coperiş / Mort bietul cădea". El, tânărul de la „neagra". Dar chipul lui Mircea Vulcănescu poate fi cu siguranţă văzut în orice asemenea fântână lină de către oricine are ochi de văzut. Şi el ne priveşte pe toţi. Îl şi privim? Aici, în această privire-către-privire, dialogul s-ar

deschide la o infinitate lăuntrică bine lucrătoare în orice zid părăsit şi neisprăvit.

Alegoria bastonului

Un bătrân antropolog (A) şi un tânăr fizician (F) s-au întâlnit întâmplător într-o grădină publică. Se cunoscuseră cu ocazia unor colocvii, pe atunci la modă, inter-, pluri– şi trans-disciplinare, care urmăreau scopul cu totul nobil de a realiza o apropiere, fraternă desigur, între cultura umanistă feminină, „slabă" şi cultura ştiinţifică „tare", masculină.

La ultima reuniune de acest fel, care avusese loc cu câteva zile înainte de întâlnirea întâmplătoare de-acum, (F) îi amuzase şi deopotrivă îi lăsase *bouche-bée* pe confraţii săi umanişti cu o istorioară legată – nu ştia prea bine dacă şi câtă legendă era aici – de numele lui Niels Bohr. Fizicianul danez ar fi ilustrat ideea influenţei pe care o exercită dispozitivul experimental asupra liniei de demarcaţie între obiect şi observator printr-o experienţă – iarăşi nu ştia prea bine dacă reală sau doar de gândire, în orice caz, simplă şi oarecum hazlie prin pitorescul ei sugestiv şi evocator, ca de film: cercetarea unui obiect cu ajutorul unui baston. Atunci când îl ţinem strâns, „tare", ca în ştiinţele pe care le reprezint, bastonul devine o prelungire a mâinii şi locul de demarcaţie se deplasează la capătul bastonului cel mai îndepărtat de observator. Dacă însă îl ţinem mai relaxat, mai „slab", ca în disciplinele confraţilor umanişti, bastonul nu mai este, din punctul de vedere al percepţiei, o parte a observatorului. Demarcaţia se situează la capătul cel mai apropiat al bastonului. Am citit istorioara ilustrului fizician, spre ruşinea, dar şi spre bucuria mea, adăugă (F), într-o carte de epistemologie a observaţiei în ştiinţele sociale a lui George Devereux, cu titlul, dacă nu mă-nşel, *De l'angoisse à la méthode dans les sciences du comportement*. Iată, dacă vreţi, ceva care ne-ar putea apropia.

O gheaţă se ţesu rece şi cristalin printre umaniştii sideraţi. Ea fu spartă însă, curajos şi salvator, de (A), care şi-a uimit colegii şi l-a umplut de încântare pe (F). Citise şi el cartea – da, aşa se numeşte, nu te-ai înşelat, cunosc şi îmi e simpatică, până la un punct, această retorică a cochetăriei cu nesiguranţa –, aşa că găsi de cuviinţă să intervină cu vocea lui de mătase poroasă, sfârtecând catifelat auzul auditorilor. Graseia. – Interesant e că Devereux – în treacăt fie zis: acest co-fondator al etnopsihiatriei este originar din România, s-a născut la Lugoj în 1908 – încearcă şi o explicaţie. Necoincidenţa celor două demarcaţii s-ar datora faptului că experienţa cu bastonul ţinut strâns ne furnizează mai ales informaţii kinestezice, în timp ce experienţa cu bastonul ţinut slab ne dă mai ales informaţii tactile. Şi mai interesant e că, după acelaşi autor, cele două moduri de a ţine bastonul – strâns, caz în care bastonul face parte mai mult din observator decât din obiect, şi slab, când trece mai degrabă de partea obiectului – ar constitui o paradigmă, termenul e *en vogue*, a oricărei experienţe şi observaţii din ştiinţele comportamentului. Toate experienţele din aceste ştiinţe sunt fie de tipul „baston rigid" – acelea în care nu i se lasă subiectului, cel puţin în principiu, nici o alegere conştientă, nici un mijloc de a reflecta asupra comportamentului –, fie de tipul „baston flexibil": acelea care permit o alegere conştientă şi în care observatorul este liber să conceapă comportamentul subiectului său ca reflectând sau implicând o alegere conştientă. A mai spus (A), fără să-şi consulte partenerii dacă e mai bine să ţină un discurs lung, era maestru al monologului magistral, sau să se procedeze prin întrebări şi răspunsuri: modul de a ţine bastonul este determinat de teoriile pe care le avem, ceea ce nu exclude, dimpotrivă, presupune ca aceste teorii, la rândul lor, să fie radical influenţate de modul de a ţine bastonul. Experienţele tip „baston rigid" oferă de regulă informaţii de genul acelora pe care William James le numeşte *knowledge about*, cunoaştere despre, în jurul a ceva, iar experienţele tip „baston flexibil" ne dau informaţii de genul *acquaintance with*, a face cunoştinţă, a te familiariza cu, ceea ce nu duce viaţă bună cu distanţarea obiectivatoare. În acest al doilea caz, cunoaşterea ne aminteşte că este, cum îi plăcea lui Paul Claudel să speculeze asupra etimologiei termenului, *co-naissance*, co-naştere, de natură

dialogal comprehensivă. *Co-*, din co-naştere, este corespondentul *with*-ului jamesian, înseamnă împreună cu, un „cu" pe care îl auzim şi în *cu*-prinderea *com*-prehensivă.

Şi a mai făcut bătrânul antropolog o sumedenie de piruete verbale subtile şi astuţioase, unele inspirate din scrierile lui Noica despre rostirea filosofică românească şi despre diferenţa dintre „despre" şi „întru" – şi voia să arate că stătuse în preajma lor, că le împrejurase (*about*), ba chiar că făcuse o bună cunoştinţă cu ele (*with*), că şi le însuşise astfel încât putea să dispună de ele ca de un baston ţinut, după voie, când strâns, când relaxat.

Spuneam că (A) şi (F) s-au întâlnit întâmplător într-o grădină publică. (F) îşi scoase pălăria şi se înclină ceremonios, disimulându-şi abil inabilitatea de a evita întâlnirea inoportună, căci se grăbea, dar politeţea obligă. (A) îşi ridică bucuros bastonul cu care ieşise la plimbare prin Bucureşti, în semn de bucurie re-cunoscătoare, dublu re-cunoscătoare: o dată fiindcă l-a recunoscut fără umbră de nesiguranţă, apoi fiindcă avea chef de trăncăneală şi îi era recunoscător tânărului fizician şi întâmplării care i l-a scos în cale. Acuma, dacă stăm să numărăm bine, vedem că bucuria era triplu re-cunoscătoare. Dar asta nu contează pentru o aritmetică a sufletului care nu ştie să numere. Bucuria era evidentă. Se vedea după jocul bastonului ca dinaintea unei fanfare militare închipuite. Nelipsitul dumisale însoţitor. Şi nu era limpede cine pe cine plimbă, bastonul pe umanist sau viceversa. – Ştii, dragă (F), îl abordă (A) coborând bastonul, se spune că, în mentalitatea Greciei antice, privirea era un act mai curând tactil decât optic, un act în care ochiul trebuia să palpeze obiectele oarecum de la distanţă. Am citit-o într-o *Schiţă de sociologie a privirii* scrisă, dacă ţin bine minte, de o oarecare Anne Sauvageot. Aşa este şi privirea mea asupra Greciei antice: o palpează de la distanţă fără s-o vadă „optic". E bună, nu? Hi-hi-hi! (Am uitat să vă spun că bătrânul antropolog suferea de o miopie avansată dar, din cochetărie, nu purta ochelari, din care pricină se punea adesea în situaţii caraghioase, uneori jenante, întotdeauna savurate de anturajul său domestic ori savant, oricum scuzabile unui stimabil cărturar bătrân şi distrat.) Crezând a face o glumă subţire, cu trimiteri „intertextuale" şi „intra-conversaţionale", care vor fi prizate de umanist, (F) îi răspunse:

o palpează precum un orb cu bastonul. (A), care ţinea acum bastonul relaxat, după ce puţin mai înainte, când cu salutul şi cu bucuria (triplu) re-cunoscătoare, îl ţinuse rigid, l-a făcut iarăşi una cu braţul şi cu trupul său brusc revoltate. Un şuvoi năvalnic de adrenalină îl străbătu. Şi se puse, pe nepusă masă, a-l palpa şi măsura pe (F) cu ochiul bastonat, mai întâi de aproape, apoi din ce în ce mai la distanţă, fără să-l vadă „optic", căci tânărul fizician o rupse la fugă. Şi nu s-a mai întors. Se grăbea, de altminteri, să ajungă la o întâlnire, îi plăcea să fie punctual, şi mai avea de parcurs o bucată bună de drum.

N-aş putea să precizez dacă (F) se speriase ori ba. Fapt este că, în timp ce îşi continua plimbarea cu bastonul prin Bucureşti, (A) ticluia o reconciliere cu tânărul fizician la care ţinea foarte mult. Punea la cale o explicaţie teatrală, alegorică în cadrul viitoarei reuniuni a reprezentanţilor celor două culturi, moale şi tare. Anume, plănuia el mental, le voi povesti în plen întâmplarea din parc în felul unei şarade, al unei experienţe de gândire din care personajele reale vor dispărea, le va ghici doar (F), om cu simţul umorului, şi îmi va trece cu vederea, cu vederea lui „optică", purtarea mea de „ţicnit", când îl palpasem... Se vorbise doar, data trecută, despre experienţa fizicianului danez a celor două moduri de a ţine bastonul, care ar constitui chiar un soi de paradigmă pentru ştiinţele comportamentului. Voi face din bastonada pe care o regret acum, descrisă în termeni comportamentali abstracţi, pretextul unei teme de reflecţie. – Să ne închipuim, voi zice, că într-un parc s-au întâlnit, din întâmplare, un bătrânel (B) umanist şi un tânăr (T) format la şcoala ştiinţelor exacte. Şi voi transfera asupra celor două personaje, (B) şi (T), tărăşenia din grădina publică. Şi îi trecură prin minte, lui (A), ca o ţopăială de scântei care muşcă şi ard, o avalanşă de întrebări încuietoare. Redau doar câteva. Ce rol juca bastonul, câtă vreme (B) se plimba distrat, dar în actul salutului bucuros, dar în cel al palpării şi măsurării cu ochiul său de orb bastonat, furie ocazionată de aluzia luată drept ofensă? Ce senzaţii dominante îi furnizau bastonul, în aceste cazuri diferite, celui ce-l mânuia? Voise (B) să observe reacţia lui (T), lăsându-i întreagă libertatea de a acţiona, ori impunându-i un comportament în absenţa oricărei alegeri, ori ceva între aceşti doi poli ideal(izanţ)i? Urmărea (B) o cunoaştere „despre" sau un început de familiaritate

„cu" (T)? Ce semnifică modurile intermediare de a ţine bastonul, nici prea-prea, nici foarte-foarte, aşa şi aşa, nici prea tare, nici prea slab?

Aşa şi făcu (A) la următoarea reuniune *inter-*, *pluri* şi *trans*-disciplinară. Primul care a reacţionat fu, ceea ce fu pe placul lui (A), chiar (F). – Povestea dumitale, stimabile, poate fi compl(exif)icată şi simplificată *ad libitum*. Apoi, „dumitale" părându-i-se un pic prea familiar, adăugă cu un plural înadins subliniat: ce-aţi zice, considerând lucrurile de o manieră holistă – şi îl învălui pe (A) cu o privire surâzător complice care mai mult palpa decât vedea –, de interpretarea pe care o propun eu întregii experienţe de gândire? – Ascult bucuros, îi surâse la rându-i (A), relaxându-şi mâna în care îşi ţinea nelipsitul baston. – Eu cred, stimabile, că (T) simulase doar teama şi supărarea din simplul motiv că se grăbea să ajungă la o întâlnire, poate amoroasă, era tânăr, şi nu ştia cum s-o scurteze cu (B), personaj îmi închipui simpatic, cu care altfel i-ar fi fost drag să stea la taclale, avea ce învăţa de la el. A profitat, aşadar, de ameninţarea cu bastonul, poate chiar de niscaiva lovituri nici prea-prea, nici foarte-foarte, pentru a-l abandona. (T) avea asupra lui (B) avantajul victimei violentate, aflată în legitimă apărare prin fugă; spera să-i provoace mustrări de conştiinţă şi ca acestea să născocească în mintea lui ingenioasă şi pusă pe şotii experienţe de gândire care amuză şi stimulează minţile altora. Vă sunt recunoscător, maestre. (A) se sculă neaşteptat de sprinten, îşi lăsă bastonul agăţat de scaun şi merse ca din puşcă la (F), îi întinse mâna în care o găzdui, călduros, pe cea a tânărului fizician. Se îmbrăţişară îndelung, un trup cu două spinări, fiecare bătută de braţele celuilalt mai tare la început, apoi mai slab, baston rigid şi baston relaxat, ca două tipuri de experienţe din ştiinţele comportamentului. Spre nedumerirea asistenţei.

Nu ştiu ce informaţii îşi transmiteau. Este evident însă că se îmbrăţişau în felul acesta, simbolic, cele două culturi. Aşa ca două jumătăţi care tânjeau demult să se întâlnească într-o împlinire recunoscătoare, într-o re-cunoaştere împlinitoare. Bastonul atârna de scaun, nici rigid, nici relaxat, mai curând grav, câtă gravitate îi putea induce legea gravitaţiei, împărtăşită de amândouă culturile.

Cartea lui de vizită

Un scriitor pitoresc şi hâtru şi puţin cinic, creştin în felul său, refuza cu încăpăţânare să ia parte la ceremoniile de înmormântare ale confraţilor întru scris şi întru moarte – omul e, nu-i aşa?, *Sein zum Tode* (Heidegger) şi *Sein zum Texte* (Gadamer) – zicându-şi că nici ei n-or să vină, de asta era sigur scepticul nostru subţire, la înmormântarea lui. Luat mai din scurt şi mustrat pentru explicaţia aceasta ieftin paradoxală, în orice caz necreştinească, aşa credeau cei care nu-i împărtăşeau „extravaganţa", el răspundea invariabil cu un pasaj din Evanghelia după Matei. I-a zis lui Iisus unul dintre ucenicii săi: „Doamne, dă-mi voie să mă duc mai întâi să îngrop pe tatăl meu". „Vino după Mine", i-a răspuns Iisus, „şi lasă morţii să-şi îngroape morţii".

– Nu e prea literală citirea de către tine a Cuvântului lui Iisus? Ia aminte, a Cuvântului, abia ulterior trecut în Scriptură. Asta i-am zis-o într-o librărie, unde am dat de el tocmai pe drumul meu de întoarcere de la înmormântarea unui prieten comun.

– Vrei mai figurat? Citeşte *Biblia de studiu pentru o viaţă deplină*. Cuvintele lui Hristos, scrie acolo, înseamnă: „lasă pe cei morţi sufleteşte să-i îngroape pe cei morţi trupeşte". Eu mă socot încă viu sufleteşte.

– Bine-bine, dar, dacă toţi viii s-ar socoti sufleteşte vii, cine ar mai avea grijă de înhumarea morţilor trupeşte de-acum?

– Fii liniştit, nu se socotesc toţi aşa şi nu e de-ajuns, pentru a fi sufleteşte viu, simpla ta „socoteală". Morţii îşi au morţii *lor* şi aceştia se îngrijesc de înmormântare. Fiecare mort trage după el pe toţi cei care se îngrijesc de înmormântarea lui. Toţi aceştia sunt morţii *lui*. De-aia nu vreau eu să iau parte...

– Şi dacă virtualii tăi morţi îngrijitori ai morţii tale vor gândi la rându-le ca tine?

– Nu-mi purta de grijă. Îi mituiesc de pe acum cu prezenţa mea păcătoasă. În plus, contez pe cutuma care îmi va lua asupră-şi săvârşirea, pe deprinderile şi automatismele bunilor creştini.

– Adică a celor morţi sufleteşte?

– Aici o-ntorc. Ăştia erau cei care nu aveau curajul să-l urmeze pe Mântuitor, mesagerul şi prezenţa vie a vieţii răscumpărate. E mai complicat şi eu însumi nu sunt, în viaţa pe care o duc, de o consecvenţă ireproşabilă. Uneori, încercăm să ne raţionalizăm aberaţiile, dar ne înfundăm în aporetici de nedepăşit, obosim şi ne lăsăm în seama tabieturilor protectoare, oricât de extravagante ar părea ele altora. Să-ţi mai spun ceva. Chiar dacă, precum spui, virtualii mei morţi îngrijitori ai morţii mele vor gândi şi ei ca mine, ce-mi pasă? Eu, cel mort, nu voi mai fi *eu*. Faptul întoarcerii la ţărână a ceea ce rămâne din cel care am fost – aşa-zisele rămăşiţe pământeşti – se va petrece oricum sub lucrarea grijulie, maternă, a marii gropăriţe care este Natura Mamă. Aşa i-a fost ei hărăzit de la Cel de Sus.

Şi a plecat mulţumit de fraza finală, era scriitor, surâzând tenebros şi puţin speriat, cu mersul lui încă sprinten, dar uşor dezechilibrat. L-am urmat, l-am urmărit de la o distanţă care mă scotea din câmpul şi unghiul vederii lui de miop, curios să văd unde se duce. A intrat în prima biserică, s-a închinat, a aprins o lumânare, a bolborosit ceva şi a ieşit. A dat bani cerşetorilor strânşi în preajma lăcaşului sfânt şi câte un cartonaş cu chenar negru pe care era înscris un nume. „Rugaţi-vă pentru el". A intrat apoi într-o crâşmă. A cerut de mai multe ori să i se aducă o cinzeacă de rachiu. Într-un târziu, chelnerul a îndrăznit să-i atragă politicos atenţia: nu mai daţi rachiul pe jos, păcat de el, abia am spălat, în combinaţie cu fumul de ţigară miroase groaznic. Scriitorul pitoresc şi hâtru, şi puţin cinic, creştin în felul său, şi-a cerut scuze, i-a achitat de două ori consumul, a scos din buzunarul de la piept al sacoului său cam ponosit o carte de vizită îndoliată şi i-a spus chelnerului: de restul, bea pentru prietenul meu, îi ai aici numele, să-l ierte bunul Dumnezeu. Era, de fapt, cartea lui de vizită, cum mi-a fost dat să aflu. Aşa îşi mituia el virtualii îngrijitori ai morţii sale încă virtuale.

Statui grăitoare

Olympiodoros se întreba de ce Socrate onora cu atâta veneraţie numele zeilor. Şi răspundea, rămuros-dubitativ-retoric, prin alte întrebări: oare pentru că din vechime aceste nume proprii le-au fost consacrate prin tradiţie şi pentru că este considerat lucru neobişnuit să fie mişcate din loc cele ce nu se mişcă sau pentru că în chip natural li s-au conferit aceste nume, după doctrina expusă în *Cratylos*, sau pentru că, aşa cum susţine Democrit, numele *sunt un fel de chipuri sau statui grăitoare ale zeilor*? Pentru Democrit, se spune, numele lui Zeus este simbol şi totodată închide în sunetul lui imaginea esenţei sale demiurgice prin aceea că cei dintâi care au statornicit numele lucrurilor, cheltuind multă înţelepciune, au vrut să exprime potenţialul lor dinamic prin nume, întocmai cum fac unii sculptori excelenţi, prin intermediul statuilor. I se mai atribuie atomistului şi vorbele după care cuvântul ar fi umbra unui lucru.

Nu mă interesează „filosofia limbajului" a lui Democrit, cu atât mai mult cu cât denumirea aceasta, asociată „cotiturii lingvistice" a anglo-saxonilor din secolul trecut, sună cu totul nepotrivit. Rămân ataşat de imaginea în sine, „absolut extraordinară!", ar exclama orice titrat care se respectă – aceea a numelor care sunt (sar peste „un fel de" eufemizant) statui grăitoare ale zeilor.

Şi s-au năpustit asupra unora sau altora dintre statuile astea grăitoare tot soiul de iconoclaşti. Un gânditor modern, agresiv şi liric, ateu şi obsedat mai mult decât religios de fantasmele vorbitoare mistice, etico-filosofice, păgâne şi creştine ale transcendenţei ce-l bântuiau şi cu care nu a încetat să se războiască iubitor, tunând şi fulgerând sacerdotal zeieşte, un gânditor, căruia îi plăcea să-şi situeze geniul în urechile şi în nările statuii sale umblătoare care adulmecă şi vituperează, a venit să bată cu ciocănelul său de fiziolog şi simptomatolog în statuile grăitoare. Auscultaţia lui augmentativă şi augurală îl îndrituieşte să aducă vestea că sunt idoli, şi mirosul îi spune că din măruntaiele lor ies miasme cadaverice. Un alt gânditor, şi el cu o ureche fină şi având o dispoziţie poetic sacerdotală şi performativă rar întâlnită – zicerea lui este *ipso facto* facere – a avut ideea să situeze

statuile vorbitoare în spaţiul magic creat de cvadruplul divin-cer-muritori-pământ. Prin statuile grăitoare, prin graiul lor statuar-instaurator, vietatea asta sacral cvadrumană respiră şi îşi ţine suflul, arată şi ascunde şi adăposteşte diferenţa dintre fiinţă şi cele ce fiinţează, acestea din urmă putând fi astfel, graţie diferenţei înseşi, debanalizate şi rectitorite fiinţial. Ele ne ademenesc atunci pe noi, muritorii, din pământul lor deja ceresc, cu divinul încă inaparent. Vine, mai aproape de noi, un dărâmător şi mai hotărât: el ne invită să facem din toate statuile grăitoare ale venerabilei metafizici care colcăie de majuscule un material inert, steril, lipsit de orice putere normativă asupra minţii noastre, pentru a dispune liber de el, după o logică, alta, proprie non-filosofiei.

Asta m-a obosit de tot. Căzui în somn. Şi am visat că nişte statui vorbitoare au păţit, în vis, tot ce s-a petrecut cu ele în povestea de mai sus. Către sfârşitul visului, păream a stăpâni, singur, peste materialul acela inert şi inform şi mut. Şi începui să mă apăr de singurătate şi de pustie, inventând nume şi împărţindu-le cu dreptate. M-a trezit o bolboroseală sau o bodogăneală de statui care, traversându-mă sanguin, se poticneau ici şi colo la trecătorile mai strâmte. Pesemne că poziţia în care dormeam şi travaliul meu cuantic de onomaturg intraseră în disonanţă cu organul intern musculos central al aparatului circulator şi puneau beţe în roate contracţiilor sale ritmice. Am realizat atunci că intrarea în somn e trupească, de-a pământului şi de muritor, şi că trupul, statuie grăitoare, îşi găseşte spontan dispunerea propice amuţirii. O teamă vagă îmi dă târcoale ori de câte ori sunt pe punctul de a obţine acea tăcere fericită prin care vorbeşte statuia. Îmi privesc trupul, de atunci, trupul pe cale de adormire, ca pe un idol în care se bate cu ciocanul şi de care este lipită o a doua pereche de urechi, apoi, ca pe un termen al cvadruplului destinat să aibă grijă de unitatea întregului, apoi, ca pe un material inert în care cvadruplul se visează idol. Şi tot de atunci, când mă trezesc, nu mai ţin minte nimic din ce *s-a* visat. Mă gândesc doar, e poate o răzbunare de nevrotic, la ambiguitatea sintactică a expresiei: „statui grăitoare ale zeilor". Ea poate fi înţeleasă în sensul că (1) statuile aparţin zeilor, (2) că îi reprezintă pe zei, (3) că sunt executate de zei. Tot ce mai pot visa acum, odată vraja stricată, e să

regăsesc tăcerea fericită prin care grăieşte, asintactic, imaginea în sine – absolut extraordinară. Dar pentru asta trebuie, mai întâi, să mă lecuiesc de onomatomanie.

De ce se întâlnesc doi nori

Potrivit unui proverb etrusc – nu ştiu cât de corect redat de Raymond Abellio –, „fulgeră nu pentru că doi nori se întâlnesc, ci pentru că doi nori se întâlnesc ca să fulgere". Un soi de intuiţie trans-linguală, ca să mă exprima aşa, emfatic şi barbar, m-a fulgerat, realizând cât de mult ne încorsetează nouă imaginarul şi conceptibilul chiar faptul aparent lipsit de importanţă că verbul „a fulgera", în înţelesul de aici, care trimite la un fenomen atmosferic, este în limba noastră intranzitiv. Dicţionarul spune: „Intranz. (La pers. 3). A se produce fulgere în atmosferă". La fel „a ploua", „a ninge", „a tuna"... Cât de bine servesc aceste intranzitive redutabilei „dezvrăjiri a lumii"! Când norii se întâlnesc ca să fulgere – ca să fulgereze! – trebuie că îi locuieşte o energie orientată, un preaplin şi o lipsă active, o separaţie care simbolizează, un subiect furios şi dezbinat. Cum să încapă toate astea în „a se produce fulgere în atmosferă"? Asta nu înseamnă că limba noastră nu mai este defel mitogenă, ci doar că unele dintre crăpăturile pe unde ar putea să înflorească mitul sunt astupate gramatical. Dar poate oricine să constate că acest mod de a vorbi nutreşte mitul chiar atunci când se rosteşte cu privire la „mitul în suferinţă". Te doare capul reflectând la asemenea fineţuri. Ce înseamnă însă că *te* doare capul? Acest „te" nu este oare de-al norilor care se întâlnesc ca să fulgere?

Civilizare barbară

– Căpeteniei unei populaţii primitive care migra spre ţinuturile civilizaţiilor i s-a propus să-şi întoarcă supuşii în junglă, cu promisiunea, fără îndoială fermă, că vor fi lăsaţi în pace, n-au decât să trăiască după cum le e pofta şi îi taie capul.

– Şi căpetenia ce a răspuns?

– Că e prea târziu şi că nu merită, ei, civilizaţii, să li se facă acest hatâr. Că nu e dispus să facă din tribul lui o ilustraţie vie – în realitate, una mediatică spectrală, de interes comercial, de omorât urâtul şi plictisul propriu – a ştiinţei lor infatuate, căreia îi zic etnologie, antropologie culturală şi istorică, etnografie şi alte asemenea bazaconii. Că i-ar plăcea mai curând să-i reînveţe pe ei, „civilizaţii" – şi chiar a gesticulat în felul nostru ghilimelele –, ceea ce însăşi această ştiinţă, între altele, i-a făcut să uite, anume că adevărata ştiinţă este o celebrare a vieţii, necum o privire străină asupra a ceva obiectual care în acest mod este înstrăinat şi obiectualizat, după idealul naiv şi trufaş al unei obiectivităţi de eunuc. Exact aşa a spus, regăsind, în ştiinţa şi în limba lui, expresia sarcastică a lui Droysen, cum prea bine o ştii.

– Asta înseamnă, oricare ar fi fost limba răspunsului, că a răspuns pe limba civilizaţilor.

– Aşa e. Intuise căpetenia că altfel nu se putea face înţeles.

– Nu se abătea el atunci de la ştiinţa care celebrează viaţa şi nu arunca o privire dublu străină asupra civilizaţilor astfel dublu înstrăinaţi?

– Ba da. Numai că înstrăinaţii, înainte de a fi devenit, ocazional, referentul celui care le vorbea, se înstrăinaseră singuri de ei înşişi, tocmai de aceea tribul „sălbaticilor" era privit ca străin.

– Dar aşa ceva se întâmplă şi între triburile de sălbatici, fiecare îşi celebrează propria umanitate exemplară şi exclusivă, celelalte fiind asimilate monstruosului, subumanităţii informe şi infernale. Aproape ca în formula lui Sartre. Povestea e veche. Diogenes Laertios ne spune despre Thales din Milet că obişnuia să mulţumească zeilor pentru că s-a născut om, şi nu animal, apoi pentru că e bărbat, şi nu femeie, în fine, pentru că este grec, şi nu barbar.

– Căpetenia avea ştiinţă despre lucrul ăsta. Gândul său ascuns era să supună satele şi oraşele civilizaţilor – altfel de triburi – şi să le impună ştiinţa lui de celebrare a vieţii. Trebuie dezvăluit acum că personajul nostru era şeful unui trib de canibali în căutare de semeni-străini, fie şi cu totul altfel străini decât triburile vecine deja exterminate.

– Şi nu se temea el că aceştia ar putea să dispună de arme necunoscute lui şi poate fatale tribului său?

– Nu se temea. Era sigur că împotriva celor mai sofisticate arme va ieşi victorios.

– Cum?

– Canibalizându-i pe posesorii lor.

– Primejdie, iarăşi, pentru neamul lui care ar putea să cadă pradă proaspăt convertiţilor la antropofagie.

– Până ce primejdia ar deveni reală, căpetenia ar pune mâna pe armele civilizaţilor.

– Dar nu ar avea ştiinţa de a le mânui, de a „celebra" cu ele viaţa.

– Ar obţine-o, mituind experţii neofiţilor cu carnea semenilor lor.

– Şi toate astea cum s-ar sfârşi?

– De fapt, întreaga poveste era o fantezie de moment a şefului de trib. După o clipă-două de cugetare la ce i se propusese, el a răspuns aşa: de acord, cu o singură condiţie: să-mi lăsaţi tribul să se hrănească, aşa cum s-o pricepe, potrivit ştiinţei sale de a celebra viaţa. (Altfel ne autodistrugem ca neam şi cum aţi mai ilustra voi adevărul viu al ştiinţei voastre de noi, sălbaticii!, prin fotografii, reportaje, filmuleţe documentare, spre a vă distra semenii şi a le diminua plictiseala? Ce-i drept, asta o spusese în gând.) Pactul fu încheiat. Şi cu fiecare zi care trecea, civilizaţii, al căror reprezentant legitim nu ştiuse de năravul celeilalte părţi contractuale, se împuţinau. Când, în sfârşit, el şi-a dat seama şi a vrut să denunţe contractul, era prea târziu. Civilizaţilor a început să le surâdă perspectiva de a celebra viaţa mâncându-se între ei.

– Dacă e să respectăm adevărul întreg, altul, după ştiinţa mea, a fost răspunsul căpeteniei: ne întoarcem în junglă, dacă ne daţi suficiente garanţii că n-o veţi distruge, că nu vă veţi atinge de ea, cum aţi făcut-o cu atâtea altele. Acest răspuns fu pe placul unui militant ecologist care i-a propus îndată căpeteniei să treacă în fruntea

mişcării confraţilor săi. Zis şi făcut. Toate eforturile marilor companii transnaţionale au vizat coruperea noului lider al mişcării ecologiste.

– Au reuşit?

– Negreşit.

– Cum?

– Simplu. Oferind căpeteniei şi celor din tribul său carne de om care provenea tocmai din rândurile ecologiştilor. Ce mai conta, carne de om să fie, erau doar antropofagi. Au scăpat astfel de toţi militanţii incoruptibili pentru conservarea mediului. Atunci, căpetenia şi-a luat poporul şi s-a pierdut cu el în tainiţele şi tenebrele junglei. Sau, mai curând, asta i-a fost intenţia, căci a trebuit să constate că între timp jungla dispăruse aproape complet. Şi pentru a supravieţui, tribul a consimţit să devină complice al marilor companii şi să desăvârşească opera. Căpetenia se dedică, trup şi suflet, cu toată ştiinţa lui de a celebra viaţa, acestei capodopere: *chef-d'œuvre* pe măsura şefului de trib. Civilizarea se produsese, se producea...

– În chip barbar!

Sine cera

– Voind a ne sugera că precizia şi sinceritatea constituie două exigenţe contradictorii între care am avea de ales, Thibaudet, mi se pare, recurgea la o subtilă şi savuroasă speculaţie etimologică. Latinescul *sincerus* s-ar fi aplicat, la început, mierii fără ceară, *sine cera*. Miere fără ceară nu este însă ceea ce produce, *naturaliter*, albina.

– Într-adevăr, fiecare picătură de miere este in-formată de rigoarea geometrică a fagurelui de ceară cu figurile sale hexagonale. Trebuie însă că această presupusă primă aplicaţie fusese deja uitată în literalitatea ei, de vreme ce s-a putut spune *sinceritas pura olei* (deplina puritate a uleiului) sau *sinceritas animi et corporis* (deplina sănătate mintală şi corporală) sau *sinceritas vitae* (curăţenia moravurilor): ceara s-a topit aici cu totul.

– Aşadar, o miere sinceră, adică fără ceară, vasăzică lipsită de precizie. E mierea care se vinde la borcane, contrafăcută te miri cum şi din ce, că nu te poţi opri să-l întrebi pe vânzător: fii sincer, e cinstită?

– Fii şi tu sincer, acum, ţi se pare doar sau eşti sigur că Thibaudet e autorul acestei etimologii? Găseşti dintr-astea câte vrei în *Cratylos*-ul lui Platon.

– Sincer să fiu, n-aş putea spune cu precizie şi, dacă aş face-o, savanta găselniţă ar fi astfel contrazisă, precizia şi sinceritatea s-ar suprapune, s-ar distruge acea contradicţie vocaţională care le separă şi le ţine împreună. Ar fi ca o ceară fără miere. Îi prefer, sincer, mierea *sine cera*.

– Să nu uităm de prestigiul filosofic pe care l-a dobândit ceara ajunsă în mâinile geometric modelatoare şi luată drept „materie primă" a exerciţiilor, aplicaţiilor şi meditaţiilor lui Descartes. El a ridicat-o la demnitatea unei paradigme care îşi propagă potenţialul de sugestie şi virtuţile euristice în toate direcţiile – de la ontologie la cugetarea psihologică şi morală. Într-o scrisoare către Mersenne din 2 mai 1644 – iartă-mi inutila precizie...

– Şi lipsită de sinceritate!

– ... (Ha-ha!), – Descartes îi împărtăşea prietenului său, cu sinceră naivitate şi orgolioasă precizie, gândurile dumnealui de-atunci: „Nu fac nici o diferenţă între suflet şi ideile lui, decât aceea care există între o bucată de ceară şi diversele figuri pe care ea le poate primi. Şi cum în acest caz nu este vorba propriu-zis de o acţiune, ci de o facultate pasivă (pasiune) a cerii de a căpăta diverse figuri, mi se pare că şi sufletul are o facultate pasivă (pasiune) de a primi cutare sau cutare idee".

– Te întrebi cum de va fi primit o asemenea idee facultatea pasivă (pasiunea) a sufletului lui Descartes. De altminteri, se pare că filosoful ţinea la această idee ca la un produs de preţ al gândirii sale productive mai degrabă decât ca la ceva primit de o facultate pasivă...

– Îţi displace, în plus, şi faptul că „bucata" din scrisoare era una de ceară fără miere, *sine mel*. E ceara care se recoltează prin topirea fagurilor.

– O ceară lipsită de precizie, amorfă, indefinit figurabilă, străină de laboratorul albinei – producător şi arhitect, ce e drept, cam stereotip, dar acesta este preţul preciziei...

– Sincer să fiu, ceara acestei pasiuni pasive a sufletului nu-i spune nimic imaginaţiei mele dinamice şi materiale, cum i-ar zice Bachelard.
– Asta e, ... ceara mă-sii de ceară. Mai bine fără.
– *Sine cera.*

Stăpâni şi câini

Ieşiseră să-şi plimbe patrupedele de bloc şi să mai schimbe o vorbă. Sincronizarea – şi a stăpânilor, şi a câinilor – se produsese ca de la sine. Şi bucuria revederii era împătrit împărtăşită. Asemeni „fiinţei" filosofului nostru, ea se distribuia fără să se împartă – distribuire indiviză.

După unii sociobiologi – deschise discuţia unul dintre stăpâni, arătând spre „atelajele" lor –, genele ţin în frâu cultura precum zgarda care ţine în frâu câinele scos de stăpânul său la plimbare. În funcţie de lungimea curelei şi de fermitatea stăpânului, se prefigurează libertatea de mişcare a câinelui şi de alegere a direcţiei. Să ne lăsăm acum în voia unor permutări şi combinări ale elementelor ce compun această imagine voioasă, putem închipui tot soiul de situaţii, unele mai hazlii, altele mai dezagreabile. Dacă, să zicem, e un câine voinic şi prea nărăvaş şi la un moment dat rupe zgarda? Dacă stăpânul, alergând după câinele slobozit, cade şi se izbeşte cu capul de un corp contondent ori îşi frânge picioarele? Dacă, în încercarea lui de emancipare, câinele se sufocă şi cade răpus? Dacă, de fapt, câinele e cel care îl trage după sine pe stăpân încotro vrea el? Şi aşa mai departe. Problema în orizontul căreia merită să interogăm o gândire combinatorică de acest fel, inspirată de o reprezentare spectaculară numai bună – bună numai – pentru a induce în eroare, este, după părerea mea, aceasta: cum e posibil să ne explicăm genetic cultura, câtă vreme explicaţia genetică însăşi este un element al culturii? Ceea ce ştim noi despre gene aparţine unei discipline ştiinţifice relativ recente. Cum să străpungă ea cultura, să dea seama „din afară" de aceasta şi să fie în acelaşi timp o componentă a culturii?

De parcă un ochi ar rămâne ceea ce este, organ al vederii, de formă globulară, sticlos şi totodată s-ar privi pe el însuşi. Sau ca şi cum o oglindă în care se oglindeşte tot ce se află în câmpul şi în competenţa ei oglinditoare s-ar oglindi şi pe sine. Sau, ca să dau un exemplu mai la-ndemână, e ca şi cum un câine ar purta un inel de metal în jurul gâtului, şi în acelaşi timp i l-ar aduce stăpânului, în gură, ca pe un obiect de joacă sau de antrenament.

Tocmai când celălalt începu să-i răspundă ceva de felul: relaţia natură-cultură e mult mai complexă, pentru a o gândi, avem nevoie..., câinii, cei doi, tot hârjonindu-se, au reuşit, printr-o smucitură bine calculată, să se elibereze din mâinile stăpânilor cu lanţ cu tot. Şi iată-i cum zburdă liber prin parcul din apropiere.

„Lasă-mă cu speculaţiile tale" – îşi aruncară unul altuia stăpânii, în acelaşi timp, şi alergară să-şi prindă şi să-şi salveze jucăriile de casă, încercuite acum de câinii vagabonzi curioşi, furioşi, protocolari, pizmaşi, compătimitori. După o tentativă timidă de alungare a vagabonzilor şi de reapropriere a patrupedelor proprii, stăpânii s-au lăsat păgubaşi. Genele îi ţineau în frâu, zgarda îi trăgea îndărăt, un lătrat confuz cotrobăia prin creierul lor. „Se joacă, încercă cel care nu-şi dusese fraza până la capăt să-l consoleze pe celălalt. Şi apoi, nici puţină luptă nu strică. Este înscrisă în genele lor. Şi acestea îşi fac treaba fără ştiinţa câinilor." „Nu fi cinic", i-o reteză cel care începuse întreaga discuţie.

Întrebarea pe care le-aş fi pus-o eu, dacă aş fi fost pe-aproape şi mi s-ar fi îngăduit, ar fi fost asta: cum ar arăta o cultură omenească, ce ar putea ea să fie şi să devină dacă genele gen(i)ului nostru n-ar ţine-o în frâu? Şi aş descifra cu plăcere în răspunsul lor lucrarea aceloraşi gene a căror acţiune fusese suspendată doar ficţional, de dragul lui „ce-ar fi dacă...?". Dacă nu cumva genele înseşi sunt o ficţiune ştiinţifică, tehnomagic eficace!

Vis gramatical

Se făcea că atinsei înălţimea care a deschis pentru mine adâncul şi că mă iau ameţelile. Dar nu era adâncul care se deschide atunci când te uiţi în jos dintr-un loc asigurat, nici adâncul pe care ni-l livrează minţii calculatoare, oarecum gata făcut, o aritmetică a unităţilor de timp şi de spaţiu, o mecanică a deplasării, o geometrie a figurilor, o tehnică a perspectivei... Era un adânc material şi dinamic, care te presează de jos în sus, trăgându-te împotrivă-i şi pe potriva lui. Înălţarea mea de-atunci crea adâncul acela ca pe o adâncire care se înalţă şi face ca înălţarea să cadă sub ea şi totul să oscileze, vertij rotitor, spaimă ce se sculptează din propria ei inconsistenţă, sculptând-o în chip de ţipăt reflexiv şi autoreferenţial. Nu adâncul lucru, ci adâncul lucrare. Îi făceam experienţa, lăsându-mă experienţiat de lucrarea lui în mine. Se făcea, în travaliul urcuşului, că îi fac semne, că chem adâncul să-mi fie reazim, fără să iau aminte că, împotrivindu-se chemării mele, prin această împotrivire mă susţinea, îmi întorcea, într-o complicitate vrăjmaşă, semnele lui, de vrajă, experienţiatoare. Nu mi-am dat seama că-mi făcea semne, că mă însemnase şi mă semnase cu lucrarea lui asupră-mi decât în momentul când, oprindu-mă ca să-mi trag răsuflarea, prinse a se bolti deasupră-mi ca temei răsturnat al primejdiei suspendate, ca răsplată pentru urcuşul ghemuit acum într-un repaus unde îngrijorarea venea să se desfăşoare liber: aripi care se strâng. Se făcea că adâncul mă locuieşte, străbătut, eu, de liniştea aripilor strânse, a aripilor care îşi strâng urmele şi mă cheamă să le urmez. Mă luase în primire acel adânc şi se eliberase de mine într-un leagăn al adormirii la ţâţa morţii amânate. Atârna leagănul acesta de temeiul acela răsturnat.

Era un vis. Şi visul ăsta a dat în altul, după reguli sau nereguli doar de visuri ştiute. O parte din ştiinţa lor a fost şterpelită şi mistificată de cărţile de vise, ştiutoare, pretind ele, de semnificaţiile profetice ale visurilor. Altă parte a fost şterpelită şi sulimenită savant de către psihanalişti. Treaba lor. Visam că devenisem un vulcan şi că din viscerele lui (ale mele) izbucneau, ciorovăială indescifrabilă, limbi amestecate şerpuind prin ziguratul de la Babilon, dezmembrate

în litere şi sunete şi cuvinte reunite apoi anapoda, cacofonic şi cacografic. Senzaţia era una de sfârtecare. Undeva, într-o zonă mai umbroasă a visului, au şi visurile astfel de zone, rămânea întredeschisă impresia sau bănuiala vagă că devenisem materia primă şi materia dinamică, dinamizată a unei experienţe de vorbire în limbi, de glosolalie extatică. Ştiam doar, din starea de trezie, că vorbirea în limbi fusese practicată de grupul izolat de ucenici din Efes, atunci când Duhul Sfânt S-a pogorât peste ei, că, de asemenea, Corintenii apreciaseră mult glosolalia, ba chiar au abuzat de ea. La un moment dat – suntem iarăşi în vis –, graţie unei alchimii în care bănuiala aceea vagă va fi avut şi ea un rol de jucat, mi se lumină, ca într-o străfulgerare vulcanică, ce căutam *acolo*. Voiam să mă preschimb în zeu. Precum monedele naţionale în euro. Dar, pentru asta, trebuia să găsesc cealaltă sandală a lui Empedokles, căci numai una fusese aruncată afară de flăcări, după ce smintitul filosof se aruncase în craterul de foc şi dispăruse în Etna.

Nu am găsit sandala, în *acel* vis. Poate *altă dată*... Păcat, totuşi, că cel care avusese gândul să adeverească vorba cum că se transformase în zeu avea obiceiul să poarte sandale de bronz. De Pământ, adică, şi de muritor. Mai stăruie în mine regretul de a mă fi smuls atunci, de a fi lăsat să fiu smuls din legănarea atârnată de hăul adăpostitor, aproape de Cer, aproape de zei. Acesta fusese preţul de răscumpărare care preschimbă visul în stare de veghe. Legănarea a supravegheat-o (supra)temporar şi a ocrotit-o cu binefacerile îndurătoare ale duratei care nu durează nici doare, se dă de-a dura până ce fierberile mă trezesc, îmi caută gura ca să se spună.

Visez de atunci la un vis în care să mi se arate, aievea, că *în-zeirea* este un vis al cărui deznodământ muritorii nu-l pot visa decât *zeieşte*. Îndelung zeieşte, atemporal zeieşte. Poate doar aşa adverbul se îndură să dureze infinitivul lung.

Viitorul e în ouă

– Ai auzit de simpaticul şi insolitul animal din Australia numit ornitorinc.

– *Ornithorhynchus anatinus*, pe numele lui ştiinţific.

– E un mamifer semiacvatic a cărui gură seamănă cu ciocul de raţă.

– Ori cu urechile de iepure, dacă îţi plac glumele grafice.

– Aluzie străvezie. Te referi la faimosul desen-păcăleală „Iepure sau raţă?“ apărut într-un săptămânal umoristic german.

– Simpaticul nostru animal este prevăzut cu membrane înotătoare între degete. Insolitul ţine de faptul că mamiferul depune ouă, dar îşi alăptează puii ieşiţi din aceste ouă.

– E precum spui, doar eşti biolog. Iată şi o descriere de scriitor-semiotician: Umberto Eco. „Ornitorincul este un animal ciudat, ce pare conceput ca să sfideze orice clasificare, fie ea ştiinţifică sau populară: lung în medie de vreo 50 cm, cântărind vreo 2 kg şi ceva, are capul plat, acoperit cu peri cafeniu închis, nu are gât şi are o coadă de castor; are cioc de raţă, (...) nu are pavilioane auriculare, cele patru labe se termină cu câte cinci degete palmate, dar cu gheare; stă destul de mult sub apă (şi acolo se hrăneşte) ca să poată fi considerat un peşte sau o amfibie, femela depune ouă, însă îşi alăptează puii proprii, chiar dacă nu e vorba de nici un sfârc (de altfel, la mascul nu se văd nici măcar testiculele, care sunt interne).“ Borges îl găsise oribil, făcut din bucăţi provenind de la alte animale. Eco, dimpotrivă, îl consideră nemaipomenit şi providenţial; apărut foarte demult în evoluţia speciilor, e mai probabil ca alte animale să fie făcute din bucăţile lui. Filosof pe deasupra, Eco se preocupă de istoria, de povestea, de problema „crizei de identitate“ a ornitorincului: este el Mamifer, este Pasăre, este Amfibie?

– Nostim. Iar tu, filosof la rându-ţi, ce drăcovenie vrei să scoţi de aici?

– Mă gândeam la ce s-a spus despre întreaga istorie a gândirii filosofice occidentale.

– Ce?

– Că nu ar fi altceva decât o suită de adnotări – note de subsol – la *Dialogurile* lui Platon.

– Trăsnit mai eşti. Nu văd legătura. *Non sequitur*.

– Sinapse de biolog. Cum s-o vezi? Ascultă.

– Mi-s numai urechi, coane.

– Mi-ar plăcea să spun altfel. Platon este ornitorincul nemăsurat de prolific, adică infinit temător de finitudine, în pofida reprezentării curente despre seninătatea bine cumpănită a grecităţii sale de aristocrat. El a depus ouă cu ghiotura, dar puţini sunt puii pe care a mai apucat să şi-i alăpteze. Şi multe dintre ouăle depuse au dat în pui – cum ai zice au dat în floare sau în rod – mult mai târziu, având a mai fi clocite de puii alăptaţi direct de maestru. Dar aceştia erau, în majoritatea lor, sterpi şi sterpitudinea s-a transmis generaţiilor ulterioare de ornitorinci.

– Biologic vorbind, este o imposibilitate, iar logic, o *contradictio in terminis*. Cum să transmiţi sterpitudinea?

– Degenerescenţa s-a produs treptat. La capătul ei, însă, care coincide cu prezentul nostru, paradoxul s-a întrupat deplin. Ornitorincii incapabili să depună ouă s-au apucat să alăpteze puii celor care n-au apucat să-i alăpteze, apoi ai celor care n-au apucat să-i clocească, în sfârşit, ai celor care n-au apucat să ouă. Judecă singur ce monstruozitate ne stă în faţă: un soi de ovibos ovipar rumegând nostalgic amintirea testiculelor şi a ţâţelor acum complet „internalizate”. Ştiu că te-ai ocupat şi de teratologie.

– Şi cum se poate întrerupe seria stearpă a adnotărilor şi adnotărilor la adnotări *ad infinitum*?

– O să-ţi sune a predică stearpă şi pretenţioasă care îi stă bine unei limbi de lemn. Simplu. Printr-o decizie eroică, ba nu, virilă. Eroismul deja nu mai e simplu.

– Iar virilitatea, încă nu.

– Atunci, printr-o decizie care să se nască din interval, din interstiţiul între „deja” şi „încă nu”. Decizia, asumată ca direcţie şi curaj al gândirii, de a fi ai vremii noastre. Să depunem ouăle noastre şi să alăptăm puii ieşiţi din ouăle noastre cu laptele grijilor şi speranţelor epocii în care ni s-a dat să trăim.

– Şi cu bătrânul Platon cum rămâne?

– Să ne rămână ca o amintire frumoasă, un vis care nu poate fi revisat, un coşmar care alăptează amnezic o anamneză străină.

– Delirezi, parcă ruşinat de predica dinainte. Totuşi, dacă şi noi murim înainte de a ne alăpta puii, admiţând că am fi depus niscaiva ouă?

– Să lăsăm această „aporetică" în seama celor care mai alăptează încă pui ieşiţi din ouăle lui Platon.

– Iar noi, noi ceilalţi, biologi şi filosofi, să ouăm cu speranţa că puii noştri nealăptaţi vor avea parte de un viitor de lapte? Şi cine, ce sunt ei, puii noştri? Sunt copii, sunt fapte, sunt cărţi?

– Cărţi ai căror copii vor trece în fapte.

– Îţi reintri în piele. Te mănâncă încă predica. Mă tem, sau mă bucur, sau şi una şi alta că ornitorincii ieşiţi din ouăle lui Platon şi din ouăle urmaşilor şi ale urmaşilor urmaşilor lor...

– În vecii vecilor.

– ... şi-au însuşit, cu timpul, un comportament de cuci. Au luat ouăle din *Dialoguri* drept ale lor şi le-au depus în cuiburi străine ca să fie clocite de alte păsări...

– Aşa se face că, de atunci, singurul mesaj audibil care străbate, prin şi peste veacuri, până la noi de la bătrânul atenian este codificat cuceşte: cucu! cucu! Mesaj ilimitat lizibil, dacă stai să-l auzi cum se cuvine.

– De-o pildă?

– A reuşit, în câteva rânduri, Heidegger. Acoperit iarăşi, din păcate, el, mesajul, de îngânătorii enigmaticului gânditor-ţăran genial. Îl socotesc ultimul dintre puii ieşiţi chiar din ouăle, din ultimul ou, al ornitorincului originar. Ieşire providenţial-destinală, destinată a încheia un ciclu al destinului Occidentului.

– Poate că doar aşa îi plăcea lui să creadă şi să ne facă şi pe noi să credem.

– Pe asta o trec în contul adnotărilor la adnotări.

– Şi după încheierea ciclului?

– Vorba încheietorului, numai un Dumnezeu ne mai poate salva.

– Un altul, că pe cel creştin îl uciserăţi voi, dezvrăjitori ai lumii, creştini şi liber-cugetători, ieşiţi deopotrivă, cum ar spune Marcel Gauchet, dintr-o religie a ieşirii din religie. Poate ne-o mai salva un

nou ornitorinc, altfel simpatic şi altfel insolit, originea unui alt început.

– Şi de unde să se ivească?

– Viitorul e în ouă!

Gură de umbră

– Breton declara, precum bine ştii, în legătură cu dificultăţile scriiturii automate, pe nedrept acuzată de *lene*, că i se pare incomparabil mai simplu să satisfacă cerinţele gândirii reflexive şi mult mai greu să facă absolut disponibilă acea gândire „astfel încât să nu mai audă decât ceea ce spune *gura de umbră*".

Am încercat şi eu experienţa.

– Mă faci curios. Sunt numai ochi şi urechi la gura aceea de umbră a cărei experienţă ai încercat-o.

– Mai corect spus, am vrut s-o încerc, dar nu ştiam ce anume caut, nici dacă aşa ceva este în genere de găsit, nici dacă ceea ce eventual aş găsi ar corespunde exact lucrului căutat. Orbecăiam. Până ce îmi veni o idee...

– De la gândirea reflexivă, bănui...

– Am luat o umbră, am practicat în ea o fantă, acesteia i-am zis „gură", şi am dirijat într-acolo urechea. Nu se spunea nimic, în orice caz, urechea mea nu înregistra nimic de felul unei rostiri.

– Trebuia, pesemne, ca acea gură de umbră să-ţi dea şi urechea cu care s-o asculţi, aceea cu care ea se auzea pe sine.

– Uşor de zis, aproape automat. Altceva s-a petrecut. Nespus mai indicibil. Prin fanta pe care o practicasem, era aspirată umbra gurii mele. Şi umbra migra în pavilionul urechii mele, naviga pe canalul auditiv şi înflorea înfiorată pe timpan ca o pilitură de umbră feromagnetică. Ea împiedica auzirea a orice altceva decât propria ei încremenire, precum a găinilor pe susţinătoarele din azilul lor de noapte.

– Şi?

– Păi, din neatenţie, luasem chiar umbra mea.
– Şi automatismul?
– Aşa i-am făcut sau nu i-am făcut eu experienţa. Ca autoerotism al urechii mate, auto-mate, cum numai o gură de umbră poate să fie.

Cu totul altfel

– Domnul(e) X?!
– Da doamnă Y, eu sunt.
– Cum de m-aţi recunoscut? E prima oară că vorbim la telefon.
– Doamnă, urechea mea vă conţine şi vă aparţine deolaltă, indiferent de calea pe care ia contact cu vocea dumneavoastră. Ziceţi-i, vă ascult.
– Ce înseamnă „geocarpie"?
– Numai puţin, să iau dicţionarul, e mai sigur aşa şi mă scuteşte de improvizaţii. Ascultaţi.
– Urechea mea vă aparţine. Violaţi-o.
– Doamne fereşte! Violul se condamnă. Iar virgină n-aş zice că este. O mângâi.
– Dar e copilă, aţi putea fi acuzat de corupţie de minori. Păcat greu. Nu fiţi seducător.
– E o Lolită!
– Demnă de o litotă.
– Am înţeles. (Atât i-a trebuit lui X, ca să se declanşeze ştiinţa lui de retorică). Apropo. *Litotes*, în greacă, înseamnă simplificare. Litota e o figură de stil care constă în atenuarea însuşirilor, în micşorarea dimensiunilor a ceva – un obiect, o fiinţa – pentru a se obţine efectul invers.
– Lingviştii şi teoreticienii mai noi ai retoricii – scuzaţi-mă că vă amendez formula, dumneavoastră aţi deschis discuţia – spun că este eronat să opunem litota hiperbolei. Vă reamintesc, hiperbola este o figură de gândire care constă în exprimarea exagerată (în mare sau în mic) a calităţilor unui obiect / stări / acţiuni.

– Ştiu. Şi se ilustrează cu versurile lui Coşbuc: Sălbaticul Vodă e-n zale şi fier / Şi zalele-i zurnie crunte, / Gigantică poart-o cupolă pe frunte, / Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger, / Iar barda-i din stânga ajunge la cer, / Şi Vodă-i un munte.

– Ai zice, cu o altă hiperbolă, că poetul minte de îngheaţă apele. Litota nu exprimă o reducţie de ordin dimensional sau intensiv. Ea este o figură de gândire, formă de disimulare apropiată de eufemism. E vorba de exprimarea reticentă a unei idei, astfel încât să se înţeleagă mai mult decât se spune.

– Ştiu şi asta. Şi se ilustrează de obicei cu versurile lui Eminescu: Când vezi piatra ce nu simte nici durerea şi nici mila – / De ai inimă şi minte – feri în lături, e Dalila!

– Ce de mai ştiinţă! Şi cum vă place s-o etalaţi! Nu s-ar zice, cu o litotă, că aţi avea o idee prea proastă despre dumneavoastră. Sesizaţi „atenuaţia", aşa mai e numită litota. Rolul ei este să atenueze ori să ocolească expresia directă sau brutală, pentru a face admisibilă o idee care, altfel, ar putea să şocheze.

– După manualul clasic al lui Pierre Fontanier, litota, denumită cândva şi diminuare, este o specie particulară a metalepsei, de la grecescul *metalepsis*, transpoziţie: indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecinţa unui fapt sau invers.

– Ea nu trebuie confundată cu metonimia. Metalepsa constă în a substitui expresia directă prin cea indirectă, adică în a face ca un lucru să fie înţeles prin alt lucru care îl precede, îl urmează sau îl însoţeşte.

– În loc să afirme ceva, litota fie că neagă contrariul acelui ceva, fie îl diminuează, în scopul de a-i da mai multă energie şi greutate afirmaţiei pe care o evită. Fontanier îl citează pe Laharpe. Acesta consideră litota o artă prin care diminuezi, aparent, prin expresie, un gând a cărui forţă vrei s-o conservi în întregime. Spui mai puţin decât gândeşti, dar ştii că spusa ta nu va fi înţeleasă literal. Despre un om cutezător, curajos se spune familiar: nu-i un laş, nu-i un fricos.

– De ce vă precipitaţi? Trebuie că remarca mea după care este eronat să opunem litota hiperbolei v-a atins orgoliul. Nu s-ar spune...

– Voiaţi să mai plasaţi o litotă, iar v-aţi oprit. Forţa şi energia de sens a acestei „figuri de expresie prin reflecţie" depind de intonaţie

şi de împrejurări, ba chiar de expresia feţei, de gesticulaţie – detalii în privinţa cărora nu s-ar spune că telefonul e prea darnic. Ştiţi cum se cheamă, în retorică, oprirea dumneavoastră?

– Ea poate fi interpretată în multe feluri. Îi putem zice *reticenţă*.

– Exact. Această figură constă, potrivit aceluiaşi Fontanier, în întreruperea, oprirea subită a cursului unei fraze, cu scopul de a lăsa să se înţeleagă, prin puţinul care s-a spus şi cu ajutorul circumstanţelor cunoscute, ceea ce s-a disimulat prin suprimare şi adesea mai mult decât atât. Folosită cu abilitate, reticenţa poate spune mai mult şi mai expresiv decât cele mai iscusite cuvinte. Ea stârneşte o mulţime de gânduri, impresionează puternic şi nedumereşte. Poate avea diverse motivaţii: dragoste, indignare, cumpătare sau afectare a acesteia, respect sau decenţă, răutate sau duşmănie. Acestea din urmă, cu deosebire, îşi fac din reticenţă săgeţile cele mai otrăvite. Fontanier îl citează iarăşi pe Laharpe: „Nimic mai uşor şi mai comun decât să calomniezi cu jumătate de vorbă şi nimic nu e mai dificil decât să te aperi de acest fel de calomnie – cum poţi răspunde la ceva ce nu a fost enunţat?”.

Vedeţi, doamnă Y, în ce situaţie delicată m-aţi pus cu brusca dumneavoastră oprire? Întrevăd intenţia de calomnie, dar, nerostită, cum să-i răspund?

– Nu vă complicaţi inutil. Nu fusese, din parte-mi, nimic precalculat retoric. O simplă poticneală pe traseul unei mici răutăţi...

– ... să vă ajut: simpatice, ţinând de jocul în care eu v-aş fi atras.

– Mulţumesc. E ceva pe-aproape.

– Oricum, doamnă, urechea dumneavoastră „demnă de o litotă”, cum singură aţi mângâiat-o, este o Lolită uşor perversă, în sensul unei mici răutăţi simpatice, dacă vă place.

– Domnule X, mai ţineţi minte întrebarea mea? V-o reamintesc: ce înseamnă „geocarpie”?

– Vreţi un răspuns pozitiv, zero-retoric, neutru şi obiectiv sau preferaţi unul în care să mişune figuri şi tropi, litote, hiperbole, metalepse, reticenţe...?

– Parcă aţi cerut un scurt răgaz să luaţi dicţionarul.

– Da, am găsit. Ascultaţi. Geocarpia este un fenomen prezent la unele plante, care, după fecundaţie, îşi înfundă floarea în pământ,

unde se dezvoltă fructele. Vine de la cuvintele greceşti *ge* – pământ şi *karpos* – fruct. Bineînţeles, urechilor şi minţii dumneavoastră sofisticate, fiecare cuvânt şi toate laolaltă pot să sune şi să răsune, să producă rezonanţe şi să stârnească înţelesuri în cele mai variate registre, conectate între ele cum nu se poate mai neaşteptat, mai inedit, mai bizar. Eu v-am reprodus explicaţia de dicţionar. Dar de ce mă întrebaţi?

– Ca să-mi dau seama dacă mă pot folosi de acest cuvânt ca să numesc bine răul şi bucuria de care sunt cuprinsă.

– Şi acum, că îi ştiţi înţelesul, ca să zic aşa, propriu, adică botanic, cum vi se pare?

– Păi, lipsesc din starea mea fecundaţia, pământul, fructele. E floarea şi e ascunderea ei.

– Atunci, poate că e mai potrivit termenul „partenocarpie".

– Asta ce-o mai fi?

– Cred că simulaţi ignoranţa, dacă e să mă iau după punerile la punct de dinainte. Vă spun totuşi. În greacă, *parthenos* înseamnă „fecioară". Partenocarpia desemnează, în botanică, fenomenul de dezvoltare a ovarului fără ca fecundaţia să fi avut loc şi de transformare a lui în fruct – *karpos* – lipsit de seminţe.

– Cunoştinţele mele de botanică au rămas la un stadiu rudimentar, folcloric şi „estetic". Nu ştiam, bunăoară, că au şi plantele ovare.

– În botanică, ovarul este acea parte a pistilului unde se formează ovulele şi care, după fecundare, se transformă în fruct. Şi mai tehnic spus: partea bazală, cavitală, a carpelei unei flori, care conţine unul sau mai multe ovule. Carpela este organul reproducător femel al florii, alcătuit, în mod tipic, din stigmat, stil şi ovar. După fecundaţie, peretele ovarului se transformă în fruct, în care sunt închise seminţele – un fel de concentrat misterios al viitorului acelei specii. Aşadar, partenocarpia se referă la formarea unui fruct fără ca în prealabil să fi avut loc polenizarea florii. Rezultă de aici fructe lipsite de seminţe, care, deci, nu pot să contribuie la reproducerea plantei. Bananele şi ananasul – presupun că vă plac – sunt fructe fără seminţe.

Aveţi la dispoziţie, de altfel, pentru a numi, în sens mai mult sau mai puţin propriu, mai mult sau mai puţin figurat, pentru a caracteriza, dacă-mi îngăduiţi născocirea, propranalogic, starea

dumneavoastră, o întreagă familie de cuvinte care încep cu „fecioara“, cu *parthenos*: „partenogeneză“, adică dezvoltarea unui organism dintr-un ovul nefecundat. Sporadic, acest fenomen se întâlneşte la mai multe specii de plante, cum ar fi păpădia, şi la câteva specii de animale. Sau „partenospor“ – *sporos* înseamnă sămânţă –, spor format din diviziunea unui gamet nefecundat. Sau „partenogamie“ – *gamos* înseamnă căsătorie –, proces de fuzionare a două nuclee sexuale, formate în interiorul aceleiaşi celule. Ar mai fi şi „partenofilie“, nu cred că vă este de folos, dar cuvântul există: de la *philein* – a iubi –, termen prin care medicina desemnează atracţia homosexuală a femeilor adulte faţă de adolescente.

Alegeţi ce vă place.

– Toate mi se par încărcate de aluzii îndrăzneţe, despre care nu s-ar putea spune că ar excela prin decenţă ori că ar fi măgulitoare: fruct lipsit de seminţe – deşi aţi ghicit că bananele şi ananasul nu-mi displac defel – ovul nefecundat – deşi păpădia îmi dă în general emoţii pozitive şi, chiar când mă înduioşează, nu o face până la... lacrimi, nu găsesc acum alt cuvânt –, atracţia homosexuală, deşi adulta care sunt o iubeşte pe Lolita din mine...

– Spuneţi, doamnă, că din „geocarpie“ reţineţi floarea şi ascunderea ei. Vă pot ajuta cu ceva pământ, unde să vă înfundaţi floarea ca să-şi dezvolte fructele?

– Întrevăd unde bateţi. Exact spre ceea ce treceţi sub tăcere, omiteţi cu bună-ştiinţă. Înfundatul florii este precedat de...

– ... de fecundaţie. Era vorba de unele plante.

– Sunteţi norocos de data asta, domnule X. Rămâneţi cu geocarpia, cu ale dumneavoastră *parthenos, sporos, gamos, philein*. Iubiţi-le ca pe nişte parteneri care vă atrag... homosexual.

– „Partener(ă)“ al nostru vine de la franţuzescul *partenaire*, care la rândul lui vine de la englezescul *partner* = partener, tovarăş, părtaş; ca verb, *partner* înseamnă „a fi partener sau tovarăş cu“, „a întovărăşi“, „a se întovărăşi cu“. Nouă ne sună ca dracu' „întovărăşirile“ astea. Le-am apucat. Le-am trăit. Aşa că lăsaţi-mă să fantazez. Eu aş trage „partener(ă)“ direct din *parthenos*, din fecioară.

– L-aţi „trage“ prin partenogeneză!

– Mă rog, şi care-mi e norocul?

– E că cineva, tocmai în acest moment, strigă în gura mare, pe stradă, undeva în apropiere de locuinţa mea: „Pământ de flori! Pământ de flori!". N-aş vrea să pierd ocazia.

– Vedeţi, doamnă Y, toate sunt potrivite de o mână nevăzută şi noi trăim în cea mai bună dintre lumile posibile. Săru'mâna şi mai chemaţi-mă. Cine ştie, v-aş putea fi de folos în ordinea altor ingrediente care lipsesc ori prisosesc din răul şi bucuria ce vă cuprind.

Tăcere la ambele capete ale firului. Tăcere de mormânt, de pământ în care unele plante îşi înfundă floarea... Poate că un înger, cu o floare în gură, a străbătut firul, fulgerând, şi s-a scurs în pământ.

– Rămâneţi cu bine, domnule X.

– Vă aparţin şi vă ocrotesc în urechea mea numai încântare, de partenogenon...

– Aşijderea, de geocarpă...

După care au amuţit definitiv. Reticenţă totală? Calomnie totală? Cine şi cum să-i răspundă? – Îngerul acela să-i răspundă cu tăcerea lui *altfel* totală. Altfel decât a oamenilor. Cu totul altfel. După o retorică numai de el ştiută. Noi ştim numai că ea nu este retorică şi că el nu are nevoie de nici o ştiinţă.

Scriitorul şi doctoriţa

– Ce mai faceţi, Doamnă?

– Mă mai ţineţi minte?

– Cum altfel! Doar Dumneavoastră aţi fost cea care, urmând la mingea înadins trimisă de mine în racheta-Vă, auziţi majusculele mele, aţi simulat o accidentare şi aţi lăsat-o să cadă. Ţin minte (ne)replica aceea, chipurile dictată de forţa împrejurărilor, mai limpede, mie celui de-atunci, sub ambiguitatea ei voită, decât orice altceva aţi fi făcut.

– Şi dacă Vă înşelaţi, Domnule! Veţi fi auzind, la rându'-Vă, majusculele mele. Poate voiam să pun la încercare tăria şi sinceritatea – ştiu că vă displace cuvântul, e romantic şi încărcat de o emfază

suspectă, dar n-am altul mai bun – jocului dumneavoastră. Or, ce-aţi făcut? Nici nu v-aţi interesat de natura accidentării mele – „eşti doctoriţă, poartă-ţi de grijă" –, nici nu aţi dat mai târziu semne că aţi fi dispus a-mi acorda încă o şansă. Şi a v-o acorda. Pur şi simplu, aţi părăsit terenul şi dus aţi fost. Aţi dispărut, pardon, ca măgarul în ceaţă. Aşadar, mă mai ţineţi minte?

– Şi încă cum! Şi acum sunt sincer şi încerc să mă ţin tare – catâr mi se părea că vă apăream pe-atunci. Vă mai ţin minte aşa cum mai ţin minte o hârtie mâzgălită de mine, care pe moment mi s-a părut „genială", apoi am tăiat-o apăsat cu pixul şi am aruncat-o la coş. Un soi de automutilare.

– Dar eu mi-s medic, vă pot ajuta cu ceva?

– Cu atâta doar: să ştergeţi din creierul meu amintirea dureroasă a membrului fantomă.

Ca prin minune, doctoriţa făcu să i se restituie întreagă hârtia mâzgălită, cu tăietură cu tot. Şi ei se îmbrăţişară ca după o absenţă care îi mutilase deolaltă. Simţeau acum că îi mutilase parcă special ca să-şi ducă dorul şi să se recunoască în clipa norocoasă atât de mult râvnită. Întregirea lor, care a durat multă vreme, va mai fi durând, nu ştiu, era totuşi „rănită". Îi lipsea „jocul", îi lipsea „mingea" şi nimeni nu le putea spune unde dispăruse mingea, nimeni nu putea s-o repună în joc. Era o întregire fără distanţă, de aceea rănită. Una care sufocă. Doamne, lasă-i aşa, dar adu-le mingea, dacă vrei să vezi că nişte pământeni, aceştia doi, sunt în stare să-ţi dăruiască o Dragoste, o Iubire. Dragostea lor, Iubire ţie.

JE est un autre

– Ce-ţi spune ţie vorba poetului „Je est un autre"?

– E o extravaganţă gramaticală de care îşi râd liceenii bine dresaţi. Apoi, dacă e s-o iau în serios, eu văd în ea simptomul, fluturat cu ostentaţie şi bravadă adolescentine, prin care îşi scoate urechile un început de dezaxare, de dezechilibrare lăuntrică, de derapaj, de *alter*-are a identităţii, dacă va fi avut-o cândva.

– De ce nu şi începutul unei decentrări, al unei dezorbitări care anunţă obiectivarea eului propriu ca moment al unei identităţi construite şi asumate? – O formă eliptică a speranţei obscure, poate inconştiente, a pre-dispoziţiei de a parcurge, cu timpul, distanţa dintre *idem* şi *ipse*, prin ocolul anevoios având ca rezultat integrarea alterităţii. Distanţa dintre *eu*-ul zicerii, codificat de limba zicerii, certificat gramatical şi eul ezitant al zicătorului, precum şi aceea dintre eul său de moment şi persoana lui în formare, periclitată de puzderia de *eu*-uri distribuite unei varietăţi indefinite şi decoordonate de acte de vorbire, la persoana întâi singular. Distribuţie doar aparent identică, în fond una care dispersează şi induce nesiguranţă cu privire la cine eşti tu cel ce zice „eu".

– Considerând încă netăiat cordonul ombilical ce leagă fraza scandaloasă de fiinţa singulară a celui care a rostit-o, eu o pun şi pe seama unei forme paradoxale, cvasischizofrenice de egolatrie.

– Grecescul *latreia* înseamnă adoraţie. *Ego*, ştim, româna e romanică. Eu i-aş zice, mai omogen romanic, *egolatrare*. Verbul latin *latro* înseamnă nu numai „a lătra", la propriu – treabă de câine –, ci şi a „a urla", cum fac unii oratori sau avocaţi, şi încă „a ocărî", a ataca". *Latrator*, câine, este şi lătrător, avocat care latră. Tot aşa *latratus*, lătrat de câine, se mai spune şi despre vorbire: urlat, ţipăt, chelălăit.

Egolatria de care vorbeai, eu aş traduce-o aşa: o lătrare a eului, un chelălăit prin care el se şi ocărăşte, se şi atacă, se şi exaltă.

– Dar mai cu seamă se adoră. Pentru a lua cunoştinţă de „obiectul" adoraţiei sale, eul ia o distanţă faţă de sine, se pune pe sine ca altul, chit că nu zice „sunt", ci „este", se oglindeşte în el. Acel „altul" îl recunoaşte, îl atestă, îi face complezent cu ochiul şi îl îmbrăţişează complice pe sub sau pe deasupra lui „este". Urechea mea – vei zice perversă – percepe în fraza lui Rimbaud, ştii că la vârsta de 19 ani a rupt-o cu literatura, preferând o viaţă de peregrinări şi aventuri în Asia şi Africa, multe „nespuse", pe care zicerea lui le lasă îndărăt, le implic(iteaz)ă, le ia în arca ei, le adăposteşte şi le ascunde.

– Cunosc prea bine viciile, ori virtuţile, ia-o cum îţi place, ale urechii tale. Hai mai bine să ni-l închipuim pe poet într-o clasă de umanioare. Profesorul de gramatică îşi face intrarea, pedant şi scorţos,

stăpân fără rest pe ştiinţa lui. Şi ce găseşte el pe tabla care de obicei îl aştepta absolut neagră – negrul acela care virtualizează totul, infinit ostensiv-absentiv-apelativ, gata să primească împerecherea cu albul scurgându-se din cretă în văzul excitat al imberbilor cu feţele pline de coşuri? Găseşte un negru deja maculat de albul scrijelitor, mai direct spus găseşte scris alb pe negru: *je est un autre*. Iritat, maestrul întreabă: cine a comis insanitatea, agresivul agramatism? – Eu, ar răspunde Rimbaud. Eu este cel care a scris că eu este un altul. Eu, ca subiect obligatoriu, dar întâmplător al enunţării la persoana întâi singular, am spus lucrul acesta ca persoană care se resimte a fi neîmplinită ori pierdută, ori ratată, ori nesigură. – Profesorul: faci cumva aluzie la pascalianul „Le *moi* est haïssable"? Poetul: voiam să şubrezesc autoritatea, aerul de suficienţă pe care îl afişează în manualele de gramatică pronumele „eu". Dar oricine în locul meu putea să scrie sau să spună acelaşi lucru. Numai aparent însă accentul cade pe pronumele însuşi, iar nu pe cel care, momentan, îl (în)locuieşte. Ne mai şi jucăm. Voiam să stârnesc un efect de perplexitate poetică prin contragerea contrariantă a distanţei între o instanţă şi o instanţiere. Profesorul: din ce în ce mai obscur. Poetul: claritatea, dacă nu survine la capătul unei clarificări, unei lămuriri de sine, este semn al stupidităţii minţilor, aşa-zicând bine făcute, adică ţepene. Profesorul: încetează cu obrăzniciile astea, claritatea este o politeţe a spiritului, semn de respect arătat celuilalt. Poetul: am fost înţeles greşit. Eu am pus, în „eu este un altul", întreaga nedumerire, smerită şi respectuoasă, dacă doriţi, pe care a produs-o în mine întrebarea: cine sunt eu? Nu puteam răspunde liniştit descriptiv, prin acumularea de predicate, şi substanţial identificator, prin întoarcerea lor la un acelaşi *subiectum* de unde emană, risipit şi fragmentat, şi neadunat cum mă simt. Dar nici nu mă simţeam vrednic să asum tautologia-tautousia biblicului: eu sunt cel ce sunt. Mi s-ar fi părut, aşa ceva, o superbie demnă de colegii mei imaturi şi de profesorii lor desăvârşiţi în materie de politeţe a spiritului. – Să închid ochii asupra insolenţei din ultima parte a declaraţiei tale, altfel ai merita palme, zise profesorul. De ce nu ai scris, fără a silui gramatica, „eu sunt un altul"? – Pentru că după „eu sunt" (*ego sum*) poţi să pui, gramatica ţi-o îngăduie, orice: un triunghi isoscel, un număr prim, regele

pleşuv al Franţei, profesor ş.a.m.d. Identificarea e toată prinsă în acest început. Şi apoi, apropierea de cuvântul biblic sărea în ochi. – Şi zicând acest „eu este“, interzis de gramatică, ce ai realizat? – Păi, în afară de ce v-am zis deja, realizez că gramatica nu face doi bani atunci când te cuprinde panica desprinderii, a nestrângerii de sine sub o identitate pe care să poţi conta, să se poată conta. Gramatica întunecă dificultăţile existenţiale de felul acesta şi îngheaţă gândul – gândul negândit, gândul dinainte gândit – îmbrăcându-l, medieval, în armurile ei făloase. Şi mai realizez că, odată potolită revolta instinctiv gramaticală suscitată de incriminata contragramaticalitate, „eu este un altul“ este în stare să pună pe gânduri, să cheme la reflecţie şi reculegere. Raţionalizând *après coup* şi regramaticalizând fraza „deşănţată“ de pe tablă, care a izbucnit în mine la temperaturi înalte, unde ea însăşi se topeşte, n-aş face decât s-o răcesc şi sărăcesc prosteşte. În fond, modul în care îmi cereţi dumneavoastră explicaţii are darul, dacă are vreunul, să distrugă pusul şi lăsatul pe gânduri. Din arătare care pune şi lasă pe gânduri, monstruozitatea gramaticală ce-o vedeţi lăfăindu-se pe tablă s-ar trage îndărăt într-un monstru şi acesta v-ar servi de mostră de agramatism la o lecţie demonstrativă de gramatică. – În acest moment, profesorul şi-ar ieşi din fire, din minţi, din mintea lui tobă de gramatică, dar goală de intuiţii, ideaţii şi emoţii capabile să uzurpe gata-făcutul («praful de pe tobă», comentă mental poetul) sau ceea ce urmează a fi făcut după calapodul minţii sale ultragramaticaliza(n)te şi i-ar arunca elevului: ieşi afară, măgarule! Mâine să vii cu tat'tu – mânia o ia pe scurtătură şi încalcă regulile exprimării corecte – la cancelarie, în pauza mare!

– Bine, asta a fost o închipuire de-a ta. Să ne întoarcem acum la fraza însăşi. Îl mai ţinem pentru o clipă pe autorul ei în clasa în care l-a plasat înscenarea ta. Dacă el ar fi fost mai puţin „măgar“, mai onest şi mai lucid, ar fi trebuit să spună şi aşa: altul despre care am scris că este eu este eul meu care s-a plictisit de sine, căruia i s-a urât cu sine, cu vidul lui prolific de călduţ şi de familiaritate, s-a pus pe sine ca altul, şi-a (o)pus sieşi o alteritate în care subzistă ca ceva străin, straniu. Acel altul făcea ca vidul prolific să-şi devină vizibil şi să-l intimideze, altfel ar putea copleşi eul şi l-ar înfuleca, ştii cum se zice, cu fulgi cu tot. „Altul“ venea să personalizeze prolificitatea însăşi,

într-un fel să o deresponsabilizeze pentru a şi-o reapropria ca pe un efect secundar neutralizat. Aici era egolatria – egolatrarea – în plin exerciţiu de narcisism furios. Aici, obrăznicia poetică venea să dinamiteze relaţia de reciprocitate respectuoasă cu altul ca altul, nici asimilat, nici expulzat. Nu ştia pe atunci poetul că tot ce alungi pe uşă se întoarce pe fereastră, că tot ce izgoneşti în pivniţă revine pe horn. Că transcenderea, transgresiunea gramaticală nu ne redau interzisul, transcendentul. Rămânem priponiţi în act şi actul se substantifică în „altul". E ca un zbor care vine, încântat şi speriat, să se adăpostească nu în văzduhul dezmărginit şi liber, ci în aripă.

– Avusese dreptate profesorul să-l dea afară?

– Dreptate? Practic, profesorul voia ca elevul lui să-l expulzeze pe altul ca altul şi să rămână – narcisism minor – cu acel altul care era creaţia elevului şi a gramaticii profesorului în câmpul conştiinţei reflexive a celui dintâi şi în cel al funcţionării de la sine a celei din urmă, generatoare, ambele, de auto-alteritate, de autodiferenţiere, mediu unde eul se contemplă şi se place ca operă a lui, unde gramatica se oglindeşte satisfăcută. Fusese exclus altul veritabil în profitul frazei gramatical, numai gramatical, acceptabile: eu sunt un altul. Frază cu care va fi fost de acord şi tatăl poetului. Căci aşa se cade a face acordul între pronume şi verb, între subiect şi predicat. O ştie toată lumea. Dar cine mai ştie de profesorii care îşi instituiseră acordul ori de rugămintea tatălui, pe lângă maestru, de a-i primi iarăşi odrasla la orele lui: „e crud, necopt la minte, treceţi cu vederea, mai are atâtea de învăţat de la lecţiile voastre". Nu ştia că fiul o luase demult pe calea dezvăţului curajos, viril, adică poetic. – Ei, ce zici?

– Ce să zic? Cine sunt eu cel care ar zice? Eu este un altul. Întreabă-l pe acela. E timpul să ne tragem şi noi trăncăneala asta de primejdii şi desfătări gratuite în aripă. În picioarele care să ne ducă înapoi acasă.

Tocmai plictiseala lor de „acasă" – unde acum aveau a se întoarce, căci îl aştepta pe fiecare, acasă, un altul sau o alta, îi priveşte, cu toate că veniseră la birt cu (a)casă cu tot – îi transformase, temporar, în hermeneuţi şi fenomenologi de două parale.

P.S. 1. Eu, cel care a(m) notat conversaţia, este aflător, de la altul, şi de o altă variantă. Zicerea atribuită poetului şi-ar avea originea

într-o lecţie de gramatică. Elevii erau puşi să dea exemple de fraze în care apar pronume personale. Unul dintre ei le scria pe tablă şi dedesubt trecea numele şi prenumele elevului. Fuseseră exemplificate aproape toate pronumele personale. Surprins că a fost ignorat cel mai frecvent, poetul a ţinut să adauge, cu oarecare vehemenţă, la întrebarea profesorului dacă a rămas vreunul pe din afară: „Je est un autre". Se subînţelege: un alt pronume. Intervenţia lui a fost scrisă pe tablă întocmai şi sub ea *Rimbaud Arthur*. În pauză, elevul de serviciu ştersese cu buretele toate exemplele, mai puţin „Je est un autre", care a fost încadrat într-un chenar alb, de cretă, împreună cu numele şi prenumele asociate. Lecţia următoare era de matematică. Profesorul, mare amator de paradoxuri, şarade şi glume logice, matematice, gramaticale, gustă într-atât exprimarea înrămată, încât hotărî mintenaş să revină asupra declaraţiei sale anterioare cum că A.R. este ca şi picat din cauza deselor absenţe şi a notelor sale mici, niciodată de trecere. „Je est un autre" devenise pentru profesorul de matematică supranumele elevului său de-acum preferat. De atunci, „agramatismul scandalos", cum l-ar califica orice profesor de gramatică, i-a fost atribuit *pour toujours* lui Rimbaud şi poetul şi l-a apropriat cu drag, până la sfârşitul zilelor sale, ba chiar, iată, până în zilele noastre, când seriale culturale pre(ten)ţioase şi-l însuşesc drept generic. Dar fraza cu pricina îşi pierduse definitiv contextul ei prim şi natural, cum se întâmplă de regulă cu marile vorbe abrupte şi obscure. Context pueril, de o insignifianţă revoltătoare, care ar părea acum oricui o culme a nefirescului şi incredibilului. Mai nefiresc şi mai incredibil decât insolitul „je est un autre" pur şi simplu.

P.S. 2. Şi acum adevărul pe care îl ştiu toţi cititorii „calificaţi" ai integralei Rimbaud, dar îl ignoră toţi cei care citează fraza fără să fi citit-o. Poetul, s-o amintim, se obişnuise cu „halucinaţia simplă", inventase culoarea vocalelor, rânduise forma şi mişcarea fiecărei consoane. „J'écrivais des silences, des nuits, je notais l'inexprimable. Je fixais des vertiges". Expresia ca atare „je est un autre" figurează într-o scrisoare către Georges Izambard, din 13 mai 1871. Socotească oricine câţi ani avea poetul, născut pe 20 oct. 1854. Izambard, profesor de retorică la Colegiul din Charleville, a fost confidentul şi mentorul lui Rimbaud, pentru scurtă vreme, căci, în curând, poetul, care „se străduia să devină vizionar", îi va reproşa maestrului că s-a

încăpăţânat să reintre în „ieslea universitară". Despre scrisoarea din 13 mai 1871, acesta va spune, ca pentru a-şi lua revanşa, că reprezintă „profesiunea de credinţă literaricidă a unui licean emancipat". Rimbaud îi mărturisea că se străduieşte să ajungă la necunoscut prin dereglarea tuturor simţurilor. Suferinţele sunt uriaşe, dar trebuie să fii tare, să te fi născut poet. „Nu-i deloc vina mea. E greşit să se spună: Gândesc. Ar trebui să se spună: Sunt gândit. Iertaţi-mi jocul de cuvinte". Poetul ştia prea bine că nu e un simplu joc de cuvinte. O vor experimenta şi Nietzsche şi atâţia alţi demolatori moderni ai „eului" autonom, suveran, sieşi deplin transparent, care îşi caută în gramatică ultimul adăpost.

Şi imediat după ce îşi cerea iertare pentru acel joc de cuvinte, jocul se înteţea, se lua mai în serios şi dobândea accente încă mai grave. *JE est un autre*. „Cu atât mai rău pentru lemnul care se trezeşte vioară, şi vai de inconştienţii care discută despre ceea ce ignoră cu desăvârşire!"

Două zile mai târziu, la 15 mai 1871, Rimbaud reia şi lucrează mai departe aceeaşi *trouvaille*, într-o scrisoare către Paul Demeny, considerată ulterior cel mai important document privind „metoda" poetului. Liceanul emancipat – este un eufemism, o ştim acum – îi certa pe bătrânii imbecili care nu au găsit altceva decât semnificaţia falsă a Eu-lui. *JE est un autre*. „Nu-i vina aramei dacă se trezeşte trâmbiţă! Mi-e cât se poate de limpede: asist la înflorirea propriei mele gândiri: o privesc, o ascult; o lovitură de arcuş, şi simfonia începe să răscolească adâncurile, sau irumpe brusc pe scenă". Tot aici se reia şi injoncţiunea: să-ţi faci monstruos sufletul, să *fii vizionar*, să te faci *vizionar*. „Poetul devine vizionar printr-o îndelungă, imensă şi lucidă *dereglare a tuturor simţurilor*. [...] Poetul ar defini atunci cantitatea de necunoscut ce se trezeşte la vremea lui în sufletul universal: el ar da mai mult decât formula propriului său cuget..."

Sunteţi gata să-l dojeniţi, să-l aduceţi cu picioarele pe pământ? V-ar răspunde poetul însuşi, ca în scrisoarea către Demeny, din 28 august 1871: „Ce rost are să dojeneşti un copil care, necunoscând principiile zoologice, şi-ar dori o pasăre cu cinci aripi? Pe un copil îl poţi face să creadă şi în existenţa unor păsări cu şase cozi sau cu trei ciocuri! Dă-i pe mână o ediţie a operelor lui Buffon, pentru uzul familiilor, şi îşi va pierde iluziile!".

Încercaţi şi voi să vă dereglaţi toate simţurile, ba şi gramatica, dacă vreţi să ajungeţi la necunoscut ori măcar să-l înţelegeţi pe Rimbaud. Nici o reţetă nu garantează succesul. Mult mai aproape ne rămân... sminteala şi ignoranţa gramaticală (im)pure şi simple.

Aparenţă esenţială

– Trezeşte-te, Buddha!
– Dar eu sunt „trezitul" prin excelenţă.
– Mi s-a părut că moţăi.
– Asta e aparenţa stării mele de veghe.
– Atunci renunţă la aparenţă.
– Nu, aş adormi.
– Atunci dormi.
– Nu-mi îngăduie aparenţa, ea e esenţială.
– Esenţială sau nu, mai esenţial este să te poţi lepăda de ea.
– Nu ştiu dacă am această putinţă. Ea ar fi, oricum, o esenţă secundară, un atribut care ar putea să-mi revină sau de care m-aş putea despărţi. Dacă m-aş lepăda, nu aş mai fi eu însumi şi nu v-aş mai fi, vouă, de nici un folos; nici o îndrumare n-ar mai purcede de la punctul fix care se constituie pretutindeni unde mă aflu. Aparenţa mie esenţială este carnea vouă vizibilă.

Şi ca să fie nu doar vizibilă, ci şi audibilă aparenţa lui esenţială, Buddha începu să sforăie.

Asta e genealogia ei

Citeam într-o dis-de-dimineaţă *Ecce homo* a lui Nietzsche. Un frison de frig îmi dădeau foalele care îi umflau autorului egoul său vanitos şi frust(rat), şi resentimentar, şi genial, şi noroios, şi gol,

şi ex-centrat, de parcă ar fi fost al altuia, diavolesc, şi voia să-l gonească. Dar şi un frison fascinator, de admiraţie şi de atracţie: abisul care cheamă abisul. Ce suflet nefericit, îmi ziceam, şi puternic trebuie să aibă acela care se proclamă cu de la sine teribilă şi autodestructivă putere – o puternicie, de altfel, ireductibil scriitoricească – a fi superlativul superlativelor şi încă ceva pe deasupra: o fiinţă decât care altc(in)eva mai mare nu poate fi conceput. Despre *Zarathustra* spunea că este cel mai mare dar făcut omenirii din câte i s-au făcut vreodată, că e cartea cea mai înaltă din câte există, adevărata carte a înălţimilor, şi cea mai adâncă (se ştie că adâncul este efectul înaltului, că înălţarea generează congenera ei congenitală – adâncirea – şi că adâncul este culcuşul înaltului, sau viceversa, dacă o iei de jos în sus!). Mai declara filosoful furios: „pentru semnele ascensiunii şi decăderii am o percepţie mai fină decât a avut-o vreodată un om". Sau încă, pe un ton profetic: „Se va spune odată că Heine şi cu mine am fost de departe cei mai mari artişti ai limbii germane – la o distanţă incalculabilă faţă de tot ceea ce au făcut cu ei germanii de rând". (Să nu ne mire că „împărţea" cu Heine superlativul, e aici o modestie prefăcută, şi ea la superlativ: un incalculabil împărţit, cu această modestie superlativă, la doi, este Incalculabilul însuşi!)

Mă umplea opusculul nietzscheean, în acea dis-de-dimineaţă, de o venerabilă oroare: ea înalţă şi striveşte, *plus*-ifică şi *minus*-culează în felul cum va fi împreunând oximoronic, sub- şi supra-vital, adică mortal, aceste contrarii cel ce urcă, spre a cădea, la eşafod.

Dar iată ce se dădu acolo de văzut ochilor mei dis-de-dimineaţă cititori: „A citi o carte dis-de-dimineaţă, în zorii zilei, în toată prospeţimea, în aurora fiinţei tale – acest lucru îl socotesc imoral!". Aşadar, de-ajuns! Găsisem încuviinţarea magistrală să mă opresc, să pun capăt păcătuirii. Săvârşeam o imoralitate. Am aruncat cât colo capodopera blestemată. Dobândeam iarăşi curajul, auroral!, de a (mă) scrie.

Seara târziu am încercat să reiau lectura lui *Ecce homo* din locul unde o abandonasem cu voie de la autor. E puţin zis „voie". Socoteam că fac de-acum un lucru moral, oricum, nu imoral. Abia însă ce silabisii câteva fraze şi cartea îmi lunecă, flască, din mâini, iar eu căzui, ţeapăn, în somn. Visam la o dis-de-dimineaţă cu totul aparte

când o să pot citi în linişti o carte, cartea altcuiva, fără să am remuşcări – „de ce nu mi-aş scrie cărţile mele în ceasul de toată prospeţimea al fiinţei mele?" – şi fără să se cheme că săvârşesc o imoralitate.

Depunea mărturie undeva Nietzsche că văzuse cu ochii lui – e drept, nu ochii erau organul lui privilegiat, cel mai demn de crezare, ci urechile de dinapoia urechilor ori nasul de dinaintea nasului, al cărui lung nu prea-l cunoştea, căci şi-l lua la purtare de nu-i ajungeai cu prăjina, dar nu-i de nasul meu să-i dau peste nas –, aşadar văzuse cu ochii lui naturi înzestrate, bogate şi libere, „ruinate prin lectură" încă de la treizeci de ani...

Visam că regresez la mai puţin de 30 de ani şi că regurgitez şi vărs toate lecturile care mă ruinaseră, rumeguş acum de nerumegat; că recuperez, prin această delestare, o tinereţe necoruptă, pentru care gândirea cu mintea mea, aşezată pe picioarele ei, dansatoare şi înaripată, să fie o iniţiativă liberă şi firească precum digestia şi respiraţia sănătoase. O gândire instauratoare şi inaugurală, nu reactivă, de aprobare sau de respingere a ceea ce s-a gândit deja.

M-a trezit o senzaţie brutală de sufocare şi de vomă. Era de vină cartea care îmi căzuse, la adormire, pe faţă. Ea migrase subtil pe căile mele respiratorii spre acel dis-de-dimineaţă cu totul aparte. Mai erau de vină şi lecturile acelea regurgitate... M-am uitat la ceas. Niciodată nu mă trezisem atât de devreme, în zorii zilei. O fi cazul, o fi momentul să continuu lectura? Nu încă. Mai curând să „fixez" această experienţă pe foaia albă ce-mi stătea ademenitor de aproape, goală, înalt şi adânc nudă!

Aşa s-a născut însemnarea de faţă, asta e genealogia ei omenească, preaomenească.

Merita?

După fiecare lectură, comentariul invariabil era: nu merita. Şi totuşi citeşte întruna. Cea mai întinsă parte din viaţa lui se compune din fragmente adnotate, fiecare, cu judecata „nu merita", de fiecare

dată, însă, altfel accentuată, mereu altfel, dar nu oricum, ci după un altfel creator de o continuitate subterană asupra căreia începu să cugete astfel: Pozitivul vieţii mele = o serie indefinită de „nu merita“. Trag linie, adun şi scad, împart şi înmulţesc, fac tot soiul de operaţii, unele complicate, pentru care la nevoie mă servesc şi de calculator. Rezultatul? Zero. Dar un zero *rezultat* nu se confundă cu un zero pur şi simplu, dacă există aşa ceva şi altfel, şi altundeva decât în lumea de ficţiuni a constructelor matematice. Problema este dacă parcurgerea traseului la capătul căruia s-a obţinut acel rezultat a fost ea însăşi un „nu merita“ ori dacă nu cumva în intervalul dintre fragmente se petrecea ceva important, să zicem o schimbare de direcţie, o modificare a orizontului, o deplasare a ce lăsam în urmă... Ceva de care nu poate avea parte, bunăoară, cineva care citeşte în neştire, aşa cum respiră sau mănâncă, sau „face sex“. Urâtă expresie, ea trădează un fel de a-ţi fi urât şi a urâţi cu mecanică jubilaţie făptura dătătoare de uşurări joase. Acel cineva nu are nici un merit ori, dacă are vreunul, e că pune în evidenţă, prin contrast, „nu merita“-ul care se repetă, cu schimbări de direcţie, cu modificări de orizont ş.a.m.d. pentru a da un zero nelimitat edificator, până la nimicirea finală. Dar de asta au parte toţi muritorii, îi mai trecu prin minte, indiferent de zero-ul cu care îşi încheie bilanţul.

Merita să-şi noteze această cugetare? Nu se întrebase. Nu o făcuse cu gândul la vreun cititor. Îl vedem, în schimb, frecându-şi mâinile în faţa unei cărţi noi şi e greu de citit înţelesul acelui frecat: jubilaţia mai mult sau mai puţin goală, mecanizată de „urât“, la survenirea unui nou „nu merita“ ori speranţa că, în sfârşit... Vă pot spune doar că era *Biblia*.

Şi se copilăriră

– E de negăsit, omule.

– Înseamnă că nu cauţi tocmai acolo unde trebuie, exact pentru locul ăla ai o pată pe ochi: ochiul se protejează, căci locul e orbitor.

Sau mai poate să însemne că ceea ce cauţi este o himeră şi faţă de himere nu se potriveşte să adopţi o conduită de căutare în stil „realist", iar faptul de-negăsirii nu are a te nelinişti. Scuză-mă, am delirat împins de reflexele ironiei mele verbale, de care tu îţi râzi ca de ceva mecanic placat asupra viului.

– Asupra vinului.

– Eram distrat. Ce anume, rogu-mă, e de negăsit?

– Motivul adevărat pentru care căutările noastre filosofice eşuează în mod necesar. Deşi acest *necesar* este încă un simptom filosoficesc de care ar trebui să dai socoteală măcar, nu zic să-l calmezi, cu atât mai puţin să-i vii de hac, potrivit etiologiei sale, tot filosoficeşte.

– „Eşuează" nu mi se pare cuvântul potrivit. Direcţia şi volumul şi orizontul lui de sens orientează greşit şi nu sunt bine primitoare şi bine conducătoare de lucrul pe care astfel îl ratează. Este în joc un gen aparte de căutare. El pune la încercare şi atestă vulnerabilitatea limbajului cu toate jocurile lui adaptate la finitudine, la calculabilitate, la obiectivare. Într-un fel, filosoful caută de-negăsitul, un de-negăsit însă pe care tocmai căutarea îl aduce în câmpul vederii, auzului, poate chiar al mirosului, neutilitare, secunde, unde limba ori naşte cuvântul capabil să „fixeze" revelator ceea ce străbate câmpul ori este adusă la tăcere – nici ea, tăcerea, utilitară, adică şi ea secundă, dacă nu cumva mai fericit i-am zice „originară". Noi, muritorii, suntem mereu îmbarcaţi, fie că limba ne vorbeşte, fie că ne astupă gura, oricât ne-ar plăcea să credem că noi suntem cei care vorbim sau tăcem după vrerea, intenţia şi dispoziţia noastră. Dar să admitem că există un motiv adevărat pentru care... De un asemenea motiv tot filosofii s-ar interesa, profanii ar rămâne indiferenţi sau ar face din el un motiv de ridiculizare a căutărilor filosofice. Nu spun a cercetărilor, ca să nu le dau în plus apă la moară. De altminteri, nici un pericol să le moară moara. Şi dacă filosofii ar căuta, în maniera lor, adică gândind, acel motiv, căutarea lor ar eşua şi ea, la fel de necesar, altfel n-ar fi filosofică, aşa o cere tautologia ta sentenţioasă. Poate că duşmanul cel mai redutabil al filosofului este neatenţia căreia i se împrumută o voce de oracol, de profet, de au(c)toritate au(c)torial au(c)torizată.

– De-ajuns, omule. Duşmanul de care vorbeşti e la uşă şi deja a împrumutat o voce de oracol, de profet... Totul a fost o glumă. Eu mă refeream, strict utilitar, la tirbuşon. Vreau să gustăm din sticla pe care ai adus-o.

– Dar eşti sigur că l-ai avut vreodată, că, avându-l cândva, el continuă să existe undeva în spaţiul tău domestic şi e doar ascuns acum vederii tale? Mai fac şi lucrurile glume proaste.

– Păi, dacă aş fi sigur de toate astea, absolut sigur, aş cunoaşte şi motivul adevărat pentru care căutările filosofilor eşuează în mod necesar. Bănuiesc numai că sunt prost croite, prost orientate, prost gerate, ori că nu căutări, în sens utilitar, uzual, sunt „muncile" lor, ca să le zic aşa. Munci conceptuale. Şi pe urmă, chiar această siguranţă, de-aş avea-o, ar pune capăt zelului de a-l căuta. L-aş lăsa în plata Domnului. Ne-am descurca şi fără el.

– Tocmai de aceea ţi-am adus eu unul. Data trecută, îţi aminteşti, a fost la fel de negăsit şi a trebuit să deschidem sticla aceea de vin – l-ai găsit cu totul şi cu totul excepţional –, bătând-o cu fundul de tocul uşii, prin pernuţa de colo, apoi ajutaţi de un cuţit. Atunci te-ai şi rănit la deget. Se mai văd urme.

– Unde e?

– În plasa în care am adus şi sticla.

– Aşadar, şi el de negăsit, tocmai pentru că atât de la-ndemână, ca şi în cazul căutărilor filosofice, doar că ascunzişul acesta, mai bine delimitat...

În timpul ăsta, dopul, parcă dintr-o obscură şi teribilă iniţiativă proprie, se scufundă în lichid până la fundul sticlei după care, iarăşi ca dintr-o iniţiativă proprie aproape magică, reveni la suprafaţă.

– De ce pluteşte dopul? fu întrebarea, iar nu: prin ce minune s-a dus la fund?

– Fiindcă aşa vrea Arhimede, şi pentru întrebarea nepusă – fiindcă aşa vrea Newton. Şi pentru alte asemenea întrebări neghioabe: aşa, ca să se mire proştii.

– Dar tocmai perseverarea în întrebări din astea „neghioabe" a născut alde Arhimede şi Newton. Copilul din noi e genial, păcat că îl sugrumăm atât de repede în schimbul unei maturităţi mediocre şi rezonabile, care nu are timp şi chef pentru întrebări copilăreşti.

– Cu totul de acord, omule.

Şi se copilăriră. Nu genial. După câteva păhăruţe, trăncăneala le fu fluentă, irenică, incontinentă. Noroc că sticla s-a terminat, iar mâine era o zi de lucru. Şi nu mai aveau a se întreba cu privire la denegăsitul considerat în raţiunea lui ultimă de a fi. Poate doar penultimă, adică paroxistică. Echivalentul literar în latină al *paroxiton*-ului este penultimul, ceea ce în prozodie caracterizează penultima silabă, pe care cade accentul. Potrivit jocului de cuvinte drag celui mereu copilărindu-se, genial din când în când, Baudrillard, paroxismul ar fi deci momentul penultim, exact înainte de a nu mai fi nimic de spus.

În starea asta de paroxism au mai găsit cu cale să rostească:

– Ai grijă de tirbuşon, pune-l la îndemână.

– Ca să aibă unde să se ascundă.

Nimic nu mai era de spus.

Războiul de ţesut

– Ai uitat nişte cărţi pe-aici – zise fratele rămas acasă, la ţară, în gospodărie, „să avem şi noi un ajutor la bătrâneţe" –, celui geamăn, cu carte, student la filosofie, venit în vacanţă „la bătrâni". N-ai avut trebuinţă de ele?

– Le-am lăsat cu bună-ştiinţă. Îmi vor fi de folos semestrul următor. Numai bine că mă pot acum uita peste ele.

– O făcui şi eu, dar ca mâţa-n calendar. Una, cu scoarţe mai groase – da, asta: *Filosofia greacă până la Platon* –, mi-a atras atenţia printr-un semn, un dărab de carton care ieşea din ea.

– Eu l-am pus. Am de făcut un „eseu", aşa îi zice asistentul, despre Heraclit.

– Am citit fragmentele de acolo. Nu prea înţelesei cât sunt ale „obscurului" şi cât îi sunt doar puse în gură de alţii. E treaba voastră să stabiliţi.

– E prea târziu, nu se mai poate face nimic. Ai priceput ceva?

– Nu cine ştie ce. Unele versete – le zic bine? –, după câte-mi pot da seama eu, seamănă cu proverbele noastre, ca acesta: mulţimea cunoştinţelor nu te învaţă să ai minte.

– Faci vreo aluzie la mine?

– Ferească Dumnezeu. Pe altele am încercat să le cântăresc după versetele din *Biblie*, cartea mea de căpătâi, nu trece zi să nu citesc din ea. Heraclit spune, de pildă, că înţelepciunea, stai să găsesc, da, aici, este un singur lucru: să ai capacitatea de a cunoaşte ceea ce cârmuieşte toate (lucrurile) prin mijlocirea tuturor (lucrurilor). Asta mi-a sunat a cugetare păgână, ca şi cum lucrurile s-ar cârmui de capul lor.

– Nu chiar de capul lor. E un *logos* care le străbate pe toate şi le ţine laolaltă.

– Ajungem şi acolo. Să vedem ce scrie la *Biblie* despre înţelepciunea cea omenească. O deschise la Corinteni I şi citi: Nimeni să nu se amăgească. Dacă i se pare cuiva, între voi, că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept. Căci înţelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu... Cât despre *logos*, n-am priceput. Eu rămân la ce stă scris despre Cuvânt în Sfânta Evanghelie după Ioan.

Altminteri, priceput grecu' vostru la vorbiri în doi peri.

– Mai puţin în a despica firul în patru.

– Uite ce zice: „Coborâm şi nu coborâm în aceleaşi ape curgătoare, suntem şi nu suntem". Aici o cam scaldă. Mai spune: „Timpul este un copil care se joacă, mutând mereu pietrele de joc; este domnia unui copil". Joaca asta a copilului...

– Jocul.

– ... nu ştiu ce fel e, nu-l pot reconstitui din pietrele rămase de la „Obscurul". Mi-a plăcut aia cu Homer păcălit de nişte copii care-şi omorau păduchii.

– Am şi uitat-o.

– În versetul numerotat aici cu 125 găsim: „De aici şi Heraclit din Efes, prelucrându-i pe efesieni, nu rugându-se de ei, le zise: «De nu v-ar părăsi nicicând bogăţia, efesieni, ca să se dovedească cât de răi sunteţi»". Mă întreb ce ar fi priceput Heraclit din Efes din Epistola către efeseni a Sfântului Apostol Pavel, din înţelegerea lui în taina lui Hristos care, în alte veacuri, nu s-a făcut cunoscută fiilor

oamenilor. Era, şi Heraclit, unul dintre copiii aceia duşi de valuri, purtaţi încoace şi încolo de orice vânt al învăţăturii, prin înşelăciunea oamenilor întunecaţi la cuget, înstrăinaţi de viaţa lui Dumnezeu. Îi îndemna Sfântul Apostol pe efeseni să se dezbrace de vieţuirea lor de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare şi să se înnoiască în duhul minţii lor, să se îmbrace în omul cel nou, să umble ca fii ai luminii.

– Ce zici de paragraful 53: „Războiul este părintele tuturor, regele tuturor; datorită lui unii apar zei, alţii oameni, pe unii îi face sclavi, pe alţii liberi"?

– Bine că mi-ai amintit. Păi, ce să zic. Eu m-am dus cu gândul nu la războiul-război, ci la războiul de ţesut al mamei. Acolo vezi cel mai bine cum se urzeşte şi se bate ţesătura lucrurilor, pânza lumii celei amăgitoare, părelnice. Pânză trainică totuşi, greu s-o deşiri.

– Cum ţi-a venit ideea?

– E o chestie care ţine de alchimia omonimiei. Am citit despre ea într-o altă carte uitată de tine pe-aici. Ceva în legătură cu poemul *Lebăda* al lui Baudelaire. Se spunea acolo – eu doar reproduc, tu poate şi înţelegi, eşti mai cărturărit – că omonimia unui singur cuvânt, *le cygne* (lebăda) şi *le signe* (semnul), îl cheamă pe cititor să descopere, încă din titlu, vicleniile jocului reprezentării menite să semnifice pierderea. Departe de mine de a fi putut răspunde, cu ştiinţa şi puterile mele puţine, acestei chemări. Nu ştiu cum mi-a venit ideea. Poate că ea ar fi primit chiar încuviinţarea lui Heraclit. Îi plăcea şi lui să se joace cu omonimia, ca în versetul 48: „viaţă (*Bios*): numele arcului este, aşadar, viaţă (*Bios*), dar acţiunea sa înseamnă moarte". Cred că intervenea acolo şi o schimbare de accent, de pe *i*, pentru viaţă, pe *o* pentru arc. Ştii tu mai bine. Aşa văd eu a fi examenele la care sunteţi voi supuşi: ca nişte arcuri a căror acţiune înseamnă moarte, seamănă moarte.

Cărturăritul rămase o vreme uluit, pradă unei muţenii îngândurate, din care se smulse cu o propunere care-l lăsă pe celălalt pradă altei uluieli, viclean rurale.

– Ce-ar fi să te duci în locul meu la examen, doar semănăm leit. Ar fi o provocare extraordinară pentru dascălul meu, mai ales „poanta" cu războiul lui Heraclit şi războiul de ţesut.

– Ar prinde-o?

– Mă cam îndoiesc. Păcat că este orăşean get-beget. Îi scapă mitologia vie, ţărănească a războiului de ţesut.

– Atunci apucă-te şi fă-ţi eseul. Poţi aduce vorba şi de „poantă", dar numai ca de o erezie a unuia lovit de boala sacră.

Plăcere suspectă

Scrie Baudrillard: „Obscenul începe atunci când nu mai există scenă, când totul devine de o transparenţă inexorabilă". Şi mă întreb dacă nu cumva partea de nostalgie a lucrului astfel definit nu trece în definiţia însăşi: secretul obscenizării creează pentru sine o scenă a reprezentării netransparente. Seducţia implicată aici, ea, da, este curat obscenă. Prima ei „victimă" de încercare ludică este plăcerea suspectă a autorului pentru propriul său joc de cuvinte obscurizant.

De o taină cu mine

– P.A.M. Dirac, fizicianul englez laureat al Premiului Nobel, bine cunoscut celor care se interesează de fizica antiparticulelor, la sfârşitul unei conferinţe, ţinute la Universitatea din Toronto, a invitat pe cei din sală să-i adreseze, dacă doresc, întrebări. „Profesore Dirac, îndrăzni cineva să spargă gheaţa, n-am înţeles cum aţi dedus formula din partea stângă, de sus, a tablei". Replica profesorului, scurtă, era menită parcă să-l scufunde pe temerar sub gheaţa pe loc recompactizată: „Asta nu e o întrebare, este o declaraţie. Dacă aveţi întrebări, vă rog". Răspuns glumeţ totodată, menit să topească instantaneu gheaţa, căci expunerea profesorului se baza pe un formalism matematic auster, foarte greu de urmărit, care siderase auditoriul. Şi profesorul se amuza acum, observându-şi ascultătorii

cum înoată dezordonat în dezgheţul indus de replica lui tăioasă şi învăluitoare – particulă şi undă –, straniu şugubeaţă ca o pereche particulă-antiparticulă.

– Remarca profesorului mi se pare în sine corectă. Dar să nu crezi că pentru a produce o adevărată întrebare este suficient să modulezi fraza declarativă după tonalitatea şi gramatica de suprafaţă ale interogativei. Eşti de acord?

– Da. Şi exemplul imediat este chiar acest „eşti de acord"? Ţi-aş spune că ceri de la mine o declaraţie „subiectivă", de consimţire sau de anticonsimţire – particulă-antiparticulă –, de consens ori disens, nicidecum dezlegarea unei întrebări „obiective" şi „neutre" adresate inteligenţei în genere, minţii oricui, de oriunde şi de oricând, în stare să-i locuiască – ei, întrebării – lumina proprie, direcţia de sens a acesteia, să-i pună la treabă „datele" şi să-i afle „necunoscuta". Restul este bavardaj.

– Nu vreau să mă lansez într-o conferinţă despre logici erotetice, ale enunţurilor interogative, despre „problematologii formale" care de regulă păcătuiesc prin reajustări şi acomodări ad-hoc ale logicii declarativelor ridicate, pe nedrept, la rangul de model privilegiat, originar. Nici despre lumina nouă pe care o aduce aici hermeneutica modernă, heideggeriană, gadameriană sau de alte inspiraţii.

Să fim totuşi atenţi cu atribuirea fără nuanţe a unor calificative de felul „obiective", „neutre" etc. pentru a nu produce confuzii de care au a se bucura pozitiviştii grosolani. În schimbul lui „restul este bavardaj", ei ţi-ar restitui cu drag toată literatura, toate artele, toată trăncăneala zilnică a oamenilor – expresie a „sufletului" lor a(n)xiotrop, dornic de valori care aduc desfătare şi mângâiere, pus în contrast cu răceala, severitatea şi detaşarea intelectului pozitiv. Puterea minţii care se comportă adecvat şi eficace în faţa întrebării aşa-zicând juste, bine puse, decidabile – o competenţă computaţională şi obiectivatoare, urmând norme, reguli, strategii recunoscute şi împărtăşite la un moment dat în cadrul unor comunităţi ştiinţifice delimitate, cu jocurile lor de limbaj şi cu formele lor de viaţă intelectuală –, o asemenea putere se izbeşte ca de propria ei limită atunci când survin schimbări majore în gramatica de adâncime a întrebării, în tipul ei de „obiectivitate", în dialectica dintre formal şi informal

pe care o încorporează, în armătura ei categorială, în presupoziţiile operatorilor ei de virtualizare/actualizare referenţială. Dar mai cu seamă această putere – e drept, ea se reînnoieşte cu ocazia unor astfel de schimbări – trebuie să se încline cu luciditate şi decenţă în faţa a ceea ce se sustrage demersului obiectivator – mister, taină, infra/metaproblematic sau oricum altfel i-am zice. Te întrebi atunci ce anume face cu putinţă obiectivarea. Şi abia când această întrebare nu va mai fi pusă ea însăşi pe direcţia de sens a unei duplicări a înclinaţiei de obiectivare – o obiectivare la puterea a doua –, întreg câmpul deschis al obiectivabilului devine disponibil pentru o altă utilizare, în particular ca trambulină pentru saltul în insondabilul care ne conţine. Orice dezlegare locală a problematicului poate fi resorbită – şi este mereu – nu numai în proliferarea indefinită a acestuia, ci şi în ţesutul misterului, căruia îi serveşte de hrană. Pierderea acestui simţ este pierzanie. Chiar şi pentru savant. Pierzanie spirituală în primul rând. A-l pierde înseamnă a ne preda acelei puteri, nu potenţând-o, nici puternicindu-ne, ci mai degrabă ducând-o şi aducându-ne la sleire. Ce zici acum de „declaraţia" de neînţelegere atât de brutal-hazliu lichidată de Profesor? Dacă venea ea, mai adânc şi sub o expresie timidă, intimidată, din simţul de care vorbeam?

– Ce să zic! Îmi ceri o mărturisire, o „declaraţie" sau o dezlegare a întrebării care, dacă e să existe, se află la capătul unei examinări obiective?

– Te-aş invita mai curând să rupi cu această opoziţie comodă, leneşă, nedemnă de ceea ce merită să întrebi, să asculţi.

– Invitaţie grea. Lasă-mi un răgaz ca s-o pot digera în pace.

– S-ar putea ca cel care vei deveni în urma metabolizării invitaţiei să uite de cel ce eşti acum şi de toată această discuţie. Aşa că spune pe loc ce gândeşti.

– Bine. Tot ce pot spune acum este că eu în locul lui Dirac aş fi răspuns aşa: „Dar nu am dedus-o, domnule, dacă pe această cale vrei să mă antrenezi fie spre un regres la infinit, fie spre postularea unor principii prime sau ultime care nu mai necesită nici o justificare sau explicaţie, adică stau prin ele însele, pe picioarele lor, ca un mişcător nemişcat. Pur şi simplu am pus acea formulă, după mai

multe încercări, având grijă să nu distoneze cu vecinele ei şi cu textul întreg, coerenţa este de tip organic, nu strict logic, de ordinul viului, nu al muzealului, şi de asemenea având grijă să nu ia în răspăr un elementar matematic căruia nu-i pot substitui acum altceva şi la care nu ştiu cum aş putea renunţa, cu speranţa că tocmai ea, acea formulă, este potrivită pentru a rezolva problema care mă preocupă. Poate nu şi pe dumneata. Te priveşte. Ai o propunere mai bună? Sunt bucuros să o examinez."

– Mulţumesc. Te afli pe calea cea bună. Cred că eşti apt să dai curs invitaţiei mele. Noapte bună!

L-am simţit de o taină cu mine.

E apus de zeitate...

– Te-am pus eu, Doamne, vreodată în situaţia stingheritoare de a-mi demonstra existenţa?

– Tăcere.

– Ori m-am expus eu vreodată ridicolului de a te fi contestat, împreună cu faimoasele argumente ontologice, prin contraargumente morale, „practice" – epidemii, dezastre, crime, sinucideri, într-un cuvânt tot răul din lume pe care îl tolerezi cu o suverană indiferenţă, dacă nu chiar Însuţi îl stârneşti şi prezidezi?

– Tăcere.

– Şi faptul însuşi că nu-mi răspunzi nu dovedeşte că nu exişti sau măcar că întrebările mele nu ajung la Tine ori nu găseşti de cuviinţă să le dai atenţie? (Iartă-mă, Doamne, pentru această „întrebare compusă", voiam să te-ncurc!)

– Ba da.

– Nu înţeleg, ori e da, ori e ba. *Tertium non datur* pentru mintea ce ne-o dăduşi.

– Tăcere, tăcere, tăcere...

„E apus de zeitate ş-asfinţire de idei."

Ghicitoare

Dacă e adevărat, potrivit proverbului, că prinzi mai multe muşte cu o lingură de miere decât cu un butoi de oţet, mă întreb cât oţet de miere ne-ar trebui ca să scăpăm de tot atâtea muşte câte pot fi prinse cu o lingură de miere. – E aici o „enigmă" filologică pe care nici un calcul aritmetic n-o poate dezlega.

În dedublare se furişează o neasemănare

– Mi-am notat câteva din zicerile lui Angelus Silesius, pentru mine profund obscure şi năucitor luminătoare...

– Năucitor până la orbire, deci nu chiar atât de profund obscure.

– Ascultă: „Lasă-l pe Dumnezeu să se îngrijească de toate. Cine împodobeşte crinii? Cine hrăneşte narcisele? Şi-atunci, creştine, de ce să te frământi pentru tine?".

– Asta e din *Pelerin heruvimic*?

– N-are importanţă. Îţi mai citez una: „Trandafirul este fără de temei, el înfloreşte fiindcă înfloreşte, nu-şi dă atenţie, nu se întreabă dacă e văzut". Eşti mai versat în materie de scrieri şi cugetări de genul ăsta. Lămureşte-mă, luminează-mi şi mie mintea cea slabă, dar binevoitoare să primească lumină.

– N-aş vrea să fac pe doctul cu tine, suntem prea apropiaţi ca să procedez la o exegeză magistrală, savantă şi erudită, ca de la catedră. De altminteri, o explicitare şi o tâlcuire cât de cât exigente, fin şi ierarhic diferenţiate, cuprinzătoare şi, în consecinţă, riguroase, având ceea ce se cheamă *akribeia* ne-ar duce, îndărăt, la Meister Eckhart, la Dionisie Areopagitul, la alţi teologi şi părinţi ai Bisericii creştine, la Sfânta Scriptură. Nu mai spun unde ne-ar duce ele înainte, nu îndărăt, dacă deci am lua în consideraţie, selectiv, destinul şi rodnicia culturale de care au avut parte «zicerile» lui Silesius, cum le zici tu. Nu, nu e cazul. Eşti literat şi boem din fire, îţi plac drumurile scurte,

rătăcirile prin labirinturi şi asociaţiile „baroce". În textele citate apar expresiile: „nu se întreabă dacă e văzut" şi „cine hrăneşte narcisele?". Mă gândesc că n-ar strica să evoc o prelucrare literară perversă a mitului despre Narcis perversul.

– A lui Oscar Wilde?

– Zic şi eu acum: n-are importanţă.

– Legenda ne spune că Narcis, stirpe de rege şi nimfă, era un tânăr frumos, iubit de multe fete muritoare, dar şi de nimfe...

– Bunăoară de Echo, despre care se spune că, nefiindu-i împărtăşită dragostea, s-ar fi retras în singurătate şi s-ar fi topit de durere.

– I-a rămas doar vocea, *ecoul*. Înfumurat, tânărul dispreţuia dragostea. Nemesis, zeiţa răzbunării, l-a pedepsit într-un mod foarte original: l-a făcut să se privească în apa unei fântâni, să-şi vadă chipul şi să se îndrăgostească de propria sa imagine. Narcis a murit de durerea de a-i rămâne inaccesibil tânărul frumos pe care-l zărea în apă. O alegorie, de origine literară se pare, ne spune că pe locul unde a murit nefericitul a răsărit îndată o floare – *narcisa*.

– „Cine hrăneşte narcisele?" Da, aşa se zice, Narcis mergea în fiecare zi să-şi contemple propria-i frumuseţe într-un lac sau într-o fântână. Era atât de încântat de sine, încât într-o bună zi, rea pentru el, bună totuşi că ne-a lăsat strania poveste exemplară, a căzut în lac sau în fântână şi s-a înecat. Iar pe locul acela a răsărit o floare şi i s-a zis *narcisă*.

– Femininul lui Narcis, perechea gramaticală a celui nepereche, a celui autopereche prin cea mai străveche clonare.

– Ei bine, prelucrarea literară la care mă gândeam ne spune că, atunci când a murit Narcis, au venit Oreadele.

– Nimfe ale munţilor şi peşterilor, printre care şi Echo, divinitatea ecoului. Genii ale naturii, nimfele erau închipuite aievea de cei vechi ca nişte fecioare tinere şi frumoase, înzestrate cu darul profeţiei. Nimfele apelor purtau numele de oceanide, nereide şi naiade; cele ale pădurilor se numeau driade şi hamadriade.

– Fişe de dicţionar mitologic. Dă-le pace, nu ne sunt de folos! Aşadar, Oreadele au găsit lacul cu apă dulce metamorfozat într-un ulcior cu lacrimi sărate. De ce plângi? – au întrebat Oreadele? Îl plâng pe Narcis, murmură lacul. Nu e de mirare că-l plângi. Noi am alergat

mereu pe urmele lui prin pădure. Zadarnic. Numai ţie ţi-a fost dat să-i poţi contempla de aproape neasemuita-i frumuseţe. Narcis era frumos? – întrebă lacul nedumerit. Cine mai bine decât tine ar putea s-o ştie, doar pe malurile tale se apleca în fiecare zi, răspunseră Oreadele. Lacul se cufundă într-o tăcere îngândurată, după care răspunse: îl plâng pe Narcis, dar nu mi-am dat seama niciodată că ar fi fost frumos. Îl plâng pentru că, atunci când se apleca asupra apelor mele, puteam să văd, oglindită în adâncul ochilor lui, propria mea frumuseţe. Plângându-l, după ea plâng. Acum, că mi-aţi mărturisit-o, îl de-plâng şi pentru frumuseţea lui.

Cam asta era. Lacul nu şi-a dat seama de frumuseţea lui Narcis, dar era fascinat de propria-i frumuseţe contemplată în ochii acestuia. Citeam undeva că un matematician s-a amuzat să construiască un model matematic al acestei sofisticate şi perverse prelucrări literare, ceva pe bază de structuri algebrice, de omomorfisme, izomorfisme, endomorfisme şi automorfisme. Termeni pe care eu îi înţeleg doar filologic, etimologic. Dar poate că nu în această direcţie trebuie căutat...

– M-ai lămurit buştean. Îmi scapă tâlcul, neapărat adânc, al hoinărelii tale alegoric/logoreic narcisice şi legătura ei cu zicerile lui Sibelius – absconse şi înşelător facile, prin pitorescul materiei lor prime. Acolo nădăjduiam să-mi aduci urechea, ori măcar să-i orientezi dispoziţia de ascultare în reculegere.

Şi se cufundă într-o tăcere îngândurată.

– De ce te frământi pentru tine, creştine? Cine împodobeşte crinii?... Însuşi autorul prelucrării literare evocate, dacă e să fie Oscar Wilde, spusese că adevărul este rareori pur şi niciodată simplu. Şi încă: oricât ne-am strădui, nu vom putea surprinde în spatele aparenţei lucrurilor realitatea. Motivul teribil ar putea consta în aceea că în lucruri nu există o altă realitate în afară de aparenţa lor.

– Oricum, nu pentru acest „motiv teribil" trandafirul este fără temei. Marele maestru al dez-temeierii trandafirilor de tot felul rămâne Nietzsche, dar el a înţeles şi că o dată cu lumea pretins adevărată am lichidat-o şi pe cea aparentă.

– Fiindcă ai adus vorba, acelaşi Nietzsche spune că, tot căutând începuturile, ajungi rac. Istoricul priveşte înapoi, în cele din urmă, el şi crede *înapoi*.

– De-aia nu vei fi găsit tu de cuviinţă să mă duci, îndărăt, la Meister Eckhart...

– Lasă-l pe Dumnezeu să se îngrijească de toate. Adu-ţi aminte de ce scria Sfântul Apostol Pavel Corintenilor: „Nimeni să nu se amăgească. Dacă i se pare cuiva, între voi, că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept".

– Mai consolator pentru mine, acum, că mă lămurişi buştean, sună vorba aceea paradoxală a perversului Oscar Wilde: „Au existat creştini înainte de Hristos şi trebuie să le fim recunoscători pentru aceasta. Nenorocirea e că, de atunci încoace, nu a mai existat nici unul".

– Dacă aş fi cinic, te-aş întreba dacă Hristos însuşi a fost creştin, ori numai a arătat muritorilor de necreştinat o cale care nu poate fi nici ocolită, nici urmată, o imposibilitate infinit ispititoare şi vie, o *derelictio* care le străbate şi le sfâşie agonia.

Dar, ca să revenim...

– Ai grijă să nu ajungi rac.

– ...Ţi-aş tâlcui aşa, mai în glumă, mai în serios: narcisele nu au nevoie să fie hrănite de cineva din afară, o face Narcis, cel care a trecut în ele, cel pe care sevele lor l-au interiorizat. Şi trandafirul nu se întreabă dacă e văzut, căci trăieşte în ulciorul ăla cu lacrimi sărate...

– Este o opinie?

– Nu, o sugestie. Credeai că mă prinzi în capcana „zicerii" lui Bossuet: *hérétique est celui qui a une opinion*.

– Heraclit, se spune, numea opinia personală boala sacră, iar vederea – înşelăciune. Nici eu nu sufăr de epilepsie. Totuşi, ca să te consolez la rându-mi şi să-ţi arăt că hoinăreala ta n-a fost cu totul zadarnică, îţi fac o mărturisire, ca de la creştin la creştin. Fără să ştiu cum, adică lipsindu-mi ştiinţa de fundalul mai îndepărtat, de orizontul unei ultime sau penultime – scuzată îmi fie gluma – exegeze magistrale..., ca şi ştiinţa de verigile intermediare, am înţeles deodată sau, ca să fiu mai modest, o lumină proaspătă a adus aproape înţelegerii mele ce anume voia să spună Silesius atunci când scria: „Dacă voinţa mea este moartă, Dumnezeu este obligat să facă ceea ce vreau eu: îi dictez eu însumi modelul şi scopul". Şi încă: „Ştiu că fără mine Dumnezeu nu poate trăi nici o clipă, dacă aş deveni nimic, El ar trebui să-şi dea duhul".

– Ce anume voia să spună?

– Ce ştim cu toţii din Vechiul Testament. (Recitând solemn): Şi a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul şi asemănarea Noastră, ca să stăpânească peştii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietăţile ce se târăsc pe pământ şi tot pământul".

– Nu sunt pomenite acolo, explicit, narcisele bine hrănite. Nici crinii cei împodobiţi. Nici trandafirul care înfloreşte fără temei, nu-şi dă atenţie, nu se întreabă dacă e văzut.

– Eu mă opresc aici. Aşa vreau eu cu voinţa mea care nu este moartă.

– Îţi explic eu de ce te opreşti aici – ca să nu cazi vrăjit şi să nu sucombi în apele magicei oglindiri, în chipul şi asemănarea dăruite. Întrevăd în ce fel ar plânge El după tine.

– În felul lacului din prelucrarea literară?

– Mă opresc şi eu aici.

„În dedublare se furişează o neasemănare." Poate chiar o duplicitate. Asta nelinişteşte. Undeva, în *Eseurile* sale, Montaigne notase: „Nu face asemănarea unul cât face diferenţa altul". Pentru ca singularitatea să se afirme, trebuie să se renunţe la reproducere, la oglindirea identificatoare-identitară. E nevoie de o privire lăturalnică.

„Râde pân' la lacrimi clopoţelul"

Stăteam pe o bancă, singur, într-o grădină publică plină de lume, în ziua aceea de sărbătoare. Întâmplarea a făcut ca două personaje cunoscute în târgul nostru – le voi zice Filosoful ironic (Fi) şi Zoopsihologul (Zp) – să-mi ceară permisiunea de a-şi odihni oasele, alături de mine. Am încuviinţat, chiar cu o bucurie şi o curiozitate altminteri bine ascunse. Le-am părut abstras în ale mele, aşa că discutară nestingherit ceea ce eu doar am înregistrat.

Fi – Nu prea am încredere în aşa-zisa obiectivitate a ştiinţei voastre teoretice şi experimentale. A celei experimentale mai cu

seamă. Obiectivitate de eunuc sau de şoarece de bibliotecă. Apropo. Ştii povestea cu şobolanul care pretinde că, în cele din urmă, a reuşit să-l condiţioneze el pe psiholog ca să-i dea o fărâmă de pâine ori de câte ori ridica clapeta cuştii. Cred că aceeaşi poveste se regăseşte pretutindeni în lumea noastră a „pieţei libere". O mână nevăzută aranjează astfel lucrurile ca cititorul să-l condiţioneze pe scriitor, publicul pe publicist, ascultătorul de muzici pe făcătorul lor, ba chiar şi obiectul cercetării pe cercetătorul obiectului. De parcă am trăi într-o lume pe dos.

Zp – Nimic neliniştitor aici. Ar fi o simplă inversiune care nu afectează relaţia însăşi. Ea singură contează şi, oricât i-am aparţine, îi rămânem şi stăpânul. Altfel, tot ce-ai spus nu ar fi fost decât rezultatul condiţionării tale de către ascultătorul ce-ţi fusei, vrând-nevrând. Ori tu te sustragi regulei?

Fi – I-oi fi fost provizoriu excepţia, anume ca s-o confirm.

Zp – Dar însuşi faptul de a cunoaşte povestea îţi permite, îţi cere chiar s-o înscrii în datele problemei. Suntem astfel readuşi la poziţia suverană de subiect – fie el filosof, scriitor, savant, experimentator pe şobolani... – desprins de condiţionări, cel care iniţiază, conduce, stăpâneşte, este lucid cu privire la întinderea, limitele şi eventualele perturbaţii ale exerciţiului său valabil.

Fi – Întrevăd unde baţi. Ţi-aş răspunde cu vorbele unui filosof a cărui râvnă de absolută ştiinţificitate, în stare să facă faţă Absolutului însuşi, n-o gust defel. Dar vorbele lui – ale lui Hegel, cel din *Introducere* la *Fenomenologia spiritului* – îmi sunt aici de folos. Tu voiai să spui că faptul de a cunoaşte povestea îţi îngăduie să scazi din rezultatul cercetării efectele ei perverse şi pervertitoare pentru a rămâne, după scădere, cu adevărul însuşi. Hegel se referea la reprezentarea după care cunoaşterea ar fi instrumentul de luare în stăpânire a esenţei absolute. Această reprezentare trezeşte imediat în minte gândul că aplicarea instrumentului aduce cu sine o formare şi o transformare a lucrului căruia i se aplică, nelăsându-l aşa cum este el pentru sine. Se pare că acest inconvenient ar putea fi remediat prin cunoaşterea modului de acţionare al instrumentului, în sensul că ea ar permite să scădem din rezultat partea care în reprezentarea obţinută despre absolut prin instrument aparţine instrumentului şi am obţine astfel adevărul pur.

Zp – Pare rezonabil.

Fi – Într-adevăr pare, dar numai pare, şi anume celui care nu este capabil să gândească filosofic. Căci, spune Hegel, o atare îmbunătăţire ne-ar readuce de fapt doar acolo unde eram înainte. Dacă dintr-un lucru care a căpătat formă luăm înapoi ceea ce a prelucrat instrumentul, atunci lucrul – pentru Hegel absolutul, pentru tine şobolanul pe care experimentezi – este iarăşi ca şi înaintea acestei osteneli ce se dovedeşte astfel zadarnică.

Vorbeşti de o restabilire a suveranităţii subiectului în relaţia lui cu obiectul. De ce nu am admite o circularitate parodică a termenilor relaţiei?

Zp – N-ai decât, dacă te amuză. Dar vei realiza, gândind filosofic – e specialitatea ta! –, că suveranitatea aparent detronată se refugiază în întrebarea însăşi. Nu o poţi contesta decât prin acte care o reinstituie. Un fel de „întoarcere a refulatului", dar limbajul ăsta îţi este străin.

Fi – Să înţeleg de aici că această suveranitate e ca un blestem pe care am fi ţinuţi să-l aducem, întreg, la Judecata de Apoi?

Zp – Voi spune, ca să-ţi iau locul, că această Judecată a şi avut loc fără să ne dăm seama.

Fi – Şi, mă rog, de unde ştii atunci că a avut loc?

Zp – E privilegiul suveranităţii contestate. Cum îţi dai seama că, fără să-ţi fi dat seama, ai trecut de adresa căutată?

Fi – Pentru că ştii ce cauţi şi ai observat la un moment dat că ai depăşit numărul cu pricina – să zicem 13 – pentru că îl urmăreai, în ordine crescătoare, pe mâna stângă, şi citeşti acum pe clădirea din faţă 17. Şi te întorci. Problema este că, dincolo de situaţiile banale de acest fel, noi nu ştim cu adevărat ce căutăm.

Zp – Şi de unde ştii acest lucru?

Fi – De la şobolanul din poveste!

O mână nevăzută, rostirea lui 13, hazardul poznaş – greu de hotărât – ademeniră un şobolan în preajma băncii. *Zp* a încercat să-l reţină, urmând reţeta din poveste. *Fi* s-a scuturat ca de o insuportabilă oroare, cu neputinţă a o stăpâni prin forţele gândirii sale stăpâne pe sine.

Zp (observându-i panica) – Să mergem.

Fi – Vă mulţumim pentru „ospitalitate".

Zp – Sper să nu vă fi condiţionat, pardon, inoportunat cu savantlâcăria noastră de duminică.

Rămăsei în compania rozătorului. Fie ce-o fi, mi-am zis, şi îi aruncai şi eu o fărâmă de pâine. Câine se făcu şobolanul. Era chelălăit, era clinchet vibraţia aceea de particule ale mediului elastic? Ea s-a sculptat, coagulându-se, ca surâs întrebător şi plin de înţelegere. L-am recunoscut a fi al lui Pavlov. Creierul îmi vibra, senin ebrios, de versul lui Esenin: „Râde pân' la lacrimi clopoţelul".

Ascultaţi cum toarce umbra

Pentru mine, o idee mare este o idee pe care o cresc, o idee care creşte în şi cu mine, mă creşte: o idee maestru şi elev care se intensifică printr-o necontenită inversare de roluri. Mă şi parazitează. E grandoarea ideii. Tot vrând s-o duci la capăt – vrerea ta, vrerea ei? – te devoră până la capăt – capătul cui? Ba poate îşi caută şi alţi „purtători", alţi „vectori". Treaba ei. A o argumenta, pentru alţii, este nu atât o impoliteţe – impoliteţea de a le-o băga pe gât, forţat, fie şi numai cu *forţa* argumentelor.

Este, înainte de toate, o siluire a viului crescut laolaltă cu tine, o hărţuire a lui care îl domesticeşte îndobitocitor. O idee mare argumentată este ca un copac falnic transformat în scaune de bucătărie. Iar respingerea ei, argumentată şi aceasta prin contraargumentare, nu ar face decât să reateste imposibilitatea de a reînvia copacul plecând de la scaune. Copii nevinovaţi şi zbârciţi ai logicii, nu vă jucaţi cu focul! Dacă nu le puteţi iubi, urâţi măcar ideile mari. Se zice că ura egalizează... Sau, mai cuminte, staţi pe scaunele voastre la masa tăcerii şi ascultaţi cum toarce umbra.

Povestea piticului

– Un maestru al meditaţiei dispunea, în legătură cu fiecare situaţie existenţială caracteristică, de o alegorie sau de o parabolă pe cât de pitoreşti, pe atât de eficace – aşa gândea el şi turma pe care o păstorea părea a-i da dreptate, fiindcă aşa voia întru propria-i binefacere şi fiindcă, din sinceră prefăcătorie, nu voia să-şi dezamăgească învăţătorul, prefera să se automistifice.

Într-o bună zi, iată-l recitând – a câta oară? –, în faţa unei asistenţe numai ochi şi urechi şi abandonate încrezător în mâinile itinerantului guru, povestioara unui bătrân care s-a prezentat la o consultaţie din pricina problemelor cu mersul la toaletă. – Cum stai cu urinatul? – îl întrebă medicul. Răspuns: în fiecare dimineaţă la ora şapte, ca un copil mic. – Foarte bine, zise medicul. Dar cu mişcările intestinului gros? Răspuns: în fiecare dimineaţă, la ora opt, mai exact decât ceasul, mă uşurez. – Şi atunci, încheie medicul contrariat, care e problemă? – Nu mă trezesc decât la nouă, răspunse bătrânul.

Maestrul se folosea de această anecdotă pentru a-şi îndemna publicul adormit care vasăzică face pe sine să se trezească. Era doar o treaptă pe scara lungă şi anevoioasă a itinerarului anagogic pe care îşi conducea adunarea. Ce zici de asta?

– Eu, în locul medicului, l-aş fi întrebat pe bătrân de unde ştie că uşurările lui decurg cu atâta regularitate dacă nu se trezeşte decât la nouă. Şi aş fi dispus ca o soră să-l vegheze cu scopul de a verifica exactitatea celor relatate. Şi dacă spusele bătrânului nu se adevereau, la a doua consultaţie l-aş fi expediat ca pe un mincinos, căci, în realitate, cele două uşurări se petreceau, să zicem, la şase, respectiv la şapte. Numai ora trezirii se potrivea.

– Şi totuşi, ceva nu e în regulă, ar fi protestat bătrânul. Ajută-mă, lecuieşte-mă de această betejeală ruşinoasă. Şi m-oi trezi la ce oră doreşti.

– Atunci, i-aş fi zis: eroarea este omenească, totul e să nu perseverezi.

– Dar ce şi cum să fac, ar fi perseverat bătrânul, ca să scap de eroare, să nu mai fac pe mine.

– Simplu. Îţi programez următoarea consultaţie între orele 5.30-7.30. Pentru asta, vin anume la cabinet cu noaptea-n cap. Avantajul e că n-o să stai la coadă. Investigaţia îmi va lua două ore, mă interesează cum o să evolueze în acest interval matinal efectul unui preparat special... Dacă nu poţi să te prezinţi la cinci şi jumătate, te şterg din evidenţa mea.

Şi bătrânul putu (aici, ficţiunea trece în realitate!), dar cu preţul unei insuportabile putori. Medicul a pus-o pe soră să-l şteargă.

– Fireşte, nu din evidenţă. Era un medic de familie, familist, devotat familiei sale de medic.

– După care l-aş fi luat la întrebări, mai din scurt. Povesteşte cum se-ntâmplă, spune-mi tot ce-ţi aminteşti, ca la duhovnic, confidenţialitatea este deplină.

– Dă-mi voie să-ţi prezint şi eu, în acelaşi stil anecdotic, ficţional-realist, un caz asemănător, ceva mai simplu, poate şi mai complicat, cum o să vezi. Dar mai întâi, apropo de spovedanie, mi-am adus aminte de „săgeata" lui Nietzsche: „Uităm de păcatul nostru, o dată ce l-am mărturisit altuia, dar celălalt nu-l uită de obicei". Acum, povestea. Vine pacientul (P) la internist (I). (I): Care e necazul? (P): Urinez pe mine noaptea, în timpul somnului. (I): Ia matale din prafurile astea, câte o linguriţă înainte de culcare, timp de o săptămână, după care mai stăm de vorbă. Zis şi făcut. După o săptămână, nefericitul se prezentă încă şi mai plouat.

(I): Ei, cum e? (P): Nimic, la fel ca înainte.

(I): Păi, cum aşa? Povesteşte-mi în amănunt.

(P): Uitaţi cum e. Mă culc. Adorm repede. În somn îmi apare un pitic. Şi piticul mă-ntreabă: ai urinat? Eu îi spun: nu! El: atunci, dă-i drumu'. Şi mă trezesc ud ca naiba, cu udul gol, golit pe scutece. Mai mare ruşinea. (I) reflectă o clipă, lăuntric amuzat şi bănuitor cât priveşte sănătatea mentală a celui vizitat sau locuit de pitic, trebuia stabilit, aşa că îi spuse lui (P): problema matale nu e de competenţa mea, îţi fac o trimitere la un coleg psihiatru, specialist în alde pitici.

Şi merse bietul om (O) la – cum i-a zis? nici nu auzise de specialitatea asta – la psihiatru (P). (P): Care-i baiul, bade? (O): Dom'doctor, aşa-şi-aşa, şi îi spuse de-a fir a păr povestea cu enigmaticul pitic. (P): E o chestiune de exerciţiu şi voinţă, de autocontrol. Uite ce faci.

În fiecare seară, înainte de culcare, repeţi de câte ori poţi: „am urinat, am urinat, am urinat...“ drept răspuns la întrebarea piticului. Acest răspuns îţi rămâne impregnat în subconştient cu atâta putere, încât sparge pojghiţa cu care-l acoperă somnul şi îi vine de hac pocitaniei. Faci asta timp de o săptămână, după care mai stăm de vorbă. Aşa făcu bietul om, că nici pe trezie nu mai urina ca lumea, cu acea spontaneitate sănătoasă... După o săptămână, nefericitul se prezentă încă şi mai plouat. (P), frecându-şi mâinile: Ia s-auzim. Cum e cu piticul? (O): Reuşii eu ceva, dar s-a mutat altundeva. Ca în vorba aia din popor: „Na-ţi-o frântă că ţi-am dres-o“. (P): Răbdarea e cea mai bună doctorie – şi-asta-i vorbă din popor. Povesteşte-mi. (O): Păi, făcui cum îmi spuserăţi. Venea piticul abia ce mi se cârpeau genele şi mă-ntreba: ai urinat? Eu: „Am urinat, am urinat, am urinat...“, după cum învăţasem. El: „Atunci fă treaba mare“, dar mai pe româneşte spus, şi eu o făceam, noapte de noapte, căci la îndemnul ăsta nu ştiam leac. Ha-ha-ha!, izbucni (P). Nu te credeam aşa slab de înger. Urmă un schimb de vorbe din popor. (O): Înger de baltă cu suliţa de papură. (P) În inima omului tăcut stă dracul ascuns. (I): Poate nu ghicirăţi bine firea piticului. E şi pentru asta o vorbă: Decât ar fi un sac de carte şi-o mână de minte, mai bine o mână de carte şi un sac de minte. (P): Decât coada frunţii, mai bine fruntea cozii. Cât despre piticul ăla ascuns, sau ce dracu' o fi, avem iarăşi ziceri: Dracul numai oaie nu se poate face. Dracul şade şi în vârful acului. Dracul toate-ar vrea să fie, numai ucenic nu. Înţelegi că, oricare mi-ar fi cartea şi mintea, nu e uşor să te pui cu el. (O): Totuşi, dracul nu e aşa de negru cum îl zugrăvesc oamenii. (P): Nu fac nici o aluzie, dar se mai zice şi că „Dracu' zace în inima prostului“. (O): Ştiu că minciuna sparge case de piatră, dar alteori preţuieşte mai mult ca un adevăr nepus la locul lui. Aşa că nu vă cer adevărul gol-goluţ despre dracu' de pitic. Iar chestia cu mintea şi cartea, nu ştiu cum aţi luat-o, o dreg aşa: „Mintea de ar creşte pe toate cărările ar paşte-o şi măgarii“. (P): Asta m-a uns la inimă. Să ţi-o-ntorc: Omul după grai, ca clopotul după sunet, îndată se cunoaşte. (O): Omul păţit e mai învăţat. Omul poate povăţui pe altul, cum mă sfătuirăţi domnia-ta, dar pe sine niciodată. Darămite pe dracu ăla de pitic. (P): Poate-i „nalt şi cocoşat şi umblă în picioare sub pat“. (O): O nimerirăţi ca găina oarbă boaba.

(P): Eu m-am străduit să te-ajut, dar vorba spune că omul înţelept face ce poate, nu ce vrea. (O): Mai spune însă şi că omul învăţat, dar nepăţit, e ca puşca fără praf. (P): Adevărul e că râde om de om şi dracu de toţi. (O): Ziserăm cam multe, haz de necaz. (P): O singură nucă nu sună într-un sac. (O): Mai e una – para bună pică-n gura scroafei. Hai să vorbim şi altfel decât în pilde, să mergem şi altfel decât pe picioroange. Mai omeneşte. (P): Parcă pentru-o vorbă vie / Gura îţi cere chirie. (O): Omul se ţine de cuvânt şi boul de coarne. Eu mă ţinui de cuvânt, dar pe pitic nu-l putui ţine de coarne. M-aş cam duce. Până a geme boii, scârţâie carul. (P) Mai facem o încercare, dar aminteşte-ţi-o şi şi pe-asta: „O vrei şi lânoasă, şi lăptoasă, şi cu coada groasă, şi să vie şi devreme acasă?". Să încercăm un tratament medicamentos. Poate-l biruim. Şi îi scrise, precipitat şi ilizibil, doctoriceşte, o reţetă. Îi dădu şi o groază de indicaţii: asta, dimineaţa înainte de masă, astalaltă, seara înainte de culcare, pastilele roşii, de trei ori pe zi câte două... (O): Oi face precum ziceţi, dar mare lucru nu pricepui. Vorba aia: Pe carte nu prea poate, pe de rost ştie cam prost. S-o pricepe spiţeru', poticaru'. Măcar să mă poticărească. (P): Bine, vii peste o lună şi-om mai vedea. Noroc bun! (O): Şi dumneavoastră, boierule. Până atunci, viu şi eu cu o vorbă pe lângă cartea ce-mi daţi: rău cu rău, dar mai rău fără rău. Se ştie doar: limba nu are oase, se îndoaie după gând. (P) Ce-i drept, oase n-are, dar unde-atinge doare. Vorba este că limbuţia e mai rea decât beţia. Mergi în pace, ţi-o fi limba dulce, dar mă tem că dosul ţi-e viclean. (O) Ce s-o mai lungim. Oi face cum ne-am înţeles. Limba tocmeşte, limba strică. M-aţi dat de cheltuială. Şi mai aruncă doctorului, căruia îi întorsese dosul viclean: Lipitoarea, până nu cade, nu zice: ajunge!

– Nostim. Eu aş fi încercat un alt tratament.

– Mă aştept din parte-ţi la vreo bizarerie livrescă.

– Aş fi încercat un soi de practică magică pentru a goni piticul.

– Exorcism?

– Să zicem. I-aş fi repetat piticului din mine, de nenumărate ori, înainte de culcare, vorbele lui Bernard din Chartres: „Noi suntem ca nişte pitici cocoţaţi pe umerii unor uriaşi. Vedem mai mult decât ei şi mai departe, nu fiindcă am avea vederea mai ageră sau am fi mai înalţi, ci fiindcă ne sprijinim şi ne înălţăm pe statura lor gigantică".

Şi i-aş fi spus piticului că cel în care sălăşluieşte şi pe care îl învaţă de rău este un astfel de uriaş, şi că ar fi în avantajul lui, ar vedea mai bine şi mai departe dacă s-ar cocoţa pe umerii gazdei sale. Ce lume fabuloasă i s-ar deschide! Piticul, curios din fire, poate n-ar rezista ispitei.

Utopie de filosof pitic.

Utopie de pitic filosof.

I-o fi rezistat piticul-pitic?

Misterul combustiei, miracolul flăcării

– Cum să concepi o obscenitate seducătoare?

– Ca pe o inversiune a seducţiei obscene, obscenizante. O manevră sintactică obscenă şi seducătoare. Obscenă pentru că îşi dă pe faţă, impudic, goliciunea; seducătoare pentru că goliciunea astfel denudată se dă drept faţă şi te interpelează cu semioza ei ilimitat obscurizantă.

– Slalom *à rebours*, surfing, snowboard enervante, de trei parale. Te întrebam serios.

– Vezi că în vecinătatea lui *snowboard* se găseşte *snowdrop*. Nu le simţi a fi afine, nu ştii să te bucuri de ghiocei? Eşti liber şi să nu concepi obscenitatea seducătoare ori, mai sofisticat, poţi, protejându-te conceptual, să postulezi că lucrul este de neconceput, inconceptibil.

– E ca şi cum ar trebui acum să concep de-ne-conceputul, inconceptibilul.

– Nu e vorba de a-l concepe în felul obişnuit al acestei operaţii oricum obscure, drag şi brav logician ce te afli. Am dat doar, provizoriu, un nume ne-nume, negativ, ca să-ţi îndrept privirea într-acolo, fie şi oarbă, unei umbre invizibile şi indivizibile care te însoţeşte pe dinăuntru, ţi se adaugă şi te scade. Dar pe care nu-ţi stă în puteri nici să o exteriorizezi, nici să o extermінezi. Ea te interiorizează şi te interminează. N-o poţi sări. Sunt şi făpturi de-astea în grădina cea

mare a lui Dumnezeu, unde gândul nu bate nici străbate, este bătut şi străbătut şi abătut ca o interfaţă întoarsă, stoarsă şi toarsă în sfera de tăcere a lui „faţă-către-faţă". Aşa ca un sărut-sărutare care i-a supt, pe dedesubt, pe cei care fac lucrul făcându-i sau din care aceştia, invadaţi, au evadat. Ori, dacă asta te aduce mai aproape în departele inconceptibilului, e ca un plâns-plângere care s-a rupt şi de motive, şi de urmări.

– *Et pourtant*, ce vrea să spună „obscenitate seducătoare"?

– Ia-o ca pe o alăturare de cuvinte ieşită din comun. Nu vrea să spună ceva anume. Nu-i căuta raţiunea de a fi îndărăt, într-o prealabilă voinţă de semnificare. Gustă-i, dacă e cazul, efectul de sens datorat unui joc gramatical care preface substantivul în adjectiv şi viceversa, ceea ce le obligă şi să-şi schimbe locul.

– Efectul ăsta de sens, cum îi zici, presupune că admiţi ca normală şi de la sine inteligibilă expresia „seducţie obscenă". Ea ar veni din urmă peste noi, cu valuri ce ne strămută brusc într-o altă barcă. Şi trebuie să vâslim, altfel ne scufundăm. Pentru mine, însă, nici „seducţia obscenă" nu se constituie într-un la mine acasă. Aşa că presupusul efect este un defect la puterea a doua.

– În lumea cuvintelor şi a concatenaţiei lor se petrec multe minuni care nu încap în dicţionare. Ai auzit de anadiploză, dar de epiplocă, de epitropă, de ironie, de asteism, de paradox, de catahreză, de silepsă...?

– Încetează! N-am auzit şi basta.

– Trop, în greacă *tropos*, înseamnă rotire. Rostirea vie e rotitoare. Rotirea e un fel al ei de a rostui şi derostui înţelesurile. Învaţă să te roteşti o dată cu rostirea cea rotitoare. Intră în hora ei, nu sta pironit, înnămolit în gravitaţia dicţionărească a cuvintelor. Poate că cel care a zămislit acest monstru simpatic – obscenitate seducătoare – i-a abătut componentele, nu-mi place termenul, din calea căderii naturale spre locul lor natural, ţeapăn semnificant, silindu-le graţios şi pervers la relaţii de un erotism contranaturii, la contrasemnificări ce contrazic semnificaţiile naturale, denaturându-le şi încercând să naturalizeze contranaturalul. Nu e cazul să-ţi explic cum să concepi o obscenitate seducătoare sau cum să concepi inconceptibilul monstruoasei coaliţii. Fii atent măcar, dacă rotirea în stare să-ţi arate

şi faţa nevăzută a Lunii îţi dă ameţeli, la tehnica facerii artefactului contrafăcut şi interogheaz-o, într-un univers de lumi posibile, cu contrafactuale. De fapt, eu unul nu cred o iotă în înţelesuri prime şi naturale sau originare, în sens absolut, ale cuvintelor, pe care s-ar grefa apoi, prin xenotransplant, înţelesuri deviate, secunde... Era doar un fel de a vorbi, ca să te deznămolesc.

– Dacă nu ştii, nu poţi ori nu vrei să mi-o explici, dă-mi un exemplu barem.

– Închipuieşte-ţi o ceapă.

– O făcui.

– Obscenitatea seducătoare ar fi...

– Despuierea ei?

– Ai ghicit!

– Şi ce e seducător aici?

– Misterul originii.

– Şi obscenitatea?

– Dezamăgirea aşteptării ca misterul să se arate miraculos. Instalarea şi distrugerea prin aceeaşi mişcare a scenei unde aşteptam să se producă miracolul.

– De ce?

– Fiindcă despuierea dezvrăjeşte originea. Face din ea o exhibare neruşinată a Nimicului.

– Aşa să fie? Eu văd în exemplul tău doar o duplicare amăgitoare a seducţiei obscene.

– O rotire.

– Rostogolirea ei partenogenetică. Un cerc autoerotic.

– Ştii ce, şi cu asta închei, eu văd în ce vezi tu o sublimă sublimare de băietan în călduri care suferă de friguri.

Şi mai aruncă în sobă câteva vreascuri. Îi plăcea cum aveau să se rotească, torsionate, în retorica de flacără flecăritoare a jarului. I-am vedea, pe amândoi, tăcând, absorbiţi în misterul combustiei, cu ochii strălucind, ca o scenă, de miracolul flăcării. Cel mai bun contraexemplu şi de seducţie obscenă şi de obscenitate seducătoare. Ţine-i, Doamne, aşa!

Din zăpăceală

Gândirea lui monumentală ca un dom era scufundată în beznă. Fireşte, pentru mintea mea. Eu cercetez domul, pe furiş, preţ de câteva clipe, la intervale suficient de lungi, însoţit de un luminător perfect protejat împotriva curenţilor. Pe timpul ultimei mele incursiuni ceva m-a speriat de groază. Poate o bufniţă. A Minervei? Am rupt-o la sănătoasa, uitând, în zăpăceală, de felinar. A doua zi se făcuse lumină, lumină de zi, peste monument. Un fel de-a zice. Vedeam că, de fapt, totul se topise. Fusese de gheaţă. Trebuia, gândesc eu acum, să mă fi folosit de o lumânare. Din acelea cu suport, pe care le aşezi undeva ca să poţi desluşi, în clar-obscurul unui rotund scămos, obscuritatea compactă a unei clarităţi suficiente pentru un cap pătrat. La prima picătură căzută asupra lumânării, ea s-ar fi stins. Ar fi fost doar o lacrimă picătura aceea, şi atâta voiam, smulsă monumentalei gândiri, ca să-i pipăi umanitatea, nu o baltă moartă – cadavrul ei. Ce mai pot face? Să-i aprind o lumânare, după datină. Candela mă-sii de treabă netrebnică.

De ce trei?

„În definitiv, copacul ăsta, atât de bine contur(n)at, de un verde virtual agresiv, dar cu câtă ştiinţă tras în pernuţele frunzelor, moale şi păzitor, copacul acela, ostentaţie majestuoasă a lui *a fi*, arătare fiinţială a firii dumnezeiesc fiinţătoare retrasă, intens-cuminte, în concentratul care *este* şi *durează*, el poate înceta să fie şi continua să dureze aiurea printr-o greşeală a privirii mele. O privire nepotrivită, şi explodează în creierul meu. Mă ţin departe de el, îl înfăşor cu o distanţă circulară de precauţiuni şi prevestiri. Ea se resoarbe făcându-se intimitate, făcând din intimitatea mea, astfel dislocată, un centru unde copacul trăieşte ca verb. Şi verbul, sământă de neastâmpăr, de scandal şi zbenguială, circulă circular, de-a tumba, în centrul devenit excentric prin ex-orbitare, pe distanţa..."

Aici pana i s-a poticnit. I s-a împotrivit. A cedat. A decedat, eliberându-se de constrângerea mâinii scriitoare. În intervalul, nesfârşit acum, al celor trei puncte de acumulare a hemoragiei de sens pe care mai apucase să le apese, crispat, pe hârtie îşi aflase refugiu o ultimă respiraţie.

Cunoşteam şi eu copacul ăsta, copacul acela. Îl cunoşteam aşa, ţărăneşte, adică dormind vara la umbra lui şi cu gândul la lemne, la grinzi, la căpriori şi căprioare... Aflu că fusese trăsnit. Sincronicitatea lui Jung, necunoscută medicilor legişti, şi-a pus semnătura pe haos. Pentru ca acesta să nu delireze. Delirul e mai greu de tratat, contemporan, cum este, cu atemporalitatea. Natura-vraci, de atâtea ori încercată, încercase acum leacul numai de ea ştiut.

Şi din gura scriitorului se scursese un lichid verde, închegat în cele trei puncte. S-au prelevat probe din această scursură întărită şi au fost duse, pentru analize, la cele mai performante laboratoare. Cui să-i treacă prin cap că fulgerul sfârtecase copacul în inima verbului şi că verdele – verzirea închegată – ajuns în laboratoare venea din cadavrul acelui verb? „O privire nepotrivită..." – aşa stătea scris. Şi inima fusese unealta şi victima greşelii. Dar cine să citească în felul ăsta, în felul acela semnătura? Poate numai delirul. În el se bolboroseşte cu vehemenţă pieirea care trăieşte din sine, torsionant, şi se pierde, torsionată: şirag-şaradă de litere mute, mumie tricefală de puncte-puncte. – De ce trei? – Mister...

La treabă!

– Cât de departe mă simt, sărman păcătos ce mă aflu, de curăţenia din vorbele mult exigente ale Preafericitului Augustin: mare este libertatea de a putea să nu păcătuieşti, dar libertatea supremă este să nu poţi păcătui.

– Ierte-mi-se, dar se poate vedea în starea asta de a nu fi în stare pur şi simplu semnul impotenţei. Virtuos nu este neapărat cel părăsit de vicii, pentru că acestea nu-şi mai găsesc în el o unealtă sau un

partener pe măsură. Mai puţin ideal-absolutistă, care pe deasupra ne şi ispiteşte cu jocul ei logico-gramatical – mă refer la fraza citată de tine –, mai înţelegătoare cu păcătoşia cea comună îmi apare ruga celui ce avea să devină Sfântul Francisc, adresată fraţilor săi în ale pustniciei: nu vă grăbiţi să mă canonizaţi, mai sunt încă în stare să fac copii.

– Atunci, dă-mi voie să chem şi eu în ajutor o istorioară din tradiţia hasidică. Se povesteşte că în una din zilele de la mijlocul sărbătorii de Pesah, ea celebrează eliberarea evreilor din Egipt, Baal Şem stătea la masă împreună cu învăţăceii săi când, pe nepusă masă, s-a simţit cuprins de o mare bucurie. S-a ridicat şi a început să dănţuiască în mijlocul odăii. I s-au alăturat îndată şi elevii, dansând laolaltă îndelung şi cu neascunsă plăcere. Un privitor, care nu înţelesese învăţătura hasidismului – hasid înseamnă cel binevoitor şi credincios –, îl dojeni pe Baal Şem: „Spuneţi mereu că vă simţiţi legaţi de *Şulhan Aruh* – aşa se numeşte cartea de legislaţie rituală a unui vestit cabalist, cu înţelesul literal de «masă orânduită» – şi că îi respectaţi prescripţiile. Cum de ai dănţuit în această zi împreună cu elevii tăi, lucru, din câte ştiu, interzis de *Şulhan Aruh*?" La care Baal Şem, întemeietorul hasidismului, „stăpânul numelui (lui Dumnezeu)", răspunse: „Este adevărat că mă simt legat de prescripţiile din *Şulhan Aruh*, şi nu numai de prescripţii, ci şi de cel mai mic amănunt din această carte. Ţine minte însă: omul este totdeauna mai presus decât *Şulhan Aruh* şi, dacă uneori îl cuprinde dorinţa nestăvilită să-l slujească pe Dumnezeu, este dezlegat de orice interdicţie, deoarece în acea clipă a atins treapta libertăţii dumnezeieşti".

– Asta nu seamănă cu „Iubeşte şi fă ce vrei"? Dar cum să ne dăm seama că am atins treapta libertăţii şi a iubirii dumnezeieşti? Cum să împlinim noi, oamenii, cu puţinătatea şi nevoinţa noastră, o asemenea neasemuită clipă?

– Bunăoară, făcând copii fără de prihană, fiindu-le cu priinţă şi dăruindu-i Celui de sus.

– Câţi? Până când?

– Câţi şi până când poţi să faci.

– Şi neasemuita clipă?

– Este însăşi libertatea supremă de a nu putea păcătui.

– De a nu *mai* putea?

– Acest „mai“ introduce o relativizare care răpeşte clipei nease-muirea, eternitatea. În plus, n-aş vrea să se înţeleagă că înainte de „mai“ s-a păcătuit doar.

– Atunci, la treabă!

Doar binecuvântatu-s-a şi se va *mai* binecuvânta: „Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul...“

Să-I fie Faţa

I-a pătruns în casă cu forţa şi i-a pus cuţitul la gât. Mai aveau totuşi nevoie de cuvinte: agresorul mai mult decât victima ca să-i pună întrebări scurte şi precise şi s-o ameninţe că orice ridicare a vocii sau, şi mai grav, orice strigăt de ajutor i-ar fi fatal. („Ai văzut şi la televizor, e adevărat ce-ai văzut, dar nu ţi-a trecut prin minte că ce se petrecea pe sticlă ţi s-ar putea întâmpla şi ţie“); întrebări de felul: unde ţii banii, bijuteriile, argintăria, aurăria... Victima, la rându-i, avea şi ea nevoie de cuvinte, mai mult decât agresorul, ca să-i înduplece mâna cuţitaşă, pornirea oarbă care, odată declanşată, se autoalimentează amplificator, ca să-i sugereze că trebuie să fie la mijloc o greşeală, că altundeva plănuise el de fapt să opereze, ca să-i înşire argumente cum că în realitate s-ar cădea să fie solidari în nevoie, că ea însăşi este la mare strâmtoare, dar că, în cele din urmă, s-ar putea gândi *împreună* la o soluţie rezonabilă – oameni suntem –, de compromis (artă de-a politicienilor, care ei ne-au adus în situaţia de a comite acte nesăbuite, şi eu am fost pe punctul de a... bla-bla-bla) –, totul ca s-o lungească, oricând poate surveni o minune salvatoare, totul ca să amâne, să suspende intenţia criminalului, să-l atragă într-o conversaţie faţă-către-faţă, deşi purta cagulă, măcar ochi-către-ochi, că şi-o va scoate el, în faţa căreia, a conversaţiei vasăzică, violenţa să se ruşineze de sine până la o temperatură care să moaie cuţitul şi braţul şi gândul cele rele.

Numai că întrebările agresorului se lansau ca somaţii neîndurătoare, proiectile care erau făcute înadins să treacă la o distanţă infinit şi insuportabil de mică de centrii vitali, iar cuţitul apăsa din ce în ce mai hotărât să-şi facă treaba. Şi orice încercare de a evita răspunsul „direct şi la obiect", la fel de net şi de ascuţit ca şi întrebarea, şi de a-l netezi ori de a-l dilua în explicaţii învăluitoare se dovedi de prisos.

În cele din urmă a consimţit. I s-au luat toţi banii – „mai lasă-mi măcar pentru întreţinerea pe luna asta şi pentru propria mea întreţinere, până la pensie", dar nimic –, toate bunurile cele de preţ. Cuţitul a consimţit şi el, ofensat şi victorios şi silnic cuminţit, să se culce în teacă, sălaşul lui de reverie şi pândă ucigaşe.

Victima, în schimb, a rămas în viaţă. Ce schimb! Violenţa extremă nu s-a produs. Dar timpul pe care l-a mai avut – l-o mai fi având încă? – de îndurat nu va mai fi fost, nu va mai fi fiind decât un timp care el s-a trăit pe sine, trăindu-i viaţa. Avea să-l resimtă doar ca pe o concesie flască din partea acelei violenţe de sine pure care i-a fost voinţa *de-atunci* de a trăi cu orice preţ, cealaltă faţă a groazei de moarte. O voinţă groaznică prin porii căreia aveau a curge clipe, ceasuri, zile, săptămâni, luni, poate ani... de sudoare rece. Cuantele de umilinţă care o pulverizaseră *atunci* paradoxal, adunând-o într-o interjecţie a Nimicului primejduit la rădăcina fiinţei sale, fotonii întunecaţi ai acelei umilinţe nu a mai fost cu putinţă să se unească într-o undă luminoasă a destinului viu. Şi-a supravieţuit fragmentat şi împrăştiat şi scămos ca o ninsoare anapoda care se face lapoviţă şi plânge pe lama unui cuţit încins, ca o grămadă de cuburi de gheaţă sub dalta înroşită a unui sculptor fără mâini. În aval de clipa teribilă îi juca în pânza ochilor agresorul metamorfozat în peşte. Şi-l închipuia bând apă în neştire, mereu şi mereu, până s-o îneca ori până ce, isprăvind-o, va eşua pe uscat. Pe uscatul de el iscat. Şi parcă i se făcea milă şi îşi ocăra închipuirea.

A mai reflectat victima asupra a ce păţise *atunci* şi – autoconsolare, început de iertare? asta n-o ştia – i se năzări că nu era exclus ca la mijloc să fi fost o biviolenţă complice bivocală şi ambivalentă şi ambiguă, aşa ca de fraţi duşmani. Şi era sigură că nu cuvântul fusese învins, ci chipul omenesc, faţa. Că Dumnezeu murise atunci în ea fiindcă nu izbutise să realizeze acel faţă-către-faţă negreşit dezarmant. Începuse să spere că o mai putea salva Cuvântul?

Să ne-o înfăţişăm aprinzând o lumânare la cea mai obscură biserică. Poate, cine ştie, s-o îndura bunul Dumnezeu să reînvie în ea, să facă în aşa fel ca faţa să-i fie iarăşi faţă. Să-I fie Faţa.

Scepticism cu magie

– Te îndoieşti de rezistenţa funiei pe care ţi-o întind ca să te trag afară? O socoteşti fragilă? Încearc-o pe gâtul tău! Ai curajul?
– Mai bine lasă-mă unde sunt.
– Nu pot. Te trag de funia care eşti.
– Şi dacă cedează?
– Atunci, eu cad în tine şi tu devii magicianul care urcă pe frânghie.
Un rapt i-a trecut în levitaţie, apoi s-au şters în curcubeu.

Diagnostic

Masca este solidificarea locului unde se întâlnesc, instantaneu configurator, voinţa sincerităţii de a dăinui şi spaima ei de a nu fi luată în derâdere. Spaima paralizează voinţa. O şi parazitează. Masca este un parazit paralitic. Ea îşi caută mereu orbul care s-o poarte, pe care să-l îndrume. Dar cum nu-l află, cade la plăcerea orbirii de sine, ori îşi inventează noi măşti, surogate de orbi, bufonii săi, care ţopăie vesel şi îngână, cu o iresponsabilitate sublim şi parodic respectuoasă: „Regele a murit, trăiască Regele!”. Un medic – filosof cu gustul paradoxului ar vedea în mască o coagulogramă şi ar citi pe ea sindroamele hemoragice datorate tulburărilor de coagulare a sângelui. Şi ar zice: solidificarea născătoare de mască este simptomul unei coagulopatii. – De-ajuns ca masca să înceapă a curge şi a plânge din materia ei închegată până la epuizare.

Transifurare în gliptotecă

– Mult zgomot pentru nimic. Atâta acrobaţie verbală în jurul unei bare mâncate de rugină şi sulimenită cu prafuri adezive suspect mirositoare. Ai grijă, poate să cedeze oricând.

– Maturitatea asta a ta, de om practic şi rezonabil, mai dură decât „bara" din mâinile mele, mă dezarmează. Nu era – mai este nevoie să ţi-o spun? – decât o post-construcţie a unei cunoaşteri preteoretice ca să te fac să întrevezi ceva din oceanul de presupoziţii tăcute şi adânci care, din când în când, el, oceanul, spre a-şi alina crampele, e de presupus, aduce la suprafaţă insuliţe de ziceri – logosculpturi mirabile, de care, din păcate, nimeni nu se mai miră.

– Savantlâcuri superfetatorii, gongorisme, imagerie de artizanat. Dacă ar fi să duci până la capăt acest joc – dar are el capăt?, e un contrafactual, înţelegi, asta ca să fiu şi eu pedant – ar fi ca şi cum ţi-ai tăia craca de sub picioare. (Post)construcţia ar apăsa atât de greu asupra (pre)temeiului, încât toată „logosculptura" mirabilă ar fi de mirare să nu se prăvălească într-un nor de fum şi praf: aici *pre-* şi *post-* s-ar îmbrăţişa într-un autoerotism sinucigaş; un *anaclisis* pervers şi paradoxal, în sânul căruia pulsiunile sexuale sapă la rădăcina celor de autoconservare.

– Astea da, savantlâcuri! Voiam simplu să te fac să vezi craca pe care stai, nicidecum să-i şubrezesc rezistenţa ori, Doamne fereşte, s-o tai.

– Vorbe, vorbe, vorbe... Eşti însurat?

– (Surprins de „tăietură"): O ştii prea bine.

– Ce-ar fi să tot aduci şi să menţii, zi de zi şi ceas de ceas, în orizontul vederii craca pe care stă mariajul vostru? Nu mă refer la „contractul" gol-goluţ semnat la căsătoria civilă, nici numai la legământul asumat în biserică, dacă vei fi avut parte şi de o căsătorie religioasă, ceea ce n-aş prea crede, judecând după onorurile şi cinstirile („să trăiţi!") cu care te-au răsfăţat ateii voştri. Mă refer la tot mâlul şi toată pâcla şi tot păienjenişul care au luat în primire, au nutrit şi, mai cu seamă, s-au nutrit din verdele acela iniţial, una ca „da!"-ul tău rostit de bună voie şi nesilit de nimeni. Craca se va fi

uscat ori va fi putrezit, verdele se va fi disipat în mătasea-broaştei. La ce bun să-i mai cauţi şi să-i învederezi presupoziţiile, temeiul prin post-construcţii ale unei ştiinţei tăcute – şi e bine s-o taci – pre-teoretice? Ar fi în favoarea mariajului?

– Şi aşa e deteriorat.

– Vrei să-i pui capăt?

– N-aş prea vrea.

– Atunci lasă craca aşa cum este, lasă-te inerţiei şi impurităţilor ei vâscoase, fă ca mătasea-broaştei să dea muguri, frunzuliţe solzoase; să dea urechiuşe răsucite, şi cântă-le: „cucu", „cucu" – cucuie de cucuiat. Genul ăsta de „echilibru reflectiv", cum i-ar zice Rawls, caută-l. Şi caută să nu ceri de la viaţă să-şi dea poalele peste cap aşa doar pentru ca să-i vezi tu... rădăcinile, sexul, ADN-ul.

– Le cântă zilnic, acelor urechiuşe răsucite, de mai multe ori, din oră în oră, ceasul din bucătărie. L-ai auzit doar.

– Ce-are a face! El nu stă pe craca lui.

– Cine, ceasul, cucul?

– Întrebare cu tâlc. Nu i-aş putea răspunde decât prin post-construcţia unei cunoaşteri pre-teoretice.

– Ori, mai curând, prin pre-construcţia unei cunoaşteri post-teoretice.

– Ha-ha-ha!

– Cucu! Cucu! – taie bucătăria, taie tăria. Era ceasul, era cucul?

Discuţia, pe lângă o tărie dulce moldovenească, avea loc, ce-i drept, în bucătăria cu ceas, dar casa, căsuţa, era situată pe un deluşor uşor în pantă şi dulce moldoveneşte, cu fereastra întredeschisă primăverii gângurii la fel de dulce şi la fel de moldovenească, cum numai moldovenii ştiu să-i deguste dulcea bucurie. Aici *pre*– şi *post*– se împreună în sărutul, în sărutarea aceea pe care numai un oltean, un hobiţan-al-lumii va fi ştiut s-o împietrească: logo-ero-sculptură detot mirabilă. Cum ne-am închipui că cea divină şi-ar fi putut zidi aici vorba aceea, dulce meschină: „amândoi suntem di vină!"?

Şi totuşi, era „cucu" de-al cucului, era de-al ceasului cu cuc?

Ceva pârâia. Craca de sub picioare, cuiul de care spânzura ceasul? Feţele celor doi care căpătaseră o imobilitate de bust antic? Preajma toată care se transfigurase într-o gliptotecă?

Atunci împărţim câştigul

– Nu mă pot acomoda spiritului de competiţie care zburdă prin economia noastră de piaţă, de gaşcă, gangsteresc funcţională.

– Economie *socială* de piaţă, cu redistribuiri ale avuţiei globale în favoarea celor defavorizaţi. Şi pe urmă profesorii, inclusiv cei de filosofie, ca noi, sunt bugetari: dacă nu curge, pică. Mă refer la învăţământul de stat. Mai avem puţin şi ieşim la pensie. Atunci să vezi trai pe vătrai.

– Mai curând *trai cu vătrai*, cum se zice pe la mine.

– Poate te consolează o remarcă a lui Wittgenstein, autorul tău favorit.

– Din păcate defavorizat de gânditorii aşa-zicând sistematici şi constructivi.

– Dar supralicitat de anti- şi post-metafizicienii care se întrec – spirit de competiţie! – în a şi-l anexa în fel şi chip. El spunea aşa: „În întrecerea care este filosofia câştigă cel care poate să alerge mai încet. Sau cel care ajunge ultimul".

– Eu nu pot decât să stau pe loc.

– Bine măcar că nu regresezi.

– Şi îi aştept pe alergători să vină înapoi la mine. Ultimul va avea parte de o primire pe cinste.

– Ca fiul risipitor.

– Toată grija mea, şi nu e mică, este ca viţelul pe care-l cresc pentru agapă să nu devină bou.

– Fă-l şi pe el să stea pe loc, laolaltă cu tine.

– E îngrozitor de greu. Îmi vine să-l bag în aia mă-sii.

– Asta şi este soluţia! S-o ia de la capăt. Şi te mai plângi că nu-ţi merge mintea, competitiv!

– Norocul nostru e că avem o limbă mai deşteaptă decât noi.

– Numai cel care ajunge ultimul este în stare s-o recunoască. Ai câştigat.

– Atunci împărţim câştigul.

Economie *socială*...

În cer de gură

– Ce diferenţă este între diferenţă şi opoziţie?
– Aşa, în general?
– Cum doreşti.
– De ce nu întrebi altfel, bunăoară: între diferenţă şi opoziţie există o opoziţie sau doar o diferenţă? Sau, mă rog, ce altceva există între ele, ori dacă pur şi simplu există ceva între ele.
– Tu răspunde la întrebarea mea.
– Poate că nu-mi place natura ei, nici direcţia în care mă trage cu sila. E o întrebare multiplă, ca şi cum am fi căzut deja de acord asupra existenţei diferenţei şi îmi ceri acum s-o specific: diferenţa specifică. E ca şi cum m-ai întreba, fără pic de respect pentru prezumţia de nevinovăţie: „unde ai ascuns arma crimei?". Întrebarea ta, răstignită între doi tâlhari – unul a lipsit-o de context, celălalt, de pretext –, mă lasă rece.
– Contextul este această cofetărie cochetă şi bine încălzită. Pretextul – a pune de-o vorbire.
– Circumstanţiază termenii întrebării, instanţiază-i, altminteri plutesc în ceaţă, îngheţaţi, şi picură din pli(n)urile lor, printr-un s(l)oi de autofrecare...
– Ce picură?
– O diferenţă indiferentă care îi opune complezent.
– Picură o apă de ploaie cu care te speli de răspuns, de răspundere.
– O ploaie de săgeţi reci, de stele îngheţate care ne furnică şi vin să se topească...
– Ştiu: în cer de gură.
Mâncau îngheţată.

Început de a doua oră

– Care e raţiunea de a fi a puiului de găină?
– Aceea de a face ca oul să producă alt ou.

– Atunci, maestre, raţiunea de a fi a studenţilor dumneavoastră este aceea de a face ca profesorii să producă alţi profesori.

– Bine zis, (p)Puiule.

Aşa, cu „puiule", îşi alinta el învăţăceii. Numai că, de data asta, Puiu era chiar numele studentului şugubăţ care îl acostase într-o pauză.

– Mai e ceva, i-o întoarse acesta. Raţiunea de a fi a găinii este să-şi înveţe puii să trăiască pe picioarele lor... Un leşin subit îl prăbuşi la picioarele atât de sigure pe ele ale profesorului căruia îi plăcea să-şi petreacă pauzele în plimbări singuratice, pe coridoare. Studentul îşi reveni, jenat, urmându-l, şovăielnic, în sala de curs. Spre stupoarea generală, Profesorul, care mai înainte vorbise despre Fiinţă şi Devenire la Platon, îşi începu a doua oră de curs cu: „... iar pe cei nevolnici să-i întoarcă în ouă clocite". Nimeni, în afară poate de Puiu, nu era în stare să prindă nuanţa de înjurătură cuprinsă aici. De înjurătură curat şi universal românească. Pe care etnologii şi antropologii o tălmăcesc în termenii mitului şi ritului universal al întoarcerii la origine.

– Dar, adaugă Profesorul, să ne întoarcem la *arkhé*-ul nostru grecesc.

Luminunându-vă

„E mai mântuitoare o rugăciune într-o biserică din Găeşti decât Platon", spunea Petre Ţuţea. Acest ora(co)l omniştient, cu binecunoscuta lui faconadă meridională, care delira fără condiţii şi interminabil şi liber pe mai toate temele mari şi mici şi în mai toate micile şi marile limbi, vii şi moarte şi încă multe altele, avea un dar extraordinar de a-şi opri pripelile şi nestatorniciile de argint-viu şi de a-şi ridica incontinenţa oceanică în insule şi arhipelaguri mirabile, în continente şi monumente ad-hoc, de care el cel dintâi se minuna, oferite cu graţie şi gratis tuturor neumblaţilor turistic şi cărturăreşte, ca să-i uluiască, să-i distreze perplex, dar şi tuturor preaumblaţilor

pedanţi şi bombastici, ca să-i dezumfle urgent şi frust. Histrionismul flecarului genial se juca cu fumul unei arderi întruna nepăsător şi jovial, şi ultim, şi pustiitor regeneratoare. Fum cu a cărui inconsistenţă greu colorantă îşi sculpta irupţiile parcă scuzându-se complezent şi ironic pentru ce iscase şi ivise aproape dumnezeieşte ca din senin, ca din nimic, ca din seninul nimicului. „Şi asta mi-a ieşit aşa, în pripă. Pot şi mai bine. Nu ştiu dacă o meritaţi. Treacă de la mine, vă mai dau una." Şi se mira şi el de porţile noi pe care le ridica, magic, întru mirarea viţeilor de ocazie şi de lapte ori a rumegătoarelor înrăite aduse la starea de bruscă reamintire a minunii din iesle. Se mira şi el de căsoaiele în care îi primea amuţiţi pe cei de faţă ori pe care le ţinea înadins închise doritorilor de nouă locuinţă. „Altădată, dacă voi găsi cu cale, o să vi le deschid." „Ei, şi ăsta e aşa, un mizilic, de încălzire!" Ridica pe loc o urbe întreagă, dar amâna mereu monumentul definitiv care s-o ţină laolaltă, să-i dea orientare în felul unui *axis mundi*. De parcă se temea că aşa ceva i-ar fi şi piatră de mormânt. O asemenea Catedrală a mântuirii neamului socotea că nu e de nasul lui. Ori nu încă. Ori fusese de mult întrupată. Ori va să vină.

Din vorbă de duh în vorbă de duh, duhul lui caligrafia sau cacografia văzduhul – după umorile momentului – cu o cerneală simpatică specială făcută din fumul special al arderii sale speciale care duh-neşte luciferic-lumesc-duhovniceşte. Nu poţi face ca cerneala aceea să treacă în videoscriitură instantaneu inteligibilă ori măcar lizibilă decât frecând cerurile cu cenuşa rezultată din ardere. Frecându-le până iau foc. Trebuie să prinzi clipa de lumină a acelui foc special înainte ca fumul astfel stârnit să acopere iarăşi scriitura.

– O clipă, s-ar zice, mântuitoare, dacă nu cumva, mai sigur în această ordine, aprinzi o lumânare la o troiţă din Bughea.

– Din Bughea de jos, din Bughea de sus?

– „Dilemă" demnă de flecarii din dialogurile lui Platon. Căci tot Ţuţea mai spunea că babele evlavioase merg la absolut rugându-se, iar filosoful, trăncănind silogisme. O fi trăncănit şi muşceleanul, dar numai după ce va fi răcit într-atât temperatura de-afară, încât, aruncând în sus, din vulcanul lui, apă în clocot, aceasta să cadă înapoi peste ascultători, îmbrobodindu-i, în chip de promoroacă. Cioburi mici de gheaţă se încălzeau la extazul lor, îmbrăţişându-i. De-aia se

şi topeau atâţia după el. După oraşele lui mirifice lucrate în gheaţă. După diavoleriile lui aproape zeieşti. Cu o daltă, vai, şi ea de gheaţă. Ţineţi-le departe de lumină şi de căldură, dacă nu vreţi să se degradeze, să se topească şi să se întunece. N-aţi mai avea atunci după ce să vă topiţi, luminându-vă, minunându-vă. Luminunându-vă. Aţi face poate, în schimb, o baie bună şi sănătoasă în... apă de ploaie.

Lapoviţă

Mă întrebi, nedumerit, cum de mai trăiesc. Nu ştiu. Nu ştiu nici dacă mai trăiesc nici dacă ceea ce mi-a fost dat până acum să petrec se poate numi în sens propriu viaţă, nici măcar dacă viaţa are un sens propriu. Ştiu doar atât: că momentele mele de intensitate maximă se consumă consumându-mă în intervalul, de la o vreme tot mai scurt, dintre două curbe periculoase. Când ajung la maximul lor, aproape pierit, mă minimizez şi cu stropul de energie care îmi mai rămâne strâng din dinţi, mursec primejdia infinit(ăţii) dezlegătoare. Singura de care mă mai agăţ. În clipa asta, când îţi răspund – aţi înţeles, vorbea scriind şi scria vorbind, cum le stă bine celor ce nu ştiu dacă mai trăiesc, nici dacă... –, în clipa asta mă aflu într-o stare de intensitate maximă. Dar, iată, curba se apropie, mă apropii, mă apropie de maximul ei, dinţii mi se strâng şi mâna se ridică de pe hârtie, iese, cacografic, din covor, marcând-o, îndărăt, cu un negru fumuriu fumegând, astâmpărat în pulbere, căzut în chinoroz. O clipă de descleştare a dinţilor, de gură-cască, de destindere şi m-aş ex-orbita. Ceea ce nu înseamnă neapărat că până acum m-aş fi mişcat pe orbita mea. Asta o să apreciezi tu, dacă-mi vei supravieţui, în locul întrebării glumeţe şi ciudate cu care m-ai surprins ca să mă dez-intensific(i). Numai ex-orbitată o orbită se închide asupră-şi ori se deschide în praf şi pulbere: odihnă atomizată în nimicuri biruitor nimicitoare. Încă un cuvânt până o să iau sau nu şi această curbă...

L-o fi rostit, nu l-o fi scris? Nu se mai putea auzi-desluşi. Nu ştiu, a luat curba, n-a luat-o? Poate că ultimul cuvânt – sau absenţa lui

ascuţită – a străpuns ca o săgeată bezmetică timpanele celui ce întrebase. Fapt este că în preajma lui bâzâia prăfos-pulberiu o surzenie totală – cacografic torsionată cacofonic.

Ploua cu praf, ningea cu pulbere. Nemaiauzită, inedită lapoviţă.

Începuturi şi ultime noutăţi

– Ce bibliografie să le mai recomand studenţilor mei pe tema „morţii lui Dumnezeu"?

– Nu te agita. Heidegger a declarat o dată că cel ce se teme să îmbătrânească îi hărţuieşte pe tineri cu ultimele noutăţi, iar cel ce ştie să îmbătrânească, îi orientează către începuturi.

– Eu îi orientez către începuturi, hărţuindu-i cu ultimele noutăţi ale celor ce ştiu să îmbătrânească. Unde crezi că m-ar fi situat, în economia găselniţei sale regale, voios complezente şi tinereşti, bătrânul filosof despre care cei ce i-au stat în preajmă au mărturisit, surprinşi, că era mereu la curent cu ultimele noutăţi?

– Cu ultimele noutăţi, de el vestite, despre începuturi, pe care doar urechea lui avea chemarea şi demnitatea să le asculte, să le păzească, să le salveze, aproape zeieşte, de la uitare. Te-ar fi situat, probabil, fiindcă ai ieşit din ramă, i-ai stricat jucăria, în anonimatul impersonalului (*Das Man*) ori în plictisul acela profund care circulă ca o pâclă tăcută în abisurile *Dasein*-ului.

– Mai curând ar fi zis: dacă nu intră în clasificarea mea, cu atât mai rău pentru el. Trebuie că este un declasat inclasabil.

– Aş adăuga, în contul bătrânului: „şi numai un alt Dumnezeu l-ar mai putea salva". Propune-le studenţilor tăi tema unui alt Dumnezeu. Fără nici o bibliografie. Lasă-i pe ei să-l inventeze, dacă au nevoie de El, căci al lor va fi. Că ştim să îmbătrânim ori că ne temem, noi, cei de vârsta a treia, trăim pe seama morţii lui Dumnezeu. Şi tinerii o văd, o citesc, le suntem bibliografia încă vie.

– Ei sunt *începuturile* venite prea devreme.

– Şi noi, *ultimele* noutăţi !

Numire provizorie

Aşadar, dacă te-am înţeles corect, vrei să spui că seriozitatea e o boală, că simţul umorului şi al (auto)ironiei ne face mai umani, într-un fel mai smeriţi, ba chiar că este o componentă esenţială, inalienabilă a religiozităţii.

Te întreb: vorbeşti serios? O afirmi cu smerenie? O crezi? O iei în derâdere? E aici un semn de boală, de sănătate? – E o avalanşă de întrebări, preabunule, care se prăvale peste mine şi mă sufocă. Încât până şi numai încercarea de a răspunde m-ar pune în situaţia celui care încearcă să se salveze trăgându-se singur de păr ca să se ridice în sus.

Şi începu să se tragă de păr. Şi s-a ridicat în sus, deasupra avalanşei. Şi a prins a pluti, fumegos şi evanescent. Tot ce se putea vedea prin smog era un smoc de chelie: făptură hibridă, monstruoasă, s-o numim «smo(c)g», până una-alta.

Reabilitare

Grămătici servili, gramaticieni suficienţi, grammatofagi impenitenţi, de ce beşteliţi, cu atâta aroganţă şi agramată neîndurare anacolutul? Căci, ce este viaţa, citită ca text – e doar apucătura voastră, oribilă, de corbi! –, decât un inextricabil, imens şi iremediabil anacolut! Mai vădit în cazul celor ce suferă, de-a dreptul sau pe ocolite, de colite, de enterocolite şi de alte tulburări gastrointestinale terminate în „ite". Deie Domnul, analfabeţi ai vieţii, să vi se tragă moartea de la boala aia vulgară căreia vulgul îi zice încurcătură de maţe. Sau, pe înţelesul pedanţilor şi constipaţilor de pretutindeni, ocluziune intestinală. Viaţa este, cu un anacolut continuat, o jalbă, ba nu, o jerbă de elipse, de eclipse, oricine întrebe, altceva voiam să spun, pe demnitari, dar cine are timp, că noi muncim, ştim cu ce lefuri, care să-i văd eu cum se descurcă, descurcăreţi cum sunt, o scot ei la capăt, că noi, ce să-i faci, asta-i viaţa!

Cum să măsoare ei un şarpe viu?

Filosofii primi sunt vizitaţi şi apoi locuiţi – mental monumental – de câte o întrebare primă. Şi răspunsul lor, deşi nu acesta este cuvântul potrivit, nu o stinge, dimpotrivă, o străbate, îi dă o fizionomie aparte, o marchează într-un fel memorabil, de neşters; sub masca, sub chipul construcţiei în care se împlineşte răspunsul, întrebarea prinde viaţă, se intensifică, se încolăceşte şi se destinde ca un şarpe viu, apoi se revarsă şi formează ceva asemănător cu o deltă.

Aici vin şi se instalează filosofii secunzi. Ei se îndeletnicesc cu efecte colaterale şi secundare ale revărsărilor, cu efecte de generaţia a doua, a treia ş.a.m.d. ale acestor efecte pe care încearcă să le civilizeze, cu un ochi la întrebarea prim(itiv)ă care nu se mai vede şi cu altul la societatea civilă care nu-i vede, orbită de *a(i)urita* lor mediocritate.

Tipologic, s-ar zice, primii sunt barbari, secunzii – civilizaţi. În realitate, poată că primii sunt civilizatori, dăruind oamenilor un *acasă* pentru casele lor, iar secunzii – rebarbativi, căci strică Limba, iar Limba, cu o metaforă heideggeriană – repudiată ulterior de autorul ei ca stângace –, este „casa fiinţei". Într-adevăr, „casa" e prea domestic. Frază aproape tautologică. În latină, *casa* = colibă, bordei; baracă (militară); proprietate la ţară, pământ. Iar *domesticus* = al casei, de casă; de-al familiei; propriu, personal; din ţara sa, băştinaş. Aşadar, „casa" e prea de-al casei. „Acasă" e locul-neloc care le ţine laolaltă pe toate – temei neîntemeietor, acoperiş neacoperitor. Să zicem atunci, cu un rebarbativ barbar, substantivând imposibil acest extraordinar adverb al „ubicuităţii ubicuu centra(n)te, că Limba e *acasă-le* întrebărilor prime ale filosofilor primi şi casa-casele întrebărilor secunde ale secunzilor.

Aş aşeza între ei, la intersecţia umbrelor lor, pe cei ce pretind a se lepăda de umbra proprie ori a sări peste ea. Sunt filosofii care practică ironia, umorul, pamfletul, parodia, palinodia, maxima şi săgeata, ciocanul, deconstrucţia... Filosofii cinici, filosofii curativi. Îi tratez la grămadă, otova. Nemai(re)cunoscând vizitări prime sau nemaivrând să le fie gazda, casa, «acasă»-le, ei iau la întrebări

întrebările prime ale primilor. Şi se folosesc, dacă vor să mai dea practicii lor un dram de discursivitate cât de cât inteligibilă şi comunicabilă, de mijloacele secunzilor. Dar se pretind mai originari, mai radicali decât primii; faţă cu secunzii, ce mai calea-valea, sunt subversivi, demolatori, anarhici... afară din cale... Zbuciumul însuşi, tulburător de linii, de graniţe, de genuri. Cine să le stea în cale! Fie că filosofează cu toroipanul ca să dărâme idolii, fie că se războiesc cu muştele care îi enervează cu aflatul lor în treabă bâzâitor, ei îşi fac treaba – condamnă la o moarte violentă întrebările prime, fără să bage de seamă sau prefăcându-se a nu vedea sau socotind că ăsta e preţul minim al marii lor isprăvi izbăvitoare, că acestea se refugiază pe toroipanul sau pe plesnitoarea din mâinile lor. Alţii, mai îngăduitori, sunt preocupaţi să administreze marilor întrebări, şi aşa muribunde – s-a încercat şi xenotransplantul, degeaba –, injecţia letală, ca să le procure o moarte uşoară. Eutanasia e specialitatea lor. Dar nici ei nu observă ori se prefac a nu observa că în lichidul acela rămân active marile întrebări, numai că diluate, pe măsura „gândirii slabe"...

Iar deasupra tuturora va vorbi un mititel. Un mititel plural. Un Mitică mitic multiplicat, odinioară metec, apoi bezmetec, în sfârşit cărturărit, adus la disciplina producerii şi reproducerii în serie. Sunt profesorii de filosofie. Cei de duzină, care se acoperă perfect cu ce completează ei la rubricile: ocupaţie, funcţie; cei ce compun pretinsa elită sau aristocraţie mic-burgheză a „profeţilor de catedră" (*Katheder-propheten*), cum îi numea Weber. Cu deprinderile lor de colecţionari, de împăietori, de entomologi aproximativi – ierte-mă meseriaşii şi pasionaţii calificaţi care întocmesc şi trebăluiesc, liber, în preajma vreunui lapidariu, osuariu, ierbar, insectar, ori în preajma altor strângeri laolaltă, mai amestecate şi mai vii, precum acvariile şi bestiarele, mă gândesc, în privinţa acestora din urmă, la antologiile medievale de fabule şi povestiri alegorice cu animale –, aceşti profesori inventariază, după taxinomii de ei născocite, ceea ce singuri numesc marile direcţii şi marile dispoziţii ale gândirii interogative – reflexive – rezolutive – disipative. Întrebări şi răspunsuri moarte sunt aşezate în sertăraşe şi sicriaşe potrivite întru conservarea lor în muzee de istorie naturală a spiritului sau întru creştinească înhumare.

Aşa că unii dintre ei sunt muzeografi, alţii, angajaţi cu juma' de normă la pompe funebre. Cei cu o sensibilitate comunitară mai dezvoltată se asociază cu unităţi civile de pompieri, pentru a stinge, în stil pompieristic, eventualele incendii ce pot fi provocate prin manipulări imprudente şi nătângi ale lumânărilor. Confraţii lor mai cooperanţi le dau o mână de ajutor, adică le dau de lucru, ajutând la incendierea sertăraşelor şi sicriaşelor: piromanii, epigoni de-ai Heraclitului.

Cum altfel să se măsoare ei, aceşti profesori, cu gândirea vie, decât distribuindu-i cadavrul în aceste sfinte-lumeşti-domestice-lăcaşuri? Cum să măsoare ei un şarpe viu?

Unde e trompeta mea?

– Tăticule, de ce crezi că a venit el, îngerul, la noi, din altă lume?
– Poate pentru că acea altă lume nu există şi el vrea s-o creeze.
– În lumea noastră?
– În lumea lui.
– Păi, cum în lumea lui dacă ea nu există?
– Atunci în lumea noastră a lui.
– De ce nu-l alungi? Ne va răpi lumea.
– Ba să-l primim cu fanfară. Ne va lua cu el în lumea răpită.
– Eşti un fanfaron, tăticule.

Şi copilul – asexuat, bucălai, rozalb, numai cârlionţi, danteluţe, paiete, cu foalele obrajilor pline de aerul având a fi pompat în trâmbiţa după care căutau, înfrigurat şi moale, degetele sale grăsuţe, ca nişte crenvurşti inelaţi – îşi luă zborul, graţios, şi se făcu nevăzut. Nu ştim ce voia să vestească şi cui – lumii noastre? lumii lui? lumii noastre a lui? – căci tăticul îi şterpelise trompeta şi sufla întrânsa după copil. Şi acesta nu s-a mai întors după ea. Va fi devenit el a doua lumină, nu va fi făcând el altceva decât să-l laude pe Dumnezeu, va fi căzut? Om în toată firea, tatăl nu înţelegea nimic din această dispariţie misterioasă. Se considerase Dumnezeul copilului său şi pe acesta îl socotise îngerul lui păzitor. Asta, în teologia şi angelologia

lui păgâne. Dar nu cugetase niciodată înadins asupra lucrului. Începea acum s-o facă, citind cu luare-aminte în Vechiul Testament despre naşterea lui Samson. A zis Manoah Îngerului Domnului, cel ce vestise şi avea să mijlocească naşterea lui Samson: „Care-ţi este numele, ca să-ţi aducem slavă, când se va împlini cuvântul Tău?". Îngerul Domnului i-a răspuns: „Pentru ce Îmi ceri Numele? El este minunat" (*Judecătorii*, 13:17-18). O primă tâlcuire consolatoare: numele copilului său este minunat şi el este cel care i l-a dat în dar. Va fi în veci pomenit. Dar nu se mulţumi. Ceva i se păru forţat, poate chiar necuviincios. Citi o altă versiune, în care „minunat" era înlocuit cu „magic". Aşa mai merge, îşi zise păgânul, şi se adânci în studiul magiei.

– Tăticule, îl trezi copilul, nu ştii unde e trompeta mea?

Tăcură

– Trebuie că nu ţi-a rămas nici ţie străină experienţa sau starea de spirit pe care i-o împărtăşea Socrate, cel din *Gorgias*, preabunului Callicles: „... prefer să mă folosesc de o liră dezacordată şi disonantă, să fiu în dezacord cu corul pe care-l dirijez, precum şi cu cei mai mulţi oameni, afirmând lucruri contrarii părerii lor decât ca eu însumi, un singur om fiind, să nu mă aflu în armonie cu mine şi să mă contrazic".

– Îţi aminteşti de pasajul celebru în care Callicles declara că nu este ruşinos ca un tânăr să filosofeze, dar că i se pare un lucru ridicol ca un om ajuns la maturitate să mai filosofeze încă?

– Să ne fie ruşine!

– Ce facem noi e doar trăncăneală, joacă de oameni mari. În pasajul acela, Callicles făcea o remarcă plină de miez şi de subtilitate psihologică, i-am zice noi, impropriu şi împuţinător.

– Să o calificăm altfel, nu-mi vine acum cuvântul potrivit, ca să fim mai în direcţia gândirii celor vechi, ontologică şi ontofanică, organizată de Nous, de Eros şi de Logos.

– Ascultă ce spunea Callicles: „Când cineva se ruşinează şi nu îndrăzneşte să spună ceea ce gândeşte, se vede silit să se contrazică". Aşa am păţit şi eu. M-am ruşinat şi n-am îndrăznit să spun prietenului meu ceea ce gândesc despre el: că e un ruşinos şi un timid, care nu îndrăzneşte să spună ceea ce gândeşte despre mine.

– Şi unde e contradicţia?

– E că aşa sunt şi eu, dar mi-am luat neruşinarea şi îndrăzneala de a-i spune că este ruşinos şi laş.

– Rezultatul?

– Ne-am stricat prietenia.

– Morala?

– Că singura contrazicere de sine bună este tăcerea.

– Tăcerea-tăcere? Uneori, tăcerea e mai tăios vorbitoare decât orice zicere.

– Nu. Tăcerea care dă de înţeles că cel ce nu se ruşinează şi îndrăzneşte să spună ceea ce gândeşte este singurul care are dreptul să se contrazică.

– Cu acest drept care, conced, este al tău, dă-mi voie, amice, să te contrazic. Cum altfel m-aş afla în armonie cu mine?

– Contrazicându-te.

– Dar dreptul ăsta nu-l pot obţine decât prin tăcerea care dă de înţeles...

Tăcură.

Le mergea bine

– Crezi că are sens să ne tot întrebăm dacă viaţa are un sens şi merită să fie trăită?

– Ai trăit o vreme printre matematicieni. Ba ai şi încercat, nu ştiu cu ce folos...

– E treaba mea.

–... să matematizezi. „Doar acele întrebări care lasă o parte a propoziţiei în alb sunt numite de matematicieni probleme." Am citat din Leibniz, mare matematician şi la fel de mare filosof.

– Era o întrebare mai delicată, mai sensibilă, care îi cere gândirii delicate şi sensibile să se întoarcă, reflexiv, asupră-şi. Nu, pur şi simplu, o problemă, cum o înţelegeţi voi, matematicienii – spirite obiective şi calculatoare. Era o interogaţie filosofică. Ea ne poate restitui un mister, ne poate restitui *ca* mister.

– Asta se face în tăcere. Matematicienii exersaţi măsoară dintr-o ochire până unde se poate întinde albul pentru a putea fi umplut în funcţie de ceea ce nu este alb.

– De negru, pe scurt.

– De negru pe alb. Prea mult alb, şi întrebarea nu este complet determinată. Prea puţin, şi este banală. Voi, filosofii de meserie, experţi ai întrebărilor delicate şi sensibile..., voi completaţi cecuri în alb fără acoperire.

– Hai să te-ajut. Negrul e însăşi completarea sedimentată, secreţie a glandei lor arahneene.

– Pânză de păianjen. Unul de-ai voştri, Francis Bacon, dacă nu mă-nşel, ăla cu „idolii", spunea despre filosofii vechi şi medievali că seamănă cu păianjenii: scot din ei înşişi firul cu care îşi ţes pânzele. Eu v-aş asemui cu bumbacul...

– Îi ţin minte şi-acum, de la botanică, definiţia: plantă textilă din familia malvaceelor, de origine tropicală şi subtropicală, cu flori gălbui sau roşietice, şi cu fructele capsule, care conţin numeroase seminţe acoperite cu peri pufoşi (*Gossypium*)...

– De pe aceste seminţe se obţine, prin egrenare, fibra textilă. Asta faceţi voi, transmutaţi cuvintele în seminţe de fiinţă – *semen entis* –, le egrenaţi şi cu firul vă ţeseţi pânza, iar cu vata vă astupaţi urechile şi ochii, şi nasul, şi alte orificii pe unde ar putea ajunge la voi fiinţa adevărată, cu seminţele ei cu tot. Ştii că primii călători au denumit bumbacul „pomul cu oi" – un arbore exotic care poartă, în loc de fructe, oi întregi atârnate.

– Şi misiunea lor civilizatoare era să vină să le tundă lâna.

– Certurile dintre filosofi? – Cenacluri enterologice, ca la latrinele comune. Inter-behăială prin pomii cu oi.

– Te ştiam cinic, nu şi vulgar.

– Ie-te-te, pudibondul!

– Îi fi mai deschis la poezie. Nu zice Eminescu: „În orice om, o lume îşi face încercarea"?

– Om, nu neapărat filosof, darmite filosofastru ori filosofoid, cum sunt cei mai mulţi.

– Şi tot el, poetul, în *Scrisoarea II*: „Atunci lumea cea gândită pentru noi avea fiinţă / Şi, din contra, cea aievea ne părea cu neputinţă". Aşadar „lumea cea gândită", şi dacă nu filosofii o gândesc, cine alţii, mă rog? În „lumea cea gândită" vă construiţi şi voi făpturile, relaţiile dintre ele, întrebările care lasă o parte a propoziţiei în alb...

– Bine că aduseşi iarăşi vorba. Dacă filosofii de meserie completează, cum spuneam, cecuri în alb fără acoperire, învăţăceii naivi sunt primii care le cad victime.

– Te mai ajut o dată: le cad în plasă, ca să atragi în ţesătura ta şi păianjenul, şi pomul cu oi, aşa ca firele să se lege... cu aţă albă.

– Iar când ajung să se dumirească asupra falsului acelor hârtii, zise de valoare, e deja prea târziu: fie că le-a trecut cheful de filosofie, fie au prins şi ei gustul falsificării. Problema este dacă dascălii lor puteau fi descoperiţi la timp cu cioara vopsită.

– Dar este aceasta o problemă, matematicianule?

– Parcă mi-ai zice „căpcăunule".

– Nu are ea prea mult alb?

– Poate prea mult negru.

Jocul ăsta al lor de-a alba-neagra albise complet, ori înnegrise complet, în orice caz făcuse invizibilă întrebarea dintâi. Păcat. Eram curios să aflu ce gândeşte pe această temă un matematician. Ori, mai ştii, a fost bine aşa, o bună întrebare se şi salvează, se păstrează întreagă, dacă este bine acoperită. Şi pe urmă, prea de multe ori mi-a fost dat să aud, la sfârşitul câte unei dispute, despre care se spune că naşte adevărul, vorba unui istoric şi critic de artă autoritar şi şugubăţ, George Oprescu. „Ăi avea mata dreptate – replica el la o contraargumentare –, dar i-aşa precum spun eu". O spusese Caragiale, cu instinctul lui antropologic genial: „Noi, românii, suntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gândeşte prea mult, ne putem mândri că cel puţin se discută foarte mult. Asta e frumos din parte-ne – să lăsăm încolo orice modestie: căci este ştiut că din discuţie răsare scânteia adevărului. Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături: dar asta o facem tocmai pentru că voim să alimentăm

continuarea discuţiei; dacă n-am da pe de lături, ar înceta poate discuţia prea degrabă: ei! atunci de unde ar mai ţâşni adevărul?".

Meteahnă românească, se vede. De-aia am şi pus capăt discuţiei cam pe de lături dintre matematician şi filosof. Priceput, cel din urmă, să dizerteze despre paradoxul spânzuratului într-un colocviu având ca temă pedeapsa cu moartea. Aşa l-a caracterizat J.D. Mc Cawley. Dar ceea ce a cântărit cel mai greu în decizia mea de a lăsa disputa indecisă a fost o vorbă a lui Paul Valéry: *On peut se dire, en feuilletant l'histoire, qu'une dispute qui n'est pas sans issue est une dispute sans importance*.

– Mor de curiozitate, rupse matematicianul tăcerea. Care e paradoxul spânzuratului?

– Dacă mă rogi frumos şi nu mai faci pe scorţosul, ţi-l spun.

– Fac întocmai, se muie acesta.

– Legea dintr-o anumită ţară cere ca toţi cei care intră pe acel teritoriu să anunţe ce anume vin să facă aici. Cei ale căror răspunsuri sunt adevărate vor fi autorizaţi să intre şi să părăsească ţara în linişte. Cei ale căror răspunsuri sunt false sunt spânzuraţi. Ce vor face autorităţile călătorului care va anunţa: „Eu vin aici ca să fiu spânzurat?"

– Urechile mele spânzură vrăjite de buzele tale. Ştii şi alte paradoxe? Te-aş asculta la nesfârşit.

– Spânzură precum oile întregi de arborele exotic.

– Să nu vorbim de funie în casa spânzuratului. Cum zice francezul: *il ne faut pas parler de corde dans la maison d'un pendu*.

Nici o grijă. Mai potrivită era pentru ei expresia: *avoir de la corde de pendu dans sa poche*. Le mergea bine, şi ce sens avea să se întrebe dacă viaţa are un sens...

Simbolizează

Căutam ceva, dar uitasem ce caut. Ni se întâmplă. O ştim cu toţii. Glumim pe tema asta, luându-ne în zeflemea distracţia şi uitucenia. Dar căutarea mea de-atunci perseverase, latent, în creierul

meu, până când un cerc părea a se închide ca să ţină în circulaţie circulară o vestire nedesluşită. Hazardul reuşise, patent – o simţeam ca pe o usturătură sinaptică fumegoasă –, să reunească două jumătăţi care sângerau. Uitaseră una de cealaltă. Dar sângele apă nu se face. Se solidarizară temperamental, cosangvin.

– Ce se petrece astfel? Spunem: *simbolizează*, la modul impersonal, cum ai zice „ninge". Şi ninsoarea aceea îngropa şi limpezea căutarea însăşi. Era baia ei de sânge revelatorie.

Delir şi amnezie

Invadată de mass-media, exorbitată de tehnologii mutante, aiurită şi multiplicată ca o horă de spectre obscen surescitate, lumea noastră de altădată, cea aievea şi cuminte, îşi iese din ţâţâni, din fire, se sminteşte. Se rupe de origine, îşi pierde originalitatea. Zărgheala molipseşte şi lumea viului originar, de Domnul Dumnezeu rânduită după planul lui neştiut nouă în rosturile sale din urmă, ci doar după cum va fi voit Adam să împartă, în cuprinsul ei, nume despărţitoare. Plictisite de propriile lor nume, de numele lor proprii, adamice, de propriile lor organizări lăuntrice – tipare tiranice şi de netransgresat atâta vreme –, speciile, iată, se revoltă împotriva dictatului şi dictaturii ADN-ului lor, dictat de Ziditorul cel increat şi numit de Omul dintâi. Un soi de delir organic e forma acestei revolte. Dacă i-am putea capta elanul, schizofren(ez)ia, capul nostru omenesc, şi el programat Atunci, ar inhala un virus care l-ar da peste cap după chipul şi asemănarea unui calculator virusat. Şansa ar fi să se nască astfel Omul Nou. Pericolul? – Ca în creierul acestuia să nu se poată înscrie informaţia privind originea sa. Viitorul i-ar fi atunci o horă de spectre obscen surescitate. De el create, de creier, avându-şi în el originea – originalitatea lui de amnezic esenţial.

De-ale Limbii

Erau amândoi în limbă, în aceeaşi limbă. Fiecare altundeva, fiecare altfel. Nu se cunoşteau cine ştie ce. Erau în autobuz. În acelaşi autobuz. Fiecare altundeva, fiecare altfel. De fapt erau aşezaţi faţă-n faţă. Şi aşa, din stinghereală, începură să vorbească. Tura-vura. Despre vreme, despre slujbă, despre familie. Bine aşezaţi în limba care, de aceea, dispăruse din orizontul fiecăruia. Prea la-ndemână le era. Trecură apoi la subiecte politice. Nu prea îşi ştiau, unul altuia, simpatiile şi antipatiile. Limba în care se aflaseră până aici ca nişte peşti în apă – era elementul lor, dar ce limbă? – prinse a se cabra. Fiecare părea că o reinventează, distant şi totodată acomodant, prin şovăieli ca de începători în ale vorbirii, astfel că schimbul nu mai reuşea automat, dar nici nereuşita nu era deplină, ceea ce i-ar fi aruncat iarăşi, pe fiecare, în limbă, în aceeaşi limbă, altundeva şi altfel situaţi, ca doi străini.

Iată însă că veni vorba şi despre şeful statului. Se iscă, nitamnisam, o ciondăneală de toată urâţenia. Prinse numaidecât limba să explodeze şi să-i străbată, aiuritor, cu schijele exploziei. Atunci abia, pentru o clipă, le-a devenit evidentă limba în care stătuseră, adăpostiţi, adică tocmai când limba nu mai era limbă, ci o li(t)otă de pliscuri otrăvite, şi nici ei nu mai erau ei, poate nu mai sunt deloc.

Mi-a răsărit în minte, asistând la dezastru, proverbul – pare-mi-se spaniol – că omul învaţă în primii doi ani să vorbească şi tot restul vieţii să-şi ţină gura. Abia ce mă putui ţine în tăcere, atunci, ca s-o spun acum, să mi-o spun: e bine să ne jucăm cu limba, să-i arătăm prietenie, s-o periem, s-o mai şi ciupim, ba să ne luăm şi la trântă cu ea, dar să fim cu băgare de seamă, lipsită de tact, hârjoana întărâtă. În orice organism viu – şi Limba de această tărie este –, oricât l-am domestici şi civiliza, doarme sau stă la pândă o vietăciune esenţialmente ineducabilă. Nici o dresură n-o poate învinge, decât răpunând-o. Aşa se vor fi născând limbile moarte.

Aşa vor fi făcând limbile vii victime printre vorbăreţi. Aşa vor fi căzând unii în beteşugul pe care savanţii îl numesc glosolalie.

Ca două aforisme stricate

Erau la o cofetărie, sporovăiau la o cafea aburindă şi, fiindcă au întârziat deja prea mult în jurul ei, căci subiectele de conversaţie veneau cu sacul, cu vagonul, îşi făcu apariţia chelnerul, întrebându-le prevenitor: doamnele mai doresc ceva? Aluzie clară, aşa că mai comandară şi câte o prăjitură cu stafide. Uneia îi plăceau stafidele, celeilalte, prăjitura. Nimic mai simplu. Le-au redistribuit. Uneia i-au revenit stafidele, celeilalte, prăjiturile.

– Bune prăjituri!

– Bune stafide!

– Aş mânca un vagon.

– Eu sunt mai modestă. M-aş mulţumi cu un sac.

Şi eu, care stăteam la o masă vecină, cu o cafea în faţă la fel de aburindă şi o prăjitură cu stafide, trăsei fără să vreau cu urechea la schimbul lor de exclamaţii. De fapt, acestea s-au izbit de timpanele mele lipsite de ajutor. Răsfoiam distrat o carte a lui Wittgenstein de *Însemnări postume*. Şi dădui întâmplător tocmai peste aceasta, din 1948:

„Stafidele pot să fie lucrul cel mai bun într-o prăjitură; dar un sac de stafide nu este mai bun decât o prăjitură; şi cine este în stare să ne dea un sac plin cu stafide nu poate încă face o prăjitură, şi cu atât mai puţin ceva mai bun. Mă gândesc la Kraus şi la aforismele sale, dar şi la mine şi la observaţiile mele filosofice. O prăjitură nu reprezintă ceva de felul unor stafide rărite".

Mă gândeam şi eu, împreună cu Wittgenstein, că poate şi Nietzsche, şi Cioran ne-au lăsat saci plini cu stafide. Cu care un cofetar priceput ar face un vagon de prăjituri. Dar am alungat îndată gândul, din milă pentru lacome doamnele care se lingeau pe buze, (post)pofticioase. Plătiră şi plecară. Au lăsat în urma lor două dâre distincte de parfum, două aure de o mediocritate a(i)urită, ca două aforisme stricate. Pardon, *jucării*.

O fi ştiind-o duhovnicul

– Un etnolog – bun dialectician, maestru al împerecherilor şi desperecherilor înalt şi profund semnificante prin şocuri, dislocări şi lipituri operate cu stil(oul) – înfăţişa traseul parcurs de Freud ca o trecere de la privire, de la ochiul format la şcoala descrierii anatomice, de la spaţiul imaginilor din vis şi al asocierilor lor pe bază de contiguitate metaforică, la auz, la ascultare, la povestire şi la timp. Ar fi, aceasta, însăşi trecerea de la psihiatria clasică a lui Charcot la psihanaliză, adică, mai colorat spus, ca în spaţiul imaginilor din vis şi sub sugestia unei contiguităţi metaforice *à rebours*, deplasarea de la ochi la ureche, de la vedere la ascultare, de la vizibil la audibil, de la spaţiu la timp – după cum observi, asocierile şi disocierile, asimilările şi disimilările ies ca de la sine din moara acestei retorici –, în sfârşit, de la încrederea în ceea ce se vede la suspectarea a ceea ce este ascultat: povestea pacientului.

– Cum ţi-ai articula tu povestea asupră-ţi?

– Ca o translaţie de pe canapeaua psihanalistului în coşciugul mortului în viaţă. Translaţie asistată de duhovnicul meu, care este un nebun.

– Nu înţeleg nimic.

– Pentru că îmi suspectezi spusele cu o privire care ascultă sub vizibil inaudibilul. Poate aud voci într-un spaţiu al inenarabilului la care privesc, ele, vocile, în timpul lor narativ, ascultând de pe canapeaua-coşciug.

– Încă mai obscur.

– Încearcă să-l tragi de limbă pe duhovnicul meu.

... De amintirea unui viitor extaz

Citea cu voce tare, în sufragerie, prins în mrejele unei fascinaţii pervers erotice: *pleonexia* erotică? Plăcerea lui era să aducă instantaneu fiecare cuvânt – ce spun, fiecare literă, ba şi semnele de punctuaţie

– la erecţie; un fel de logo- şi grammatopriapism îl ţinea – mi-e şi ruşine să spun, dar aşa îmi închipui – în extaz de sex oral. Degusta, dezgustător, fiecare atom, fiecare cuantă textuală, fără nici o atenţie anume la înlănţuirea ţesută scriitoriceşte sau direcţionată argumentativ, la naraţiunea care se continua, subteran, prin rupturi, despletiri şi deplasări subtile de registre şi planuri, de voci şi coduri.

Şi continua aşa, ca sub chemarea şi porunca unor reziduuri de sexualitate, căci totul se consumase prea repede şi excesul de aşteptare se convertea în excitaţie decepţionată, pe care creierul o capitalizează simbolic. Continua aşa până obţinea acea saturaţie vecină cu beatitudinea animalică pe care le-o procură sugătorilor, hălpăitorilor, ronţăitorilor... preaplinul nesăbuit după un post mult prea lung pentru incontinenta lor frenezie metabolică. Dacă-l întrerupeai, ne putem face o idee despre frustrarea la care l-ai fi supus, asemănând-o cu cea a viţelului sau a bebeluşului oprit ca din senin de la supt, ca să rămân la aceste exemple graţioase şi simpatice prin gingăşia lor. Vă puteţi gândi şi la drama înţărcatului în genere, dar şi la *sevraj* în înţelesul tehnic al privării toxicomanului de drog.

– Hai să mergem! Mai citeşti, de ţi-o fi poftă, şi pe plajă.

Se smulse cu greu din împreunarea cu ugerul-uterul semnelor, agresat-excitat prin intrări şi ieşiri, prin apăsări şi relaxări insaturabil succesive. Pe traseu, din gura lui cititoare curgeau bale lăptoase: însemna, probabil, cu ele drumul acelei violente alungări din raiul gurii – nu se spune: pe-o gură de rai? – în deşertul nisipului, mare meşter în ştergerea urmelor, ca să ştie pe unde să se-ntoarcă.

– Mişcă-te mai cu nădejde! Ce e cu ochii ăştia tulburi şi cu salivaţia asta bestială?

– Te rog să-ţi pui sutienul («suspensor care susţine ţâţele căzute, împotriva legii universale a gravitaţiei», aşa îl descrisese altădată, dar acum se abţinu, văzuse că gluma asta o irită).

– Atunci, lasă-ţi şi tu cartea acasă.

S-au întors din drum, ea să-şi pună, el să-şi lase. Şi în acel interval scurt, superambiguu, în acel loc subdeterminat, când şi unde pusul şi lăsatul s-au suprapus, încordat, într-o delăsare care supune se petrecu, ca din senin, o neverosimilă sfâşiere mutuală. Era preaplinul analfabet al goliciunii citite-cititoare. După care o porniră

îndărăt, pe urmele acelea întărite, întăriţi în credinţa că va mai fi o zi şi că va fi bine. Noaptea dispăruse cu totul din orizontul vieţii lor estivale. *Estivaţie* poate fi numită starea lor de după, care avea înaintea ei toată ziua nisipului şi tot soarele mării sărate, mătăsos foşnitoare de amintirea unui viitor extaz orgasmic.

Bine că totuşi îl plantarăm

– Ai planta şi astăzi un măr, chiar dacă ai şti că mâine e sfârşitul lumii?

– Aş planta, de mi-ar sta în putinţă, un Luther care, el, ar şti mai bine şi ce e cu mărul, şi ce e cu sfârşitul lumii.

– Poate că tocmai plantând mărul ai amâna sfârşitul lumii, căci ai face-o şi pe ea curioasă să afle ce roade va purta acel măr şi să le guste.

– Dar poate că tocmai gustându-le, dezgustul lumii ar spori brusc şi ar îndemna-o să consimtă sfârşirii mai repede şi mai bucuros.

– Suntem atunci pe mâinile lui Luther?

– Ar fi prea simplu. Nu e chiar aşa. Luther e pe mâinile noastre care, ele, sunt pe mâinile lui. Şi noi nu ne pricepem ce să facem cu el şi cu mâinile noastre. Puterile lui, adăugate neputinţei şi ignoranţei noastre dominatoare, s-ar putea dovedi dezastruoase.

– Îţi dă mâna să vorbeşti în halul ăsta, luteranule. Deşi nu cred că ai avea încuviinţarea deplină a celui ce declarase, în aprilie 1521, în faţa dietei de la Worms: „Nu pot proceda altfel, Dumnezeu să mă ajute!". E cum ai zice că nu te poţi asocia cu folos, sau cel puţin fără mari riscuri, puterii şi ştiinţei, decât dacă eşti tu însuţi îndeajuns de puternic şi de ştiutor?

– E cum ai planta un măr şi nu te-ai mai gândi la nimic altceva. Orice s-ar zice, îndeletnicirea asta, dacă i te dedici cum se cuvine, te poate absorbi (aproape) fără rest. Eventualul rest, văzut din afară, ar fi calomniat de marii dezinteresaţi ai lumii de-aici sub cuvântul de fericire călduţă, nici măcar burgheză, doar mic-burgheză.

– Ce mai la deal la vale...

– E spaţiul nostru, mioritic. Ha-ha-ha.

– ... Hai s-o facem!

Se apucară de treabă, în tăcere, cum se face treaba, ori discutând sumar cu vorbele care ieşeau din gura trebii înseşi. Stătea să se întunece când treaba fu dusă la bun sfârşit.

– Şi acum, n-avem decât să stăm şi să aşteptăm până ce mărul va rodi, absorbiţi (aproape) fără rest în statul aşteptător, în aşteptarea stătută?

– Mai simplu, fără zorzoane. Ne odihnim, binemeritat, după osteneala de azi, şi mâine o luăm de la capăt. Treaba noastră ne fie să plantăm meri, livezi de meri.

– Până când?

– Până ce vom fi îmbătrânit, fără să prindem de veste, şi vom lăsa altora bucuria – rece, călduţă, fierbinte? – a fructului. Lumea, vom lua aminte, nu se sfârşeşte cu noi, iar odihna noastră va fi şi mai binemeritată, nesfârşit de binemeritată, nesfârşită chiar, în felul ăsta, cel puţin până la sfârşitul lumii.

– Şi restul, eventualul rest?

– Ar fi dobânda, pe care o lăsăm altora, la capitalul investit pentru plantarea merilor – semnul şi garanţia faptului că de fericirea pusă în seama noastră, ei nu trebuie să se ruşineze.

– Ce simplu ar fi dacă aşa ar fi să fie. Sunt sigur însă că mâine n-o să mai plantez un măr.

– Nici eu.

Şi un firicel de ironică disperare – mic izvor termal – îşi făcea drum spre rădăcina mărului, proaspăt sădit. Odată atinsă, aceasta s-a răsucit opărită şi a sucombat pe loc. Iar săditorii pomului, cu ştiinţa şi vrerea ori neştiinţa şi indiferenţa lui Luther, au încărunţit brusc. Se maturizaseră, se uscaseră? Sigur e că era aici un rest pe care urmaşii s-ar cuveni să-l investească... în cultivarea grădinii lor.

Il faut cultiver son jardin. Nu de dragu'-ţi, ci „aducând roadă în toată lucrarea cea bună..." (*Coloseni,* 1:10). Măcar de dragul acestei nădejdi, plantează şi astăzi un măr, chiar dacă ai şti că mâine... Ori o viţă de vie, *in vino veritas*...

– Bine că totuşi îl plantarăm, răsuflară ei uşuraţi.

Era o uşurare

Mare, ameţitoare şi amuţitoare întâmplare în lumea limbii, în limba lumii. Adjectivele îşi ies din matca lor gramaticală, din matca gramaticii lor, mai bine-zis a grămăticilor şi înlemnesc substantival: negru trece în negru(l), galben în galben(ul), frumos în frumos(ul), bun în bun(ul), uşor în uşor(ul), urât în urât(ul), greu în greu(l) şi tot aşa. E ca atunci când ninsoarea trece în grindină. Se întâmplă şi ca grindina să se abstragă în ceaţă. Adjectivele lâncezesc – trebăluială (ab)surdă – în adverbele unde vin să dureze oblic. Acestea conferă instantaneităţii iute calificante o grosime temporală, o grăsime de scurgere vâscoasă oarecum stătătoare pe loc, îngrădită de ceea ce lasă să fie prin îngrădire. Surâsul uşor şi misterios şi ambiguu al Giocondei se abstrage într-o Giocondă care surâde uşor şi misterios, şi ambiguu de când a adus-o pe lume Da Vinci. Zarvă mare când ceaţa se face ploaie şi adjectivele verbe. Deodată negru începe să înnegrească, galben să îngălbenească, frumos să înfrumuseţeze, bun să îmbuneze, uşor să uşureze, urât să urâţească, greu să îngreuneze... Seminţele vin să plouă peste lume cu agenţi şi actanţi trebăluitori, roditori. Dar ploaia stă, verbele se trag în infinitivele lor lungi. Ochiul galben, înţepenit în galbenul ochiului, se pune galben pe treabă, îngălbeneşte şi îşi trage răsuflarea în îngălbenire, uneori, ferească Dumnezeu, chiar în gălbinare. Cu infinitivele lungi – substantive de un fel aparte – grindina se face muguri, muguri deschişi, muguri opriţi, muguri opriţi în deschiderea lor: înnegrire, îngălbenire, înfrumuseţare, îmbunare, uşurare, îngreunare... Simţi, cu această metamorfoză, cu această transsubstanţiere transsubstantivală, cum lăzile, cuferele, dulapurile, sertarele şi alte asemenea ascunzătoare se deschid şi prind a înlemni în deschisul lemnului lor, şi tot ce conţin ele, ascuns, se trezeşte la o viaţă a arătării din care s-au retras substanţa (substantivă) care se consumă şi metabolismul (verbal) consumator. Abia activate astfel de amintirea muncilor şi zilelor, a trecerii lor în şi prin verbe, adjectivele se pun pe o lucrare în gol, pe o lucrare a golului fără intrări şi fără ieşiri: o Împlinire pură, cu totul altceva decât umplerea – dinaintea acestei treceri – a

substantivelor, pântece nesăţioase în care cad ca într-un mormânt. Diavolul, bunăoară, este deopotrivă şi negru, şi galben, şi frumos, şi bun, şi uşor, şi urât, şi greu, şi tot aşa, după cum nu este nici una din toate astea, căci diavolul e diavol diavolesc care diavoleşte şi ni se arată ca diavolire. Departe de a fi împlinitoare, predicaţia adjectivoasă este o treabă de Danaide osândite, în regatul lui Hades, bine cunoscut lui Satan, să umple un butoi fără fund, ajutându-se de ulcioare găurite. Înainte de experienţa ieşirii din matca lor, adjectivele, mai curând, închideau lucrurile în butoaiele lor fără fund, într-o ipseitate mută, amuţită, amuţitoare – e ceea ce ne arată amuţirea – şi întreţineau iluzia de inherenţă dehiscentă. Nu le ex-pun, le intro-pun şi ni le impun. Luaţi adjectivul *adjectival*. Înlemniţi-l substantival: *adjectivalul*. Făceţi-l adverb – scurgere vâscoasă care îngrădeşte *adjectival*. Încă puţin, şi adjectivul *adjectivează*. *Adjectivarea*...

Zarvă mare în limba limbii. Grămăticii mişună, vin şi pleacă zoriţi, ferindu-şi cu grijă ulcioarele găurite. Ploua cu grindină şi era ceaţă: o ceaţă uşoară, uşor nivelatoare, prin care uşorul a ceea ce plutea în văzduh venea să uşureze poverile lumii.

Era o uşurare.

Ba invers

– Ştii cum se numeşte străduţa pe care a locuit cândva Ştefan Luchian, pictorul nostru, marele, de avangardă?

– Cel căruia în revolta lui contra academismului îi plăcea să repete formula: belle-arte, rebele arte?

– Întocmai.

– Nu. Nu ştiu.

– Ei bine, a şi semnalat-o cineva, într-o gazetă, nu fără umor toponomastic. Se numeşte *Mendeleev*, autorul celebrului tablou care îi poartă numele.

– A fost şi el pictor?

– Chiar ai chiulit de la toate orele de chimie? E vorba de chimistul rus din secolul XIX, profesor la Universitatea din Petersburg. Tabloului său i se mai zice şi tabel sau sistem periodic al elementelor.

– Păi, zii aşa. Asta-i tot?

– Se spune că...

– I-ar fi cântat Enescu la vioară, pe patul de suferinţă, cu puţin înainte de a se duce *dincolo*.

– ...o boală romantică, de secol XIX, hărăzită genialilor naiv-greşitori, i-a paralizat mâinile şi că, sărac din cale-afară, a trebuit să răzuiască o pânză mai veche pe care zugrăvise un peisaj, ca să-şi facă autoportretul.

– Păcat. Cum am face să recuperăm peisajul? Cred că nu e imposibilă o ispravă ca asta, cu tehnicile de-acum, ultrasofisticate.

– E ca şi cum ai vrea să răzuieşti tabloul lui Mendeleev, de i s-o fi mai păstrând originalul, pentru ca sub desenul lui cu linii şi coloane, şi căsuţe, unele goale, gata să-şi primească locatarii legitimi încă neidentificaţi, să dai la iveală autoportretul chimistului.

– Şi ce ţi se pare extravagant în aşa ceva? Se vorbeşte azi, cu atâta plăcere, pentru a şterge sau măcar a face permeabile, fluide, vechi frontiere ţepene ca gheaţa, de o retorică, o poetică, o stilistică ale travaliului şi scriiturii ştiinţifice. De ce n-am recompune din tabloul sau tabelul lui Mendeleev – întorcându-i introspectiv viza exteriorizantă, obiectivatoare – (auto)portretul autorului său?

– În acest caz, şi dacă l-ar fi putut anticipa, cred că Luchian nu şi-ar mai fi răzuit peisajul. Era de-ajuns să-i întorci, introspectiv, viza peisagistică. Un asemenea (post)avangardism ultraradical şi totodată moale l-ar fi înfuriat. În acel „autoportret" conţinut în peisaj, dacă nu l-ar fi răzuit, şi-ar fi împlântat cuţitul: rebele arte! Să nu amestecăm într-atât genurile încât nici tehnologia laserului să nu le mai poată despărţi. S-ar răsuci în mormânt bătrânul Aristotel.

– Nu mai văd nici o altă soluţie decât aceea de a schimba numele străzii pe care a locuit pictorul.

– De acord. S-o numim, simplu, Ştefan Luchian.

– Dar asta ar stârni mânia locuitorilor ei de-acum. S-ar vedea obligaţi să-şi schimbe adresa de pe toate documentele, ceea ce presupune, ştii bine, multă umblătură şi hărţuială birocratică.

– Uite ce, hai, atunci, să încercăm a citi tabloul lui Mendeleev ca pe un peisaj – acela tocmai pe care pictorul nostru l-a răzuit.

– Hai!

Şi plecară, fiecare cu treaba lui, în cele două sensuri opuse ale străzii: *Mendeleev*, pentru unul, *Ştefan Luchian*, pentru celălalt. Ba invers.

Viaţă de lupi-zei

– Cum să alegi între *homo homini lupus* a lui Hobbes şi *homo homini Deus* a lui Spinoza, de vreme ce, cum remarca un sociolog, în lupta generală pentru recunoaştere, pentru afirmarea unei raţiuni de a fi socialmente recunoscute, participăm cu toţii – lupi şi zei, lupi/zei – şi fiecare la dobândirea unei puteri asupra celorlalţi, care nu poate fi obţinută decât de la ceilalţi concurenţi la aceeaşi putere? Mulţi gânditori sociali, politici, morali şi-au investit mai curând mirările decât eforturile de cercetare în acest hăţiş dezvrăjit, care nu mai colcăie de forţe magice şi calităţi oculte, de unde zeii-zei au fost alungaţi, împreună cu poeţii, şi unde lupii-lupi sunt ţinuţi la distanţă, în rezervaţii penitenciare.

– Mă întrebi de parcă eu aş fi în afara jocului, m-aş bucura de privilegiul observatorului neutru. Înveţi să înoţi aruncându-te în apă.

– Presupuneam că ai învăţat să înoţi şi că acum, de pe mal, te uiţi cu oarecare detaşare, până te arunci iarăşi, la cei prinşi în jocul învăţării şi al competiţiei, bucuroşi să-şi etaleze, spectacular, ca nişte delfini bine dresaţi, ştiinţa şi iscusinţa. Cine să-i recunoască şi să-i rânduiască, ierarhic, după meritele lor, dacă nu un observator din afară? Nu din afară cu totul, asta numai Dumnezeu, de-ar fi să fie, ar putea s-o facă. Dar chiar dacă El n-ar exista decât în imaginaţia noastră, însuşi acest lucru ar atesta...

Un clopoţel anunţă ora de închidere a bazinului. Lupii uzi ieşeau din apă şi o ştergeau, zeieşte, fiecare, spre locul unde trebuiau să-şi ateste iarăşi recunoaşterea de către ceilalţi membri ai tribului lor,

care şi ei aveau de făcut acelaşi lucru. Căci puterea asupra celorlalţi nu poate fi obţinută decât de la ceilalţi concurenţi la aceeaşi putere.

N-ai zice că nu e grea viaţa uşuratică a lupilor-zei!

Chintesenţa depeizării

– În filosofia sistematică radicală, Fiinţa pare a spune filosofului-demiurg ori filosofului-rege ceea ce rostise Dumnezeul lui Pascal: *Tu ne me chercherais pas si tu ne m'avais déjà trouvé"*.

– *Se non è vero, è bene trovato*. Filosofului de care vorbeşti i-aş face următoarea declaraţie-provocare: spune-mi de unde pleci, şi-ţi voi spune unde *nu* poţi ajunge, decât printr-un salt care instituie altă plecare, te plasează pe altă orbită. Iar saltul însuşi este spontan – *sponte sua* – şi dacă ar fi să-l justifici discursiv, ar trebui să pleci de altundeva, pentru a-l găsi, altfel n-ai decât să-ţi muşti coada, pentru a-i şterge urmele.

– Asta vrea să spună, la urma urmelor – fie acestea şterse sau neşterse –, că de oriunde ai pleca tot acolo te vei întoarce?

– Nu musai. E posibil ca mersul însuşi să ia asupra lui punctul de plecare.

– Ca personajul acela simpatic care a tras şi uşa după el, încurcând propriul şi figuratul.

– Eu vorbeam serios, la propriu.

– De parcă astea ar fi, propriu-zis, de-mersurile filosofului, ceva care mie îmi evocă trenul şi căile ferate: mersul (trenurilor), plecări, sosiri, întoarceri, staţionări în gări şi halte, întârzieri, recuperări, deraieri... Mai ales deraieri. Alţii preferă, la fel de „propriu", imaginile dansului, cântecului, ale cercului sau cercului de cercuri, ale alpinistului cu escaladări şi coborâri spectaculare şi spectacular primejdioase, dar ce satisfacţii extraordinare, ce emoţii sublime, refuzate pedanţilor pedeştri, predaţi intereselor vieţii!

– În filosofie, aşa cum o văd eu...

– Sau o asculţi, sau o miroşi, o pipăi...

– ... nu te întorci, propriu-zis, niciodată. Nici nu ajungi, propriu-zis, undeva unde să poţi zice: asta era destinaţia, aici mă opresc, aici cobor şi stau locului. În filosofie pleci mereu. Întoarcerea, dacă e să fie, ţine de o curbură pozitivă a traseului, pe care nu *tu* o trasezi: *se* trasează, e o curbură ca să zic aşa fiinţială, decisă de şi prin alegerea punctului de plecare. Ea *te* antrenează aşa cum ne antrenează pe toţi mişcarea de rotaţie a pământului sau aşa cum razele luminoase venite de la stele se curbează în câmpul gravitaţional al Soarelui. Dar, ca să revin, nu te întorci de unde ai plecat. Pleci mereu din fiecare alt punct al întoarcerii. Căci filosoful, e ceea ce îi diferenţiază mersul, pleacă mereu înapoi într-o înaintare de tip nostalgic.

– Nostalgia a *ce* sau după *ce*? Etimologic, cuvântul vine de la *nostos*, care înseamnă întoarcere, şi *algos*, tristeţe.

– Trebuie că şi neologismul acesta suferă de tristeţea întoarcerii la originea sa greacă, îi duce *dorul*, ca să folosesc intraductibilul nostru riguros neaoş, autohton.

– Nu chiar pe cât o crezi. Cuvântul *neaoş* o fi el însuşi neaoş? DEX-ul specifică „etimologie necunoscută". *Autohton* vrea să zică „de-al pământului", de la *autos* (=însuşi) + *khthon* (= pământ, ţară), aşadar se zice pentru cel născut din chiar pământul unde locuieşte, care e considerat a nu fi venit prin imigraţie. Or, aşa pare a fi venit *dorul*, prin imigraţie din latina populară: *dolus (<dolere* – „a durea").

– În latina cultă din vechime, *dolus* însemna abilitate, isteţime; înşelătorie, viclenie; (rar) vină. Să nu uităm însă că româna e o limbă romanică şi că autohtonia cuvintelor ei trebuie judecată şi după ce anume a născut ea, din pântecul ei, plecând de la o origine care *a devenit a ei;* la această apropriere va fi contribuit, activ, dar nu prea se ştie cum, şi limba originară a daco-geţilor. Aşa că nu-mi mai du şi *dorul* la o origine care îl de-autohtonizează.

– Mă întorc: nostalgia a *ce* poartă mersul specific al filosofului?

– Filosofia este reflexivă, este „joc secund". În mersul filosofului, în *Odysseia* lui este filigranată o nostalgie a nostalgiei. E nostalgia secundă a exilatului prin excelenţă, care suferă şi se bucură de ubicuitate. Dispoziţia lui se înrădăcinează într-o „situaţie existenţială" comună. Purtăm mereu cu noi regretul obsedant al locului de

origine – oriunde l-am situa, înapoia sau înaintea noastră. Suferim de acel *mal du pays*, pe care îl resimt atât de acut exilaţii, la propriu. Acest *mal* este preluat, prelucrat, îmblânzit, exasperat de mituri, de religii, de poezie, de muzică, ş.a.m.d. Îl preia şi filosoful, chintesenţa *depeizării*.

– Îl preia, oarecum brutal şi barbar, însăşi înjurătura noastră cea de toate zilele: du-te-n..., cu care nu întreţinem relaţia cea mai potrivită. E şi în ea prezentă o nostalgie, dorul după ţinutul nostru natal.

– Pardon! Pre-natal.

Toată această imagerie de geometrie leneşă ori eroică raţionalizează sofistic un „punct de plecare“ greşit. Ce să mai spunem despre improvizaţia filologico-lingvistică!

Nostalgia gravităţii străbate dezmăţul ăsta de suprafaţă. Îi dă greutate. Şi dorul gravităţii doare greu, doare uşor. Ca tot dorul doare. Dezmăţul este un simplu analgezic anamnestic.

Un neîndeajuns care îşi prisoseşte

– De fapt, ce eşti dumneata în realitate: filosof, poet sau ce?

– Percep ironia şi îi adulmec „schema“.

Cu aproape o jumătate de secol în urmă, prin 1958, Günter Grass i-a pus următoarea întrebare lui Marcel Reich-Ranicki – cel care avea să devină o autoritate critică de temut în mediile literare germane: „De fapt, ce eşti dumneata în realitate? Polonez, german sau ce?“.

– Ca în enumerarea devenită clişeu, de pe vremea răposatului: români, maghiari, germani şi alte naţionalităţi, unde „alte“ e pe post de „ce“ din întrebarea şugubăţ-insinuantă a Gras(s)ului.

– Criticul, gata să răspundă, ironic-jovial, complice cu „gramatica“ întrebării, prin: „ce“, avu subit inspiraţia unei replici ceva mai lungi, dar şi ceva mai tăioase: „Sunt jumătate polonez şi jumătate german, şi un evreu complet“.

– Eu te întrebasem ce eşti dumneata.

– Păi, să zicem, sunt jumătate filosof, jumătate poet şi o nulitate completă – un zero considerat număr întreg.

– Să facem socoteala: 1/2 + 1/2 + 0 = 1, adică întregul tuturor întreg(ur)ilor, *henos*, ceea ce există în chip neamestecat şi neschimbat şi neîmpărţit; poate *monahos*-ul, cel eremitic-anahoretic, cel chinovial?; unitate perihoretică fiinţială?; semnul prin excelenţă al unităţii şi unicităţii lucrătoare, prolifice şi incoruptibile?

– Aberezi, amice. Poate şi berea ţi-a stimulat delirul. Filosoful şi poetul au semne contrare, se scad. Aşadar: 1/2 – 1/2 + 0 = 0. Un zero simplu. Un simplu zero.

– Neantul productiv, omniîntrupător, cuantic?

– Te ţii de cioace.

– Adică de cele două console orizontale ale războiului de ţesut, fixate pe stâlpii din mijloc şi pe care se sprijină vatalele?

– Cioace de cioace! Dacă te aranjează mai bine, pentru gazetă, sunt „ce".

....

Morală. Cine este „ce" este un Nimeni absolut, un Absolut nimeni. Este „este"-le neatribuit, propriul dezapropriat, un fel de „om fără însuşiri", dacă din această expresie tai „om" şi substantivezi ce urmează. Asta vrea să zică a fi „ce".

Contramorală. Ba nu. Este culmea personală a individualităţii anonime şi contractuale care îşi parcurge în sens invers procesul de individuaţie pentru a se înstăpâni asupra acelui „punct orb" unde *se dă în ochi*, unde albeaţa penetrează privirea şi o întoarce la sine.

Metamorală. Jocul majusculelor din *Morală* arată că „ce" şi „cine" comunică în absenţa oricărei mijlociri şi fără nici un patos al distanţei. Ei nu *co*-munică, nici *comun*-ică, sunt însuşi *comun*-ul lui *co*-, mai precis cratima (-) liberă, acea liniuţă de unire-despărţire care nici desparte, nici uneşte. Invocă o absenţă şi o face atât de evocator, încât o prezent-ifică (aici cratima uneşte-desparte), o anulează ca absenţă, făcând ca absenţa să fie, dar anulează din aceeaşi lovitură invocaţiunea evocatoare: *evocatus invocatus*.

....

– Te mai întreb o dată: ce eşti, de fapt, amice, domnia-ta?

– Acel *ce* din întrebarea lui Günter Grass, un *ce* care prin faptul că face prezentă absenţa o şi distruge.

– Eşti aşa de puternic în ale facerii şi distrugerii care cad şi se ridică una în şi prin cealaltă?

– Puterea asta, dacă putere este, nu-şi ajunge ca să poată altceva, şi îşi prisoseşte ca să *se* poată doar. Nici putere de ceva, nici putere de putere. O jumătate din ea este a filosofului, cealaltă, a poetului. Aceste două jumătăţi cad şi se ridică...

– În ce?

– Păi, tocmai în acel *ce* care nu coincide niciodată cu sine, deşi este... o nulitate completă.

– De-ajuns! Eşti un neîndeajuns care îşi prisoseşte. Chiar aşa o să închei interviul.

– N-ai decât. De fapt, dumneata ce eşti?

Discuţia se purta în cârciuma frecventată de „maestru" – cârciumă vetustă-augustă, cum îi plăcea s-o alinte –, la o bere. Aici se cânta discorda(n)t reconcilierii spumoase.

– Noroc!

– Noroc!

Clipă de cumpănă

Şi tocmai când hotarul se hotărăşte să nu mai hotărască nimic, hotărârea lui devine hotărâtoare de totul.

Obezitatea vidului

S-a spus că numai frazele tautologice sunt perfect adevărate. Potrivit spusei şi logicii sale, această spunere nu ar putea fi perfect adevărată, cum o cere tonul ei sentenţios, decât dacă ar fi tautologică ea însăşi. Dar în acest caz ne-ar deveni evident că „perfect-adevărat"-ul ei exprimă paroxismul dependenţei de convenţiile tribului: un extaz

al obscenităţii – se subînţelege aluzia intertextuală –, adică al absenţei oricărei relaţii de reprezentare a ceva anterior şi exterior actului reprezentării. Admit, în acest sens, că tautologia e obscenă şi convenţiile tribului, pornografice. Convenţiile moarte (supra)vieţuiesc în (meta)tautologia: frazele mereu adevărate sunt perfect tautologice. Aici, vidul îşi etalează, obscen, obezitatea.

... În sticle plutitoare

Ochii care se spun, se scriu – hermeneuţi mai mult sau mai puţin spontani –, se şi trădează, dar şi înşală. Sunt ochi care se acoperă cu ceea ce arată, cu vorbe, cu scripte. Retori. Literatori. Ochi logo- şi grammatofori. Vorbire scrisă cu cerneală simpatică. Iată-i plângând. Lacrimile care preiau cerneala, o încălzesc, o tratează cu soluţiile lor speciale şi o fac pentru o clipă vizibilă ochiului care nu se spune, nici scrie – lacrimile acelea încapsulează vorbirea scrisă în sticle plutitoare.

Motiv de resuscitare

Transcendenţa noastră de schimb, surogatul de numinos sunt sateliţii artificiali care, de acolo de sus, din înaltul lor, ne supraveghează hieratic. E replica tehnologiei noastre înalte, de înaltă fiabilitate, la sloganul „Dumnezeu a murit". Doar moartea, de regulă violentă şi bine calculată, a câte unei şedelnice sau zburătoare dihănii cereşti de mână omenească, anunţată şi dătătoare de spaime apocaliptice intens mediatizate, ne mai aduce aminte că adevărul acelui slogan murise el însuşi... Motiv de resuscitare a unei teologii dublu negative.

Plictiseală de seriozitatea academică

– Ştii povestea cu doamna aceea, suflet delicat, care a păşit în atelierul lui Theodor Pallady şi se pare că a întreţinut o relaţie nepotrivită cu ceea ce i s-a dat să vadă, căci a exclamat întrebător oripilată: „Ăsta e un nud!?".

– Şi care a fost replica maestrului?

– „Ăsta nu e un nud, doamnă dragă, este un tablou."

– Un postmodern i-ar fi descurajat de la început, doamnei pudibonde, angajarea într-o relaţie nepotrivită prin intitularea tabloului: „Acest nud nu este un nud".

– Cu completarea: „Este un tablou care nu este un tablou". Ca inscripţia pe desenul, altminteri cât se poate de realist, al unei pipe: „această pipă nu este o pipă".

– Simple paradoxe legate de autoreferenţialitate, mai curând ludice decât logice?

– Instanţieri pitoreşti ale contratautologiei şi contratautousiei. În ordine pragmatică şi pragmalingvistică, asta ar însemna să tăgăduieşti că faci exact ceea ce faci, prin acte (de vorbire) autocontradictorii, după modelul aserţiunii: „eu nu exist", sau „promit că nu promit nimic".

– Eu aud aici, cu urechile mele dindărăt, şi ecoul unei intuiţii juste: necoincidenţa fără rest a sinelui cu sine însuşi.

– A sinelui care nu este sine.

– Fixată, această necoincidenţă, în formule memorabile: „je est un autre", „soi-même comme un autre"...

– Ca să noicănim: necoincidenţa sinelui cu sinea sa, a sinelui cu sinea zămislirilor sale onirice, mitologice, artistice, noologice...

– Apropo, Noica vedea sinele şi sinea ca alcătuind, în vorbirea noastră românească, perechea absolută. În limba lui Eminescu şi Arghezi, perechea aceasta se prinde într-un joc de-a v-aţi ascunselea pe care filosoful îl descrie aşa: „– Am să te dezvălui, spune sinele. – Am să mă ascund, răspunde sinea. – Am să te găsesc în toate ascunzişurile, spune sinele. – Caută-mă şi mai departe, am să mă ascund în tine, răspunde sinea." Poate că noi doi suntem perechea absolută. Şi eu mă ascund în tine. Prinde-mă, arată-mă!

– E la mijloc, în toate astea, o mare plictiseală de seriozitatea academică.

– Adevărul e că... timpul liber ne omoară.

– Şi ce-ai vrea?

– Să avem mai mult.

– Ca să murim de tot?

– Nu, ca să avem timp să ne revenim.

– Şi să ne ocupăm de vreo „Acţiune paralelă", ca în *Omul fără însuşiri*?

– Pentru a face ca ideea de acţiune paralelă să sune prost, să pară lipsită de sens.

– În definitiv, ce ne-ar împiedica să aderăm, cu simpatie, la non-sens şi să fumăm din pipa care nu este pipă?

– Poate numai conştiinţa, pentru o dată luată în serios, că viaţa noastră este finită şi că nu putem pleca *dincolo* ca într-o excursie pentru care nu suntem defel pregătiţi.

– Exact astea sunt excursiile cele mai reuşite.

– Adevărata ei reuşită, dacă îi mai putem zice aşa fără o aderare simpatizantă la non-sens, e că excursia la care mă refer este fără întoarcere.

– Ca şi cea mai banală „flanare", de altminteri. Cel puţin virtual. Cine ştie când şi unde îi vine ceasul? Pur şi simplu nu ne dăm seama că, oriunde am fi, orice am face, ori încotro ne-am îndrepta, un clopot ne însoţeşte, în sinele nostru, în sinea noastră, în jocul lor de-a v-aţi ascunselea, şi oricând poate să bată, să fie bătut, să se bată...

– Asta e, nu ne dăm seama.

Îşi strângeau cortul – plecaseră în excursie pe munte – şi faţa li se înnegură ca de o presimţire rea. Timpul lor liber expira. Afară se întuneca. Se întuneca şi înăuntrul lor. Şi întunericul, e lucru ştiut, strică reuşita excursiilor, dacă nu, mai rar, o sporeşte îndoit. Îndoi-m-aş. O strică pe traseul de întoarcere. Finitudinea plină se poate oricând infinitiza, prezentificând absenţa prin nimicire. Nimicnicia este evidenţa obţinută şi oprită prin substantificarea infinitivelor lungi, mult prea lungi ca să se măsoare cu nesfârşita siguranţă de sine a finitudinii noastre pline de inconştienţă. Întunericul îi copleşise şi nu se mai desluşea bine dacă ei i se abandonaseră,

cu plăcerea specială pe care o dă amestecul dintre pulsiunile de viaţă şi cele de moarte, dintre Eros şi Thanatos, ori el, întunericul, îi înfulecase pe amândoi, în pântecul său deolaltă uter şi stomac. Înaintau împleticindu-se ca nişte foste viitoare umbre vâscos-lichefiate, în felul în care viitorul unu îşi caută refugiu în viitorul doi. Vor ajunge acasă? Vor fi ajuns? Cine va fi ştiind cum se va (fi) sfârşi(t) povestea lor?

O precizare: excursia lor nu era o (simplă) excursie. Era luna lor de miere. Erau sinele şi sinea împerecheaţi/împerecheate într-o androginie primejdioasă. Flecăreala lor era fereala lor, inconştientă, de primejdie. Fereala lor, inconştientă de primejdie. Vedeţi cât de importantă poate să fie o simplă virgulă care nu e simplă?

Aruncă înapoi mingea!

– Jucător de unul singur, sieşi (con)vorbitor, Wittgenstein, cu imaginaţia lui parcimonios, dar ireprimabil vorbitoare, nota că, într-o conversaţie, cineva aruncă o minge, iar celălalt nu ştie dacă trebuie să i-o arunce înapoi, să o arunce unui al treilea, să o lase unde a căzut, să o ridice şi să o bage în buzunar etc.

– Nu ştiu dacă acest *etc.* îţi aparţine sau face parte din însemnarea filosofului. Oricum ar fi, el, acest *etc.*, îmi îngăduie să intru în jocul conversaţiei aşa închipuite, fără a-ţi mai cere îngăduinţa. Eu aş băga mingea în buzunar şi aş ieşi de pe teren. Cu sugestia: nu-mi plac jocurile cu mingea şi nu ştiam, atunci când spaţiul jocului s-a trasat şi m-a prins înăuntrul lui, că *se* joacă aşa ceva. În cazul în care o întrebare, să zicem, nu te priveşte, corect este să-l informezi pe întrebător că a greşit adresa.

– Dar nu şi să te cari cu întrebare cu tot.

– Poate că n-o greşise, poate că era, întrebarea aceea, un dar nepreţuit, o sămânţă care, lăsată să moară pe solul tău, rodeşte. Şi chiar dacă nu-i culegi rodul, acesta îţi fertilizează solul fără să prinzi de veste.

– La ce bun?

– Fie şi numai pentru a recunoaşte, cândva, că nu se greşise adresa.

– Numai întrebările care mor în tine dau roade?

– Cum altfel? Nu roade ce-ţi astâmpără foamea cea zilnică, imundă. Ele sunt ochi de floare care mundifică etc.

Dădu să plece.

– Mulţumesc pentru *etc*. El îmi îngăduie, fără a-ţi cere îngăduinţa, să-ţi cer să fii îngăduitor. Mergi în plata Domnului, dar nu înainte de a arunca înapoi mingea în teren. Noi, ceilalţi, vrem să jucăm!

Şi zicerea este o facere

– Cărţile filosofilor de azi abundă în remarci „postmetafizice" de felul: dacă până acum au eşuat toate încercările speculaţiei aşa-zicând pure, mari, solemne, eroice, sublime ori emfatice, involuntar comice... de a propune criterii universal acceptabile după care să se poată trasa – şi recunoaşte ca atare – o linie de demarcaţie fermă între aparenţă şi realitate, mai înţelept ar fi să conchidem că o asemenea preocupare trebuie pur şi simplu abandonată. Poate că ea nici nu corespunde unui lucru de căutat şi de stabilit cu adevărat, sau, oricum, noi nu ştim *unde* să căutăm şi *cum* anume s-o facem. Nu cumva această obsesie este mai curând o superstiţie, o mitologie pe care filosofia însăşi le-a generat şi s-a îngrijit să le ţină în viaţă pentru supravieţuirea filosofilor? De ce nu le-am încredinţa, râzând, lăzii de gunoi a unui trecut revolut – fireşte, după doliul cuvenit?

– Mie mi se pare că raţiunea formală a eşecului de care vorbeşti – şi totodată raţiunea care invalidează în acest caz însăşi ideea obişnuită de eşec – rezidă în aceea că presupusa linie de demarcaţie este autoimplicată în şi prin chiar actul de căutare-instituire a ei. Se are în vedere, de fiecare dată, *adevărata, reala, buna* linie de demarcaţie, prin opoziţie binară, de tip maniheist schizofren(et)ic cu celelalte linii de demarcaţie, de alţii trasate, care sunt automat

false, aparente, rele. Asta îmi aminteşte de cel ce se lăuda a se fi tras în sus de păr. E ca şi cum ai căuta – ba ai susţine şi că ai găsit – adevărata definiţie a definiţiei, adevăratul concept al conceptului, adevărata formulare a ideii înseşi de adevăr. Ai putea înlocui „adevărata" cu „reala" şi să zici „reala noţiune a realului". Sau cu „obiectiva" şi iarăşi să zici: „obiectiva... descriere a obiectivităţii".

– Ştii ce, sunt sastisit de toate jocurile astea alambicate de-a substantivul şi adjectivul, de toate subtilităţile astea sofis(ma)tice şi sofistoide, sardanapalice, mai curând scabroase decât rafinate; ele se exercită în gol, frivol narcisic, precum un instinct care nu are de lucru şi continuă din inerţie să (se) lucreze, sau precum un sex autoreferenţial. Aproape o batjocură, poate şi de sine, te priveşte, în orice caz o sfidare a celor ce înţeleg să lucreze cinstit, fie şi numai cu mintea lor. Aici, linia de demarcaţie între cei ce se fac a face pentru că n-au ce face şi cei ce au ce face şi fac efectiv este reală şi utilă, mai ales pentru cei care au de lucru.

– Sau aşa ţi se pare. Dacă aş avea parale, te-aş invita la o bodegă.

Erau ex-profesori de filosofie, mai mult lucraţi decât lucrători pe vremea cât au fost în activitate, proaspăt pensionaţi, care se răcoreau – căldură mare! – cu apă plată. Voiau să-i condimenteze platitudinea cu nevinovate preţiozităţi, altădată subversive: rezistenţa prin Cultură! Atâta doar. Şi, după cum se vede, au eşuat. Tipic filosofic. Spre satisfacţia lichidului acela postmodern, în al cărui inodor, incolor şi insipid se scaldă, nivelator, diferenţele până ce devin reciproc indiferente.

E tot un drac atunci dacă te faci a face ori faci efectiv. În definitiv, şi zicerea este o facere. Dracu' ştie!

Mi-e clară acum...

– Lasă-mă să-ţi citesc ceva. O „fărâmă" mai veche, pe care n-o ştii.

– Dă-i drumu'!

– Aforismul, maxima – spune Nietzsche, care se considera, şi în acest gen, cel dintâi dintre germani – sunt forme ale veşniciei.

(În paranteză fie zis: cum de nu a adulmecat nasul genial al filosofului, organul *par excellence* al geniului său, duhoarea acelei remanenţe de ideal ascetic pe care o poartă toate „formele veşniciei"?) Şi continuă: orgoliul meu constă în a spune în zece propoziţii ceea ce oricare altul spune într-o carte – ceea ce oricare altul *nu* spune (nici) într-o carte...

Ceea ce i-a jucat festa acestui mare orgolios *brahi*- şi *tahi*-log(ore)ic a fost nesăbuinţa de a-şi strânge aforismele şi maximele de câte zece propoziţii, cine a stat să le numere?, în cărţi de sute de pagini care, aşa, spun şi *nu* spun concentratul de veşnicie al fiecărei monade geniale. Veşnicii juxtapuse care se freacă unele de altele, se încalecă şi se încalcă între ele, se completează, se contrazic, se neutralizează, se enervează şi se diluează într-o supă genialoidă unde se înfulecă şi se degurgitează mutual pentru ca în cele din urmă să se egalizeze entropic şi să-şi dea duhul într-o tautologie-tautousie moartă de foame, graţios omorâtă graţie propriei sale hiperorexii. Mă gândesc la efectul asemănător pe care îl produc alăturările livreşti, „culegerile" de filipice, de imprecaţii şi anateme, de mânii şi vituperaţii, de tunete şi fulgere vaticinare şi blestemătoare. Ele ne dau senzaţia-imagine a unei imense guri de căpcăun crispate, în care s-a adăpostit, pustiind adăpostul, însuşi pustiul, pustia.

Este primejdia care planează asupra oricărei cărţi de maxime şi aforisme. În loc de a spune în zece propoziţii ceea ce oricare altul spune într-o carte – ceea ce oricare altul *nu* spune într-o carte –, o carte de aforisme este ca urma în văzduh a unui strigăt care nu se mai termină şi a unei mâini care nu încetează să se agite disperat, după scufundarea fără urme a înecatului. Urmă pe care văzduhul, suferind şi el de bulimie, sfârşeşte prin a o digera fără urme. Un rest rămâne totuşi – cartea, cu materialitatea ei multiplicat spectrală.

– Am înţeles. Dar cartea ta, cu ea cum rămâne?

– Care carte?

– Asta tocmai în care îţi inserezi, printre altele, cugetarea maximal aforistică despre maxime şi aforisme. Luându-l pe Nietzsche ca pretext. – Şi i-o flutură ostentativ.

– Aşa! Ia s-o văd. Nici nu ştiam că a apărut. Nădăjduiam să n-o apuc. Dar fiindcă tot este, acum, că o văd pur şi simplu, mă agăţ de

ea ca de un colac de salvare. Strigătul îl străbate ca pentru a-i încerca golul, mâna îl ţine ferm, gata să-i strivească plinul şi să-l predea strigătului în gol. În pustiu. În pustie.

– Iată, într-o retorică sugestivă a gestului şi strigătului, figura exemplară, singura scuzabilă a cărţii acesteia. Restul – literatură.

– Restul e vânt şi pulbere. Simplă şi irepresibilă limbuţie a simţirii contingent şi fatal, CONtinGENt şI faTAL, congenital rănite; o limbuţie mereu sugrumată şi asmuţită asupră-şi, proteguitor împotrivă-şi; lătrătură intermitentă de câine singur şi înnegurat la o lună clară, la un clar de lună.

– Mi-e clară acum înnegurarea.

Este ora închiderii

Cârtea preţios, în marginea unui tablou din secolul 18, sub cuvânt că el, tabloul, nu realizează o perfectă imersiune în sine şi că rămâne agăţat de privitorul său. Mai mult, că îi aruncă acestuia, privitorului, jenante şi vulgare ocheade teatrale, ceea ce l-ar împiedica să se lase complet absorbit de tablou pentru a-i primi, întreg şi pur, adevărul imanent, adevărul fiinţial. Era, se vădea, o cârteală mai curând „literară", „logo-falo-centrică", influenţată de citirea unor lucrări la modă de teoria şi critica artei, cu precădere de teoria şi critica receptării operei de artă, decât una care ar purcede direct din sensibilitatea lui plastică genuină, ca să zic aşa, literar, la rându-mi, dacă va fi având-o. Dar ca să întreţin discuţia şi să-l agăţ, i-am aruncat: şi dacă tu eşti cel care proiectează asupra tabloului pretinsa lui agăţare de privitor, ocheadele teatrale pe care, atribuindu-i-le mai întâi, i le reproşezi mai apoi? Dacă, aşadar, remarca ta (îmi) vorbeşte (acest „îmi" rămăsese ne-spus, dar am simţit că l-a resimţit) mai mult despre tine decât despre tablou? Ironia era curat amicală şi o credeam inofensivă. Cum aş fi putut să mă aştept la reacţia lui cu totul disproporţionată: „veşnica ta deşteptăciune rea, îndreptată asupra persoanei celuilalt, nicidecum asupra ideii în discuţie, mă scoate din

sărite. Altădată să nu mă mai inviţi să vizităm împreună expoziţii". Şi s-a dus ca din puşcă, trăgând uşa după el cu o violenţă – violenţă de gest ireversibil şi definitiv – care a atras atenţia celorlalţi vizitatori. Unul dintre aceştia s-a apropiat, şi-a agăţat privirea de mine, aruncând ocheade teatrale către cel dispărut: „ce l-a scos aşa de tare din sărite?". M-am descotorosit de curios cu aceste vorbe sibilinice, mie însumi obscure: „are capul doldora de literatură şi nu poţi să ştii niciodată unde nimeresc vorbele pe care i le adresezi, ce anume revoltă ele acolo; în orice caz, exploziile de mânie sunt o formă a literaturii aceleia de a-şi suporta mulţumirea de sine". – Aha, exclamă curiosul inoportun, lăsând a înţelege că a înţeles şi a se subînţelege că nici eu nu sunt întreg la minte. Şi se scufundă, complet absorbit, în imanenţa sieşi suficientă a tabloului care tocmai declanşase furtuna şi întreaga poveste. Două autoreflexivităţi, una atribuită literar tabloului, cealaltă mimată teatral de privitor degajau la întâlnire, în atmosfera „sacră" a spaţiului care găzduia expoziţia, o ilimitată şi irespirabilă ipocrizie. E greu de închipuit, şi încă mai greu de „realizat", efectul ei asupra exponatelor şi asupra vizitatorilor, adică a celor care se ex-pun hierofanicei lor prezenţe. Norocul a fost că tocmai în acea clipă de ambiguitate încordată se auzi fraza magic liberatoare: „este ora închiderii". Anevoie s-au desprins de tablourile agăţătoare sublimii împătimiţi, anevoie, iarăşi, tablourile şi-au tras în ele ocheadele pentru a se odihni în imanenţa lor refăcută după atâta hărţuială.

Şi totuşi, în absenţa privitorilor, ce rost au tablourile? Poate că privirea este chiar tema lor esenţială. Şi ca să nu cadă la un narcisism pervers şi sinucigaş, probabil că, pe întuneric, ele se agaţă reciproc şi îşi trimit ocheade. – Literatură – mi-am zis – şi m-am lăsat absorbit de şuvoiul de-afară teatral al trecătorilor „imersaţi" în sinea lor imanentă vidă. Era ca şi cum uitaseră să privească. De parcă ora închiderii le sunase demult.

Cântă inteligenţei vieţii

– Căminul cel mai sigur şi onorabil şi trainic adăpostitor al prostiei omeneşti – bunul cel mai indiviz transmisibil şi mai *in integrum* recuperabil în caz de înstrăinare – nu este, cum s-ar putea crede, neştiinţa de carte, abundenţa limbuţiei analfabete care se revarsă nestingherit în lacurile vieţii celei zilnice, nici măcar neghiobia congenitală de care unii au parte mai din belşug. Nu. Este jargonul titraţilor de duzină loviţi de psitacoză, al îngânătorilor lui aroganţi, mărginiţi, suficienţi, securizaţi şi imunizaţi la orice provocare alogenă şi alohtonă, paralizaţi în faţa oricărei contingenţe rebele la formularele şi reţetarele lor. Îi găseşti printre filosofi, teologi, jurişti,... matematicieni, fizicieni, informaticieni, ... medici... Printre experţi de tot felul. Şi nu este exclus ca unii să fie chiar laureaţi ai Premiului Nobel.

– Bine, bine, dar pentru a avea experienţa intimă a lucrului ar trebui mai întâi să te califici în una sau alta din aceste forme de „prostie doctorală“, cum i-ar zice Flaubert, sau măcar să o traversezi lăsându-te cât de cât îmbibat de ea. Şi nimeni nu garantează că, o dată devenit mai curând sluga decât stăpânul unui asemenea jargon, foarte priceput în a-şi secreta propria legitimitate destinată a-l intimida pe laic – jargon care ne aminteşte de sepie: când este atacată, ea elimină o secreţie negricioasă dintr-o „glandă de cerneală“ ca să tulbure apa din jur; glanda s-a dovedit eficace şi pentru preşedinţi; cât despre gazetari... –, mai eşti în stare să-ţi croieşti o cale de întoarcere la judecata sănătoasă, cu măsură sceptică şi ironică, aceea a prostiei prostimii în mod natural inteligente, avându-şi rădăcinile adânc împlântate în viaţa vieţii.

– Şi de unde ştii, mă rog, că nimeni nu garantează...

– Bunul-simţ sau raţiunea care, ne-o garantează un filosof, este în mod firesc aceeaşi la toţi oamenii...

– Ce ne garantează însă că filosoful tău – şi cei care-l papagalicesc, loviţi de psitacoză – nu fusese el însuşi victima unei prostii doctorale? Să admitem totuşi, de dragul conversaţiei, zicerea filosofului; mă întreb atunci dacă acel bun-simţ al tău, care ţi-ar spune că nimeni nu garantează..., nu a fost corupt de trecerea prin „prostia organizată“.

– Dar cine să observe eventuala alterare?

– De data asta trebuie să apelăm la un soi de instanţă ultimă care să şi fie a noastră şi să şi nu fie a noastră.

– Aici, în acest joc al genitivului obiectiv şi al genitivului subiectiv, este ultimul refugiu al prostiei scolastice.

– Atunci?

– Nu uita: cucul îşi pune ouăle la clocit în cuib străin. Asta nu înseamnă că ce iese din ele îi este străin. Aşa i se perpetuează neamul.

– Am înţeles: cucul cântă boiereşte şi zburdă, golanul, altcineva îi cloceşte ouăle din care se nasc noi cuci care să cânte boiereşte, golanii.

– Cui cântă el, cucul?

– Un răspuns prostesc ar cere din partea mea o „specialitate“ şi un „jargon“ de et(n)olog.

– Îţi spun eu: cântă inteligenţei vieţii.

À bon entendeur, salut.

Dacă e să se afle sănătoasă

Îmbolnăveşte lumea vărsând asupră-i nevrozele şi psihozele lui. Apoi o diagnostichează implacabil, ba chiar – este un generos – se oferă să-i fie tămăduitorul. Se *instituie* drept marele ei vraci. Şi cine să candideze la titlul de prim pacient, dacă nu medicii care voiseră să-l lecuiască? Urmează prietenii cei mai devotaţi. Când, în sfârşit, totul pare a fi fost însănătoşit, insul se prăbuşeşte în sine ca într-o oglindă nevrotică, psihotică... Aceasta îl primeşte şi îl acoperă. E secretul lumii, de care lumea nu trebuie să afle, dacă e să se afle sănătoasă.

„Nimeni să nu se amăgească“

Un sceptic cu argumente zdrobitoare este o contradicţie *in actu*, o autodistrugere. – Mai mult, un fanatic periculos. Argumentele lui sunt otravă. Înţelepţii le-au metabolizat demult. În doze mici. Scepticul fanatic este dejecţia lor încremenită. De aici vin argumentele lui zdrobitoare. Nu vă atingeţi de ele, nu le faceţi praf. Praful acela v-ar intoxica. Optimiştii naivi care aţi deveni astfel ar fi şi mai periculoşi. Lăsaţi intacte argumentele scepticilor, dar nu vă prefaceţi că sunteţi înţelepţi. „Nimeni să nu se amăgească. Dacă i se pare cuiva, între voi, că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept. Căci înţelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu...“ (I *Corinteni*, 3:18-19).

Cum o fi dres-o?

– Descoperise ceva prea de nespus pentru puterile graiului său. Aşa că l-a tăcut.

– Ca şi cum *a tăcea* ceva, a aduce şi a păstra ceva în actul tăcerii, în puterea ei – dacă în termeni de act şi putere se mai poate vorbi *despre* tăcere – nu ar fi fost încă şi mai peste puterile sale. În sfârşit. Asupra acestui „aspect“ al tăcerii să tăcem. Ai sesizat ghilimelele în care am închis *aspectul*. El e de-al vederii, tăcerea, în schimb, e de-a ascultării, una atât de singulară că n-o putem atinge cu urechea de care se ocupă antropologii, medicii, defectologii, lingviştii, pedagogii cântării... Urechea e într-însa, în tăcere, şi tăcerea se ascultă pe sine, cu urechea care este a ei, şi în această ascultare ea, tăcerea, se atestă ca Vorbire nearticulată, în stare pură, care face posibile şi la care se-ntorc rostirile noastre omeneşti, flecărelile noastre zilnice, discursurile noastre specializate, toate, oricât de interminabile ar părea, stând sub semnul unei finitudini *indépassable*.

– Eşti încântat de ce-ţi ieşi pe gură? Vei fi adăpostit în predica ta şi o ureche heideggeriană pentru uzul ascultătorului. Nu e cazul meu, nu sunt de-al casei, nici măcar de-al „casei fiinţei“, îmi ştii surzenia la aceste farafastâcuri misteroide.

– Ce mai tura-vura, spune ce descoperise.

– Păi, scria ceva, sau de-scria. Ia-o cum vrei. Şi nu-i reuşea. Peste umărul lui privea, geloasă şi preocupată, prietena lui. Surprinse, sub ştersături nervoase, un crâmpei de frază: „rebel şi dezarmat, nudul Paulei se chircea în sine până la epuizare, încât nu mai avea puteri, deşi el nu credea, nici să se dăruiască, chiar de-ar fi vrut, căci, iată...“ – „El nu credea, îl ironiză fata, el cine?, trupul ei sau personajul masculin din povestirea ta?“ Trecu în faţa scriitorului şi i se spânzură de gât, cu genunchii sprijiniţi de podea. Atunci, amicul nostru scriitor o dezbrăcă, rapid cât ai zice peşte. Dădu – era pentru prima oară că o făcea la lumina zilei – cu ochii lui nepregătiţi, cu totul absorbiţi înainte de trupul acela literar, al închipuirii sale ficţionale, de nudul-nud al prietenei, rebel şi dezarmat... Îl des-coperise, tăntălăul, de foile şi frunzele acoperitoare printr-un gest care s-a îndreptat împotriva lui.

– Împotriva imaginaţiei lui de scriitor, a potenţei lui de mascul?

– Un gest care i-a paralizat putinţa de a scrie, nu *despre* nud, nici (de)*asupra* nudului; putinţa de a scrie nudul, de a-l pune în act, pe nudul hârtiei, lăsându-l absenţei sale încordat sfioase şi relaxat revoltate. Şi poate nu doar de a-l scrie şi nu doar pe nudul hârtiei.

– Era impotent?

– Habar n-am. Probabil fusese, subit, im-potenţat.

– Şi cu asta ai spus totul?

– Da. Dar eludând esenţialul.

– Cu bună-ştiinţă?

– Cu ştiinţa – bună-rea – a esenţialului care se apără şi, apărându-mă de el, mă apără de mine. Nudul acela...

– Care, al fetei literare maltratate, Paula parcă se numea, ori al prietenei scriitorului din povestea ta?

– De ce n-ar fi literară, ficţională şi povestea mea? Nudul acela i s-a furişat în creier, s-a încolăcit în jurul cuvântului *nud* ca un şarpe de casă, s-a lipit de el ca o lipitoare. Şi e bine aşa. Altfel, cine ştie,

o ţâşnire roşie i-ar fi inundat materia cenuşie: nudul nostru cel mai bine tăinuit şi păzit de buncărul său. Aici, în buncăr, nudul s-a denudat, adică s-a chircit şi răsucit într-o oglindire de sine autistă şi autoerotică. De atunci, materia cenuşie i-a rămas captivă în „stadiul oglinzii". Şi tânjeşte după nuduri... nedenudate.

– Şi până la urmă a biruit-o? – întreb şi eu ca ardeleanul.

– Se pare că i-a ieşit fraza din care tăiase nervos.

– Cum o fi dres-o?

– Asta numai prietena lui ne-ar putea-o spune.

Fiecare cu numărul lui

– Ce crezi, are viaţa mea de până acum o unitate narativă, o desfăşurare orientată, cu rădăcini şi ţintă, cu *arché* şi *telos*? O coerenţă de poveste în curs de povestire, de poveste vertebrată şi săgetătoare, oricât de lăbărţată, stufoasă, labirintică şi bâlbâită ar părea? S-o fi înscris ea pe traiectoria unei bune individuaţii?

– E o chestiune de voinţă, de intuiţie şi simţire interioare, intime. N-am cum s-o ştiu. Poate că unui ochi străin, nu neapărat divin sau diabolic, ochiului aparţinând unei terţe persoane – ceea ce nu e cazul meu, să-ţi fie clar –, ea s-ar înfăţişa ca o mie şi una... Glumesc. Viaţa mea, în schimb, îmi apare mai curând ca o plimbare de dragul plimbării – pe jos, cu autobuzul, cu tramvaiul, cu trenul, cu avionul, cu barca, cu vaporul...

– Cu submarinul...

– Submarinul sunt eu însumi. Un submarin cu periscopul obturat. Dar nu eu iniţiez şi stăpânesc plimbarea. Plimbarea e cea care mă plimbă, adică eu sunt cel plimbat. Plimbat de o plimbare pe care nu o resimt a urmări ceva exterior ei; exterioară mie, da. Aşa că nici nu ştiu dacă şi cum i-aş putea pune capăt, ori dacă aş fi în stare să hotărăsc la un moment dat că *ăsta* îi e capătul, nici măcar dacă în genere noţiunea de *capăt* i se aplică. Ce să mai vorbesc de capătul celălalt. S-o spun, din capul locului: nu-mi stă capul la aceste capete;

ca să le dau de cap mi-ar trebui un cap de pod... Te doare capul ca de un *capitul* de carte străină ţie, citită în *capitul* de canonici hipnotizaţi în faţa rânduirii vrăjite a literelor care le evocă inflorescenţa zisă şi ea *capitul*. Aşa că, ierte-mi-se cacofonia, *capitulez*.

– Ţi-ai făcut numărul. Submarinul a ieşit la suprafaţă ca să ia o gură de aer. Şi-a întors, endoscopic, periscopul astfel ca endoparazitul să-şi placă sieşi pur *endo*, căci este endoreic, uşor ameţit ca de o briză care invaginează labirintic endolimfa.

– Aproape că ţi-a ieşit şi ţie slalomul. Un pic mioritic, nici alpin şi nici nautic. De deal şi vale. Aş vrea să revin asupra întrebării. Ideea de unitate narativă, sub a cărei direcţie o pusesem, cred că este o fantasmă literară, figură de retorică scriitoricească ea însăşi neinterogată, inerţială şi stereotipă, de parcă viaţa ar fi o scriitură de citit şi de tâlcuit. Scriitorii mai noi, de altfel, au renunţat la acest poncif. Ei simpatizează, mai nou, cu fragmentariul, cu diferenţa şi diferendul, cu paradoxalul, cu indecidabilul şi indicibilul, cu indiferentul, cu non-sensul. Hai să te întreb, hai să ne întrebăm altfel.

Şi căzu o clipă pe gânduri. Nu ştiu la ce formulare va fi ajuns. Dar stau şi mă-ntreb, în răgazul ce mi s-a dat: oare „naraţiunea" asta, de-aici şi de-acum, are unitatea unei clipe de viaţă?

– Ar avea, poate – răspunse cel ridicat din căderea pe gânduri –, dacă ai cunoaşte acel alt mod de articulare a întrebării. Dar nu ţi-l destăinui întreg. O fac numai pe jumătate, că doar şi vieţile noastre sunt cusute cu aţă neagră din jumătăţi de clipe-nopţi albe. Iat-o: „..., asemeni celei mai proaste literaturi, sau, dimpotrivă, ... autor plural al unei poveşti nerostite...?"

– Aşa da, zise celălalt. E ca un *puzzle* unde oricine poate da chip, după asemănarea nevăzutului, unei figuri care se figurează desfigurându-se.

Adică ştergându-se, mă întreb eu, naratorul, cu dreptul meu de a-mi sidera personajele, de a le siderografia ca suferinde, cum le observ prin siderostat, de sideroză graţie siderismului cauzator de sideraţie.

Între etimologişti

Etimologia? – O execuţie sui-generis, mai mereu eşuată, a celei mai comune înjurături româneşti („du-te în ... mă-tii"). Mai mereu eşuată în sensul că fie cuvântul căruia i se caută etimologia este trimis în prăsitoarea altei mame, fie că mama este ghicită, dar se greşeşte... locul.

Nu este o întâmplare că cei ce se îndeletnicesc cu etimologia sunt îndeobşte lipsiţi de darul zămislirii în universul cuvintelor. Poate şi de cel al însămânţării prăsitoare.

Ei mi se par a fi, în prima variantă a eşecului, în postură de voyeuri; în a doua variantă, în postură de homosexuali. Iar când izbutesc, rar, e ca o inseminare artificială, dacă nu un soi de masturbaţie ale cărei produse urmează să fie reciclate. Starea de spirit obişnuită pe care le-o dă etimologiştilor conştiinţa, de regulă târzie, a erorii este ceea ce Freud a numit *Trauerarbeit* – travaliu al doliului. Ei se chinuiesc să rupă orice legătură cu cuvintele altădată îndrăgite voyeuristic ori drăgostite homosexual. Libidoul lor se desprinde treptat de ele. Şi sfârşesc prin a ucide mortul.

– Dar care este etimologia cuvântului *etimologie*?

– Ia mai du-te-n aia-a mă-tii!

– Ba cuvântul ducă-se-ntra-mă-sii!

Se certară, furtiv, ca pe gaura cheii, după care se îmbrăţişară pervers. Erau etimologişti.

Condescendenţă complice

Tineri, îmi zic, şi îi retez, îi trag ocrotitor sub cortul meu ori îi expatriez abrupt prin acelaşi travaliu instantaneu – adică pur şi simplu închizând ochii –, după cum îi (sur)prinde hazardul fulgerării mele oculare. Îl vezi pe unul suflând încă, eroic, în ventilul unor cuvinte-zmeie şi aşa umflate, ca să le sus-ţină. Îl vezi pe altul cum le scoate,

pe furiş, ventilul şi se umflă el, comic, cu ce iese pe-acolo. Mai în fundal, întrezăreşti silueta cuiva care agită o trompetă, gata să anunţe orice, numai să anunţe ceva, bineînţeles decisiv. În sfârşit, abia de-l poţi desluşi, iată-l şi pe vajnicul sugar întârziat – *puer aeternus* al timpurilor noastre eroi comicovaticinarpuerile. El pare a se desfăta mecanic, muncindu-se ludic cu o gumă de mestecat. Ce face el? Exhibă convex şi in-hibă concav, cu meşteşug de şarpe sătul, pasta cuvântului „cuvânt". Pe rotundul balonului, rând pe rând ingurgitat şi degurgitat, se lăbărţa pudic anunţul secret-publicitar: cuvântul „cuvânt" nu este un cuvânt. La un moment dat, această materie veziculoasă este aspirată de o trompetă inspirată care vesteşte lumii, anastrofic, catastrofa cum că ventilul pe unde se umfla şi se dezumfla cuvântul „cuvânt" care n-ar fi cuvânt a fost scos de nu se ştie cine şi înghiţit de cine ştie ce gaură – neagră, mai mult ca sigur. În jurul leşului flasc dă târcoale, hămesită, legea entropiei: democratic, ea nivelează diferenţele de şanse.

Tineri, îmi zic, din nou, şi deschid larg ochii, cu sugestia că le ofer cu drag cortul meu care retează şi expatriază ocrotitor. Asta vă revoltă? Sunt şi eu acolo, exilat. Ocrotiţi cortul. Nu vă convine? Retezaţi-l!

Parodii paranormale debile

Scria Kant în *Concluzie* la *Critica raţiunii practice*: „Două lucruri umplu sufletul cu mereu nouă şi crescândă admiraţie şi veneraţie, cu cât mai des şi mai stăruitor gândirea se ocupă cu ele: *cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine*".

Replica unui ironist postmodern ar putea suna aşa: „Două lucruri îmi uşurează sufletul de mereu veche repulsie şi descrescând dezgust cu cât mai rar şi mai distrat gândirea slabă le ocoleşte: cerul înnorat în mine şi harababura morală deasupra mea".

La care paroxistul indiferent ar adăuga: „Deasupra cerului înnorat, războiul stelelor. Iar sub harababura morală, pacea diferenţelor".

Nu ştiusem ce-ntreb

– Ce ne spune limba despre originea ei?

– Orice ne-ar spune, acea origine vorbită, originată în limbă, deci, ar fi o repetiţie. Ar îndoi limba şi mă îndoiesc că în felul ăsta i-ar da în vileag originea.

– Zici că ar fi o repetiţie. De ce nu una originară?

– O repetiţie originară, dacă nu este o *contradictio in adiecto* – şi este –, mai poate fi doar o limită a inteligibilului transgresată astfel încât limita ca atare ne devine ininteligibilă.

– Te dai în leagăn.

– Întrebarea ta m-a pus acolo şi tot ea mă leagănă, în eterul limbii care-mi astupă gura.

– Zi-mi de-acolo şi din starea aceea, poate de graţie, poate de *ekstasis*...

– Latinescul *exstasis (ecstasis*) înseamnă şi cutremurare, groază...

– Zi-mi: de unde vrei – şi orice o fi însemnând starea – ce ne spune limba despre originea ei.

Tăcere. Eterul limbii, probabil, îi astupase complet gura. Totuşi, cu un ultim efort, mai apucă să articuleze:

– Ne-o fi spunând că la început a fost tăcerea.

– Pentru noi, creştinii, crezători în *Sfânta Evanghelie* după Ioan, „La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul". E vreo legătură între *Cuvântul* de-aici şi *Logos*-ul grecilor, al lui Heraclit în particular?

Tăcere. Adormise. Respiraţia lui uşoară, regulată, era pătrunsă de Logos, era sfinţită de Cuvânt?

– Fie-i somnul uşor şi iartă-l, iartă-ne, Doamne, că nu ştie ce face – şi nici eu nu ştiusem ce-ntreb.

Nerozi şi simpatici

– Iată-l pe cutare filosof subversiv, ironic, jucăuş, dezinvolt, „deflaţionist", ex-centric, ostentativ antiteoretizant. El nu are organ – ba chiar le dispreţuieşte – pentru sisteme şi doctrine, pentru argumente aşa-zicând bine organizate şi pretins irecuzabile, pentru „metanaraţiuni" atotcuprinzătoare, global coerente şi teleologice; le preferă genurile „literare" soft, moi, slabe, deşi agresive în felul lor: parodia, palinodia, pamfletul, deconstrucţia, aforismul, eseistica inter-intra-pluri-sub-supra-contra-meta-para... textuală, în genere fragmentariul cu irizaţii polemice, burleşti, burlace, delirul funambulesc... Îl poţi aduce în faţa ochilor?

– Continuă.

– Ei bine, nu-i doresc să aibă parte de fidelitatea orb-doctrinară a unui profesor de filosofie care vrea cu orice preţ să-i dea dreptate în toate cele zise şi scrise; care se erijează, ca din oficiu, în avocatul şi moştenitorul său testamentar. Zelosul profesor, căruia filosoful, fără voia lui, îi este os de ros, inepuizabilă carieră servind propriei sale cariere, îl va invoca, mereu grav şi doct, stăpân pe ştiinţa sa – i-a citit şi răscitit toate „respirările" şi „îngândurările", de la cap la coadă, de la coadă la cap, orizontal, vertical, de-a curmezişul, pe scurt: în toate chipurile. Îl va invoca, în spiritul unei, cum altfel, profunde şi ascunse rezonabilităţi, în pofida aparenţelor, împotriva tuturor celor care, mai mult sau mai puţin întâmplător, îi citează o expresie „exotică", o cugetare „rebelă", fie ca să le anexeze, prin violenţă, desigur, adică superficial şi fără să le înţeleagă „spiritul", fie ca să le execute sumar din rea-voinţă, rea-credinţă, înfumurată ignoranţă, ori pur şi simplu ca să stârnească hazul şi să-şi destindă auditoriul, dacă nu din înclinaţia de a face paradă de lecturile lor, pe cât de întinse, pe atât de variate, şi de spontaneitatea unor savuroase contiguităţi sau contraste. Şi o va face cu aerul că aceştia habar n-au de înţelesul adevărat al zicerilor maestrului, şi că singur el deţine cheia justă, cheia justificată, cheia justificatoare – într-un cuvânt cheia justeţii – capabilă deopotrivă să le descuie, la nevoie, şi să le încuie, păstrător.

– Îţi dai seama că, aşa vorbind, de fapt şi tu te erijezi, împotriva profesorului persiflat, luat peste picior cu atâta înverşunare, în cunoscătorul pe dinăuntru, graţie unei rare şi privilegiate empatii, a adevăratului, a autenticului filosof despre care mă întrebai dacă îl pot aduce în faţa ochilor?

– Nu-mi dau seama dacă tu însuţi eşti ironic prin această întrebare, dacă te situezi de partea filosofului subversiv, ironic, jucăuş, dezinvolt ş.a.m.d., de partea profesorului sau de partea adversarilor lui. Avocatul cui eşti?

– Eu nu sunt decât avocatul celor ce nu-şi îngăduie să-şi angajeze singuri un avocat.

– Cu alte cuvinte, propriul tău avocat? Cine îl bărbiereşte pe bărbierul satului care îi bărbiereşte pe toţi cei care nu se bărbieresc singuri?

– În orice caz, nu te-aş angaja ca avocat, nici nu te-aş bărbieri.

– Bărbiereală! Avocatită!

Şi uite-aşa, din te miri ce, se puseră pe harţă. Întâmplător trecea pe acolo chiar un avocat din oficiu, care purta cu el un oficleid, anume fabricat în oficina breslei – oficiosul ei sonor din alamă.

– De ce vă sfădiţi oameni buni, întrebă el cu timbrul de bas al oficleidului neoficial.

– Din prostie, răspunse primul.

– Nu vă pot ajuta, e o cauză pierdută.

– Ba din trufie, îl corectă celălalt.

– Asta e o cauză care mă depăşeşte.

Nimănui nu i-a trecut prin minte că era vorba, pentru toţi laolaltă şi pentru fiecare în parte, de o prostie trufaşă, de o trufie prostească. Că toţi şi fiecare sunt posedaţi de această proprietate în indiviziune. Atât de indiviză că nici diavolul nu le mai poate separa, mai înţelept e să profite viclean de ea. Iar noi, ceilalţi, cu avocaţii care ne suntem şi cu cei de meserie, să înţelegem, dacă mai poate fi de vreun folos, sămânţa şi dinamica, incrementul şi decrementul gâlcevirilor care ne ţes viaţa.

Nerozi mai suntem, Doamne, şi simpatici.

Nu mi-o mai putea spune

La prima lectură mi-a sunat ciudat şi neliniştitor fraza lui Canetti: „Dacă privim cu atenţie un animal, avem sentimentul că înlăuntrul lui se ascunde un om care îşi bate joc de noi". Dezlegarea înţelesului închis în această remarcă, la care înţelesul încă nedezlegat contribuise fără ştiinţa mea, a început cu ocazia unei alte experienţe. Priveam cu atenţie omul din faţa mea, care mă minţea cu neruşinare. Şi am avut brusc sentimentul că înlăuntrul meu se ascunde un animal care, pentru a nu fi sedus, închide ochii, şi pentru a nu muşca, îşi ţine continuu gura larg deschisă. Îşi fixase în această figură a retoricii lui animaliere o curiozitate şi o vigilenţă totuşi treze, deşi dezarmate. Abia când omul din faţa mea a dat primul semn de cedare – un rictus care s-a deplasat instantaneu din colţul buzelor ca să-i înlemnească pe pupile –, intimidat, probabil, de ceea ce ascundeam, abia atunci animalul s-a încolăcit în sublim(inal)ul placentei adineauri revoltate, acum iarăşi relaxată şi caldă şi acoperitoare. Ceva care mi se zburlise pe creştet – pene, coarne, trompe, lame cornoase, fanoane, colţi ori poate numai amintirea părului meu de actualmente pleşuv – se lăsa în jos, odată cu pălăria care şedea iarăşi bine pe cap. Am ridicat-o, m-am înclinat ceremonios ironic şi am întors spatele ipochimenului mincinos. Eram acum faţă în faţă cu animalul care, înainte să adoarmă, şi-a închis gura, ostentativ, şi mi-a făcut discret cu ochiul.

Să se fi ascuns în el un om care îşi bătea joc de mine? Ori poate chiar omul care mă minţise? Animalul nu mi-o mai putea spune. Adormise.

Generoasă risipă

În vizită la un reputat şi laborios şi onest şi respectabil specialist în ... viaţa şi opera lui Thomas Mann. Vizitatorul, cunoscut pentru

generoasa şi condescendenta lui risipă, obişnuia să dea de lucru tuturor celor pe la care trecea ori pe care îi întâlnea, aruncându-le, aşa într-o doară, câte un os de ros, câte un subiect, o temă ori chiar un program în legătură cu care, dincolo de cochetăria cu gândul venit absolut spontan, lăsa să se subînţeleagă că n-ar fi exclus să le-o ia înainte dacă nu se grăbesc să-i execute „comanda" – ori că le-o şi luase înainte şi acum doar îi pune la încercare, făcându-i oarecum geloşi. Îi lansă aşadar specialistului nostru, ca din pură întâmplare, provocarea de a scrie un eseu cu titlul: *Thomas Mann văzut de Nietzsche*. La care reputatul a replicat: inversează titlul şi eseul este ca şi făcut. În forma pe care mi-o propui mi se pare o ieftină fantezie scriitorească, o trăsnaie postmodernistă, nicidecum un subiect demn de o cercetare documentată şi decentă. – Ia-o drept un exerciţiu. Te-ar putea introduce mai în miezul resorturilor creaţiei literare de care zici că te ocupi şi ţi-ar da curaj să laşi la o parte ideologia, fie ea şi literară, cu zonele ei expuse ori numai presupuse şi induse prin explicitare hermeneutică. Mai mult, te-ar putea converti la o creaţie literară ficţională. – E prea târziu, făcu specialistul a lehamite şi puţin iritat. Apoi, consultându-şi ceasul: e prea târziu. Cu sugestia, evidentă, că e cazul să fie lăsat singur.

Altădată, neobositul distribuitor de teme şi programe de lucru – ăsta era lucrul lui, felul lui de a se afla în treabă – i-a propus unui nu mai puţin reputat specialist în Platon – e drept, mai mult în opera decât în viaţa divinului atenian – să scrie un dicţionar al personajelor din dialogurile platoniciene. Tocmai apăruse de curând primul volum al *Dicţionarului personajelor lui Dostoievski*. – Replica filosofului nostru, scurtă şi promptă: Mai bine scriu un dicţionar al prostiilor. Ar figura acolo, fii sigur, şi propunerea ta. – N-ai decât s-o faci. Cine ştie, cineva care ar da peste „prostia" mea ar putea s-o ia în serios. Dacă nu voi fi luat-o eu deja. Îşi consultă, iritat, ceasul. Cu sugestia, evidentă, că e cazul să plece.

P.S.

Cel ce a consemnat aceste scene pitoreşti va fi sperând, la rându-i, ca ele să cadă sub ochii cuiva căruia... să-i dea de lucru. Dacă nu cumva însumi voi fi având pe masa de lucru aceste subiecte. Căci incurabilul risipitor trecuse şi pe la mine.

Originea facultăţii de uneltire

– Abia după ce a inventat ustensilele, uneltele, detaşate de corpul său, omul a început să-şi perceapă propriile membre, organe, competenţe sau facultăţi drept unelte. – Dar cum a inventat el uneltele? Că doar nu i-au picat din cer. Şi nici nu a dispus, din capul locului, ca de ceva gata făcut, de unealta universală indispensabilă făuririi tuturor celorlalte unelte. – Ajutându-se, treptat, la început cu bâlbâieli şi nesiguranţă, apoi cu mai multă iscusinţă şi eficacitate, de mâinile şi picioarele sale, de muşchi, de ochi şi urechi, de imaginaţie şi inteligenţă, de vorbire, mai ales de vorbire. – Aşadar, a inventat unelte folosindu-se de aceste alte unelte, deja unelte. – Să zicem atunci mai bine că, în chiar procesul îndelungat şi permanent de inventare a uneltelor, omul a început şi a continuat să se perceapă pe sine şi ca un mănunchi de unelte, să se servească de sine instrumental, *unelteal*, dacă îmi îngădui această calchiere. – Adică dintotdeauna. – Fie. Şi poate că tocmai aşa se face că omul se distinge de restul vieţuitoarelor prin aceea că... unelteşte.

Ispravă de copil cu bătrân

Îl ochi copilul, în joaca lui crudă şi nevinovată, nevinovat de crudă, curat sportivă cu prostia. Îl ochi drept în ochi. Era chiar ochiul cu care bătrânul îl vedea numai şi numai pe Dumnezeu. Ochiul acela i s-a scurs. Şi bietul om nu-şi deplângea ochiul scurs. A zis doar: „păcat de Dumnezeu". Fără să ştie bine al cui era păcatul. Copilul râdea speriat prin ochiul scurs care îi desena pe obraz o lacrimă gelatinoasă înaintând neutru, străină de ispravă. Poate că Dumnezeu însuşi se de-plângea aici.

Simplă sugestie

Cum să te eliberezi de cântecul sirenelor? Cântându-l în sens invers. Adică, des-cântându-l(e).

Cratiţe providenţiale

– Îi repugna spaniolului José Ortega y Gasset slăbiciunea preaomenească de a-l aduce pe Dumnezeu prea aproape de cele casnice, vecine nouă. O certa pe Sfânta Tereza că L-a coborât printre cratiţe. – Dar îţi aminteşti de scena trecută în poveste, în legendă, potrivit căreia Heraclit, stând în preajma cuptorului ca să se încălzească, îşi încurajează vizitatorii decepţionaţi de priveliştea cu totul lipsită de mister şi măreţie, unde le-a fost dat să-l surprindă pe vestitul şi enigmaticul gânditor, cu vorbele îmbietoare: veniţi, „se află zei şi aici", adică lângă cuptor, în locul cel mai obişnuit, familiar, domestic. – Zei, nu Dumnezeu! – Şi la ce bun un Dumnezeu transcendent, ascuns, de nepătruns, care te cutremură de veneraţie şi teroare? – Ca să nu uităm, fiecare în parte, de misterul ireductibil în care ni se înrădăcinează fiinţa şi de miracolul înfloririi lui, mai blânde sau mai revoltate, de-a lungul unei vieţi pline şi stoarse de amare şi minunate bucurii esenţiale.

– Şi dacă am uita? – Atunci, ne-ar readuce-o aminte zarva, cloc(p)ot-itoare a cratiţelor Sfintei Tereza.

Aş fi visat atunci...

Mă obsedează iarăşi „lumea adevărată", despre care Nietzsche ne asigură că ar fi ajuns, în sfârşit, o fabulă. Se înţelege, ghilimelele

sunt puse de patosul distanţei şi de umbra bănuielii că pretinsa lume adevărată nu este decât spectrul transcendent care acoperă şi calomniază lumea cu adevărat reală; aceste ghilimele mă scot din sărite. Atâta neîncredere în cuvinte te ameţeşte şi te clatină. – Dar dacă fabula e adevărată? Dacă adevărul lumii s-a refugiat, pe ascuns, în fabula care a devenit lumea adevărului fără ghilimele. – Nimic mai firesc, de vreme ce fabula...

N-a apucat să-şi termine fraza. Un fulger ca din senin l-a carbonizat instantaneu. Iarba din jur fumega poate şi de sufletul lui, şi de restul de gând nemairostit. Ce va fi vrut să spună? – Eu l-aş continua aşa: (de vreme ce fabula) este felul de a se povesti al lumii, modul ei de a-şi da şi de a ne spune adevărul ori măcar înţelesul ei adeveritor. – Mă îndoiesc. Ar fi prea scurt, prea puţin pregnant şi provocator. Nu i se potrivea această manieră de a genera şi de a închide cercul răsturnând simplu jumătatea lui. – Aş spune, atunci – iartă-mi-se cinismul, e doar verbal –, că de-aia l-o fi şi fulgerat. E, pentru un paradoxoman incurabil şi oarecum complezent, cum a fost el, poate modul cel mai congruent sieşi de a sfârşi. Nu este exclus ca vreo tehnică viitoare, asemeni aceleia care, cu ajutorul carbonului radioactiv, stabileşte vârsta unor vestigii imemoriale, să citească pe resturile carbonizatului restul de gând neexprimat. Poate că pe această cale lumea adevărată...

Nu-mi dau seama dacă a pus ori nu între ghilimele sintagma nietzscheeană că a căzut şi el răpus la fel de fulgerător. Visez de atunci la tehnica aceea minunată. Şi visul acesta...

Am uitat de traseul care se deschidea, pe care îl prefigura începutul frazei din urmă. Îl vor fi ştiind punctele de suspensie. Fapt e că gândul mi-a fost brusc întrerupt de un trăsnet asurzitor. Mă trezisem de-a binelea şi lumea mi se părea fabulos de adevărată, cu adevărat fabuloasă, ca după o ploaie care spală, şterge şi rodeşte re-botezător. M-am întors la ale mele, obosit de atâta fabulaţie şi adevăr. Deschid apoi la întâmplare *Ecce homo*. Ochii îmi cad pe titlul „Aşa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toţi şi pentru nimeni". Citesc rândurile în care Nietzsche descrie, animat de un patos (neo)romantic, ceea ce poeţii epocilor viguroase au numit *inspiraţie*. E starea în care ceva devine vizibil şi audibil dintr-o dată, cu o siguranţă şi o precizie

de nespus; nu auzi, nu cauţi; iei fără să te întrebi cine dă; un gând te luminează ca un fulger, forma lui se impune cu necesitate, fără şovăire. Premisa fiziologică a unei asemenea stări trăite la maximă intensitate este marea sănătate. A celor noi, din a căror familie se considera şi Nietzsche, cum stă scris în *Ştiinţa voioasă*, a celor greu de înţeles, prea devreme născuţilor unui viitor încă nedovedit, pentru un ţel nou. O sănătate nouă, mai viguroasă, mai şireată, mai rezistentă, mai îndrăzneaţă, mai veselă decât toate sănătăţile de până acum. Dar să revin la *Ecce homo*. Totul, în cazul inspiraţiei autentice, se petrece în cel mai înalt grad involuntar. „Ceea ce e mai uimitor este caracterul involuntar al imaginii, al *parabolei* (subl. mea); nu mai ştii ce este imagine, ce este *parabolă* (subl. mea). Totul ţi se oferă ca expresia cea mai apropiată, cea mai corectă, cea mai simplă“ (Ce de superlative la un maestru al bănuielii!) Şi mai departe: „Pare într-adevăr, pentru a aminti o vorbă a lui Zarathustra (un succedaneu al vechilor divinităţi sau o culme a „noii“ transcendenţe? – întrebarea mea), ca şi cum lucrurile însele s-ar apropia, oferindu-se *parabolei* (subl. mea) [«aici, toate lucrurile vin dezmierdătoare spre vorbirea ta şi te măgulesc: căci ele vor să călărească pe spinarea ta. Tu călăreşti aici pe orice *parabolă* (subl. mea) spre orice adevăr. Aici ţi se deschid toate cuvintele fiinţei şi toate scrinurile vorbelor, orice fiinţă vrea să devină aici cuvânt, tot ce devine vrea să înveţe de la tine să grăiască»]. Aceasta este experienţa mea privitoare la inspiraţie...“

Am subliniat peste tot cuvântul *parabolă*, pentru că el este înrudit cu *fabula* din fraza devenită clişeu nihilist şi slogan postmodernist cu care am început. Judecaţi singuri în ce măsură „lumea adevărată“ care a ajuns, în sfârşit, o fabulă, se oferă iarăşi parabolei în starea specială de inspiraţie, dionisiacă, unde ţi se deschid toate cuvintele fiinţei, unde orice fiinţă vrea să devină cuvânt... Însă cuvinte, ar spune tot Nietzsche, mereu omeneşti, prea omeneşti...

Dar cum a ajuns „lumea adevărată“ o fabulă? Iată cele şase episoade ale morţii acestui idol. 1. Lumea adevărată, accesibilă celui înţelept, celui evlavios, celui virtuos. El trăieşte în ea, el este ea... (Parafrazare a propoziţiei: „Eu, Platon, *sunt* adevărul). 2. Lumea adevărată, inaccesibilă în imediat, dar promisă celui înţelept, celui

evlavios, celui virtuos. 3. Lumea adevărată, inaccesibilă, nedemonstrabilă, de nepromis, dar, chiar numai închipuită fiind, o mângâiere, o îndatorire, un imperativ. 4. Lumea adevărată – inaccesibilă? Oricum, neatinsă şi, deci, necunoscută. Prin urmare, ea nici nu mângâie, nici nu mântuie, nici nu implică vreo îndatorire. 5. Lumea „adevărată" – aici reapar ghilimelele, intră în acţiune ghilotina lor –, o idee ce nu mai e de nici un folos, ea nu mai are nici măcar caracterul unei îndatoriri, o idee superfluă, infirmată.

Să observăm că întreagă această genealogie în esenţă degenerativă, dacă se poate spune, este punctată de însemne astral-noetice, meteorologice şi de repere „circadiene". Soarelui cel vechi, de la primul punct, i-ar corespunde cea mai veche formă a ideii, relativ înţeleaptă, simplă, convingătoare. Cu trecerea la punctul al doilea, ideea progresează, devine mai rafinată, mai gingaşă, mai insesizabilă – devine *femeie, devine creştină*. Ideii ajunsă sublimă, palidă, nordică, königsbergiană (= kantiană) pe a treia treaptă îi corespunde vechiul soare, care răzbate însă prin ceaţă şi scepticism. Cu punctul al patrulea se ivesc zori cenuşii. Întâiul căscat al raţiunii. Cântatul de cocoş al pozitivismului. Cu punctul cinci, când ideea nu mai e de nici un folos, s-a făcut deja ziuă. Se ia micul dejun. Au revenit bunul-simţ şi voioşia. Platon roşeşte de ruşine; toţi liber-cugetătorii lărmuiesc îndrăcit.

Punctul culminant – al şaselea: am lichidat lumea adevărată. Dar o dată cu ea am lichidat şi lumea aparentă, spune Nietzsche.

Şi ce-a mai rămas, te întrebi. Răspunde singur.

De remarcat e că suntem, cu această lichidare, în ceas de amiază: „momentul celei mai scurte umbre; sfârşitul celei mai lungi erori; punct culminant al omenirii; INCIPIT ZARATHUSTRA".

Cu acest deznodământ, pus între paranteze, se încheie fabula-alegoria nietzscheeană privind modul în care „lumea adevărată" a ajuns în sfârşit o fabulă-alegorie.

Terenul este pregătit pentru parafrazarea propoziţiei: „Eu, Zarathustra, *sunt* adevărul". Idee relativ înţeleaptă, simplă, convingătoare. Începe ciclul ei, originat în „personajul conceptual" al lui Nietzsche, pandantul Socrate-lui platonician. Istoria se repetă, adeverind mitul, fabula, parabola veşnicei întoarceri.

Aş fi preferat ca toată această fabulă despre cum a ajuns lumea adevărată o fabulă să nu se fi încheiat cu paranteza care cade ca o eclipsă de lună în plină amiază, ci cu trei puncte (...) mari cât trei căscături ale raţiunii şi trei lepădări de Iisus ale lui Petru înainte de cântatul cocoşului. Aş fi visat atunci în voie, ba chiar voios, la o viitoare tehnică minunată care să facă punctele de suspensie să vorbească.

Venise ori plecase Cineva?

– Cum vin înţelesurile la cuvinte ca să le locuiască?

– Ţi-aş recomanda ca mai înainte de a mă întreba pe mine să te întrebi tu pe tine dacă ai în vedere ceva anume punând întrebarea, ceva în legătură cu care ţi-aş putea veni cumva în ajutor, ori vrei doar să-mi pui la încercare echilibrul, să mă descumpăneşti. Întreabă-te dacă fumul stârnit de formularea ei ardentă nu sufocă săgeata slobozită semeţ şi flasc ori nu-i acoperă traiectoria, ori nu i-o zădărniceşte de-a dreptul, căci, sub acoperirea fumului, toate ţintele posibile se trag îndărătul întrebării. Întreabă-te mai curând dacă felul cum formulezi întrebarea nu ascunde capcane cărora ea le este prima victimă, sau nu întredeschide piste amăgitoare. În ce fel crezi că mi-ai da de lucru dacă aş fi dispus să o iau în serios? Vezi dacă aerul ei de profunzime deconcertantă nu ţine de o ex-patriere violentă, de o decontextualizare brutală şi un surghiun al cuvintelor altfel familiare şi supuse: „înţelesuri“ şi „cuvinte“; de o utilizare oarecum animistă şi magică a verbului, altfel neproblematic, „a veni“, repede însă imobilizat prin domesticul „a locui“.

– Cum vine asta?

– Păi, cam aşa. În loc să mă întrebi pe mine, întreabă-ţi întrebarea. Întreabă-te dacă întrebarea ta seamănă – până unde şi cu ce îndreptăţire?, de-adevăratelea ori numai aparent? – cu întrebări de felul: (1) „cum vin păsările la cuibul lor?“; (2) „cum vin ţăranii la oraş?“; (3) „cum vine Dumnezeu la sufletul nostru?“ În primul caz,

răspunsul atârnă de o interpretare prealabilă, de regulă restrictivă, a lucrului către care focalizează întrebarea: ce mecanisme neuromotorii şi mnesice se pun în acţiune pentru ca păsările să-şi regăsească cuibul? Sau – ce traseu urmează? Sau – ce le face să nu-şi abandoneze sălaşul şi să îl recunoască a fi „al lor"?... Tot atâtea căi pe care se poate veni la aura de înţeles, vagă, a întrebării în care se ascunde, poate, înainte de toate, o minunare a sufletului întrebătorului în faţa miracolelor acestor gălăgioase şi sigure şi jucăuşe necuvântătoare hiper-inteligente. În cazul al doilea, pot înţelege că întrebi dacă ţăranii merg pe jos ori recurg fie la un mijloc propriu de transport – căruţă, şaretă, bicicletă, tractor, autoturism –, fie la un mijloc de transport în comun. Sau pot subînţelege că îţi exprimi o mirare sau o nedumerire în legătură cu iniţiativa lor, cu mobilurile, scopurile şi interesele care îi fac să-şi părăsească – era să zic păsărească – vatra străbună. Şi în ambele cazuri aş recurge la „instanţieri" ale pluralului hotărât „păsările" şi „ţăranii": care păsări?, care ţărani?... În al treilea caz, deja „a veni" îşi pierde substanţial din sensul obişnuit de a sosi undeva plecând de altundeva. În plus, întrebarea, prin condiţiile ei de posibilitate, pare a face implicit din Dumnezeu un fel de agent al „deplasării" astfel deplasate din înţelesul ei uzual, încât se sugerează fie calea unui răspuns cvasi-fizic („prin eter", „instantaneu"...), fie cea a unuia parapsihologic („îl cheamă sufletul nostru însetat de absolut"...), ori mai savant teologic, ori mai smerit, cum se cuvine credinciosului cu frica lui Dumnezeu. Nu este exclus să te blochezi şi, în lipsă de altceva, să te năpusteşti întrebător asupra întrebării pentru a o aduce la tăcere ori a o face să întrebe altfel, altceva... În fine, poţi să spui simplu: „nu ştiu", sau „eu nu-mi pun astfel de întrebări pentru că, prin educaţie... ori pentru că nu mă socotesc vrednic a şti cine?, ce?, cum? este Dumnezeu, nici măcar dacă există ceva de acest ordin care să se intereseze de mine, să vină la mine"...

– Dar vino, rogu-te, la întrebarea mea dintâi, lasă în plata Domnului păsările, ţăranii, chiar şi pe Dumnezeu. Sau, mă rog, unele păsări, nişte ţărani, cutare Dumnezeu. Cum vin înţelesurile la cuvinte?

– Nu vin nicicum. Şi nici nu pleacă. Cuvintele nu sunt ca un cuib la care vin înţelesurile asemeni păsărilor, nici ca un oraş, nici ca un suflet... Te-aş întreba, la rându-mi, ce înţelegi tu prin „cuvinte" şi „înţelesuri", de mă întrebi cum vin acestea din urmă să le locuiască

pe cele dintâi. Nu cumva o ştii, pentru cât îţi este ţie de folos o atare ştiinţă, şi afectezi doar neştiinţa ca să mă pui în încurcătură? Ori nu cumva n-o ştii în genere, dar asta nu te deranjează de fapt, căci nici nu ştii ce nu ştii pentru ca eventual să cauţi şi să-mi ceri ajutorul? Ori o ştii şi n-o ştii anume, dar ai o aşteptare exorbitantă? Şi atunci, orice explicaţie ţi-aş da eu, ca un om de bună-credinţă, recurgând la lingvistică, semantică, pragmatică, logică, la psiho- şi socio-geneze, la antropologie, metafizică, teologie, ori la intuiţii şi conjecturi de simţ comun, ai zice că ea mai degrabă îţi ocoleşte sau îţi ocultează întrebarea. Şi la sfârşitul oricărei explicaţii ai reitera întrebarea de parcă ai dori s-o salvezi ca pe cel mai de preţ bun al tău, să-mi arăţi că a rămas intactă, iar efortul meu, cu desăvârşire zadarnic. Numai că acest presupus cel mai preţios bun nu face rod în cuibul tău, în agora sufletului tău de ţăran recent orăşenit şi fără nici un Dumnezeu. Îl ţii pe vârful limbii tale corupte cu care ademeneşti păsările care vin la cuib, ţăranii care vin la oraş..., poate chiar pe Dumnezeu. Cu care în orice caz ademeneşti cuvintele scuturate de înţelesuri.

– Parcă ziceai... E tocmai ce te întrebam: cum vin înţelesurile la cuvinte ca să le locuiască?

– Era doar o metaforă. Lasă şicanele. Aşa se întâmplă cu toate întrebările vide ori cu toate întrebările deja saturate fără rest de propriile lor presupuneri.

– Şi a mea cum crezi că este?

– Vrei cu adevărat să afli? Ei bine, este saturată fără rest de un vid inconturnabil. Uite un ţăran păşind îngândurat pe calea ferată alături de un juncan. O funie scurtă îi ţine laolaltă. L-o fi ducând la abatorul din oraş. Dar nu ştii bine cine pe cine duce. *Se* duc seduşi unul de celălalt. Uite o pasăre cu un viermişor în cioc. Îl duce probabil la cuib puilor ei. Şi ce bucurie îi vor face gurile lor căscate întru înfulecarea paradisiacului dar. În survolul ei grijuliu, graţios şi grăbit, pasărea se uşurează nevinovat pe juncanul supus. Acesta se sperie. Funia îl desgândurează pe stăpân, care, pentru o clipă, zărind pasărea, pare a-şi aminti că zburase şi neamul lui cândva..., neamul lui de om.

Doamne Dumnezeule, cum făcuşi Tu să vină la noi toate minunile astea şi noi, iată, în loc să ne minunăm de ele, trăncănim prosteşte despre cum vin înţelesurile la cuvinte!

– Aşa o fi. Dar, cine ştie, poate că întrebarea mea era şi ea expresia unei... simple minunări.

– Nu simple, ci greşite şi fals savante. Ea ne ţine la distanţă de chiar minunea care suntem.

S-au privit în ochi, prin fisura sufletelor lor dilatate. Venise pe aici ori plecase Cineva?

Un imbecil doar aproximativ

Te cuprinde teama că-ţi pierzi identitatea? Ei bine, diferenţiază-te! Nu mai eşti sigur de diferenţa ta? Rămâi indiferent! Diferenţa e opera şi pierzania ta. Ea *se* face prin tine şi tot ea *te* des-face. Mii de găuri ale lumii, negre, sau cum altfel vor fi fiind, îşi deschid gurile lor lacome ca să se astupe, vorba lui Flaubert, cu imbecili. Şi cred că lucrul cel mai greu de suportat este să nu le poţi nici măcar astupa, fie şi numai pe una, de parcă te-ai pierde undeva pe drumul către ele sau de parcă golul aparent astupat crapă instantaneu chiar pe locul şi cu prisosul râvnei tale de a fi mai mult ori mai puţin decât un imbecil – acesta, cum se ştie, coincide *perfect* cu sine şi se diferenţiază *absolut* de oric(in)e altc(in)eva, aşa se şi salvează, mai exact *este* salvat. Că te pierzi, ori că prisosul acelei râvne de zărghit îţi joacă festa, nefericirea constă în a izbuti să fii doar un imbecil aproximativ, mai mult, un imbecil doar aproximativ.

Tipuri de reacţii

„Omul eliberat – spune undeva Nietzsche –, şi cu atât mai mult *spiritul* eliberat, calcă în picioare acel soi jalnic de prosperitate la care visează negustorii de mărunţişuri, creştinii, vacile, femeile, englezii şi alţi democraţi.“

Nu ştiu dacă şi cât este de îndreptăţită această diatribă de bufon aristocrat: mi-o închipui a gâdila urechea unui rege crud, pervers, senzual, estet, în definitiv mărinimos cu toţi supuşii, cu toate supusele sale, oameni şi dobitoace, bunuri mobile şi imobile, abile şi debile, de a căror mobilizare şi demobilizare, abilitare şi debilitare dispune oricând în mod suveran.

Ceea ce m-a izbit, cu deosebire, a fost reacţia foarte diferită a câte unui reprezentant „autorizat" al categoriilor enumerate de Nietzsche – şi a altor câtorva personaje tipice – la fraza lui Nietzsche: cât de altfel o gustă şi o de(z)-gustă ei! *Negustorul de mărunţişuri*: Resentimente de neisprăvit hoinar şi nebun şi risipitor de o avere nemeritată şi nemeritat moştenită. *Creştinul*: Blasfemie de Antichrist, fie blestemat! *Vaca*: Nu-mi plac vecinii între care m-a pus, nici creştinii, nici femeile; creştinii, pentru că nu mă venerează, femeile, pentru că mă mulg, dându-mi fioruri ruşinoase, îmi izgonesc viţelul de la uger, îmi răpesc laptele ca să-l consume în familie ori să-l vândă negustorilor de mărunţişuri, care la rându-le îl vând creştinilor, englezilor şi altor democraţi. Preferam să fiu pusă între un bou docil, castrat, protector şi un taur comunal – nu sunt geloasă – ca să mă rodească, să am ce lua de coarne şi să ne perpetueze neamul. *Femeia*: Cugetare de misogin impotent, poate de androgin ratat – bine că n-a avut parte de urmaşi. *Englezul*: E şi ceva umor aici, dar acoperit de răutate germană gravă, aşa e răutatea germană, care încearcă să se salveze prin piruete franţuzeşti ca să placă femeilor subţiri, fără pic de vacă ademenitoare în ele; ne mai ademenesc cu aşa ceva doar negustorii de perle false. *Alt democrat*: Dacă trec peste „soi jalnic de prosperitate", fraza îmi sună bine. La urma urmelor, toţi trebuie să avem şanse egale, inclusiv femeile şi vacile.

Alte personaje.

Psihanalistul: Teribilism de adolescent frustrat, hărăzit imaturizării, chircit în placenta unor experienţe infantile teribile – săgeţi de arici masochist care se autovictimizează, pentru că săgeţile sunt chiar ţepii lui, iar ţinta – el însuşi.

Logicianul: Scandalos, eteroclitul enumerării este impardonabil din partea unui filosof demn de acest nume. Pună poetul alături, pe masa de operaţie, umbrela şi maşina de cusut. Un discurs care se

respectă trebuie să fie respectuos cu o anumită sintaxă a „obiectelor“, acestea nu pot fi juxtapuse la întâmplare decât printr-o repetată „greşeală categorială“; o intolerabilă cacofonie logică, figura aparent nevinovată a unei incongruenţe agresive.

Filosoful speculativ: Iată un exemplu de filosofare blocată în schizofrenia judecăţii, şi de infinitate proastă, lipsită de concept.

Filosoful rezonabil: Frază prolixă, săgeată bandajată şi boantă, bună – dacă e bună la ceva – să ilustreze expresia *épater le bourgeois*, de fapt, ratarea acestui efect printr-o spontaneitate nătâng calculată, căci mai lungă decât o răsuflare; mintea care se lasă vrăjită de o asemenea Niagara montată în studio nu este o minte sănătoasă.

Filosoful post-Filosof: Da, vocabularul ăsta, facultativ, mă ajută să mă inventez incomparabil mai eficace decât toate jargoanele de şcoală în cuştile cărora fusese dresată adolescenţa mea credulă, încredinţată unor salariaţi ai gândirii rumegătoare.

Moralistul mediocru, care se indignează *ex officio*: Oribil, nu aş lăsa un text ca ăsta la îndemâna unor tineri necopţi la minte, destinaţi a juca roluri de importanţă publică în chip responsabil, oare cum ar arăta un Nietzsche *ad usum Delphini*?

Poetul: Fabulos, splendid, fenomenal – şi va chicoti de plăcere pe secvenţa „vacile, femeile, englezii“, bucurându-se de migrarea magică a vacilor în femei şi viceversa sub ochii pudici şi secret concupiscenţi ai englezilor.

Omul eliberat: Aşa făcui şi eu până când n-am mai avut ce să calc în picioare şi m-am văzut silit să fac cele mai jalnice gesturi şi acte pentru acel „soi jalnic de prosperitate“ absolut vital. Am căzut astfel la cea mai jalnică dependenţă faţă de bunăvoinţa negustorilor de mărunţişuri, de creştinii caritabili, de femei, de englezi şi de alţi democraţi miloşi, dar mai ales de vacile gratis dătătoare de lapte. Îmi dau acum seama că ceea ce am călcat în picioare e ceea ce mă ţinea pe picioare. Şi totuşi, soiul jalnic de prosperitate după care tânjesc „entităţile“ evocate în fraza lui Nietzsche, agăţat acum de picioarele mele călcătoare, este pentru mine o povară binecuvântată; fără de ea n-aş putea face ca mersul meu să se strămute în dans. Poetul o ştia: numai în lacuri cu noroi cresc nuferi. Păcat că nuferii sunt rupţi şi puşi în vaze de cristal cu apă curată ucigaşă tocmai de

către negustorii de mărunţişuri, de creştini, de femei, de englezi şi alţi democraţi, dacă – ar fi oricum de preferat – nu sunt înfulecaţi de vacile negustoreselor de lapte engleze creştine şi democrate. Ar fi acest mărunţiş – laptele – preţul de plătit pentru omul eliberat.

Spiritul eliberat: Călcatul ăsta în picioare este ca o trambulină folositoare ca să-ţi iei zborul. Dar, dacă n-ai aripi, nici curenţi prielnici, rişti să aterizezi, jalnic, pe o grămadă de mărunţişuri inutile, depozitate la groapa de gunoi a negustorilor, creştinilor, femeilor, englezilor şi altor democraţi. Ce zic? Rişti să aterizezi, eroi-comic, pe o balegă de vacă. Eu zbor încă, dar, sincer să fiu, duc dorul laptelui – de vacă, de femeie, de doică: un fel de femeie-vacă. De mamă. Spiritul meu eliberat zboară un soi de zbor în zbor, ca sub elanul unei aspiraţii mai grele decât el. Gravitaţia asta specială îmi dă o pace de războinic singur pe lume. O să se calce el pe el în picioare?

Pierduţi pentru gândire

Păcat de tinerii ăştia, altminteri dezgheţaţi, bipezi fără pene, dar zburatnici, trestii unduioase şi politrope în „datele" ce le sunt dăruite la pornire. Păcat. Ca efect al dresurii filosofice la care îi supun dresorii lor la rându-le bine dresaţi în administrarea de „proceduri" sigure – şi cu câtă supusă plăcere îi consimt! –, ca efect al adăpării maniacale, în doze tot mai mari, ceea ce îi condiţionează, din cărţi şi reviste fabricate după acelaşi calapod, ei cad relativ repede la un trist manierism, la îngânarea arogantă a unei retorici stereotipe, de club, ca să câştige capital simbolic. În schimbul unei legitimitaţii, ei sunt pierduţi pentru gândire.

Scoate-i din retorica aceea identitar-securizantă, oarbă şi vidă, vei citi pe chipul lor un amestec de revoltă şi neputinţă, de încrâncenare şi descumpănire. Se vor simţi frustraţi, de parcă o inadmisibilă depeizare a adus la tăcere virtuozitatea lor fără cusur, fără fisuri, moale la periferie, dar cu nucleul dur: contur inconturnabil de piramidă în implozie, făcută una cu nisipul pustiului; nisipar(n)iţă programată, de o mecanică vioiciune nisipoasă. Comicul însuşi.

Duşmanul cel mai redutabil al gândirii este obişnuinţa în genere, dar mai cu seamă obişnuinţa de gândire care are aerul că ocroteşte gândirea împotriva a tot ce îi poate fi duşman.

Şi încă ceva, poate chiar mai primejdios. Ei, tinerii aceştia, se vor mângâia cu gândul că ceea ce făceau şi ştiu ei să facă este o gândire de profesionist, iar cei care îi scot din cercul vrăjit al meseriei lor esoterice sunt nişte bieţi pictori de duminică. Şi totuşi, ei nu rezistă ispitei de a se lăsa pictaţi de aceştia şi de a-şi contempla cu încântare, acasă, dublul lor de gânditori. De gânditori profesionişti – căci aşa pozaseră, opriţi din *flaneria* lor îngândurată prin parcuri publice ca să-şi reintre în formă. Iar bieţii pictori de duminică îşi strâng cu sârg paralele ca să-şi poată cumpăra cărţile marilor atleţi singuratici ai gândirii.

Na-ţi-o frântă

– Dacă diferenţa este întotdeauna serioasă şi indiferenţa ironică, atunci, diferenţa dintre diferenţă şi indiferenţă este serioasă, iar indiferenţa lor, ironică. Şi ca să nu devină serioasă, ironia absoarbe diferenţa în principiul omogenizant-diferenţiator al diferenţierii indiferente. Un principiu al deferenţei indiferent ironice. Reverenţa pe care o face diferenţei din cutele principiului este replica dată de ironie seriozităţii. Aceasta, crezând că se răsuceşte în sine ca să evite complicitatea neserioasă cu ironia, nimereşte drept în principiu. Atunci ironia simte nevoia să se delimiteze, o expulzează, aşadar, şi-o (o)pune ca diferenţă. Şi, ca să nu cadă astfel în păcatul seriozităţii, purcede la o proliferare sălbatică a diferenţei indiferente până ce îşi epuizează principiul. Jocul ăsta de ascundere a ironiei în diferenţa seriozităţii şi a seriozităţii în indiferenţa ironiei este şarada surâzătoare a plânsului amânat. Ca un sughiţ.

– Ai diluat fraza dintâi, i-ai stricat efectul. De parcă ai filma sughiţul cu încetinitorul.

– Ca să nu pară prea serioasă, o drese echilibristul cu o seriozitate ironică.

– Unde ocheşte şi unde loveşte. Na-ţi-o frântă că ţi-am dres-o.

Profesor de înot sau pescuitor de cadavre

– O dată ce eşti în acord cu elementul apă, cu stihia lichidităţii, aceasta te apără; dacă i te dăruieşti în chip adecvat, ea te învaţă să înoţi, s-o înoţi, înotându-te. Aşa e şi în ce priveşte gândirea. Trebuie să fii în acord cu elementul ei. Marii gânditori sunt peşti. Peşti nemuritori, cel puţin relativ la dramul de nemurire hărăzit speciei noastre. Peşti universali. Peşti cărora universul întreg...

– Şi încă ceva pe deasupra şi pe dedesubt...

– ... le este acvariu.

– Nu-mi place imaginea. E prea de grădină botanică sau zoologică.

– Bine. Le este casă.

– Cu pivniţă şi pod cu tot, ca să facem loc şi pentru dedesubt şi deasupra, pentru *arché* şi *telos*, pentru sub-conştient şi supra-conştient...

– Marii gânditori îşi creează ei înşişi elementul, oricare ar fi tema gândirii lor, prin lucrarea acesteia. Şi rămân în acord cu elementul lor. Îmi vin în minte cugetările memorabile ale lui Heidegger. Putem îndrăzni, spunea el, să facem pasul înapoi din filosofie în gândirea fiinţei, de îndată ce ne simţim în largul nostru în originea gândirii. Şi tot gânditorul german: „A fi bătrân, înseamnă: a te opri atunci când unicul gând al unui drum al cugetării s-a aşezat în armonia rosturilor sale".

– Frumoasă bătrâneţe, sau utopie de bătrân gânditor, de gânditor bătrân, autorizat de voi – negânditorii care regândesc – să vorbească cu autoritate pastorală. Dar tot el ne avertiza asupra celor trei pericole care ameninţă gândirea. Vecinătatea poetului rapsod ar fi pericolul cel bun, mântuitor. Pericolul de-a dreptul nociv, aducător de rătăcire, ar fi filosofarea. Ca a noastră de-acum. Iar între ele, atenţie!, pericolul

cel rău şi cel mai aprig este gândirea însăşi. „Ea trebuie să gândească împotriva ei înseşi, ceea ce doar rareori îi stă în putinţă." Aşa că las-o mai moale cu acordul acela graţios...

– Dar tocmai în orizontul acordului acela şi cu resursele lui bine acordate, gândirea reuşeşte, rar, să gândească împotrivă-şi.

Tot ce putem învăţa, noi, ceilalţi, de la marii gânditori, e cuprins într-un proverb: pentru a învăţa să înoţi, trebuie mai întâi să te arunci în apă.

– Şi dacă te îneci, dacă stihia lichidităţii te lichidează?

– Înseamnă că o meriţi, că nu eşti destinat gândirii ori că te aruncaseşi în apa de ploaie a filosofării. Şi dacă reuşeşti totuşi să te salvezi sau reuşeşte încercarea altora de a te salva, tot ce mai poţi spera este să devii ... profesor de înot.

– Sau pescuitor de cadavre, de ce nu?

E ca în povestea comentată de Lacan: „De ce mă minţi, spunându-mi că mergi la Cracovia, pentru ca eu să cred că mergi la Lemberg, pe când în realitate la Cracovia mergi?".

Navigatori pe Internet

– Ce se întâmplă cu realismul sănătos de altădată al simţului comun în societăţile hiperinformatizate unde stăpânesc suverane simulacrele, unde realul acelui realism sănătos se derealizează suprarealizant în pânza subţire a imaginilor, copiilor, virtualului, spoturilor publicitare, unde păianjenul prolific secretă lichide cleioase şi ţese cu ele un real secund, un suprareal mai real decât realul?

– Asta e obsesia franţuzului ăla extravagant, Jean Baudrillard.

– Obsesie de... „paroxist indiferent".

– Păi, ce să se-ntâmple? Suferă, se adulterează, boleşte şi se adaptează, dacă nu piere, la acest vertij, la acest vârtej printr-un soi de autohalucinare sedativă.

– Câştigul e de partea antropologilor culturali. Abia aşa realizăm, poate, împreună cu ei, că şi fostul real-solid, indestructibil, singurul

asupra căruia, ne asigura realismul sănătos de altădată, nu încăpea îndoială, nici bănuială – era de fapt şi el, în felul lui, spectral, derealizat şi suprarealizat în păienjenişul cultural de-atunci, secreţie cleioasă de imagini şi simboluri, de mituri şi credinţe, de superstiţii şi prejudecăţi a altor păianjeni...

– Şi în plasa lor oamenii erau captivi şi liberi ca păsările cerului născute şi crescute în colivie.

– Pe seama a ceea ce discutăm noi acum s-ar distra copios simţul comun al societăţilor hiperinformatizate, îndată ce-şi va putea lua zborul din colivia autohalucinării.

– Păsărari să ne facem.

– Aveau şi cei din vechime.

– Păsărari de păsări spectrale – simulacre de păsări – pe care să le vindem, spectral, amatorilor de spectre. Le-o cere simţul lor comun, simţul masificat al comunului decomunizat prin multiplicare şi individualizare spectrale, adaptate tuturor gusturilor.

Lucrau la o firmă specializată în efecte speciale şi erau iscusiţi navigatori pe Internet.

Inscripţie bizară

– Dragul meu, dacă vrei să porţi cu mine o discuţie raţională, te rog să te îngrijeşti de curăţenia cuvintelor, să le pliveşti de buruienile ce le năpădesc şi le fac de nerecunoscut. În loc să le încercuieşti înţelesul în aşa fel încât comerţul nostru – verbal, desigur – să fie cinstit, tu îmi umbli cu cioara vopsită, călăreşti în acelaşi timp o sumedenie de înţelesuri discordante. Ţi-e vorbirea lunecoasă, unsuroasă, promiscuă. Una te faci a-mi livra şi alta primesc. De fapt, nici nu ştiu prea bine ce anume primesc – o peticărie, o bălţătură drese cu sulimanuri expirate.

– Vrei să fii mai precis? „Curăţenie“, „plivire de buruieni“, „cioară vopsită“, „călărire“ şi celelalte, toată această deltă urât mirositoare de înţelesuri care se formează la vărsarea curgătoarei

tale veninoase injoncţiuni în oceanul deşărtăciunii păcătuieşte prin improprietate, prin sub- şi supra-determinări semantice care îmi inundă timpanele ca un puhoi de suliţe barbare, resentimentare. De unde atâta tupeu?

– Asta chiar e obrăznicie!

– Ştii ce, caută-ţi un alt partener de discuţie. Impropriu a-i mai zice aşa. Caută-ţi un „da, domnule“ care să-ţi flateze platitudinile riguros tautologice şi la fel de riguros antilogice, dacă poţi concepe aşa ceva, campion al univocului cum te pretinzi. Să-ţi gâdile paranoia afectând a nu ţi-o recunoaşte, în schimbul – tot vorbeai de comerţ – unui cec în alb fără acoperire.

– Taci!

– Uite că nu voiesc! Nici bătut!

Cum de m-aş da bătut? Şi îşi lovi pumnii precum boxerul ţopăitor intrat în ring, care (se) aplaudă astfel încurajându-se şi provocând(u-se).

Atunci, cel ce începuse discuţia cu rugămintea aceea nu tocmai încurajatoare pentru partener îşi scoase, cu umilitate, cămaşa, lăsând să se vadă pe spinarea lui inscripţia: „Deci, dacă nu voi şti înţelesul cuvintelor, voi fi barbar pentru cel care vorbeşte, şi cel care vorbeşte, barbar pentru mine“ (*Corinteni*, I, 14:11).

După o primă descumpănire, începui a înţelege că nu o manie de logician ranchiunos îl îndemnase să mă someze în felul cum o făcuse. Bănuiam că mă aflu în faţa semnelor – dar cum de vor fi ajuns ele acolo? – unei experienţe spirituale dacă nu pe măsura deplină, cel puţin de ordinul, după modelul aceleia încredinţate Corintenilor şi, prin ei, nouă celorlalţi, de Sfântul Apostol Pavel. Voia, interlocutorul meu, să nu ne apărem barbari unul altuia. Cât de barbar îmi apăream acum mie însumi! Dar nu mai puţină barbarie citeam în ceea ce mi se dăduse să văd, nu în fraza ca atare, al cărei conţinut era, în definitiv, rezonabil, ci în extravaganţa de a-şi fi oferit trupul, pielea drept suport al ei – tatuaj blasfemator de masochist. La fel de barbară am resimţit a fi şi înclinaţia barbarului din mine, care nu ştia înţelesul narativ, povestea terifiantului spectacol scriptural, de a răzui cu briceagul inscripţia.

Şi-a pus cămaşa la loc şi şezum să vorbim. Mi-a spus că inscripţia i-a fost aplicată în beciul Securităţii, după mai multe interogatorii la care a fost supus ca aparţinător la o sectă creştină – a pocăiţilor – deloc bine văzută de ochii regimului trecut. Interogatorii tăioase, dure, riguroase şi riguros univoc(al)e, cărora a încercat să le reziste prin tăceri ambigue, plurivoc(al)e, prin răspunsuri în doi peri, printr-o mânuire abilă a vagului, care să-i salveze măcar pe alţii. Fusese, de altminteri, specialist în mulţimi şi logici *fuzzy*, ca şi în „obiecte fractale". „Iar mă barbarizezi", i-o întorcea anchetatorul, ori de câte ori încerca să iasă din strânsoarea interogatoriului. Şi îl punea să recite iarăşi inscripţia. „E doar de-a voastră".

– Înţeleg. Vreau, dragul meu, din tot sufletul şi cu toată mintea, să port cu tine o discuţie raţională.

– Co-r(el)aţională. Altfel raţională decât interpretase hermeneutul satrap textul neotestamentar.

– Se înţelege. Ai plătit prea scump această cumsecădenie în materie de logică şi de vorbire şi mi se pare o barbarie din partea mea să o sabotez sofistic şi retoric.

– Nu fi solemn. Limba şi gândirea sunt date omului şi ca să (se) joace. Cumsecădenia, cum îi zici, nu e a noastră. Este a regulii pe care o respecţi sau o încalci...

– La vedere.

Şi mă apucai şi eu să recit inscripţia.

– Mai că te-aş lăsa acum s-o răzuieşti.

Se îmbrăţişară, cu efuziuni barbare, şi ochii le jucau sub pânzele unei umezeli care mai-mai să dea în lacrimă. Dar au reuşit s-o resoarbă, discret, cum şade bine, cum se cade pentru civilizaţii care, iată, se înţelegeau... fără cuvinte. Ce-i drept, laicului îi ardeau palmele la atingerea, prin cămaşa pocăitului, a inscripţiei. Şi cine ştie dacă nu-i va rămâne imprimată ori nu va arde ea însăşi sub dogoarea arzătoarelor palme.

Ajutat de închipuire şi de aducerea-aminte

Un hău puturos urca din behăielile, hohotelile şi chicotelile lui. Necontagioase, căci, hăul se încolona, ascuţit, izolant şi însingurător, sieşi suficient, în încăperea ticsită de fum, unde ne strânseserăm întru pomenirea, la o jumătate de an, a unui prieten comun care ne părăsise. Mai curând respingătoare şi stridente erau. Spunea istorioare pe care le găsea hazlii şi de care se amuza singur, zgomotos, vulgar, scârţâind din toate încheieturile, tremurându-şi muşchii şi cărnurile moi. Noroc măcar, mi-am zis, că hohoteşte şi chicoteşte dacă nu tuturor, măcar pentru toţi ceilalţi. Şi nu pretindea să-l urmăm. Nu aveau aceste chicoteli şi hohotiri nimic din gratuitatea voioasă şi aeriană şi senină a (su)râsului de duioşie înţelegătoare potrivit în acele împrejurări, altfel grele de prevestiri sumbre pentru noi toţi. Erau tenebros viscerale. Parcă le-ar fi evacuat, violent, pe sub capacul gata să-şi iasă din ţâţâni, gazele şi vaporii acumulaţi în oala de noapte care era întreaga lui făptură masivă şi necioplită. Am dat să mă apăr în contra pestilenţiului care şerpuia către mine în căutarea unei complicităţi. Mi-a aruncat, fără nici o meremetiseală subtilă: „mă tem de cei care nu sunt în stare să râdă în orice ocazie". Şi m-a încolăcit cu coada cometei lui de hohot-chicot vaporiza(n)t. Trebuia să mă adaptez mediului, altfel eram strangulat. Dar cum? Închipuindu-mi – mereu închipuirea ne salvează, dacă ştim să o chemăm adecvat şi la timp –, aşadar închipuindu-mi că de fapt acele cascade sonore stridente şi isterice erau trompete vestitoare ale unei incontinente defecaţii. S-o limpezi, mi-am zis, s-o purifica, de vreme ce verbul *a defeca*, ne asigură dicţionarele, mai înseamnă şi a limpezi un lichid, provocând depunerea substanţelor aflate în suspensie; a precipita albuminele dintr-o soluţie cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia; a purifica zemurile din industria zahărului prin tratare cu lapte de var.

L-am suportat să se deşarte ca să obţină vidul, golul, ştiind că acesta, înconjurat de un conţinător – un pahar, o oală, un urcior, o farfurie, un vas oarecare –, este de o in(de)finită folosinţă. Şi mi-am adus dintr-o dată aminte de daoistul pe care, atunci când e gol, adică purificat de pasiuni şi dorinţe, îl locuieşte Dao. Şi de Înţeleptul din

Dao de Jing care, realizând în sine Golul, se situează în afara alternanţei universale a vieţii şi a morţii. Golindu-şi spiritul de toate condiţionările şi atingând unitatea/totalitatea lui Dao, Omul Sfânt trăieşte într-un extaz continuu. Mi-am amintit de tehnicile daoiste de prelungire a vieţii. Unele reţete recomandau retenţia respiraţiei; printr-o vedere interioară şi o bună concentrare a gândirii, omul îşi poate vizualiza respiraţia şi o poate călăuzi către cele trei *Câmpuri de Cinabru*, localizate respectiv în creier, lângă inimă şi sub buric. Dacă adeptul îşi poate reţine suflul pe o perioadă de o mie de respiraţii, obţine nemurirea.

Şi am căzut pe gânduri. Dacă hohotele şi chicotele nesuferitului de la parastas sunt exerciţii de golire, preludii ale unui extaz continuu? Dacă le va pune el capăt la un moment dat şi va continua aşa să le reţină pe perioada a o mie de respiraţii? Ar fi mai potrivit un asemenea exerciţiu de nemurire la comemorarea apropiatului nostru dispărut? Şi fără să vreau începui şi eu să hohotesc şi să chicotesc complice la istorioarele lui pe care, iată, le găseam hazlii.

Recunoştinţă

– Prin ce ar fi mai prejos eroismul moral de care dădeau dovadă sfinţii atunci când, bunăoară, îi îmbrăţişau pe leproşi, faţă de eroismul meu moral? – îi zise Y lui X, sărutându-l ca răspuns la destăinuirea acestuia că, pe vremea studenţiei, l-a turnat la Securitate.

– Dar ştii, continuă X, cum m-au racolat? Şantajându-mă, dacă se poate spune aşa, cu o notă informativă defăimătoare la adresa mea, provenită de la tine. Mi-au arătat-o. Ţi-am recunoscut scrisul. Excedat, Y i-a ars o palmă lui X. Acesta, luat prin surprindere, i-a întors şi celălalt obraz, odată cu remarca: nu văd în asta nici un eroism moral, e doar o deprindere creştină dobândită în perioada de detenţie, urmare a notei tale informative. Nu-i convinsese colaborarea mea. Îţi rămân recunoscător.

Lună plină

– Îmi stăruie în minte o remarcă a lui Lichtenberg: „Este o mare diferenţă între a crede *încă* ceva şi a o crede *din nou*. A crede încă faptul că luna acţionează asupra plantelor, asta trădează prostia şi superstiţia, dar a o crede din nou este o dovadă de filosofie şi de reflecţie".

– Dacă n-aş fi ştiut-o, mie mi-ar fi ieşit altfel: „E o mare diferenţă între a crede încă în sine şi a o crede din nou. Cea dintâi e o superstiţie proastă, prereflexiv ocrotitoare, cea de-a doua – o superstiţie prostitoare, filosoficeşte reflectată".

– Eu abia încep să nu cred în mine. Iar îngrijorarea mea vine din nesiguranţa dacă acest început de neîncredere va trece în „încă" ori în „din nou". Între acestea două, *actualitatea* ţine de modificarea – e drept, severă, dar factice – a remarcii lui Lichtenberg, la care te-a condus o reflecţie prostească.

– Zici că actualitatea ţine de... Eu nu o văd ţinând de ce spuseşi. Şi cât crezi că va ţine ea?

– Până ce se va situa în amonte sau în aval.

– În aval de amonte de aval sau în aval de amonte?

– În amonte de amonte sau în aval de aval. Ce e val ca valul trece. Vrei să-l ţii? Varsă-i vrajă din caval. În definitiv, e tot un drac.

– Atunci, dracu' să te ieie.

Şi preajma undui uluită ca de trecerea unui efluviu îngeresc. Diabolic de eficace această trecere unduios uluitoare, căci, iată, i-a oprit, i-a separat, lăsându-i în pace. Pe fiecare în pacea lui. Ca pentru a adeveri nebunia lumii acesteia care zămisleşte înţelepţi. Nu ca să-i capteze nebunia şi s-o digere înţelepţeşte. Doar ca să i-o administreze în doze suportabile: nici tu leac, nici tu otravă, mai curând un soi de otravă-leac în stare să ţină lumea care nu mai are stare în regim de avarie. Să adăugăm neîntârziat: leac-otravă de care înţelepţii se feresc ca dracu de tămâie. Ei nu sunt, în privinţa asta, decât mediul prin care efluviul îngeresc trece diabolic de eficace. În pacea celor doi şi a atâtor alţi doi îndoiţi, lăsaţi fiecare în pacea lui, ori a celuilalt, ei distribuie în doze suportabile insuportabilul: nebunia lumii de-aici. Virtutea lor? E că nu râvnesc la bunul altuia. Şi viciul lor? E că bunul

altuia este ne(-)bunul lor propriu expropriat cu prefăcută dărnicie apropriatorilor – şedelnici ori umblăreţi – de bunuri mobile şi imobile. Îi vezi râzând cu gura plină de dozele nedistribuite. Ba nu, de fapt, rânjesc dozat, ca să nu se ţicnească. Cine, atunci, să mai ţină în cumpănă pe „încă“ şi „din nou“? Mă întreb, şi nu ştiu dacă mă întreb încă sau mă întreb din nou. Este treaba înţelepţilor ca asupra acestei teribile întrebări să păstreze tăcere. Atunci, în acele clipe de graţie, şi graţie lor, ei pot fi chiar filosofi. Chiar? Încă? Din nou? Oricum, ei n-ar avea cum s-o ştie decât dacă *filo*-sophia ar fi mai tare decât *sophia*. Ceea ce nu sună verosimil nici etimologic, nici arheologic, nici teleologic.

Să mai însemnăm ceva. Poate însemnat, poate neînsemnat, poate ceva despre care nu ştim ce înseamnă. Plantele din încăperea unde discutaseră cei doi, pe unde trecuse efluviul acela îngeresc diabolic de eficace, care îi oprise pe fiecare în pacea lui ori pe fiecare în pacea celuilalt, asta rămâne de precizat, ei bine, plantele de-acolo prindeau o paloare uşor melancolică, parcă dând viaţă suferinţelor şi întunecând gândirile, pe dos decât o cântase poetul. Trebuie că luna acţiona asupra lor. Era senin-senin afară şi luna era plină. Calea regală, solară a raţiunii şi obiectivităţii, pe care o luase nu tocmai bine discuţia sfârşită în pacea lui „dracu să te ieie“, se ştersese cedând locul drumului, mereu periculos, al imaginaţiei şi magiei, luminat de lună. Iar efectul acesteia asupra plantelor se producea indiferent dacă cei ce se opriseră în diferendul amuţitor credeau încă în el ori o credeau din nou. Sub lucrarea magică a luminii lunii celei pline, prostia şi superstiţia făceau una cu filosofia şi reflecţia.

Ningea hai-hui

– Cum poţi să fii orb la această evidenţă?

– Probabil, fiindcă evidenţa fu orbitoare: mi-a sărit în ochi şi m-a orbit.

– O voi întuneca.

– Atunci o s-o privesc în faţă.

– Priveşte!
– Nu văd nimic.
– Închide ochii!
– Da, era evident.
– Cum de te poţi încrede acum orbeşte în această evidenţă înşelătoare?
– Încep să mă prind. Tu izbeşti mingea, jucându-te, de un perete transparent, eu o aştept, de partea cealaltă, în locul unde un calcul spontan al traiectoriei, efectuat de creierul meu calculator, îi anticipa căderea. Văd, în sfârşit, ce era de văzut – că peretele este transparent. Şi nu e uşor lucru să vezi transparenţa.
– Ca să vezi, şi eu îl luasem drept oglindă.

A strâns mingile, erau noi, şi a plecat surâzând. Îmi devenise evident că nu e în toate minţile.

– Şi mie mi-a devenit evident – mai zise jucătorul, deja întors cu spatele la mine, parcă presimţind ceea ce „realizasem" eu – că de fapt peretele erai tu. Şi mai expedie, distrat, spre mine, o minge, asemeni vedetelor care-şi omagiază astfel, prin lucrarea hazardului norocos, cohorta de fani.

O prinsei. Era un fulg de nea. Topit în mâna mea. Ningea, ningea, ningea. Cum să nu te orbească zbenguiala acestei mase de evidenţă atomizată esoteric locvace – blândă canonadă biciuitoare? Blând orbitoare. Închide ochii şi va fi evident. Va fi cald. Ca într-o carte din care nu înţelegi nimic, dar o ţii cu tine într-o pungă de cangur închisă. De „canguroaică", ne-ar cere-o... corectitudinea politică. Fie. Ningea politicos / cu fulgi de abanos / pe semne şi hotare / pentru cel ce nu are / în evidenţa lui / averi. Ningea hai-hui.

„Ore de filosofie"

Un sistem filosofic? – Încifrarea progresivă a unei fantasme inavuabile care, în fiinţa ei crudă, nu se lasă nici numită, nici povestită. Şi atunci când încifrarea este dusă până la capăt, nu se mai ştie

ce anume încifrează ea, uitarea fantasmei devine deplină şi sistemul, inutil, sau mai degrabă mormântul în care odihneşte constructorul său, la adăpost de contingenţele, de marile mizerii şi micile bucurii ale vieţii celei comune. Alţii, discipolii, îşi caută mântuirea, locul de veci, în preajma monumentului funerar al maestrului pe unde trebăluiesc de zor, curăţă, întreţin, adâncesc, înalţă, extind, şubrezesc... De fapt, ei nutresc sistemul cu alte fantasme, ale lor, care, pe măsură ce se încifrează, îl devoră şi îi pun cruce. Fantasma originară sublim(inal)ă e strigoiul sistemului. Îi dă târcoale. Pentru a-l alunga, se fac slujbe de pomenire. Şi filosofii de serviciu le sunt slujbaşii. „Ore de filosofie“ numesc ei aceste slujbe.

Deposedare posesivă

Atitudinea ironică a celui presupus înstrăinat de către filosoful care atribuie omului o adevărată esenţă constă în a delega altora atributele „esenţial“ umane ale subiectului: responsabilitate, autotransparenţă reflexivă, voinţă autonomă, alegere necondiţionată, libertate de nimic îngrădită... şi a se insinua, pervers, în aceste atribute delegate către reprezentanţi pentru a-i sili să le reprezinte, să le joace spectacular spre satisfacţia sa. Insinuare perversă, întrucât reprezentantul, în genere, îl consultă şi se dezleagă de povara esenţei sale – responsabilitate, autotransparenţă reflexivă şi celelalte – sub cuvânt că exprimă voinţa, dorinţa, preferinţele celui pe care îl reprezintă. Mai profund: atributele esenţial umane de care acesta tocmai se dezlegase delegându-le. Şi nu se mai ştie, în această reprezentaţie a dezlegării-delegării, cine pe cine reprezintă. Ironia este ştiinţa gustată în secret despre această neştiinţă generalizată. Gustată de cine şi reprezentantul cui este el? Aici, semnificantul şi semnificatul cad în indiscernabil. Perversă ironie. Filosoful care deplânge înstrăinarea Omului de propria lui esenţă generică este deposedat de raţiunea propriei sale lamentaţii. O deposedare lamentabil de posesivă.

„Iată principiul moralei"

– Se poate vorbi despre obligaţia morală de a fi inteligent? Fac aluzie, îţi dai seama, la titlul sub care au fost strânse în volum şi publicate postum unele eseuri ale criticului american Lionel Trilling.

– De ce nu? Se poate vorbi despre orice, inclusiv despre vorbire şi tăcere. Se poate spune că „despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă" şi se poate glosa în fel şi chip în marginea acestei ziceri. Desfrânarea logoreică nu are limite, sau dacă are *hic et nunc*, acestea nu pot fi dinainte trasate – sunt transgresabile şi imprevizibile; cu atât mai mult, cu cât, odată pusă o limită, ochiul nostru concupiscent şi flecăritor nu rezistă ispitei de a mătura, măcar cu o ocheadă, tărâmul a ceea ce este *dincolo*, de partea cealaltă a limitei, dacă nu de a şi înfuleca fructul oprit.

– Prostul de mine. Mai bine tăceam. Tu chiar nu poţi să fii, măcar pentru o dată, serios?

– În felul meu sunt mereu serios şi nu mă pot împiedica să atribui incriminarea ta unei neseriozităţi sui-generis. Neserioasă mi se pare seriozitatea monotonă, amputată de principiul distanţării, străină de umor şi (auto)ironie; o seriozitate oarecum masochistă, dar care îi terorizează şi pe cei din jur. Morozitate helvetică, de sanatoriu, ucigaşă pe termen lung, după care nu mă omor.

– *Ignoratio elenchi.* Fii bun şi răspunde specific, pe cât poţi, la întrebarea mea cât se poate de precisă.

– Cât de precisă poate să fie o întrebare de vacanţă. Treacă de la mine. *Ex concessis*, văd că-ţi plac formulele. Nărav de barbar care vrea să-şi ascundă barbaritatea prin barbarisme. Cred că sintagma: „obligaţia morală de a fi inteligent" este o găselniţă literară – acum sunt serios, potrivit aşteptărilor standard – lipsită şi de inteligenţă, şi de moralitate. De inteligenţă, pentru că nesocoteşte adevărata moralitate, o excede ostentativ; de moralitate, fiindcă se vrea inteligentă cu orice preţ. Le simulează doar, pe amândouă, adică este o di-simulare. În miezul oricărei găselniţe literare găsim literalmente activă o stupizenie care face cu ochiul, complezent, inteligenţei atribuite prin cauţiune complicitară cititorului pentru a-l seduce şi abandona.

– Mulţumesc. O dibăcişi din nou, diplocefalule. Mă în-doiesc a fi fost serios în sensul comun al cuvântului, cum ai ţinut să mă asiguri. Întorsăturile tale îmi arată, iarăşi, cât de greu pot fi ţinute împreună obligaţia morală şi inteligenţa. Mai greu decât legea morală şi cerul înstelat.

– Mulţumesc şi eu. Observ că încerci şi tu să le dibăceşti, hidrocefalule. Mă în-doiesc, la rându-mi, aşa, ca noi doi să facem cât patru, că îndoiala ta are ceva de-a face cu *dubito*-ul cartezian, adică, înţelegi (în gând: îndoi-m-aş!), cu gândirea. Felul tău de a întreba îmi arată cât de firesc este ca seriozitatea prostească să-şi pună, automat, masca moralităţii ritualizate. Ca un preot de ţară asistând solemn, pe câmpul pârjolit, ritualul paparudelor, ca să aducă ploaia.

– *I am sorry*. Am vrut doar să te provoc.

– Ştiu. Ceea ce-ţi scapă ţie e că există o inteligenţă morală şi o moralitate inteligentă străine şi deştepţilor cinici, şi moraliştilor prefăcuţi.

– Adică, dacă ar fi să exemplific, şi ţie, şi mie.

– Mai cu seamă celor care întreabă, ca să se afle în treabă, dacă se poate vorbi despre obligaţia morală de a fi inteligent.

– Hai să facem pace.

Îşi strânseră mâinile ca după un duel în care amândoi au pierdut sau amândoi au câştigat, puţin contează. S-au regăsit, la capătul competiţiei lor cooperante, ca nişte pierde-vară care înţelegeau să-şi consume vara de concediu, ba nu, concediul de vară, în felul acesta, fără obligaţia inteligentă de a fi morali, ba nu, fără obligaţia morală de a fi inteligenţi, puţin contează. În orice caz, fără să regrete altceva decât că vacanţa lor se apropia, neiertător, de sfârşit. Adică de clipa când obligaţia morală de a fi inteligenţi – sau viceversa – îi va copleşi din nou, sub ameninţarea de a fi concediaţi. Şi ce ar avea ei de făcut într-un concediu *sans rivages*? Poate să cugete, admiţând că sunt trestii gânditoare, la cugetarea lui Pascal. Bătrânul gândise ceva esenţial şi pentru ei: *Travaillons donc à bien penser: voilà le principe de la morale*.

Perseverare diabolicum

Întâmplarea îmi pune în mâini o carte a dr. John B. Irwin despre tratamentul artritei. Aflu mai târziu că ea se bucură de oarecare notorietate în rândul medicilor specialişti, cu cârtelile şi rezervele de rigoare („da, dar...“), şi mai ales printre suferinzii gata să se agaţe de orice nouă promisiune de lecuire. Citesc acolo: „Din motive necunoscute, sistemul imunitar poate uneori să comită erori grave şi să lanseze celule imunitare la atac împotriva hormonilor sau să trateze substanţe nutritive altădată bine acceptate ca şi cum ar fi vorba de substanţe toxice. Atunci când se produce acest lucru, sistemul imunitar devine artizanul maladiei imunitare, cauzând între alte consecinţe nefericite o creştere a temperaturii, umflături şi inflamaţii. Şi mai rău, odată ce a comis o eroare, *sistemul imunitar o integrează în programul său permanent* (subl. mea); în consecinţă, orice întâlnire ulterioară cu substanţa identificată în mod eronat provoacă aceeaşi reacţie penibilă“.

Aşadar, *errare humanum est, perseverare diabolicum*. Diavolul stă ascuns în chiar sistemul nostru imunitar şi aşteaptă momentul potrivit (*kairos*-ul său) pentru a deveni... artizanul bolii imunitare. Şi o face tocmai perseverând în eroare. Mă întreb cum ar traduce un imunolog, în limbajul lui, expresii biblice binecunoscute, de felul: „Satana se preface în înger al luminii“, iar slujitorii lui „se prefac în slujitori ai dreptăţii“ (II *Corinteni* 11:14-15); sau ceea ce sunt sfătuiţi efesenii, anume să se „îmbrace cu toate armele lui Dumnezeu“ ca să poată ţine piept „uneltirilor diavolului“ (*Efeseni* 6:11); „împotriviţi-vă diavolului, şi el va fugi de la voi“ (*Iacov* 4:7).

Trebuie că oricine cunoaşte din experienţă proprie faptul că, după ce am identificat prima oară în mod eronat o persoană, „graţie“ unei asemănări aparente izbitoare, cu cineva care ne este profund antipatic, orice întâlnire ulterioară cu persoana în cauză suscită ceva din acea, de neşters acum, emoţie penibilă. Boli meşterite de un sistem imunitar secund, psihologic şi moral? Nici o eroare, în orice registru al existenţei noastre am fi comis-o, nu rămâne, probabil, fără urmări şi nepedepsită. Şi dacă artizanul bolilor imunitare, în acest înţeles generalizat al expresiei, prefăcut în „înger al luminii“, îndeplineşte

pe lângă noi o misiune de provizorie expiaţiune până la Judecata de Apoi, şi este trimisul Celui ce este Cel ce este?

Şi mă mai întreb: cum se face că odinioară lectura *Cugetărilor* lui Pascal – prescură şi licoare pascală – îmi procura desfătări spirituale înalte, iar acum o administrez ca pe o substanţă toxică, un drog? Acelaşi lucru se petrece cu propriul meu eu, altădată agentul şi locul unor experienţe anagogice uimitoare, mi se înfăţişează ca odios, demn de ură, detestabil, cum voia celebrul jansenist: „le *moi* est haïssable". *Eu*-ul, spunea Pascal, are două calităţi: „il est injuste en soi, en ce qu'il se fait centre de tout; il est incommode aux autres, en ce qu'il les veut asservir: car chaque *moi* est l'ennemi et voudrait être le tyran de tous les autres". Cine să fie artizanul acestei maladii imunitare perseverente, căreia nu-i mai aflu leac? – Un început de lumină pare a aduce aici Sigmund Freud. Şi dacă nu este el însuşi decât un... prefăcut în înger al luminii? Îmi vin în minte cuvintele grele cu care Bula lui Ioan al XXII-lea din 27 martie 1329 condamna postum învăţăturile lui Eckhart: „Sedus de tatăl minciunii, care ia adesea chipul unui înger de lumină ca să-şi răspândească negrele şi adâncile tenebre ale simţurilor în locul strălucirii adevărului, acest bărbat (...) a propovăduit multe dogme care înnegurează adevărata credinţă...".

Ce să mai crezi despre motivele necunoscute, invocate de J.B. Irwin, care fac ca sistemul imunitar să poată comite uneori erori grave, integrate ulterior în programul său permanent? Şi dacă eroarea erorilor, în ordinea imunităţii noastre spirituale, este să continui a te întreba cu privire la „motivele necunoscute..."? *Perseverare diabolicum*.

Mască şi faţă

Se zice că purtăm o serie indefinită de măşti şi că faţa noastră adevărată ne scapă, o acoperim, ne-o ocultăm, o ratăm dintr-o neatenţie esenţială. Eu îmi reprezint aşa lucrurile: prima mască nu e o mască, e prima noastră faţă care nu este încă faţă. Peste ea se suprapune a doua mască, de fapt prima – şi prima care ne ascunde

prima faţă care nu era faţă. Vine apoi a treia mască, adică a doua ş.a.m.d. Dar aceste de-puneri şi supra-puneri nu sunt simple juxtapuneri. Sunt lucrări mai mult sau mai puţin ratate ale unei înclinaţii constituţionale spre ascundere ca regim al inevitabilei arătări. Aparentele simple adaosuri dau acestei înclinaţii substanţă şi greutate, şi gravitate.

Masca are faţa ei, viaţa ei, fiecare mască, trăindu-şi viaţa, retrăieşte şi vieţile celorlalte, le reciclează faţa ca să-şi dea sieşi faţă. În tot acest timp, timpul unei vieţi, prima faţă, care nu era încă faţă, duce o viaţă dublă. Cu una, ea îşi întoarce faţa de la feţele măştilor, le lasă să se usuce şi cade într-o uitare de sine compactă, incapabilă de cea mai neînsemnată ontofanie. Cu cea de-a doua viaţă, ea străbate prin măştile schimbate, îi dă Cezarului ce-i al Cezarului şi îi aduce lui Dumnezeu, drept ofrandă, peste ultima mască, asemănarea. Şi numai Dumnezeu vede cât i-a pocit-o străbaterea. Şi tot numai El ştie să preţuiască preţul efortului de fidelitate. Măştile îşi implântă adânc rădăcinile în faţa nefaţă – humusul lor –, dar, prin aceleaşi rădăcini, aceasta, prin dubla ei viaţă, se rupe de măşti, coborând în uitare compactă, şi totodată le străbate, în fapt le lipseşte de hrană.

Moartea accidentală a cuiva, datorită unei greşeli curat omeneşti, împiedică desăvârşirea acestei duble vieţi. Ceea ce îl mânie cel mai tare pe Cel de sus şi ne umple de oroare pe noi, muritorii în viaţă, este sinuciderea, şi ea o specie de (auto)accidentare mortală. Mânia lui Dumnezeu este o expresie a frustrării – iată încă o asemănare definitiv compromisă. Iar oroarea noastră, oroare pură, spectrală dacă „accidentul“ este vizionat pe sticlă, oroare pătrunsă de o ascuţită suferinţă dacă autoaccidentatul ne era drag, sau de o boantă uşurare dacă acesta ne încărcase, prin încercările anterioare eşuate, cu griji insuportabile, este oroarea care cutremură masca noastră de-atunci. Ne temem orbeşte prin această oroare că faţa noastră nefaţă se trezeşte prematur din uitare şi că străbate mai uşor la suprafaţă prin masca ultimă fisurată de cutremur. Este teama oarbă că ciclul normal este astfel scurtat. Dar să nu vorbesc cu păcat. Singur Dumnezeu vede şi ştie câtă ipocrizie adăposteşte oroarea asta oribilă, această îngrozitoare groază. Masca-faţă a feţelor-măşti este fulgurant străbătută, ţipăt liberator şi disperat, de faţa încă nefaţă fulgerată.

Fie-le ţărâna uşoară

– Jurnal de filosof? Ce ar putea el să conţină?

– Notaţii succinte, nervoase ori relaxate, după împrejurări, ale unor seminţe sau frânturi, sau prisosuri, sau implicaţii îndepărtate, sau efecte colaterale... de idei care, după voia lor, îi trec filosofului prin cap, anume ca să nu zboare fără urme,...

– Adică notaţii de idei cu aripile tăiate.

– ... eboşe ale unor experienţe de gândire, de simţire, de viaţă şi de moarte, fixate în spontaneitatea lor esenţială, după un cod al readucerii aminte de uz personal, un fel de *memento*.

– Fixate, fireşte, ca să le distrugă sămânţa de viaţă, spontaneitatea, să le taie elanul ca nu cumva să-şi ia zborul...

– Nicidecum, fixate provizoriu ca să le facă apte de zbor, de un zbor controlat, în care ele să joace doar rolul de copilot, la momentul potrivit, la ceas neoprit...

– ... de lege şi de datini...

– ... de obsesiile, laşităţile, sincopele, fulguraţiile obscurizante, indisponibilităţile, de preaplinurile acoperitoare, dar şi de revărsările care acoperă preaplinurile, de migrenele nămoloase ale filosofului, supus şi el legilor omeneşti.

– Uite ce cred eu: această obsesie de a nu pierde clipele privilegiate – nu zic şi izbucnirile de mizerii genialoide ale unei lentori zilnice neîmpăcate cu sine şi silnic stoarse – când ceva scump ţi se dă gratis, graţie nu se ştie cărei graţii, şi de a le nota neapărat, trădează o neîncredere cu totul a(nti)filosofică – iertată fie-mi preţiozitatea – în valoarea existenţială a experienţelor şi ideilor experiate, speriate de chipul pocit ce li se execută, executându-le. De parcă mai valoroasă, mai însemnată ar fi în-semnarea lor în Jurnal decât faptul însuşi de a te fi străbătut şi de a te fi semnat, ele, indelebil, poate şi indescifrabil. Oricum, altfel decât îţi permiţi, pe hârtie, să ştergi şi să îndrepţi, chipurile în intimitate. Mai degrabă să strici.

– Dar intimitatea noastră este „intim“ relaţională, dialogică, plurivocală; suntem suflete ne-hotărâte, colonii de *eu*-uri care îşi dispută întâietatea, negociază armistiţii şi consensuri fragile, joacă

jocuri intraductibile între ele fără rest, nesocotesc, fentează, schimbă reguli... Pentru filosof, această intimitate trece *şi* prin creion şi hârtie.

– Metafore, s-o recunoaştem, cam învechite, dacă nu moarte pentru vârsta informatică a civilizaţiei noastre, după alţii, a (neo)barbariei noastre, chestiune de gust disputabilă. Eu cred că valoarea unor proiecte filosofice notate ca atare – să dezvolt cutare sau cutare idee, să creez, să inventez intermediarii conceptuali, argumentativi, retorici între cutare haltă sau bornă şi cutare alta, să merg îndărăt ca să înaintez, să revin asupra unei formulări aproximative, să găsesc cea mai fericită şi productivă investiţie a cutărui capital de neologisme, de imagini, de figuri, neuitând că figurile, la rândul lor, pot fi de cuvinte, de sens, de construcţie, de gândire... –, cred că valoarea unor asemenea proiectate nu o depăşeşte pe aceea a unor promisiuni neţinute, de neţinut.

– Nu la atâta se reduce un Jurnal filosofic. E o specie literară mai impură: prolixă, pletorică, planturoasă, prolifică – aşa, ca s-o calific doar prin adjective care încep cu „p".

– Ca şi majoritatea înjurăturilor noastre. Îţi servesc şi eu o copaie de adjective în „p" pentru Jurnal. Iată, la întâmplare: palinodic, paliu, parabolic, parodic, paralitic, paradoxal, paralogic, paramnezic, paranoic, parcelat, parcimonios, parenetic, pauper, pârgav, pedant, perplex, percutant, pervers, pietros, pilos, pios, priapic, plat, pletoric, plictisit(or), plisat, pluriform, plurivoc, pluşat, plutonic, pocit, poematic, poleit, polemic, policarpic, pompos, porumbac, posesiv, posac, poznaş, potrivnic, prăfos, precar, precipitat, prefăcut, precoce, pregnant, preliminar, premonitoriu, preţios, prevestitor, prezumţios, primitor, primejdios, profetic, profund, prolix, promiscuu, proteic, protocronic, providenţial, provocator, psihedelic, ptialagog – pentru Jurnalele care activează salivaţia –, puchinos, pueril, pungălit, purulent, postum... cum ar trebui să fie toate.

– Ai zis o copaie? E o căpiţă, în care *Jurnalul* se pierde ca acul în carul cu fân. Şi pe urmă, ce te bagi dumneata în laboratorul intim, intim-dialogal al filosofului. Aici el ne lasă semnele lucrului deschis, îşi dă de lucru, deschide viitorului lucrarea sa. E un document al incurabilului optimism omenesc. Expune-i-te! Apoi, fie că este onorată sau nu, promisiunea însăşi rămâne, spunându-se ori scriindu-se,

ea se şi efectuează. Ba, mai mult, îi poate prinde pe alţii în orizontul, în plasa ei de Penelopă blândă şi vicleană şi înţelept-răbdătoare.

– Rămâne aşa cum, după un incendiu, rămâne cenuşa.

– Ei şi? Cenuşa este şi un bun îngrăşământ. Conţine substanţe minerale nutritive. De-aia se şi ard uneori, după recoltare, resturile vegetale uscate. O ştii, eşti de la ţară.

– Mai ştiu şi altceva, tot fiindcă sunt de la ţară, umblător pe la nunţi, botezuri, înmormântări. Se mai foloseşte cenuşa, asortată şi cu alte resturi, pentru a spori tăria tăriilor.

– Întocmai. De aceea îi îmbată şi îi îmbolnăvesc pe novici Jurnalele de filosofie.

– Ar trebui interzisă publicarea lor?

– Nu-ţi răspund.

– De ce?

– Fiindcă ţin şi eu unul.

– Şi ce sau cine te împiedică să realizezi proiectele, promisiunile de-acolo?

– Tocmai Jurnalul.

Şi îi dădu foc sub privirile înfocate, care implorau îndurare şi explodau în licăriri diavoleşti, ale prietenului său. Binecuvântată şi uşoară fie-i cenuşa, a lui, a Jurnalului. Şi amândorura, când va să fie, de nu va fi fost, fie-le ţărâna uşoară.

Şi se făcură invizibili

– Zici că pui întrebări „obiectelor" de care te ocupi – şoareci, babuini, ba chiar oameni, când se întâmplă ca şi semeni de-ai tăi să fie demni de a fi supuşi cercetării, să merite a-i ridica la demnitatea Logosului investigator – pentru ca aceştia să răspundă, să depună mărturie adevărată sub constrângerile Metodei, adică punându-i cu labele pe biblia numită Ştiinţă... Dar nu te întrebi ce se întâmplă dacă cei cărora le adresezi întrebările rămân muţi, lipsiţi de organ, de sensibilitate şi de interes pentru ele. Ştiu, vei răspunde, avem mijloace

de a-i face să colaboreze. Dar ce te faci dacă cei interogaţi se vor arăta „interesaţi" de întrebări, astfel încât să interpreteze din punctul lor de vedere sensul dispozitivului care îi interoghează? Dacă „obiectele" tale vor începe să existe sub o formă care integrează activ întrebarea? Şi dacă acest comportament neaşteptat, a(nti)epistemologic din perspectiva ta, se extinde asupra tuturor obiectelor, vii sau moarte, inclusiv asupra celor ce pun întrebări pentru a obţine mărturii adevărate?

– Genul ăsta de relativism contrafactual, fierbinte printre cei care taie frunze la câini...

– În loc să le creeze reflexe condiţionate, cu clopoţelul.

– ... mă lasă rece.

– Fiindcă întrebările puse de mine nu te mai ating ori fiindcă ai început, de la o vreme, să exişti sub o formă care le integrează activ, le metabolizează şi te transformă?

– Vrei o mărturie adevărată? Contradicţia performativă în care ai cădea printr-o asemenea aşteptare ar fi jenantă, te-ar descalifica. Cât despre mine, află că nu-mi convine rolul de „obiect" căruia să i se pună întrebări şi de la care să se obţină mărturii adevărate...

– Crezi că pretinsa autocontradicţie în care m-aş pune atârnă, la distanţă, fireşte, de faptul de a te închina terţului exclus?

– Te închini ori nu te închini, a treia posibilitate este exclusă.

– Eu nu mă închin.

– Nici eu.

– Atunci, cel puţin în această privinţă, suntem de acord.

– Eu nu sunt de acord că am fi de acord.

– Nici eu.

Îşi făcură, fiecare, semnul crucii: acea formă supremă, pentru creştini, de integrare activă a întrebării – atât de activă, încât, răstignind-o, îi dezintegrează. Şi se făcură invizibili.

Gândul care îl stăpânea

– Suntem şi stăpâniţi de ceea ce stăpânim?

– Aşa în abstract pusă, printr-un joc verbal de diateze, întrebarea ta mă invită să dialectizez hegelian sau să nietzscheiez antidialectic ori să prelungesc jocul, modulându-l sofistic, dacă nu să-l denunţ ca neserios. Îţi spun mai curând o povestioară.

– Te ascult.

– Îl vedeam zilnic, de pe balcon, meşterind suveran slugarnic la Dacia lui proprietate personală. Era greu de spus dacă Dacia era a lui ori el era al Daciei.

– El era al Daciei a lui de dac d-aci.

– Nici nu ştiu dacă mai apuca să se şi folosească de ea. Nu l-am surprins niciodată venind sau plecând, ci doar umblându-i prin măruntaie, cu capota ridicată, ori cercetând-o pe dedesubt, cu spinarea lipită de un preş ce-l despărţea de betonul din parcare. De la o vreme însă, constat că maşina zace liniştită în braţele entropiei, ruginind lent şi ireversibil, acoperită de frunzele ruginii ale toamnei acesteia târzii.

– Şi stăpânul?

– Mi-a explicat o vecină: vai, săracu', e pe ducă, îl suge boala aia rea de nu mai au doftorii ce-i face. Această veste m-a făcut să semnific altfel, cu totul altfel, spectacolul maşinii stăpânitoare peste stăpânul care trebăluia nestăpânit în jurul ei, în ea, pe sub şi pe deasupra nepreţuitei, cât îi ziulica de mare, până ce îşi băga degetele-n ochi de beznă ce era.

Brusc, printr-un capriciu al imaginaţiei mele compătimitoare şi de proprietar, şi de proprietatea lui, maşina se însufleţi pe loc, dichisită – ea nu pricepea de ce – cu toate însemnele ducerii pe ultimul drum a posesorului ei, în sfârşit posedat unilateral şi de aceea deposedat definitiv de posesiunea lui. Dar se mai petrecu ceva, în deplin acord cu lucrarea imaginaţiei mele compătimitoare. Ca din neant, se ivi şi nepotul muribundului, care nu se învrednicise până aici să-l viziteze şi să-i dea îngrijiri unchiului. Venise să ofere o mână de ajutor tocmai vehiculului. Era doar meşter, şi era moştenirea lui.

Aşa că ţinu s-o meşterească temeinic. Acel ultim drum pentru care o pregătea era drumul lui cel dintâi. Mult îşi dorise el maşina unchiului său. Nu de alta, dar i-o promisese şi se lăsase stăpânit de promisiunea asupra căreia, iată, se va înstăpâni. „Dă-o-n mă-sa de viaţă, că degeaba murim", bodogăni nepotul supărat pe cutia de viteze blocată.

În vremea asta, celelalte neamuri roiau, înţepându-se între ele, în jurul stupului unde *se* murea din greu, chinuit, ajutându-l să se deposedeze de viaţă, pe cât posibil mai uşor şi mai iute, cu ochii pe ce s-ar putea pune mâna, căci „unchiul" nu avea urmaşi direcţi, dar fusese un om chibzuit şi strângător. M-a uluit această mută luptă intraspecifică între nebune albine involuntar kamikaze.

– Ăsta îţi e răspunsul?

Nu mai primi replica. Observatorul de la balcon era acum pierdut în masa celor pregătiţi să-l conducă pe ultimul drum şi apoi să se aşeze la masă. Complet dezinteresat, pretindea el. Ori poate avea interesul lui să pară astfel. „Unchiul" îi împrumutase un butoiaş de pus varză la murat. S-o fi ştiind de asta? Se poate el considera stăpânul butoiaşului? Iată gândul care îl stăpânea, împreună cu butoiaşul.

Un răspuns de liceeni

– În una din maximele sale săgetoase, din săgeţile sale maximale, din maximele şi săgeţile expuse postum în panoplia, în panopticul, în colecţia de arme şi armuri moarte, de figuri de ceară pe frontispiciul căreia stă scris „Voinţa de putere", Nietzsche închide această cugetare:

„Este o infamie din partea unui filosof să declare că «binele şi frumosul sunt una»; iar dacă el mai adaugă «şi adevărul», ar trebui luat la bătaie. Adevărul este urât. *Avem arta pentru ca adevărul să nu ne spulbere*".

Fă un comentariu. Ţi s-a întâmplat, în cariera ta de filosof salariat sau de gânditor privat, să cazi în această infamie?

– Mai întâi, mă irită fraza inutil barocă, „manşeta“ dizgraţioasă care precede, ca o umbră bălţată lăsată asupră-i, ca un nor murdar, fulgerarea mustăciosului. Apoi, mă enervează şi întrebarea ta – viermuială de trimiteri oblice şi de aluzii intertextuale răutăcioase. Şi, ca să nu crezi că nu le-am sesizat, îţi pun în vedere un amănunt. Sintagma „filosof salariat“ a făcut carieră, publică şi privată, în urma pamfletului din 1849 *Les philosophes salariés* al lui Joseph Ferrari. Ea, sintagma, voia să denunţe „teroarea“ pe care o exercita, în epocă, eclectismul lui Victor Cousin în instituţia filosofică şcolară şi universitară. Dar el, pamfletul, era şi expresia unui resentiment. Ferrari, ajutat de Cousin, reuşise să obţină un post de suplinitor la catedra de filosofie a Universităţii din Strasbourg, în 1841. Un concurs nefericit de împrejurări a dus la suprimarea cursului lui Ferrari. Ulterior, autorităţile au refuzat să-l integreze în învăţământul public pe viitorul pamfletar. De unde şi „disidenţa“ lui gălăgioasă. O doză de resentiment incorporează şi expresia schopenhaueriană răutăcioasă a „filosofului de catedră“. Filosofi de catedră au fost şi Kant, şi Hegel, şi Heidegger şi atâţia alţii, în epoca modernă. Asta nu i-a împiedicat să fie şi mari filosofi. Nu este exclus ca şi persiflările tale de doi bani să aibă ceva resentimentar. Ştii bine că înainte de a deveni „gânditor privat“ ţi-ai pus în mişcare toate relaţiile, ai flatat cu vorbe mieroase şi cu mici atenţii pe puternicii zilei ca să poţi profesa în învăţământ. Nu „s-a“ putut. Dosarul... Să nu le mai răscolim. Apropo de resentiment, ai multe lucruri, şi esenţiale, de aflat despre el de la Nietzsche însuşi – profesor şi dumnealui în prima tinereţe – care i-a fost fiziolog, psiholog, semiolog, simptomatolog, medic curant şi resuscitator. N-ar strica să te uiţi şi prin scrierile lui Max Scheler...

Acum, venind la comentariu. Aş „glosa“ aşa în marginea „figurii de ceară“ pe care ai dislocat-o din panopticul ei: iată un adevăr *urât* pe care, ca să nu ne spulbere, Nietzsche l-a exprimat artistic.

– Iresponsabil, copilăreşte şi salvator de *frumos*, în sens dostoievskian.

– *Bine* a făcut-o!

– Nu crezi că este o infamie moale-jucăuşă din partea ta la adresa gânditorului săgetos?

– Îţi spun doar atâta, şi cu asta am încheiat: întrebarea ta, săgeată jucăuşă, m-a spulberat moale. *Urât* efect.

– Rău o fi, poate şi urât, dar, orice s-ar spune, adevărul, binele şi frumosul sunt una.
– Un răspuns de liceeni / Naiv antinietzscheeni.

Cititul numai ocular

A nu citi decât cu ochii, pictural şi în diagonală, nu şi cu vocea, pentru auz, nu şi pipăind carnea cuvintelor care le injectează sunet şi sens, este cum ai bea pe un furtun care duce băutura direct în băşica udului.

De ce nu cad la pace

Aş face oricând pace cu el, dar cum ştiu că singurul lui punct de sprijin solid este cearta cu mine, mi-e teamă să nu se năpustească asupră-şi. Cu cine aş mai putea face atunci eu pace? Îl las mai curând în plata Domnului. Ştiu că a avut grijă să se asigure.

Un strop de înţelepciune

Atunci când un fenomenolog (de)scrie – (de)construieşte „lucrul însuşi" care este, să zicem, un chelner – ca la Sartre –, ceea ce produce el, intuieşte ironic-eidetic Bourdieu, este un soi de himeră socială, un monstru cu trup de chelner şi cap de filosof.

Dar dacă, ferească Dumnezeu, chelnerul s-ar lăsa, pentru o clipă, locuit de himera socială a filosofului, ce ar rezulta? Ce s-ar alege din capul şi din trupul lui? Mai întâi ar trebui ca şi chelnerul să consimtă

a se identifica cu himera pe care i-o substituie filosoful. Mai rămâne însă întrebarea dacă ar putea el să facă realmente pe filosoful care îi construieşte himera. Cum să-i vâri în cap himera filosofului, himera de filosof, în capul lui de chelner?

Ce ar rezulta? Cel mult un trup de filosof cu un cap de chelner. Dar ce este un trup de filosof? Are filosoful şi trup, ori este numai cap? Un cap care absoarbe trupul colcăitor de umede şi întunecate iraţionalităţi şi îl re-instituie, secund-umbros – opera lui, a capului! –, ca vehicul docil? Un cap care nu năzuieşte altceva decât să se desprindă de trup ca de un mormânt blestemat? Un trup care joacă rolul de cap şi îşi face de cap în capul filosofului astfel de-capitat? Dacă specialiştii în neuro-ştiinţe ar citi, precum o carte, creierul filosofului cu ochi de chelner, ar găsi acolo, depuse în seifuri suprasecurizate, bacşişurile pe care filosoful le-a încasat de la cei cărora le-a servit himere. Bacşişuri himerice cu care a fost răsplătită himeric satisfacerea himerică a unor nevoi himerice, ale celorlalţi, pasămite, sălăşluind de fapt într-o fantomă care merge pe cap. Nevoi de bestie sublim(at)ă care se răzbună pe idei, bestializându-le, vorba lui Nietzsche.

Erau la o crâşmă. Şi toată reveria lor filosofantă le fu risipită brutal de apariţia chelnerului care, răsăritean şi moale, dar cât se poate de sugestiv, le adresă: „Domnii mai doresc ceva?" – „Fă-ne nota, băiete", răspunseră cei doi pe patru voci, căci vedea fiecare dublu. „Păstrează restul." Chelnerul îşi depuse bacşişul într-un buzunar special. Şi toată grija lui era să nu-i cadă cumva, căci, ferească Domnul, cine ştie de nu i-o veni şi lui pofta de a merge pe cap.

Plecară, pe patru poteci, cu capetele pline de băutură. De himere. Şi băutura le cădea, leneş, în picioare. Cu cap cu tot. Păşeau himeric, scuturaţi de un râs homeric. Lăsând în urmă un monstru cu trup de filosof şi cap de chelner. Ori poate invers. „Nu are rost să ne certăm pe chestia asta. O s-o desluşim mâine." Un strop de înţelepciune filosoficească le rămăsese.

Autosegregaţie?

În orice carte reputat fundamentală şi dificilă – precum *Fenomenologia spiritului* de Hegel sau *Fiinţă şi timp* de Heidegger –, pe care nu o înţeleg cu mintea mea sălbatică, văd un factor de segregaţie şi de rasism intelectual: aşadar sunt exclus. Cititorul, pus şi ascuns de autorul unei asemenea cărţi în pliurile scriiturii, între şi pe sub rânduri, îşi râde cu neruşinare de mine. Asta o simt. Şi ce-mi zic? Nu-mi rămâne – este o răzbunare nobilă totuşi – decât să scriu şi eu o carte, desigur importantă, *a priori* inaccesibilă acelui cititor insolent, batjocorit astfel de cititorul născut o dată cu cartea mea. Numai că autorul care aş deveni atunci mi-ar rămâne şi mai inaccesibil. Şi cu câtă poftă rea ar râde de mine cititorul din textul său, întrecându-l, mă tem, pe cel pitit în cartea reputat fundamentală şi dificilă... Autosegregaţie?

Şiroaie de schije

Era, furia ei mântuită în şiroaie de lacrimi, ca o apă în clocot pe care o arunci într-un ger arctic. Aceasta se preface, cât ai zice peşte, în particule de gheaţă, de schije. Fereşte-te din bătaia lor, dar adună-le apoi şi în apa care va rezulta din ele vor prinde a luci ochii de dinaintea furiei. Cât balsam, îţi vei da seama, zăcea în şiroaiele acelea de schije.

În doze mici...

Aflu că un actor celebru – Gérard Depardieu – a suferit în copilărie de afazie şi că, vizitat încă de crizele, mai rare, ale genialei maladii – îi spun aşa în sensul că, învinsă, geniul care o locuieşte

prinde grai printre muritori –, le face faţă, le traversează victorios, recitând versuri. Versuri geniale mai ales prin eufonia lor. Le preferă, efectul e sigur, pe cele din Musset: *Venez après demain/ à la petite fontaine*. Mica fântână fermecată, poate a tinereţii fără bătrâneţe şi a vieţii fără de moarte, îl lecuieşte. Contrar unui proverb, nu mai ştiu al cărui trib, cum că omul în primii doi ani învaţă să vorbească şi tot restul vieţii să-şi ţină gura, teama actorului este să nu piardă uzul organului privilegiat al meseriei sale. Iar un eventual refugiu în filmul mut nu mai era de mult o soluţie.

Mă gândesc de atunci care versuri ar putea să-mi aline vorbirea bolnavă şi care altele mi-ar putea-o agrava. În ce priveşte prima „ipoteză de lucru", mi-au venit în minte aşa, spontan, versurile graţioase ale lui Ienăchiţă Văcărescu: Într-o grădină, / Lângă-o tulpină, / Zării o floare, ca o lumină. Pentru a doua, am ezitat îndelung. Nu voiam să supăr pe nimeni. Aşa că le fabricai singur: Trosneşte trotuarul torturat / Sun paşii muştii / Celei ieşite la arat / Pe patul puştii. Aţi zice că am făcut-o dintr-un soi de sado-masochism. Nu e tocmai aşa. Am avut grijă să mă opresc la timp: în doze mici, otrava e leac.

O absenţă copleşitoare

La orice ai fi spus, avea de dat – şi era oricând dispus s-o facă – o replică livrescă, ori de improvizat, tot sub impuls livresc, o povestioară, o fabulă, o parabolă. În genere pentru a-ţi contrazice nimicurile cu ziceri monumentale. Ceea ce te irita din cale-afară. Dar asta e. Ce mai calea-valea. Îţi notai în minte totul, pe cât îţi îngăduia, se înţelege, puţinătatea minţii tale, care numai să mintă mintal nu putea. Şi după câteva săptămâni, când îl întâlneai iarăşi, cedând invitaţiei sale: „hai să flanăm, să peripatetizăm, să upanişedem, ca buni comilitoni...", spuneai exact ce reţinuseşi şi credeai a se bucura de favoarea lui. Numai că, acum, te contra cu alte şi alte citări, povestioare, fabule, parabole, hiperbole şi multe altele dintr-astea. Le scotea ca la o comandă magică, asemeni unui prestidigitator, dintr-un

depozit aparent inepuizabil. Stocul era totuşi limitat. Dar se pricepea de minune să răstoarne şi să agite jobenul, să mânuiască bagheta, nu neapărat cu răutate, ca pentru a-ţi închide gura, nici cu ostentaţie de erudit, vrând neapărat să te lase cu gura căscată. O făcea cu ironie cabotină, cu un cinism jovial de el gustate, menite, în ochii lui şireţi şi culţi şi nestatornici şi guralivi, a stimula conversaţia – denumirea nu se potriveşte, datorită lui „con", era mai curând solilocviu spectacular şi malversaţie involuntară, de fapt nepăsătoare –, a-i fi sarea şi piperul, căci restul, zeama, era aportul tău. Nu te potriveai însă, oricând, acestei dispoziţii de reîncălzire ludic bat-*joc*-oritoare a mortăciunilor cărturăreşti chemate, cu o morgă când prefăcută, când spontană, din morga memoriei sale fabuloase şi fabulatorii plină de instalaţii frigorifice, ori din camera de reanimare unde erau ţinute sub masca de oxigen. Uneori, tema pusă în discuţie ţi se părea, cu naivitatea omului de bună-credinţă, prea caldă, ca să nu zic arzătoare, prea a-ţi sta la inimă, şi credeai că te implică mult prea direct şi personal, încât exerciţiul de care nu era chip să se debaraseze nu făcea decât să o depersonalizeze violent şi frustrant, ca şi cum ar fi fost în chip nepotrivit luată în băşcălie: o băşcălie a culturii generale indiferente şi formularistice pe seama naturii individuale a faptelor de viaţă care angajează până la inefabil. I-ai şi replicat, ultima dată: eşti un bagatelizator morbid şi insuportabil. A tăcut, poate puţin afectat, deşi în general nu se sinchisea de vorbele dure ale altora. Povesteai despre chinurile în care a sfârşit o rudă apropită. Cu câtă intensitate disperată au trăit atunci, în privirile lui tăios muiate, mortăciunile livreşti reprimate. Instalaţiile frigorifice căzuseră brusc. Lipsa ori excesul de oxigen l-a acoperit de sudoare. Îmi amintesc bine. Ai îndrugat, era de faţă, interminabile interpretări ale stării lui, mobilizând o avalanşă de clişee culturale, de povestioare, fabule şi parabole condimentate cu locuri comune freudiene.

– Tâmpenii, ne aruncă în ciudă eruditul nostru învins, şi plecă trântind uşa.

– Vrei şi o morală, ai mai apucat să zici. Ce ţie nu-ţi place altuia nu face. Apoi, către mine: Adevărata morală este alta, anume aceea că... Aici te-ai poticnit, ai simţit din plin lipsa disponibilităţii livreşti – te epuizaseşi – a celui care de atunci nu ne-a mai sâcâit şi încântat cu prezenţa lui. Cele trei puncte sunt omagiul pe care această lipsă îl

aduce, suspensiv, absenţei sale copleşitoare. Îl aud parcă replicând, de sub această absenţă, cu vorbele lui Bernard Shaw: „Nu face altora ceea ce ar vrea să-ţi facă ei ţie – poate că ceilalţi au alte gusturi".

Cale de întoarcere

Filosofia pe care X o pune la treabă, mai meticulos ca oricând, pentru a se retrage, filosofic, din filosofie, este un pic onestă, un pic parşivă, un pic onorabilă, un pic ruşinată de sine...

Corul: Câte-un pic, pic, pic,
Până n-o mai rămânea nimic

În nici un chip, X n-o putea scoate la capăt. Peste tot pe unde trecea retragerea lui din filosofie, această retragere trăgea după ea grosul filosofiei înseşi, miza şi destinul ei. Devenise un personaj public, un VIP răsfăţat de *media*, avea închinătorii şi îngânătorii lui fideli, devotaţi până şi lepădărilor sale de filosofie mai puţin filosofice. „Mai bine nu mă vâram în toată drăcovenia asta", cugeta el pe drumul de întoarcere.

Corul: Mai lungă-mi pare calea
Acum la'ntors acasă
Aş vrea să zbor, dar rana
Din pulpă nu mă lasă

Ce putea să însemne pentru X „acum la'ntors acasă"? *Acum* era acum; *întoarcerea*, întoarcere. Dar *acasă*? Îşi aminti de filosofemul hegelian, pe care altădată îl cam persiflase, cum că în filosofie spiritul se simte pretutindeni la el acasă. Şi rămase pironit locului, de parcă un *daimonion*, cu care avuseseră şi alţii de-a face, i se punea de-a curmezişul, făcându-şi auzită vocea. I s-a spus că cea mai bună cale de întoarcere era să stea pe loc, să lase astfel ca drumurile...

Corul: Drumurile noastre poate
Se vor întâlni vreodată

– Ce faci aici? – îl întrebă Socrate, ţinând sub braţ o zburătoare. Era tânăr de tot, asemeni zburătoarei.

– De vânzare ţi-i găinuşa ceea, măi băiete? – îi fu răspunsul.

Gongoric

– Nu, nu era vis. Era un şarpe care dispărea magic într-un alt şarpe, acesta într-un altul, tot magic dispărea, şi aşa mai departe sau puncte, puncte, de obicei trei. În departele acela al celui de-al treilea punct, penultimul şarpe dispărea într-un şarpe care, acesta, dispărea şi el, dar nu magic, dispărea pur şi simplu. De aceea, îmi ziceam, de fapt nici primul, nici următorii nu dispăruseră magic. Poate nici şerpi nu fuseseră. Magică era numai dispariţia însăşi, ea mi se impunea, gravată parcă pe scoarţa cerebrală, ca o prezenţă de neşters. Mai precis, ea făcuse din mine, fără voie, un magician gravor. A mai putut s-o şteargă doar trezirea mea bruscă, miraculos ireal(izant)ă. Căci fusese totuşi, pare-se, un vis. Şi în acel vis, un şarpe ş.a.m.d.

– Trezeşte-te, băiete, maturizează-te! Cât o să tot manierezi, brodezi, îmbrobodeşti baroc, feciorelnic-adolescentin, puşteşte-prosteşte, după desenul inelului magic-partenogenetic?

–Nu baroc, ci rococo. Îmi place cum sună, nu ca o uşă trântită, ci ca o scară formată din rotocoale, cum vezi la fumătorii daţi lenei şi reveriei, sau ca o trâmbă sonoră ieşită dintr-un instrument de suflat, să zicem trompetă, la orele de repetiţie. Şi nu după desenul inelului „manierez", ci după inelul care, el, se inelează, îşi dă fiinţă, desenându-se pe carnea materiei mele cenuşii, ori se gravează...

–... cu un burin de piatră poroasă, filos(c)ofală, de spumă de mare.

– De piatră ponce. Cunosc ponciful. Şi nu magic-partenogenetic, ci tragicomicidio(t)genetic. Ăsta mi-s. Cât o să tot...? Până ce reţeaua va cădea de-a binelea, reţeaua electro-sinapso-neuronală, să-i zicem, şi voi vedea la lumina întunericului roşul, roşeala, roşir(uir)ea uneltei gravorului magician. Ea injectează în reţea drogul prăbuşirii.

– Mai bine nu te trezeai din visul acela minunat. El făcea din tine, oniric, magicianul care-mi placi, cu şerpii tăi cu tot.

– E plăcerea ta de adolescentă. Trezeşte-te, maturizează-te. Altfel, te rococochez baroc. Gongoric.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE:
gâlceava logicii cu viaţa

– Uitasem că şi calul tău este alb – se adresă prietenului său în timp ce descălecau.

S-au tras la umbră şi discutară în stilul lor.

– Fiindcă veni vorba, mai ţii minte demonstraţia logică dată de Gongsun Long faimosului său paradox intitulat „Calul alb nu este cal"?

– Doar o amintire vagă, numai că, vei zice, amintirea vagă nu este amintire.

– Nu anticipa şiret chinezeşte. Mai bine ascultă dialogul din *Gongsun Longzi*.

> [A spune că] „Un cal alb nu este cal" este logic admisibil?
> – Da.
> – Cum aşa?
> – „Cal" este ceea ce ne permite să numim forma, „alb" este ceea ce ne permite să numim culoarea.
> A numi culoarea nu înseamnă a numi forma. Iată de ce spun: „Cal alb nu este cal" [...]
> – Obiecţie: Consideri un cal care are o culoare ca nefiind un cal?
> Or, în întreg universul, nu există cai fără culoare. Se poate admite că nu există cai în univers?
> – Răspuns: Caii au, desigur, o culoare, ceea ce face că există cai albi. Presupunând că există cai fără culoare şi că nu există decât cai pur şi simplu, cum s-ar distinge un cal alb? Astfel, albul nu este calul. „Cal alb" este combinaţia dintre „cal" şi „alb". Iată de ce spun: „Cal alb nu este cal".

– Şi ce vrei cu asta?

– Să te trezesc din certitudinile tale pe cât de scorţoase pe atât de somnolente.

– Dar nu era musai să mergi atât de departe, în Extremul-Orient. Apoi, de unde certitudinea ta că presupusa trezire nu se

produce tot în somn? Chinezii tăi, cei vechi, o ştiau. Au intuit-o şi anticii noştri, greci şi latini, tradiţiile noastre iudeo-creştine şi laice. Eu m-aş referi la un clasic francez, Blaise Pascal. Citez din memorie. Din memoria mea slabă...

– Care nu este memorie...

– Mai bine ascultă. Nimeni nu este asigurat, în afara credinţei, dacă este treaz sau doarme, dat fiind că în timpul somnului crezi că veghezi; crezi că vezi întinderile, figurile, mişcările; simţi cum curge timpul, îl măsori; în sfârşit, acţionezi de parcă ai fi treaz. Jumătate din viaţă se petrece în somn, graţie propriei noastre consimţiri, timp în care, oricum ni s-ar părea, nu avem nici o idee despre adevăr, toate sentimentele noastre fiind atunci iluzii. Şi cine ştie dacă cealaltă jumătate a vieţii în care credem că veghem nu este un alt somn puţin diferit de primul, din care ne trezim când credem că dormim? – Visăm adesea că visăm, punând vis peste vis. Poate că viaţa ea însăşi nu este decât un vis, pe care sunt altoite celelalte, din care ne trezim la moarte; şi poate că de-a lungul acestei vieţi noi posedăm la fel de puţin principiile adevărului şi ale binelui ca şi în timpul somnului natural.

– Să nu atribuim *simpliciter* aceste gânduri lui Pascal. Jansenistul de la Port-Royal polemiza acolo cu pyrrhonienii. El spune: nimeni nu este asigurat, în afara credinţei şi a revelaţiei, adică a religiei creştine, care a cunoscut cel mai bine natura umană, grandoarea şi micimea, şi raţiunea uneia şi a celeilalte. Pentru Pascal, sentimentul nostru natural nu constituie o dovadă convingătoare a adevărului principiilor întrucât, în afara credinţei, nu avem certitudinea dacă omul este creat de un Dumnezeu bun, de un demon rău, sau la întâmplare. Încât sentimentul acela natural se îndoieşte dacă principiile ne sunt date sau veritabile, sau false, sau nesigure, după cum ne-ar fi originea.

– Aşa e. De altminteri, dacă nu mă înşală memoria, Pascal îşi încheia cugetarea evocată mai înainte cu fraza: *ces différentes pensées qui nous y agitent n'étant peut-être que des illusions, pareilles à l'écoulement du temps et aux vaines fantaisies de nos songes.*

– Aşadar, calul alb nu este cal.

– Nimic nou sub soare...

– ...Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, şi ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece...

– Bate cam puternic soarele ăsta sub care ne-a fost dat, din întâmplare, să petrecem. Ne-ar prinde bine o mică vânturare pe albii noştri cu sânge iute.

Încălecară şi le dădură pinteni.

– Ai ceva mărunţiş la tine? – fu întrebat cel care expusese dialogul din *Gongsun Longzi*.

– Cred că da. De ce?

– Păi ne apropiem de vamă.

– Şi ce dacă?

– Uite-aşa, mă gândeam şi eu la o povestioară din *Han Feizi*.

– Sunt curios.

– Atunci ascultă.

> Ni Yue, un bărbat din vremea dinastiei Song, excela în arta argumentării. El susţinea că „un cal alb nu este cal", ca şi argumentatorii de la academia Jixia din timpul dinastiei Qi. În ziua în care, călare pe un cal alb, a vrut să treacă vama, el a trebuit totuşi să achite taxa pentru cai...

Calul alb n-o fi el cal, tot e pus la bir vamal.

Nu le ajunse mărunţişul, aşa că făcură cale întoarsă. Ceva ciudat se petrecea cu cele două animale domestice erbivore. În cazul unuia, culoarea dispărea fără rest în *formă* – devenise cal pur şi simplu. În cazul celuilalt, forma se ştergea fără urme în *culoare* – devenise alb pur şi simplu. Stăpânii, care nu observaseră „diereza", călăreau nepăsători, visând cai verzi. Iar calul pur şi simplu şi albul pur şi simplu sperau să se reunifice cândva, poate la Paştele cailor.

Dacă nu cumva, până atunci calul ca atare nu devine mască, iar albul ca atare, oglindă.

CUPRINS